

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

ПРАКТИКУМ З ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Навчальний посібник
для студентів юридичних спеціальностей
вищих навчальних закладів

Київ
ВД «Дакор»
2016

Рецензенти:

Дзєра Олександр Васильович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Стефанчук Руслан Олексійович – доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Національної академії прокуратури України.

Автори:

Василина Н. В., канд. юрид. наук – глава 12 (у співавторстві з Ізаровою І. О.), тема 14, тема 15 (у співавторстві з С.Є. Морозовою);

Васильєва-Шаламова Ж.В., канд. юрид. наук, доцент – тема 4;

Ізарова І. О., канд. юрид. наук, доцент – тема 2 (у співавторстві з Ярошенко І.С.), тема 3, тема 5 (у співавторстві з О.В. Опанасенко), тема 8 (у співавторстві з С.Є. Морозовою), тема 11, тема 12 (у співавторстві із Василюю Н. В.), тема 13, тема 16, тема 17 (у співавторстві з Притикою Ю.Д.);

Морозова С.Є., канд. юрид. наук, начальник відділу забезпечення діяльності заступника Голови та секретаря судової палати Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ – тема 8 (у співавторстві з І.О. Ізаровою), тема 15 (у співавторстві з Н.В. Василюю);

Опанасенко О.В., канд. юрид. наук, консультант відділу (секретаріату) забезпечення діяльності пленуму, Науково-консультативної ради, зборів суддів науково-експертного управління Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ – тема 5 (у співавторстві з І.О. Ізаровою), тема 7;

Притика Ю. Д., докт. юрид. наук, проф. – тема 17 (у співавторстві з Ізаровою І.О.);

Ярошенко І.С., канд. юрид. наук, доцент – тема 1, тема 2 (у співавторстві з Ізаровою І.О.), тема 6, тема 9, тема 10.

Загальний редактор – Ярошенко І. С., канд. юрид. наук, доцент

Відповідальний редактор – Ізарова І. О., канд. юрид. наук, доцент

П69 **Практикум з цивільного процесуального права України** : Навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / За заг. ред. І.С. Ярошенко. – К. : ВД Дакор, 2016. – 348 с.

ISBN 978-617-7020-64-5

Навчальний посібник (практикум) підготовлено відповідно до програми науки «Цивільне процесуальне право України». Він охоплює короткий зміст тем, теоретичні питання для самоконтролю, тестові та практичні завдання, що дозволять глибоко засвоїти теоретичні знання про розгляд і вирішення цивільних справ судом та набутти практичних навичок, необхідних для їх застосування у професійній діяльності.

Для студентів, магістрів, аспірантів і викладачів юридичних факультетів і вузів.

УДК 347.9(477)
ББК 67.9(4Ук)310

© Василина Н. В., Васильєва-Шаламова Ж. В.,
Ізарова І. О., Морозова С.Є., Опанасенко О.В.,
Притика Ю.Д., Ярошенко І.С., 2016

© ТОВ «ВД «Дакор», 2016

ISBN 978-617-7020-64-5

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	---

МОДУЛЬ І. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Змістовий модуль 1

<i>Глава 1.</i> Предмет, метод і система цивільного процесуального права	7
<i>Глава 2.</i> Принципи цивільного процесуального права	25
<i>Глава 3.</i> Учасники цивільного процесу	40
<i>Глава 4.</i> Представництво у суді	63

Змістовий модуль 2

<i>Глава 5.</i> Процесуальні строки в цивільному процесі	73
<i>Глава 6.</i> Судові витрати у цивільному процесі	85
<i>Глава 7.</i> Заходи процесуального примусу в цивільному судочинстві	100
<i>Глава 8.</i> Цивільна юрисдикція та підсудність цивільних справ	107

МОДУЛЬ ІІ. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Змістовий модуль 3

<i>Глава 9.</i> Доказування та докази у цивільному процесі	122
<i>Глава 10.</i> Позовне провадження цивільного судочинства	139
<i>Глава 11.</i> Відкриття провадження у справі та підготовка справи до судового розгляду	159
<i>Глава 12.</i> Судовий розгляд цивільної справи	179
<i>Глава 13.</i> Судові рішення	212

Змістовий модуль 4

<i>Глава 14.</i> Наказне й окреме провадження цивільного судочинства	231
<i>Глава 15.</i> Апеляційне та касаційне провадження цивільного судочинства	259
<i>Глава 16.</i> Провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України та у зв'язку з нововиявленими обставинами	280
<i>Глава 17.</i> Інші провадження цивільного судочинства	316
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	330
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	346

ВСТУП

Навчальний посібник (практикум) з цивільного процесуального права підготовлено для забезпечення науки «Цивільне процесуальне право України», яка належить до нормативних наук для підготовки фахівців зі спеціалізації «Правознавство».

Наука «Цивільне процесуальне право України» посідає центральне місце серед інших наук, передбачених навчальною програмою, є її невід'ємною частиною, оскільки дозволяє вивчити загальний процесуальний порядок розгляду і вирішення цивільних справ у суді, зокрема, у суді першої інстанції, а також у провадженнях із перегляду судових рішень.

Використання цього практикуму дозволить успішно виконати завдання, що стоять перед студентами під час вивчення науки, до яких можна віднести:

- опанування теорії цивільного процесуального права, положень цивільного процесуального законодавства України, інших джерел, а також практики розгляду судами цивільних справ у різних видах проваджень;
- визначення проблем правильного застосування процесуального законодавства в різних категоріях справ у цивільному судочинстві та шляхів їх вирішення;
- вміння використовувати теоретичні положення науки цивільного процесуального права для вирішення конкретних практичних проблем;
- дослідження та використання практики судів різних інстанцій з розгляду і вирішення цивільних справ.

За своєю структурою навчальний посібник складається з короткого змісту теми, що розглядаються, теоретичних запитань для самоконтролю, тестових та практичних завдань, що

дозволяють студентам перевірити засвоєні знання, а також задач, вирішення яких сприятиме належному їх застосуванню. До кожної теми додається список необхідної літератури – законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, навчальних та наукових джерел.

Цивільне процесуальне законодавство України останнім часом активно реформується і навчальний посібник підготовлено з урахуванням змін, що відбулися впродовж 2015 року.

МОДУЛЬ I

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ГЛАВА 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОД І СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

План

1. Форми захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Цивільна процесуальна форма.
2. Предмет, метод, система цивільного процесуального права. Джерела цивільного процесуального права.
3. Поняття і структура цивільного процесу. Завдання цивільного судочинства.
4. Поняття та підстави виникнення цивільних процесуальних правовідносин. Дія цивільних процесуальних норм у часі.

- просторі та відносно кола осіб. Суб'єкти, об'єкти та зміст цивільних процесуальних правовідносин.
5. Наука цивільного процесуального права.

Короткий зміст теми

Кожна фізична, юридична особа має право на ефективний захист своїх прав, свобод, інтересів компетентними (юрисдикційними) органами. Форми захисту цивільних прав встановлені законодавством. Цивільний кодекс України визначає юрисдикційні (або процесуальні) та неюрисдикційні форми захисту.

Процесуальними формами захисту є:

- адміністративний захист (ст. 17 ЦК України);
- захист нотаріусом (ст. 18 ЦК України);
- захист в альтернативному порядку (третейськими судами, КТС, за участю медіатора і т. ін.);
- судовий захист (ст. 55 Конституції України, ст. 16 ЦК України);
- захист Європейським судом з прав людини

Вказані процесуальні форми захисту цивільних прав використовуються залежно від особливостей спірних правовідносин, їх диспозитивного чи імперативного методу регулювання, їх суб'єктного складу, потреб практики в необхідності більш швидкого розв'язання спору.

При цьому, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, до яких входять тільки професійні судді. Щодо інших органів, то вони захищають права та законні інтереси юридичних і фізичних осіб, не здійснюючи правосуддя.

Сучасне законодавство встановлює пріоритет судової форми захисту цивільних прав, свобод та інтересів, що здійснюється у специфічній процесуальній формі — цивільній процесуальній формі.

Цивільна процесуальна форма — це встановлений цивільним процесуальним правом та забезпечений системою гарантій порядок розгляду і вирішення цивільних справ судами загальної юрисдикції.

Наука цивільного процесуального права — це вчення про цивільний процес як галузь права, об'єднане в систему понять, категорій, думок, концепцій, теорій; система знань про закономірності цивільного процесуального правового регулювання певних суспільних відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням правосуддя в цивільних справах.

Цивільне процесуальне право (як галузь права) — це система правових норм, які регулюють діяльність і пов'язані з нею процесуальні відносини суду та інших учасників судової справи, що виникають при здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Цивільне процесуальне право як самостійна галузь права має свій специфічний предмет і метод правового регулювання.

Предметом цивільного процесуального права — це процесуальні дії і пов'язані з ними процесуальні відносини суду та інших учасників судової справи, які виникають при здійсненні правосуддя по цивільним справам, тобто, цивільний процес.

Метод цивільного процесуального права — це сукупність закріплених у нормах цивільного процесуального права способів і засобів впливу на відносини, які регулюються, і поведінку їх суб'єктів.

Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Джерела цивільного процесуального права — це система нормативно-правових актів, а також рішення Європейського суду з прав людини, які врегульовують порядок організації та здійснення правосуддя у цивільних справах.

Дія цивільних процесуальних норм у часі полягає у тому, що провадження у цивільних справах здійснюється відповідно до цивільних процесуальних законів, що діють під час розгляду справи чи вчинення окремої процесуальної дії.

Дія процесуального закону в просторі визначається територіальними межами його обов'язковості. Провадження у судах України здійснюється за цивільними процесуальними законами України.

Дія цивільних процесуальних норм за колом осіб поширюється на всіх громадян України, на іноземців, осіб без громадянства, на організації, що мають права юридичних осіб, іноземних юридичних осіб, іноземні держави і міжнародні організації.

Система цивільного процесуального права — це сукупність норм та інститутів галузі права, зумовлених предметом правового регулювання.

Цивільне судочинство — це врегульована нормами цивільного процесуального права діяльність суду, осіб, які беруть участь у справі, інших учасників цивільного процесу в ході здійснення правосуддя по цивільних справах

Законодавство про цивільне судочинство встановлює єдиний порядок розгляду цивільних справ, об'єднаних за матеріальними ознаками у три види:

- позовне провадження;
- окреме провадження;
- наказне провадження.

Вид провадження (цивільного судочинства) — це встановлений нормами цивільного процесуального права порядок (процедура) розгляду і вирішення окремих категорій цивільних справ, подібних за матеріально-правовою природою.

Позовне провадження — це вид провадження у цивільному процесі, у якому розглядається спір про право цивільне (тобто спір, який виникає з цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин та інших правовідносин) між двома сторонами з протилежними інтересами.

Наказне провадження — це провадження у цивільному процесі, у якому розглядаються вимоги (чітко визначені у законі), що мають безспірний характер, у зв'язку з чим справа вирішується без судового засідання та виклику сторін.

Окреме провадження — це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Крім зазначених видів проваджень, ЦПК України передбачає такі специфічні провадження:

- провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів;
- провадження по визнанню та виконанню рішень іноземних судів;

— відновлення втраченого судового провадження.

У 2015 році до ЦПК України було внесено зміни та доповнено главою 9 «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування» розділу III «Позовне провадження».

Цивільне судочинство складається з окремих частин — *стадій*, кожна з яких об'єднана сукупністю процесуальних дій, що спрямовані на досягнення самостійної мети.

Стадії цивільного процесу

1. Пред'явлення заяви та відкриття провадження у справі;

2. Провадження у справі до судового розгляду

— Попереднє судове засідання;

— Підготовка справи до розгляду;

3. Судовий розгляд справи:

— підготовча частина судового засідання

— розгляд справи по суті

— судові дебати

— ухвалення судового рішення

4. Апеляційне оскарження рішень та ухвал, що не набрали законної сили;

5. Касаційне оскарження рішень та ухвал, що набрали законної сили;

6. Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами;

7. Перегляд судових рішень Верховним Судом України;

8. Виконавче провадження

Цивільні процесуальні правовідносини — це суспільні відносини, врегульовані нормами цивільного процесуального права, які складаються між судом та іншими учасниками процесуальної діяльності в процесі здійснення правосуддя по цивільним справам та при виконанні судових рішень.

Метою цивільних процесуальних правовідносин є захист порушеного права чи інтересу, тому вони по своїй природі відносяться до охоронних на відміну від цивільних матеріальних правовідносин, які є регулятивними.

Систему цивільних процесуальних правовідносин складають: головні процесуальні правовідносини, без яких взагалі не може бути процесу (між судом і сторонами),

допоміжні процесуальні правовідносини, необхідні у певних випадках (між судом та експертом).

Ознаки цивільних процесуальних правовідносин

1) *врегульовані нормами цивільного процесуального права;*
 2) *завжди виникають між судом як органом державної влади та іншими учасниками процесу;*

3) *оформляють поведінку учасників процесу яка складається з приводу здійснення правосуддя у цивільних справах;*

4) *мають відносний характер*, тобто таким правовідносинам притаманний конкретний суб'єктний склад учасників правовідносин з визначенням правового статусу кожного з них;

5) *виникають і розвиваються на диспозитивній основі* внаслідок вольових дій особи, яка звертається до суду за захистом свого права.

6) *мають владний характер*. Суд як орган правосуддя застосовує в межах процесуальних відносин норми права. Розпорядження суду є обов'язковими;

7) *основним змістом цивільних процесуальних правовідносин є діяльність по застосуванню норм матеріального і процесуального права.*

8) *цивільні процесуальні правовідносини динамічні, постійно розвиваються*, залежно від переходу від однієї процесуальної дії до іншої, від стадії до стадії цивільного процесу. При цьому дотримується послідовність вчинення процесуальних дій;

9) *кожен учасник цивільно-правових відносин є носієм самостійних прав і обов'язків по відношенню до суду.*

10) *системність* цивільних процесуальних правовідносин.

11) *реалізація суб'єктивних цивільних прав і виконання суб'єктивних обов'язків забезпечується заходами правового впливу* — заходами процесуального примусу.

Елементами цивільних процесуальних правовідносин є суб'єкт, об'єкт і зміст.

Класифікація суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин за їх роллю, завданнями і метою участі в процесі:

1) *особи, які здійснюють правосуддя в цивільних справах*. Це місцеві суди, апеляційні суди, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Верховний Суд України;

2) *особи, які беруть участь у справі:*

— *особи, які захищають свої права та інтереси*, — позивач, відповідач, треті особи, заявники та заінтересовані особи

у справах окремого провадження, заявники та боржники у справах наказного провадження. Ці суб'єкти мають матеріальний і процесуальний інтерес у справі;

- *особи, які захищають права та інтереси інших осіб*, — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, прокурор, органи державної влади та місцевого самоврядування, представники. Вони не мають особистого інтересу на предмет спору (не мають матеріального інтересу, а мають лише процесуальний інтерес у справі), але їхні права обумовлюються компетенцією, якою вони наділяються залежно від виконуваних ними функцій та повноважень.

3) *особи, які залучаються до участі у справі для сприяння у здійсненні правосуддя* (мають назву — особи, які не беруть участі в справі або інші учасники процесу) — свідки, перекладачі, експерти, спеціалісти, особи, що надають правову допомогу, секретар судового засідання, судовий розпорядник. Вони не мають юридичного інтересу до процесу, в результаті чого не наділені правом впливати на його хід.

Об'єктом цивільних процесуальних правовідносин є процесуальні наслідки, на досягнення яких спрямовуються процесуальні права, обов'язки та дії суб'єктів.

Загальний об'єкт — це матеріально правовий спір чи інша вимога, що знаходиться на вирішенні суду.

Спеціальний об'єкт — це результат, який досягається в процесі здійснення конкретних правовідносин.

Зміст цивільних процесуальних правовідносин складають процесуальні права і обов'язки їх суб'єктів, а також дії з приводу їх реалізації.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Які форми захисту можна застосувати у разі порушення, невизнання або оспорювання прав, свобод чи інтересів фізичних та юридичних осіб? Які особливості захисту інтересів держави? Проаналізуйте особливості різних форм захисту, при порівнянні визначте їх недоліки та переваги.

2. В чому полягає сутність та значення цивільної процесуальної форми? Окресліть основні наукові погляди на поняття та елементи цивільної процесуальної форми.

3. Дайте визначення цивільного процесуального права. Які відносини складають предмет цивільного процесуального права? Чи є особливі методи цієї галузі права? Цивільне процесуальне право належить до публічних чи приватних галузей права?

4. Охарактеризуйте джерела цивільного процесуального права. Які особливості застосування норм процесуального права до справ, ускладнених іноземним елементом?

5. В чому полягає основне завдання цивільного судочинства? Дайте визначення цивільного судочинства та проаналізуйте його структуру.

6. Дайте визначення науки цивільного процесуального права. В чому полягає її предмет, завдання і система?

Тестові завдання

1. У чому полягає головне завдання цивільного судочинства:

- a) у захисті інтересів держави;
- b) у захисті порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави;
- c) у розгляді та вирішенні цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави;
- d) у справедливому, неупередженому і своєчасному розгляді та вирішенні цивільних справ.

2. Які форми захисту цивільних прав:

- a) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства;
- b) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку або нотаріусом;

- с) цивільні права захищаються тільки в судовому порядку, в порядку цивільного судочинства, комісіями з трудових спорів, нотаріусом і посадовими особами, третейськими судами;
- д) у порядку цивільного судочинства або третейського.

3. Цивільний процес — це:

- а) діяльність із розгляду та вирішення цивільних справ суду та учасників процесу;
- б) захист порушених цивільних прав;
- с) охорона цивільних прав;
- д) діяльність із розгляду та вирішення цивільних справ суду, учасників процесу, інших правоохоронних органів.

4. Цивільне процесуальне право — це:

- а) окрема галузь права, публічне право, яким урегульована діяльність із здійснення правосуддя;
- б) комплексна галузь права, що охоплює інститути приватного та публічного права (наприклад, способи захисту прав, право позовної давності);
- с) інститут цивільного права, який регулює порядок розгляду і вирішення цивільних справ у суді;
- д) інститут судового права, що регулює правовідносини із розгляду цивільних справ судом.

5. Предметом цивільного процесуального права є:

- а) суспільні відносини, які виникають між судом та учасниками процесу під час здійснення правосуддя;
- б) суспільні відносини між позивачем і відповідачем;
- с) суспільні відносини між порушником права та заявником;
- д) правові відносини між судом і заявником у цивільній справі.

6. Якими нормативно-правовими актами має керуватися суд у своїй діяльності:

- а) тільки законами та міжнародними договорами;
- б) будь-якими нормативно-правовими актами, ухваленими в установленому законом порядку;
- с) тільки ЦПК України, який містить норми, що регулюють цивільні процесуальні правовідносини;

- d) Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють процесуальну діяльність, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

7. Які положення закону має застосувати суд, якщо під час розгляду справи було внесено зміни до ЦПК України:

- a) ті, які є чинними на момент вчинення процесуальних дій;
- b) ті, які були чинними на момент відкриття провадження у справі;
- c) ті, що були чинними на момент відкриття провадження у справі, якщо закон, який встановлює нові обов'язки, скасовує чи звужує права, належні учасникам цивільного процесу, чи обмежує їх використання;
- d) суд має керуватися тими нормами закону, які будуть чинними на момент ухвалення ним рішення у справі.

8. Під час розгляду справи громадянин Польщі послався на положення ЦПК Польщі, яке не передбачено ЦПК України, суд:

- a) має керуватися тільки національним законодавством;
- b) має керуватися тільки національним законодавством або нормами міжнародних договорів;
- c) під час розгляду справ за участю іноземця має керуватися процесуальним законодавством країни його громадянства;
- d) суд має застосовувати положення *acquis communautaire*, оскільки Польща є країною ЄС.

9. До проваджень цивільного судочинства можна віднести:

- a) позовне, наказне й окреме провадження;
- b) провадження у суді першої інстанції, перегляд судових рішень, виконавче провадження;
- c) позовне, заочне, наказне, окреме, провадження у справах за участю іноземців;
- d) позовне, апеляційне, касаційне, провадження з перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами та перегляд судових рішень ВС України.

10. Інстанційний розгляд цивільних справ охоплює:

- a) провадження у справі у суді першої інстанції, апеляційне та касаційне провадження з перегляду судових рішень;
- b) провадження у справі у суді першої інстанції, апеляційне та касаційне провадження з перегляду судових рішень, а також провадження з перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами та перегляд судових рішень ВС України;
- c) відкриття провадження у справі, провадження у справі до судового розгляду; розгляд справи; вирішення справи та перегляд рішення;
- d) порушення цивільної справи; підготовка цивільної справи до розгляду; судовий розгляд і ухвалення судового рішення у справі.

11. Чи застосовується судами України Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод під час розгляду і вирішенні справ у порядку цивільного судочинства:

- a) так, оскільки вона є ратифікованою в порядку, передбаченому Конституцією України;
- b) ні, судами України застосовуються тільки рішення ЄСПЛ, в якому вони застосовують положення конвенції;
- c) вона застосовується у разі участі у справі іноземців;
- d) ні, суди України у своїй діяльності керуються виключно національним законодавством.

12. Охарактеризуйте стадійність розгляду цивільних справ у судах різних інстанцій:

- a) обов'язковими для будь-якого провадження у справі є стадії відкриття, підготовки та судового розгляду справи, окрім наказного провадження;
- b) будь-яке провадження є двостадійним і охоплює підготовку та розгляд справи судом;
- c) стадіями розгляду справи є порушення справи, підготовка та розгляд справи по суті;
- d) розгляд справ судом здійснюється відповідно до одного з видів проваджень — позовного, наказного й окремого.

Практичні завдання

1. Які форми захисту порушених прав ви знаєте? Які підстави та умови їх застосування? Які з них слід використовувати у разі порушення:

- а) прав споживача у роздрібній купівлі-продажу;
- б) прав виборця під час голосування;
- в) прав акціонера щодо продажу компанії.

2. Проаналізуйте дві основні теорії визначення цивільного судочинства — О. Бюлова та О. Є. Нефедьєва. Охарактеризуйте теорію цивільного процесу як правовідносин і як діяльності. До якої з них ви схиляєтесь? Дайте власні визначення таких юридичних категорій: цивільний процес, цивільне судочинство, цивілістичні процеси та судові процеси.

3. Ознайомтеся з науковими підходами М. Й. Штефана, В. В. Комарова та інших вітчизняних учених до визначення стадійності та проваджень цивільного судочинства. Проаналізуйте структуру цивільного процесу, спробуйте зобразити її у схематичному вигляді.

4. Порівняйте структуру цивільного, адміністративного, господарського та кримінального судочинства та складіть таблицю за запропонованим прикладом.

	Провадження і стадії судочинства							
Цивільне судочинство								
Кримінальне судочинство								
Адміністративне судочинство								
Господарське судочинство								

5. Проаналізуйте головне завдання цивільного судочинства, визначене у статті 1 ЦПК України 2004 року. Ознайомтеся із науковими статтями і проаналізуйте, як співвідносяться завдання і мета цивільного судочинства?

Складіть таблицю змін визначення головного завдання цивільного судочинства в хронологічному порядку за запропонованим прикладом.

Нормативно-правовий акт	Роки прийняття та чинності	Формулювання основної мети цивільного судочинства

6. Визначте коло джерел цивільного процесуального права та зобразіть їх вертикальну ієрархію за запропонованим прикладом.

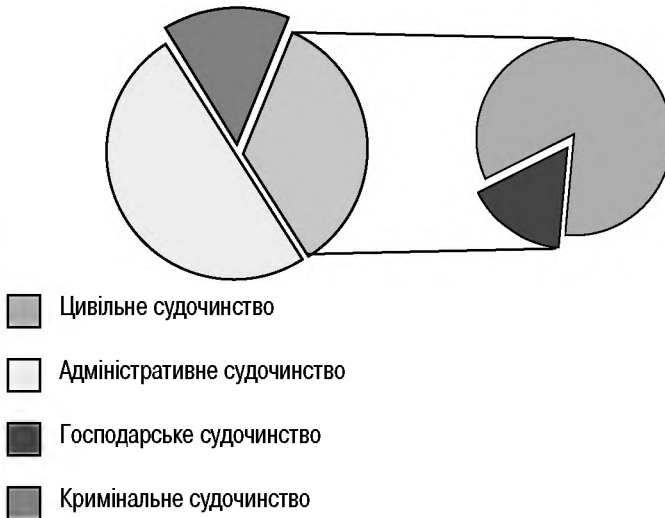
7. Проаналізуйте дані судової статистики за останні 10 років. Яка частка серед усіх справ розглядається судами України в порядку цивільного судочинства? Зобразіть схематично результати проведеного дослідження за запропонованим прикладом.

Кількість справ, що розглядаються судами в порядку різних видів судочинства

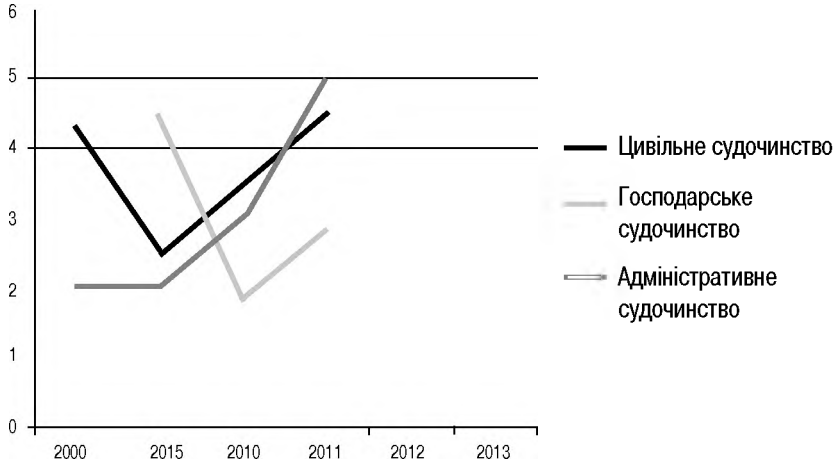

Зобразіть схематично структуру цивільного судочинства — яка частка цивільних справ розглядається в порядку позовного, наказного та окремого провадження.

Кількість справ, що розглядаються судами

8. Як змінюється крива статистики щодо кількості справ, які розглядаються судами в порядку цивільного судочинства? Які події, на вашу думку, істотно впливають на зміни кількості справ, що розглядаються судами в порядку цивільного судочинства? Зобразіть результати аналізу схематично.

9. Дайте визначення науки цивільного процесуального права. Розшукайте представників вітчизняної наукової школи цивільного процесу і складіть хронологічну таблицю з визначенням років їх роботи та найбільших досягнень за запропонованим прикладом.

ПІБ, звання, науковий ступінь	Роки життя	Роки діяльності в університеті	Визначні роботи у царині цивільного процесу	Основні авторські підходи, погляди, теорії
Гольмстен Адольф Християнович, професор кафедри цивільного права і судочинства, ректор Імператорського Санкт-Петербурзького університету	1848–1920	1886	В Університеті Святого Володимира склав магістерський іспит і захистив дисертацію на тему «Принцип тождества в гражданском процессе»	Надав визначення принципу тотожності, зокрема, тотожності спірних відносин, суб'єктів, об'єкта, підстав виникнення права, визначив випадки, коли може виникнути питання про наявність тотожності. Особливо важливим є досліджені питання процесуальної сторони тотожності спірних відносин
Штутін Яков Львович				
Заворотько Петро Павлович				
Штефан Микола Йосипович				

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Цивільний процесуальний кодекс УРСР від 18 липня 1963 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1501-06>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1403783574338158>

5. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

6. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>

7. Аналіз даних судової статистики за різні роки [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. — Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html

8. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції за різні роки [Електронний ресурс] // Верховний Суд України. — Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/EFBE07EA5BCB611DC2256C96004AE920?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=EFBE07EA5BCB611DC2256C96004AE920&Count=500&>

9. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 1352 с.

10. Цивільне процесуальне право: підручник / [І.С. Ярошенко, І.О. Ізарова, О.М. Єфімов та ін.] ; за заг. ред. І.С. Ярошенко. — К. : КНЕУ, 2014. — 519 с.

11. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

12. *Штефан М.Й.* Цивільний процес. Видання друге, перероблене і доповнене — К. : Ін Юре, 2005. — 620 с.

13. *Ярошенко І.С.* Актуальні питання римського цивільного процесу // Правове регулювання економіки. Збірник наукових праць. Вип. 11-12. — 2012. — С. 278-290.

14. *Ярошенко І.С.* Актуальні питання правозастосування та реалізації права на судовий захист у цивільному процесі України // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право»/ Ред. кол.: Д.О. Мельничук (голова) та ін. — К., 2013. — Вип.182, — ч. 3. — 284 с. — С. 137-142.

15. *Ярошенко І.С.* Цивільний процесуальний кодекс України: актуальні питання кодифікації // Європейські стандарти захисту прав у цивільному судочинстві: випробування часом : мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 вересня 2014 р.). — К. : ВД Дакор, 2014. — 416 с. — С. 402-405.

ГЛАВА 2. ПРИНЦИПИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

План

1. Поняття та значення принципів цивільного процесуального права.
2. Система і класифікація принципів цивільного процесуального права та їх взаємозв'язок.
3. Організаційно-функціональні принципи цивільного процесуального права.
4. Функціональні принципи цивільного процесуального права.

Короткий зміст теми

Під *принципами цивільного процесуального права* розуміють нормативно закріплені фундаментальні засади цивільного процесу, в межах яких функціонують і розвиваються норми цивільного процесуального права, визначаючи структуру, особливості, порядок застосування, а також напрям його розвитку.

Ознаки принципів цивільного процесуального права:

- 1) нормативно-правове закріплення в правових нормах;
- 2) направлений вплив на учасників цивільного судочинства з метою забезпечення їх прав та законних інтересів;
- 3) визначення меж, в яких формуються правові норми, які визначають мету та завдання судочинства;
- 4) вони відображають суспільні погляди на ефективне справедливе вирішення спору по суті та встановлення істини.

Значення принципів цивільного процесуального права полягає в такому:

по-перше, ці принципи дозволяють повно зрозуміти сутність процесуального права, а також визначають напрям, характеристику і тенденції його розвитку, оскільки саме принципи є його керівними ідеями, на яких будується вся ієрархія норм права, які відповідають ним і розкривають їх зміст;

по-друге, саме принципи цивільного процесуального права об'єднують в єдину систему всю відповідну галузь права, створюють необхідний міцний фундамент, на якому міцно тримається цивільне судочинство;

по-третє, доповнюють та деталізують існуючі положення цивільного процесуального права із тим, щоб вирішити всі конкретні проблеми, не врегульовані нормами права, і виправити прогалини чинного законодавства.

Класифікація принципів цивільного процесуального права здійснюється за різними критеріями, зокрема, за формою нормативного закріплення.

За *формою нормативного закріплення* принципи цивільного процесуального права поділяються на принципи, закріплені у Конституції України і цивільному процесуальному законодавстві. Зокрема, до конституційно-закріплених принципів цивільного процесу відносять:

- 1) здійснення правосуддя виключно судами;
- 2) участь народу в здійсненні правосуддя через народних засідателів;
- 3) здійснення правосуддя суддею одноособово або колегіально;
- 4) незалежність і недоторканність суддів та підкорення їх тільки закону;
- 5) рівності всіх учасників перед законом та судом;
- 6) змагальність сторін;
- 7) гласність судового процесу і його повна фіксація технічними засобами;
- 8) забезпечення оскарження судових рішень;
- 9) обов'язковість рішень суду.
- 10) принцип законності (ст. 129 Конституції України);
- 11) принцип доступності та гарантованості судового захисту прав та свобод людини і громадянина (ст. 32, 55 Конституції України);

12) принцип мови цивільного судочинства.

Принципами цивільного процесуального права, які закріплені в ЦПК України, є такі:

- 1) принцип доступності судового захисту (ст. 3);
- 2) принципи відкритості та гласності судового процесу (ст. 6);
- 3) принцип мови цивільного судочинства (ст. 7);
- 4) принцип законності (ст. 8);
- 5) принцип змагальності сторін (ст. 10);
- 6) принцип диспозитивності (ст. 11);
- 7) принцип автоматизованого документообігу (11¹);
- 8) принцип права на правову допомогу (ст. 12);
- 9) принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження (ст. 13);
- 10) принцип обов'язковості судових рішень (ст. 14);
- 11) принцип неможливості процесуального сумісництва (ст. 21);
- 12) принцип безпосередності та безперервності судового розгляду (ст. 159).

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Розкрийте роль і значення принципів цивільного процесуального права як основи правової галузі, в якій вони функціонують, та як частини загальної системи принципів права. Охарактеризуйте співвідношення правових понять «принципи» і «засади» в теорії права та чинному законодавстві.

2. Дайте визначення понять «принципи цивільного процесуального права» і «принципи цивільного судочинства». Якими є ознаки принципів цивільного процесуального права? В яких джерелах закріплено принципи цивільного процесуального права? Розкрийте поняття «система принципів цивільного процесуального права» і поясніть такі ознаки цієї системи, як єдність, взаємопов'язаність, взаємозв'язок і взаємозалежність.

3. Назвіть найпоширеніші підстави та критерії класифікації принципів цивільного процесуального права, наведіть приклади класифікації за кожною підставою. Сформулюйте мету і значення класифікації принципів цивільного процесуального права.

4. Ознайомтеся та охарактеризуйте роботу А. Х. Гольмстена «Принцип тождества в гражданском процессе»¹, яку він захистив у Київському Імператорському Університеті Святого Володимира у 1886 році. Які положення цієї роботи видалися вам найвагомішим внеском у розвиток науки цивільного процесуального права?

5. Розкрийте сутність і значення принципу доступності правосуддя. Охарактеризуйте положення ЦПК України, в яких розкрито зміст принципу доступності. Ознайомтеся із роботою Н. Ю. Сакари «Проблеми доступності правосуддя в цивільних справах»².

6. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі Наталії Михайленко проти України³. Які елементи забезпечують право на доступ до суду в порядку цивільного судочинства? Чи можуть законом бути встановлені обмеження права на доступ до суду?

7. Охарактеризуйте принцип змагальності цивільного судочинства. Проаналізуйте, які елементи принципу змагальності закріплено в чинному ЦПК України.

Тестові завдання

1. Найвлучнішим визначенням принципів цивільного процесуального права є таке:

- а) це керівні засади, що визначають зміст і спрямованість галузевого правового регулювання;

¹ Гольмстен А. Х. Принцип тождества в гражданском процессе : Исслед. А. Х. Гольмстена. — Санкт-Петербург : тип. В. С. Балашева, 1886.

² Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Сакара Наталія Юріївна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2006. — 20 с.

³ Наталія Михайленко проти України, № 49069/11 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/file/29126>

- b) це формально визначені правила цивільного судочинства;
- c) це нормативно визначені правила поведінки осіб у цивільному процесі;
- d) це наукові концепції, які покладаються в основу формування конкретних правових і законодавчих норм галузі цивільного процесуального права.

2. Нормативність як ознака принципів цивільного процесуального права означає:

- a) закріплення принципів цивільного процесуального права в правовій доктрині;
- b) закріплення принципів цивільного процесуального права в правових нормах;
- c) закріплення принципів цивільного процесуального права в Цивільному процесуальному кодексі України;
- d) застосування принципів цивільного процесуального права в цивільному судочинстві.

3. Принцип державної мови судочинства закріплює вимогу про здійснення цивільного судочинства:

- a) державною мовою;
- b) державною мовою або мовою більшості населення, яке проживає на відповідній території;
- c) державною, російською чи іншою регіональною мовою;
- d) державною або іншою мовою, якою володіють обидві сторони.

4. Принцип законності означає, що:

- a) суд діє на підставі закону та вирішує справу згідно з положеннями закону;
- b) суд створений відповідно до закону;
- c) учасники процесу діють на підставі закону;
- d) цивільний процес — це законна форма захисту порушених прав.

5. Витребування від судді пояснень з питань, які підлягають чи були предметом обговорення у нарадчій кімнаті або спроби розкриття таємниці постановлення рішення в інший спосіб, витребування чи вилучення судових справ,

розгляд яких не завершено, а також отримання матеріалів судових справ (копій документів, які містяться у справі, виписок з неї тощо) з порушенням встановленого законом порядку (неповноважним суб'єктом, без належного документального оформлення тощо), є порушенням принципу:

- a) законності;
- b) змагальності;
- c) гласності судового процесу;
- d) незалежності суддів.

8. Принцип доступності правосуддя як складова конституційного права особи «на суд» означає, що:

- a) кожна особа має право звернутися до суду у випадках, встановлених законом, для захисту своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів;
- b) кожна особа має право звернутися до суду для захисту у встановлений ЦПК України спосіб своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів;
- c) кожна особа має право звернутися до суду з позовом, складеним регіональною мовою або мовою меншин;
- d) суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їхні права і свободи порушено або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації або мають місце інші ущемлення прав і свобод.

9. Вкажіть, що з поданого передбачає гласність як принцип цивільного судочинства:

- a) свобода висловлення думки;
- b) право кожного знати про розгляд своєї справи, брати участь у її розгляді, знати про результати розгляду;
- c) однасторонність в ухваленні судових рішень;
- d) участь народу в здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних.

10. Вкажіть осіб, які мають право бути присутніми у закритому судовому засіданні:

- a) свідки, експерти, спеціалісти та перекладачі (якщо суд визнав необхідною їх участь);

- b) прокурор або інші представники правоохоронних органів;
- c) журналісти;
- d) тільки особи, які беруть участь у справі.

11. Зазначте, які дії мають право вчиняти особи, присутні на відкритому судовому засіданні, без спеціального на те дозволу суду:

- a) робити письмові записи;
- b) проводити фотозйомку;
- c) використовувати мобільний телефон;
- d) здійснювати відеозапис.

12. Розгляд справ про усиновлення судом у складі одного судді і двох народних засідателів є втіленням принципу:

- a) законності;
- b) рівності сторін перед судом;
- c) публічності судового процесу;
- d) колегіальності та одноособовості розгляду цивільних справ.

13. Таємниця нарадчої кімнати гарантує реалізацію принципу:

- a) законності;
- b) процесуальної рівності сторін;
- c) здійснення правосуддя лише судом;
- d) незалежності суддів.

14. Суддя, розглядаючи справу у відкритому судовому засіданні, попросив журналістів-репортерів покинути залу судових засідань, посилаючись на те, що вони написали про нього критичну статтю. Чи допустив суддя порушення?

- a) так, він порушив принцип змагальності;
- b) так, він порушив принцип диспозитивності;
- c) так, він порушив принцип відкритості;
- ні, порушення суд не допустив.

15. Суд може вирішити питання про розгляд справи у закритому судовому засіданні (повністю або в частині):

- a) лише в ухвалі про відкриття провадження у справі;

- b) лише у попередньому судовому засіданні;
- c) лише на стадії судового розгляду справи;
- d) суд уповноважений вирішувати зазначене питання лише в судовому засіданні (у попередньому, якщо таке проводиться, чи у судовому засіданні, в якому здійснюється розгляд справи по суті) в будь-який момент, щойно в цьому виникне потреба.

16. Чи може здійснюватися судовий розгляд цивільної справи без фіксування судового засідання технічними засобами:

- a) ні, це є порушенням принципів гласності та відкритості судового розгляду, отже, є протиправним;
- b) так, якщо в суді відсутня можливість здійснювати технічну фіксацію судового засідання (наприклад, внаслідок несправностей технічних засобів), то судовий розгляд справи може відбуватися без технічної фіксації за умови згоди на це осіб, які беруть участь у справі, про що зазначається в журналі судового засідання;
- c) так, за клопотанням сторін цивільного процесу;
- d) так, судовий розгляд справи здійснюється без фіксації судового засідання технічними засобами у разі неявки всіх осіб, які беруть участь у справі, чи в разі якщо розгляд справи здійснюється судом за відсутності осіб, які беруть участь у справі.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте принципи цивільного процесуального права, закріплені в різних законодавчих актах, складіть таблицю принципів цивільного процесуального права, які містяться в Конституції України, ЦПК, у законах України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про міжнародне приватне право», за запропонованою схемою.

	Конституція України	ЦПК України 2004 року	Закон України «Про судострій і статус суддів»	Закон України «Про міжнародне приватне право»
Принципи цивільного процесуального права				

Чи є принципи цивільного судочинства, які дублюються у всіх зазначених актах законодавства? Чи однаково визначено зміст таких принципів у різних актах законодавства?

2. Проаналізуйте, як принцип незалежності та неупередженості суду реалізується в цивільному процесуальному законодавстві. Охарактеризуйте положення, в яких розкривається зміст цього принципу (зокрема, ст. 11¹, 20–21, 112, 159–161 ЦПК України та ін.). В чому полягає принцип об'єктивності та неупередженості суду? Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі Білуха проти України⁴, Бочан проти України⁵ та ін. Як визначає у своїй практиці ЄСПЛ незалежний і неупереджений суд?

3. Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення у цивільних справах, складені іноземною мовою. Проаналізуйте, якими мовами, крім української, здійснюється судочинство в судах загальної юрисдикції. За допомогою аналізу знайдених судових рішень визначте конкретні обставини і мотиви, у зв'язку з якими судові рішення ухвалюються судами іноземною мовою.

4. Розкрийте сутність і значення принципів відкритості, гласності та публічності в цивільному процесуальному праві. В яких положеннях чинного цивільного процесуального законодавства

⁴ Справа Білуха проти України [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_272

⁵ Справа Бочан проти України [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_209

вони розкриваються? Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справах Ніколова і Вандова проти Болгарії⁶. Охарактеризуйте підстави та порядок вирішення питання про проведення закритого судового розгляду справи. Які підстави проведення судового розгляду справи в закритому судовому засіданні? Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали суду про проведення судового розгляду справи у закритому засіданні та проаналізуйте їх.

5. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справах Світлани Науменко проти України⁷, Ромашов проти України⁸ та Олександр Шевченко проти України⁹. Сформулюйте основні положення принципів юридичної визначеності та остаточності судових рішень у практиці ЄСПЛ.

Як пов'язується виконання судових рішень із правом особи на суд у рішенні ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України?

До якого з основоположних принципів права відніс ЄСПЛ принцип юридичної певності у справі Світлани Науменко проти України? Чи можна поставити під сумнів остаточні рішення судів? Як у своєму рішенні у цій справі ЄСПЛ пояснив принцип остаточності рішення суду? Чи можливі відхилення від цього принципу, якщо так, на яких підставах?

⁶ Nikolova and Vandova v. Bulgaria, no. 20688/04, 17 December 2013, no. 169 Annual Report 2013 of the European Court of Human Rights, Council of Europe. — [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2013_prov_ENG.pdf

⁷ Рішення ЄСПЛ у справі Світлани Науменко проти України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_353

⁸ Рішення ЄСПЛ у справі Ромашов проти України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_227

⁹ Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_256

Задачі

№ 1. Про відеозйомку

У судовому засіданні у справі про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої пошкодженням майна, позивач заявив до суду клопотання про здійснення відеозйомки судового засідання співробітниками телеканалу «Райдуга».

Суд запитав у відповідача, чи погоджується він на проведення відеозйомки, і оскільки відповідач не дав своєї згоди на відеозйомку, суд відмовив позивачу в задоволенні зазначеного клопотання.

Чи порушив суд права позивача, якщо так, то які саме? Яким чином позивач може захистити свої порушені права?

№ 2. Про оскарження судових рішень

Згідно з ч. 1 ст. 292 ЦПК України особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

Як ви вважаєте, які принципи цивільного процесуального права відображає ця правова норма? Як співвідносяться принципи юридичної визначеності судового рішення та права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень?

№ 3. Про лікарняний

Тарасова Лідія Степанівна звернулася до суду з позовом до ТОВ «Ракета» про скасування наказу про звільнення, зміну підстави та формулювання звільнення, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу. В обґрунтування позову Тарасова Л. С. зазначила, що перебувала на посаді керуючого магазином. 20.01.2014 у магазині було проведено інвентаризацію товарно-матеріальних цінностей та встановлено недостачу. У зв'язку з погіршенням здоров'я Тарасова Л. С. звернулася до лікарні та розпочала лікування; згодом, усвідомивши, що не зможе продовжувати працювати на своїй роботі, написала заяву про звільнення за власним бажанням, надіславши її на адресу ТОВ «Ракета» за допомогою поштового зв'язку. Після закінчення лікарняного, 07.03.2014,

Тарасова Л. С. надала ТОВ «Ракета» лікарняний лист і забрала трудову книжку, в якій знайшла запис про те, що вона звільнена з 24.02.2014 на підставі ч. 2 ст. 41 КЗпП України «у зв'язку з втратою довіри».

Судом було задоволено позовну вимогу Тарасової Л. С. про скасування наказу про звільнення, а в іншій частині позову відмовлено.

Суд виходив з такого.

1. Оскільки Тарасову Л. С. було звільнено з роботи в період її тимчасової непрацездатності, позовні вимоги щодо скасування наказу про звільнення є обґрунтованими та підлягають до задоволення, оскільки звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності заборонено законом.

2. Водночас з огляду на відсутність у предметі позову вимоги про поновлення її на роботі суд не вправі застосувати всупереч волі позивача наслідки незаконного звільнення працівника, передбачені ст. 235 КЗпП України, та поновити Тарасову Л. С. на роботі.

3. Крім того, заявлена позовна вимога про стягнення з відповідача на користь позивача середнього заробітку за час вимушеного прогулу з поданим позивачем розрахунком розміру такої суми, також не підлягає до задоволення, оскільки в період тимчасової непрацездатності Тарасової Л. С., яка мала місце в зазначений період, середній заробіток за час вимушеного прогулу не виплачується, а виплачується допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання, правова природа нарахування якої є відмінною від обрахування середнього заробітку працівника за час вимушеного прогулу.

Як ви вважаєте, з яких принципів цивільного процесуального права виходив суд, ухвалюючи це рішення? Аргументуйте свою відповідь.

№ 4. Про дизайнерські послуги

Попова Жанна Семенівна звернулася до суду з позовом до Степанової Ніни Аврамівни про стягнення коштів. В обґрунтування заявлених вимог позивач зазначила, що нею з відповідачем було укладено договір про надання дизайнерських послуг, на підставі якого вона сплатила відповідачу 50 000 грн. Водночас

комплекс замовлених дизайнерських послуг був їй наданий Степановою Н. А. з порушенням строків, встановлених домовленістю сторін, а дизайн-проект виконаний з недоліками, які роблять його непридатним для використання Поповою Ж. С., внаслідок чого відповідач має повернути всі отримані за договором кошти.

Дослідивши матеріали справи та заслухавши доводи сторін, суд встановив, що позивач не може довести належними та допустимими доказами факти невчасного та неякісного надання дизайнерських послуг відповідачем, а клопотання про проведення експертизи для підтвердження неякісного виконання робіт ні відповідачем, ні позивачем заявлено не було. Виходячи із зазначеного суд відмовив у задоволенні позову.

Якими принципами цивільного процесуального права керувався суд для ухвалення рішення? Аргументуйте свою відповідь.

№ 5. Про суд

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 309 ЦПК України однією з підстав для скасування рішення суду першої інстанції і ухвалення нового рішення або зміни рішення є ухвалення чи підписання оскаржуваного судового рішення не тим суддею, який розглядав справу.

Які принципи цивільного процесуального права віддзеркалює це положення закону?

Список літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

5. Закон України Про судоустрій і статус суддів від 07.07.2010 № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

6. Закон України Про доступ до судових рішень від 22.12.2005 № 3262-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>

7. Закон України Про засади державної мовної політики від 03.07.2012 № 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

8. Закон України Про безоплатну правову допомогу від 02.06.2011 № 3460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України Про незалежність судової влади від 13.06.2007 № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>

10. Рішення Конституційного Суду України від 08.12.2011 № 16-рп/2011 у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Пріма-Сервіс» ЛТД щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України та за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини шостої статті 12, частини першої статті 41 Кодексу адміністративного судочинства України, частини другої статті 197 Цивільного процесуального кодексу України, а також частини восьмої статті 81-1 Господарського процесуального кодексу України (справа про фіксування судового процесу технічними засобами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-11>

11. Рішення Конституційного Суду України від 25.12.1997 № 9-зп у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>

12. *Андрушко А. В.* Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Андрушко Анатолій Васильович; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 20 с.

13. *Гольмстен А. Х.* Принцип тождества в гражданском процессе : Исслед. А. Х. Гольмстена. – Санкт-Петербург : тип. В. С. Балашева, 1886.

14. *Ізарова І. О.* Закритий судовий розгляд справ в порядку цивільного судочинства: практика Європейського суду / І. О. Ізарова // Юридичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 307–312.

15. *Ізарова І. О.* Проблеми реалізації принципу публічності під час ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві / І. О. Ізарова // Право і суспільство. – 2014. – № 2. – С. 61–66.

16. *Сакара Н. Ю.* Проблема доступності правосуддя у цивільних справах [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Сакара Наталія Юріївна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 20 с.

17. *Ясинок М. М.* Принципи усності, безпосередності та безперервності у цивільному судочинстві [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ясинок Микола Михайлович; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 20 с.

18. *Nikolova and Vandova v. Bulgaria*, no. 20688/04, 17 December 2013, no. 169 Annual Report 2013 of the European Court of Human Rights, Council of Europe. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2013_prov_ENG.pdf

ГЛАВА 3. УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

План

1. Учасники цивільного процесу. Особи, які беруть участь у справі, та інші учасники цивільного процесу.
2. Сторони в цивільному процесі. Процесуальна співучасть і процесуальне правонаступництво у цивільному процесі.
3. Треті особи в цивільному процесі та їх види.
4. Участь у цивільному процесі органів та осіб, яким законом надано право захищати права та законні інтереси інших осіб.

Короткий зміст теми

Серед суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин виділяють суд та учасників цивільного процесу.

Серед *учасників цивільного процесу* виділяють осіб, які беруть участь у справі, а також інших учасників цивільного процесу, які сприяють цивільному судочинству.

Окремо виділяють осіб, які присутні в (їх права та обов'язки визначені ст.ст. 49, 92, 162 ЦПК України).

До складу осіб, які беруть участь у справі, входять:

- у справах позовного провадження — сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб;
- у справах наказного провадження — заявник (стягувач) і боржник;
- у справах окремого провадження — заявники, інші заінтересовані особи, їхні представники;

- у справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду – учасники третейського розгляду, особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права і обов'язки, треті особи, а також представники цих осіб;
- а також органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Особи, які беруть участь у справі, користуються загальними правами, визначеними у ст. 27 ЦПК України:

що пов'язані з матеріалами справи — знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії з документів, долучених до справи, одержувати копії рішень, ухвал, знайомитися з журналом судового засідання, знімати з нього копії та подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти, прослуховувати запис фіксування судового засідання технічними засобами, робити з нього копії, подавати письмові зауваження з приводу його неправильності чи неповноти,

що пов'язані з дослідженням доказів — брати участь у судових засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, задавати питання іншим особам, які беруть участь у справі, а також свідкам, експертам, спеціалістам,

що пов'язані з забезпеченням змагального процесу — заявляти клопотання та відводи, давати усні та письмові пояснення судові, подавати свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду, і заперечення проти клопотань, доводів і міркувань інших осіб, користуватися правовою допомогою, оскаржувати рішення і ухвали суду, користуватися іншими процесуальними правами, встановленими законом.

Особи, які беруть участь у справі, зобов'язані подавати усі наявні у них докази до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться — до початку розгляду справи по суті, для підтвердження своїх вимог або заперечень.

Сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач.

Позивачем є суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин, який звернувся через суд до відповідача з вимогою про захист порушених, оспорених або невизнаних прав, свобод чи законних інтересів.

Відповідачем є суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин, до якого звернуто через суд вимоги позивача про захист його порушених, оспорених або невизнаних прав, свобод чи законних інтересів.

Неналежний відповідач — це суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин, який, як встановлено судом, не має відповідати за пред'явленим до нього позовом.

Спеціальні права сторін:

позивач має право протягом усього часу розгляду справи збільшити або зменшити розмір позовних вимог, відмовитися від позову; до початку розгляду судом справи по суті — шляхом подання письмової заяви змінити предмет або підставу позову;

відповідач має право визнати позов повністю або частково, до початку розгляду судом справи по суті — пред'явити зустрічний позов.

Сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії цивільного процесу, а також вимагати виконання судового рішення в частині, що неї стосується.

Процесуальна співучасть — це участь у справі кількох позивачів і (або) відповідачів, якщо:

1) предметом спору є спільні права чи обов'язки кількох позивачів або відповідачів;

2) права і обов'язки кількох позивачів чи відповідачів виникли з однієї підстави;

3) предметом спору є однорідні права і обов'язки.

Процесуальне правонаступництво — це залучення судом до участі у справі правонаступника сторони або третьої особи у разі смерті фізичної особи, припинення юридичної особи, заміни кредитора чи боржника у зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, на будь-якій стадії цивільного процесу.

Треті особи — це суб'єкти цивільних процесуальних відносин, які вступають у вже відкриту цивільну справу для захисту своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод і законних інтересів з власною заявою або на боці однієї з сторін спору.

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, — це суб'єкти цивільних процесуальних відносин, які вступають у цивільну справу, пред'явивши позов до однієї чи

обох сторін, з метою захисту своїх порушених, оспорених або невизнаних прав, свобод чи законних інтересів.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, – це суб'єкти цивільних процесуальних відносин, які залучаються до участі у справі або вступають у справу з метою захисту своїх суб'єктивних прав та інтересів на боці позивача або відповідача.

Способи вступу в справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору:

- вступ у справу з власної ініціативи на стороні позивача або відповідача шляхом подання відповідної заяви;
- залучення до участі в справі за клопотанням сторін чи інших осіб, які беруть участь у справі;
- залучення до участі в справі за ініціативою суду.

Звертатися із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб або державних чи суспільних інтересів до суду та брати участь у цих справах за наявності поважних причин, що унеможливають самостійне звернення цих осіб до суду, можуть:

- 1) Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;
- 2) Національне антикорупційне бюро;
- 3) органи державної влади;
- 4) органи місцевого самоврядування;
- 5) фізичні та юридичні особи;
- 6) а також прокурор.

У межах своїх повноважень, визначених законом, *прокурор* звертається до суду з позовною заявою (заявою), бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження в якій відкрито за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України, про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі у справі або взяти участь у справі за своєю ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень. Участь зазначених органів у цивільному процесі для подання висновків у справі є обов'язковою у випадках, встановлених законом, або якщо суд визнає це за необхідне.

До інших учасників цивільного процесу законом віднесено:

- 1) секретар судового засідання;
- 2) судовий розпорядник;
- 3) експерт;
- 4) спеціаліст;
- 5) перекладач;
- 6) особа, яка надає правову допомогу;
- 7) свідок.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Дайте визначення учасників цивільного процесу. Класифікуйте їх за критеріями їх заінтересованості у справі на кілька груп та охарактеризуйте.

2. Проаналізуйте основні положення роботи М. С. Шакарян «Субъекты советского гражданского процессуального права»¹⁰ та С. С. Бичкової «Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження»¹¹.

3. Охарактеризуйте сторони в цивільному процесі, їхні права та обов'язки. Які підстави процесуальної співучасті та процесуального правонаступництва в цивільному процесу?

4. Охарактеризуйте поняття третіх осіб у цивільному процесі: визначте коло осіб, які можуть виступати як треті особи у цивільній справі, назвіть специфічні риси та особливості процесуального статусу третіх осіб, вкажіть підстави та розкрийте порядок їх вступу до справи.

5. Ознайомтесь з проблемними питаннями залучення до участі в справі третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета

¹⁰ Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : Монографія / С. С. Бичкова. — К. : Атіка. 2011. — 420 с.

¹¹ Шакарян М. С. Субъекты советского гражданского процессуального права. — М., 1970.

спору, висвітленими у науковій літературі. Узагальніть їх та запропонуйте шляхи вирішення.

6. Яким органам та особам законом надано право захищати права та законні інтереси інших осіб у цивільному процесі? Охарактеризуйте підстави та форми такої участі.

7. Проаналізуйте особливості участі держави в цивільному процесі.

Тестові завдання

1. Як визначається відповідач у справі:

- a) позивач зазначає відповідача у своїй позовній заяві;
- b) позивач зазначає відповідача у своїй позовній заяві, але в процесі суд може замінити неналежного відповідача;
- c) позивач зазначає відповідача у своїй позовній заяві, але відповідач може відмовитись від участі в процесі;
- d) відповідач визначається правоохоронними органами або судом, до якого звернувся позивач із заявою.

2. Хто виступатиме позивачем у разі порушення інтересів держави:

- a) прокурор звертається до суду в інтересах держави й у позовній заяві зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, а за відсутності такого органу або повноважень щодо звернення до суду прокурор набуває статусу позивача;
- b) прокурор звертається до суду в інтересах держави, але позивачем буде орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах;
- c) прокурор звертається до суду в інтересах держави і діє в статусі позивача;
- d) держава самостійно виступає в цивільному процесі від імені «народу України».

3. Кого з перелічених нижче осіб можна віднести до тих, які беруть участь у справі:

- a) суд;
- b) секретаря судового засідання;
- c) експерта;
- d) органи місцевого самоврядування.

4. Чи може співпозивач подати власну позовну заяву або змінити первісну:

- a) співпозивач може тільки приєднатися до вже поданої позовної заяви, не змінюючи її предмет чи підстави;
- b) співпозивач, вступаючи у справу, подає власну заяву, в якій визначає предмет і підстави;
- c) співпозивачі спільно визначають предмет і підстави позову, користуються правами зміни предмета і підстави позову та іншими правами позивача в процесі;
- d) співпозивач може приєднатися і замінити первісного позивача, якщо він вибуває зі справи.

5. Чи може суд замінити неналежного відповідача:

- a) так, якщо суд вважає це за необхідне;
- b) так, якщо судом встановлено, що це не та особа, яка має відповідати за вказаними вимогами;
- c) так, якщо позивач надав свою згоду;
- d) так, якщо відповідна інформація про належного відповідача надійшла від правоохоронних органів.

6. В якому порядку вступають у справі правонаступники:

- a) за власною заявою;
- b) за ініціативою суду;
- c) за клопотанням позивача;
- d) вони не мають права брати участь у справі.

7. До складу якої групи учасників цивільного процесу входять треті особи:

- a) сторони у справі;
- b) особи, які беруть участь у справі;
- c) інші учасники цивільного процесу;

d) суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин.

8. Треті особи мають право вступити у цивільну справу:

- a) до початку розгляду судом справи по суті, на стадії провадження у справі до судового розгляду;
- b) лише під час розгляду справи по суті, на стадії провадження у справі до судового розгляду не можуть;
- c) у будь-який час від моменту відкриття провадження у справі до ухвалення рішення;
- d) у будь-який час від моменту відкриття провадження у справі до набрання рішенням законної сили.

9. Процесуальний статус третіх осіб у судовому процесі можна охарактеризувати так:

- a) треті особи є самостійними учасниками судового процесу, права та законні інтереси яких щодо предмета спору суперечать правам та інтересам, заявленим щодо предмета спору як позивачем, так і відповідачем.
- b) треті особи є самостійними учасниками судового процесу, права та законні інтереси яких щодо предмета спору збігаються з правами та інтересами однієї зі сторін, внаслідок чого треті особи виступають у процесі на стороні позивача або відповідача;
- c) права та законні інтереси третіх осіб із самостійними вимогами щодо предмета спору протистоять правам та інтересам обох сторін судового процесу відносно предмета спору; права та інтереси третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета спору узгоджуються з правами та інтересами однієї із сторін і суперечать правам та інтересам іншої, внаслідок чого треті особи без самостійних вимог щодо предмета спору виступають на боці тієї сторони судового процесу, права та обов'язки якої щодо предмета спору не суперечать правам і обов'язкам третьої особи;
- d) треті особи в судовому процесі завжди виступають на стороні відповідача і заперечують проти заявленого позову, особливості їх процесуального статусу полягають в тому, що в разі задоволення позову відповідач матиме право пред'явити в порядку регресу вимогу до третьої особи.

10. У разі вступу в справу третіх осіб:

- a) розгляд справи починається спочатку;
- b) вступ третіх осіб не впливає на порядок розгляду справи, оскільки треті особи вступають в справу до початку розгляду по суті;
- c) у разі вступу в справу третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета спору розгляд справи триває, а у разі вступу в справу третіх осіб із самостійними вимогами щодо предмета спору розгляд справи починається спочатку;
- d) розгляд справи триває; за клопотанням третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, розгляд справи починається спочатку.

11. В якій процесуальній формі судом вирішується питання про залучення до участі в справі третьої особи:

- a) в ухвалі про відкриття провадження у справі;
- b) в ухвалі про призначення справи до судового розгляду;
- c) у формі самостійної ухвали суду;
- d) не оформлюється у вигляді окремого процесуального документа, фіксується у протоколі судового засідання, а потім відображається в рішенні суду в справі.

12. У разі якщо одна чи обидві сторони цивільного процесу заперечують проти залучення до участі в справі третьої особи:

- a) суд не залучає до участі в справі третю особу та роз'яснює їй право ініціювати самостійний судовий процес шляхом звернення до суду з окремим позовом;
- b) суд підтримує точку зору позивача, оскільки він є особою, в інтересах якої здійснюється розгляд справи судом; якщо позивач заперечує — третя особа не залучається до участі в справі, якщо позивач просить суд про залучення третьої особи, а відповідач заперечує — третя особа залучається до участі в справі;
- c) сторони не наділені процесуальним правом висловлювати свої міркування з приводу залучення до участі в справі третьої особи; це питання суд вирішує самостійно;
- d) суд приймає до уваги доводи сторін і вирішує питання з урахуванням усіх обставин справи.

13. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть вступити у справу шляхом:

- a) подання заяви, в якій викладаються заперечення проти позову;
- b) подання заяви у формі позову, який містить вимоги до позивача щодо предмета спору;
- c) подання заяви у формі позову, в якому містяться вимоги до відповідача щодо предмета позову;
- d) подання заяви у формі позову, який містить вимоги щодо предмета спору, спрямовані до будь-якої сторони або одночасно до обох сторін судового процесу.

14. Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, в судовому процесі мають права і обов'язки:

- a) сторін у цивільному процесі;
- b) позивача у справі;
- c) відповідача у справі;
- d) свідка у справі.

15. Якщо у справі за участю третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, позивач відмовляється від позову і відмова приймається судом:

- a) судовий розгляд закінчується, оскільки він ініціюється позивачем і здійснюється в інтересах позивача для захисту його прав і законних інтересів; оскільки позивач відмовляється від позову, потреби в судовому захисті його прав та інтересів немає, отже, відсутній предмет спору;
- b) судовий розгляд закінчується, оскільки позивач ініціює судовий розгляд і оплачує відповідний судовий збір за розгляд судом своєї позовної заяви; третя особа із самостійними вимогами щодо предмета спору судового збору зі своєї заяви не сплачує, отже, в разі відмови позивача від позову це судові провадження закінчується, а третій особі суд роз'яснює її право ініціювати самостійний судовий розгляд, подавши позов у звичайному порядку;
- c) судовий розгляд справи продовжується в частині розгляду вимог третьої особи;
- d) судовий розгляд справи продовжується у разі, якщо третьою особою із самостійними вимогами на предмет спору заявлено

вимоги до позивача, у такому випадку суд не може закінчити судовий розгляд, оскільки він зобов'язаний дати правову оцінку вимогам до позивача в межах цієї судової справи; у разі якщо третьою особою із самостійними вимогами щодо предмета спору заявлені вимоги до відповідача, то у зв'язку з відмовою позивача від позову розгляд справи закінчується, а третій особі суд роз'яснює її право ініціювати самостійний судовий розгляд, подавши позов у звичайному порядку.

16. Якщо у справі за участю третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, відповідач визнав позов:

- a) визнання позову відповідачем жодним чином не впливає на процесуальний статус третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору;
- b) третя особа із самостійними вимогами щодо предмета спору зобов'язана відмовитися від своїх вимог до відповідача;
- c) третя особа із самостійними вимогами щодо предмета спору набуває процесуального статусу відповідача і заперече проти позову замість нього;
- d) якщо вимоги третьої особи також заявлені до відповідача у справі, то визнання позову відповідачем означає, що він визнає і вимоги третьої особи.

17. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, вступають у справу тому, що:

- a) таким чином вони можуть заявити власні вимоги щодо предмета спору, не сплачуючи судовий збір, як у разі подання позовної заяви в звичайному порядку;
- b) рішення у справі може вплинути на їхні права і законні інтереси щодо предмета спору;
- c) рішення в справі може вплинути на їхні права або обов'язки щодо однієї із сторін;
- d) вони не можуть ініціювати самостійну судову справу, заявивши позов у звичайному порядку.

18. Якщо у справі за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, позивач відмовляється від позову і відмова приймається судом:

- a) судовий розгляд закінчується, оскільки відсутній предмет спору;
- b) судовий розгляд закінчується, оскільки він ініціюється позивачем і здійснюється в інтересах позивача; третій особі без самостійних вимог щодо предмета спору суд роз'яснює її право ініціювати самостійний судовий розгляд, подавши позов у звичайному порядку;
- c) судовий розгляд справи продовжується в частині розгляду вимог третьої особи;
- d) судовий розгляд справи продовжується у разі, якщо третя особа без самостійних вимог на предмет спору виступає на стороні позивача, в цьому випадку вона підтримує позов замість позивача; у разі якщо третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору виступає на стороні відповідача, то у зв'язку з відмовою позивача від позову розгляд справи закінчується, оскільки відсутній предмет спору.

19. Якщо у справі за участю третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, відповідач визнав позов:

- a) визнання позову відповідачем жодним чином не впливає на процесуальний статус третьої особи без самостійних вимог щодо предмета спору;
- b) якщо третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору виступає на стороні позивача, то визнання позову відповідачем жодним чином не впливає на її процесуальний статус; якщо третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору виступає на стороні відповідача, то вона набуває процесуального статусу відповідача і заперечує проти позову замість нього;
- c) якщо третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору виступає на стороні позивача, то визнання позову відповідачем означає, що він визнає і вимоги третьої особи; якщо третя особа без самостійних вимог щодо предмета спору виступає на стороні відповідача, то суд роз'яснює їй право заперечувати проти позову замість відповідача;
- d) внаслідок визнання позову відповідачем у третьої особи без самостійних вимог щодо предмета спору виникає

процесуальне право заявити в цій судовій справі власні вимоги до відповідача.

20. Якщо третю особу без самостійних вимог щодо предмета спору залучено до участі в справі, але вона не погоджується брати участь у справі:

- a) розгляд справи продовжується;
- b) розгляд справи закінчується; оскільки третя особа залучається судом до справи тому, що повний і всебічний розгляд позовних вимог без її участі є неможливим, суд залишає позов без розгляду;
- c) оскільки рішення суду може вплинути на права, інтереси чи обов'язки третьої особи, яка не бажає брати участі в справі, суд роз'яснює позивачу неможливість розгляду заявлених позовних вимог без участі третьої особи та пропонує позивачу або переформулювати позовні вимоги таким чином, щоб не зачіпати прав, інтересів чи обов'язків третьої особи, або повторно звернутися до суду після отримання згоди на участь у справі від третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору;
- d) суд відмовляє в позові.

21. Якщо третю особу без самостійних вимог щодо предмета спору залучено до участі в справі, але вона не надсилає повідомлення про згоду на участь у справі та не з'являється в судові засідання:

- a) розгляд справи продовжується;
- b) розгляд справи зупиняється до отримання відповіді третьої особи про її згоду/незгоду брати участь у справі;
- c) розгляд справи закінчується; оскільки третя особа залучається судом до справи тому, що повний і всебічний розгляд позовних вимог без її участі є неможливим, суд залишає позов без розгляду;
- d) суд відмовляє в позові.

22. Чи може прокурор подати заяву про перегляд рішення суду першої інстанції про захист прав споживача в порядку цивільного судочинства:

- a) так, якщо споживач не може самостійно звернутися з апеляційною скаргою про захист своїх прав;
- b) так, якщо вважає, що в ухваленні вказаного рішення було порушено суспільні інтереси;
- c) так, якщо вважає, що в ухваленні вказаного рішення було порушено державні інтереси;
- d) ні, прокурор не має права звертатися до судів вищих інстанцій зі скаргами про перегляд судового рішення у справах, у розгляді яких він участі не брав.

23. Чи може прокурор направити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування або інших органів звернення, що містить викладення обставин і вимог, передбачених процесуальним законом, про можливість досудового врегулювання спору:

- a) так, він має таке право, якщо їх рішення, дії чи бездіяльність створюють загрозу порушення або ймовірно порушують законні інтереси громадянина чи держави, з метою вжиття заходів з досудового врегулювання спору та поновлення ймовірно порушеного права громадянина або законного інтересу держави після підтвердження судом підстав для представництва;
- b) так, він зобов'язаний, якщо їх рішення, дії чи бездіяльність створюють загрозу порушення або ймовірно порушують законні інтереси громадянина чи держави, з метою вжиття заходів з досудового врегулювання спору та поновлення ймовірно порушеного права громадянина або законного інтересу держави після підтвердження судом підстав для представництва;
- c) так, з метою визначення відповідальності за загрозу порушення або ймовірного порушення законних інтересів громадянина чи держави;
- d) ні, він не має такого права і не зобов'язаний звертатися.

24. Чи може прокурор здійснювати представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства):

- a) так, у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або

реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або неналежним чином здійснюють її захист;

- b) так, у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність;
- c) так, у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права, похилого віку або перебуває в скрутному матеріальному стані;
- d) ні, прокурор не може представляти інтереси фізичних осіб, оскільки він представляє в суді тільки інтереси держави.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте учасників різних видів судочинства і складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

	Учасники процесу	
	Особи, які беруть участь у справі	Інші учасники процесу
Цивільне судочинство		
Господарське судочинство		
Адміністративне судочинство		
Кримінальне судочинство		

2. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали суду першої інстанції про заміну неналежного відповідача та проаналізуйте їх. Які умови та порядок заміни неналежного відповідача в цивільному процесі?

3. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали суду першої інстанції про залучення до участі у справі співучасників та про відмову в їх залученні та проаналізуйте підстави. Чи можуть бути обов'язкові підстави залучення співучасників позивача або відповідача?

4. Іванов Роман Сергійович звернувся до Печерського районного суду міста Києва з позовом до Петрова Павла Вікторовича про відшкодування шкоди, завданої залиттям квартири. Оскільки залиття мало місце внаслідок прориву труби, заміну якої нещодавно здійснювали працівники Житлово-комунального господарства № 1, Петров П. В. вважає за необхідне залучити до участі в справі Житлово-комунальне господарство № 1 як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача. Підготуйте клопотання відповідача про залучення до участі в справі третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні відповідача.

5. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень рішення судів у справах за участю органів та осіб, яким законом надано право захищати права та інтереси інших осіб. Поміркуйте, який статус, з урахуванням ч. 3 ст. 45 ЦПК України, повинні мати Служба у справах дітей Голосіївської районної в м. Києві державної адміністрації, Служба у справах дітей Києво-Святошинської районної державної адміністрації у справі № 2-49/12 за позовом Публічного акціонерного товариства «БТА Банк» до неповнолітніх дітей (спадкоємців за законом померлого батька — позичальника) про стягнення заборгованості за кредитним договором (фабула справи висвітлена в ухвалі Голосіївського районного суду міста Києва від 29.10.2012 у справі № 2-49/12¹²).

6. Проаналізуйте, на якій стадії провадження у справі вирішується питання про учасників процесу. Знайдіть в Єдиному

¹² Ухвала Голосіївського районного суду міста Києва від 29.10.2012 у справі № 2-49/12. — Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27378456>.

державному реєстрі судових рішень рішення судів ухвали про відкриття провадження у справі та проаналізуйте, чи були допущені судами процесуальні помилки під час їх ухвалення: Дніпровським районним судом міста Києва у постановленні ухвали від 19.12.2012 у справі № 2604/29875/12¹³; Оболонським районним судом міста Києва у постановленні ухвали від 07.07.2014 у справі № 756/8522/14-ц14.

Чи можуть залучатися до справи учасники процесу на стадіях судового розгляду справи або в апеляційному чи касаційному провадженнях?

7. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень рішення судів ухвали про залучення до участі у справі третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета спору або відмови в їх залученні. Проаналізуйте порядок залучення до участі в справі третіх осіб без самостійних вимог щодо предмета спору в порядку ст. 36 ЦПК України: чи має суд спочатку запитувати таку особу про її бажання/небажання взяти участь у справі та лише після цього виносити ухвалу про залучення /незалучення третьої особи до участі в справі, чи навпаки; чи має відрізнятися порядок залучення до участі у справі третіх осіб без самостійних вимог залежно від того, чи залучаються такі особи за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, чи за ініціативою суду.

Чи має право третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, визнати позовні вимоги позивача, заперечувати проти позову? Чи має право третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, визнати позов, заперечувати проти позову; в якій формі третій особі без самостійних вимог правильно викладати свої міркування щодо предмета спору в судовому процесі?

¹³ Ухвала Дніпровського районного суду міста Києва від 19.12.2012 у справі № 2604/29875/12. — Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28896348>.

¹⁴ Ухвала Оболонського районного суду міста Києва від 07.07.2014 у справі № 756/8522/14-ц. — Єдиний державний реєстр судових рішень. — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39630665>

Задачі

№ 1. Про ДТП

Об травня 2014 р. о 10.05 год. на перехресті вулиць С. Петлюри і Саксаганського сталася ДТП за участю автомобілів під керуванням гр. Іванова Романа Сергійовича та Петрова Павла Вікторовича. Постановою суду винним у цій ДТП було визнано гр. Іванова Р. С., який працює водієм у ТОВ «Експедитор» і в момент зіткнення відповідно до шляхового листа пересувався на службовому автомобілі ТОВ «Експедитор» у робочих справах. Гр. Петров П. В. звернувся до суду з позовом про відшкодування завданої в результаті ДТП матеріальної шкоди.

Визначте, хто із зазначених осіб повинен мати процесуальний статус відповідача, третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору, третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, в цьому судовому процесі. Аргументуйте відповідь.

№ 2. Про відпустку бухгалтера

Наказом № 1 від 07.11.2008 Іванова Світлана Василівна була прийнята на посаду головного бухгалтера ТОВ «Рожеве». Станом на 10.10.2011 нею не була використана відпустка за період роботи на підприємстві, у зв'язку з чим 10.10.2011 вона подала заяву на ім'я генерального директора підприємства Петрова Павла Вікторовича про надання невикористаної відпустки з 11.10.2011 по 30.11.2011 з наступним звільненням. Того ж дня її було ознайомлено з наказом генерального директора ТОВ «Рожеве» № 2/б про надання відпустки з 11.10.2011 по 30.11.2011. Незважаючи на наявність її заяви про звільнення з 30.11.2011, наказом генерального директора ТОВ «Рожеве» № 3 від 02.12.2011 Іванову С. В. було звільнено із займаної посади з 02.12.2011 на підставі п. 4 ст. 40 КЗпП України — за прогули 29.11.2011 та 30.11.2011.

Іванова С. В. звернулася до суду з позовом про зміну формулювання причин звільнення, дати звільнення і стягнення сум, що підлягають сплаті у разі звільнення, а також моральної шкоди, завданої порушенням трудових прав.

Визначте, хто із зазначених осіб повинен мати процесуальний статус відповідача, третьої особи, яка заявляє самостійні

вимоги на предмет спору, третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, в цьому цивільному процесі.

№ 3. Про кредит

У суді розглядається справа за позовом Кредитної спілки «Народний кредит» до гр. Іванова Романа Сергійовича про стягнення заборгованості за кредитним договором, який було укладено за згоди дружини позичальника — Іванової Світлани Василівни. До участі в справі як третю особу на стороні відповідача, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, судом за клопотанням позивача було залучено Іванову Світлану Василівну.

Проаналізуйте, чи правильно встановлено процесуальний статус дружини позичальника. Визначте, чи може вплинути майбутнє рішення суду в цій справі на права або обов'язки дружини позичальника щодо однієї із сторін, якщо так, то на які саме права або обов'язки і щодо якої із сторін.

№ 4. Про страхування

До участі в справі за позовом Іванова Романа Сергійовича до Страхової компанії «Астра» про стягнення страхового відшкодування (внаслідок пошкодження транспортного засобу Іванова Р. С. у дорожньо-транспортній пригоді, винуватцем якої є Петров Павло Вікторович, цивільно-правова відповідальність якого застрахована у Страховій компанії «Астра»), як третю особу без самостійних вимог щодо предмета спору залучено Петрова П. В.

Проаналізуйте, чи правильно встановлено процесуальний статус Петрова П. В. Визначте, чи може вплинути майбутнє рішення суду в цій справі на права або обов'язки Петрова П. В. щодо однієї із сторін, якщо так, то на які саме права або обов'язки і щодо якої із сторін.

№ 5. Про поділ майна

Іванов Роман Сергійович звернувся до суду з позовом до Іванової Світлани Василівни про поділ майна подружжя, посилаючись на те, що у період перебування в шлюбі ним з дружиною було придбано у власність квартиру № 5 за адресою: м. Київ, вул. Сонячна, 1, яка зареєстрована на дружину. Іванов Р. С. просив визнати за ним право власності на 1/2 частки квартири.

Іванова С. В. звернулася до суду із зустрічним позовом до Іванова Р. С. про поділ майна подружжя, посилаючись на те, що за час спільного проживання у шлюбі сторонами було набуто у власність автомобіль марки «Рено Кліо 1.4» 2006 року випуску та земельну ділянку за адресою: м. Боярка, вул. Зоряна, 1, зареєстровані на чоловіка. Добровільно провести розподіл спільного майна Іванов Р. С. не бажає, що і стало підставою для звернення до суду із цим зустрічним позовом. Іванова С. В. просила суд визнати квартиру № 5 за адресою: м. Київ, вул. Сонячна, 1 своєю особистою власністю.

У процесі судового розгляду виявилось, що Краснов Віталій Вікторович позичав своїй дочці Івановій С. В. та її чоловіку Іванову Р. С. грошові кошти у розмірі 25 тис. грн з метою придбання ними земельної ділянки у м. Боярка по вул. Зоряна, 1. На підтвердження отримання коштів Іванова С. В. склала боргову розписку. Оскільки кошти Краснову В. В. не було повернуто, а позичалися вони у період перебування Іванова Р. С. та Іванової С. В. у зареєстрованому шлюбі та для потреб сім'ї, Краснов В. В. вимагає стягнення коштів з подружжя солідарно в примусовому порядку.

Чи має бути Краснов В. В. залучений до участі у справі про поділ майна подружжя Іванових? В якому процесуальному статусі?

№ 6. Про приміщення

У провадженні Святошинського районного суду м. Києва перебуває справа за позовом ЗАТ «Зірка» до Іванова Івана Івановича, Петрова Петра Петровича та Григор'єва Григорія Григоровича про усунення перешкод у користуванні нежитловими приміщеннями за адресою: м. Київ, вул. Сонячна, 1, — шляхом виселення.

Краснов Віталій Вікторович звернувся до суду із заявою про залучення до участі в справі як третьої особи із самостійними вимогами на предмет спору, заявивши вимоги до Іванова Івана Івановича, Петрова Петра Петровича та Григор'єва Григорія Григоровича про виселення у зв'язку зі здійсненням перешкод у користуванні його власністю — нежитловими приміщеннями за адресою: м. Київ, вул. Сонячна, 1, — та відшкодування шкоди.

Ухвалою суду Краснову В. В. було відмовлено в задоволенні його заяви. Це судове рішення було мотивоване тим, що хоча Краснов В. В. фактично і просить об'єднати його позов

про виселення відповідачів з нежитлових приміщень з позовом ЗАТ «Зірка» про виселення відповідачів з цих же приміщень, однак об'єднання вказаних позовів в одне провадження є, на переконання суду, недоцільним, оскільки ускладнить розгляд справи, яка слухається вже понад рік.

Чи правильно визначено коло учасників справи?

Визначте всі можливі процесуальні дії, які може вчинити Краснов В. В. для захисту своїх прав і законних інтересів.

№ 7. Про гаражі

Іванов Роман Сергійович звернувся до суду з позовом до кооперативу з будівництва та експлуатації індивідуальних гаражів «Нева», в якому просив визнати недійсним рішення зборів членів кооперативу, оформленого протоколом № 1 від 21.10.2009 про обрання уповноваженого від 3 ряду для участі у зборах уповноважених.

У судовому засіданні у справі Іванов Р. С. заявив усне клопотання про залучення Краснова Віталія Вікторовича до участі у справі як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Проаналізуйте заявлене Івановим Р. С. клопотання та визначте, як правильно діяти суду. Чи має суд розглядати заявлене клопотання? Чи має ухвалювати окреме процесуальне рішення за результатами розгляду такого клопотання і в якій формі? Яким має бути процесуальне рішення суду і чому.

№ 8. Про право власності

01.09.2007 Іванов Іван Іванович, Петров Петро Петрович та Григор'єв Григорій Григорович уклали договір № 1 про спільну діяльність, згідно з умовами якого зобов'язалися об'єднати свої внески та спільні дії для будівництва багатоквартирного житлового будинку за адресою: м. Київ, вул. Сонячна, 1. Сумісними зусиллями зазначені особи збудували та здали в експлуатацію житловий будинок, однак не змогли дійти згоди щодо розподілу між собою площ, унаслідок чого звернулися до суду з позовами один до одного.

Іванов І. І. вимагав визнання за собою права власності на квартири № 3, 24, 25.

Петров П. П. вимагав визнання свого права власності на квартири № 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29.

Григор'єв Г. Г. вимагав визнання свого права власності на квартири № 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24.

Крім цього, в процесі судового розгляду виявилось, що 08.04.2008 Іванов І. І., Петров П. П. та Григор'єв Г. Г. уклали з Павловою Варварою Василівною договір будівельного підряду на будівництво квартири № 28 в будинку за адресою: м. Київ, вул. Сонячна, 1. Вартість квартири була визначена в розмірі 147 060 доларів США і повністю сплачена Павловою В. В. Однак квартира № 28 їй до цього часу не передана. Павлова В. В. вимагає визнання свого права власності на квартиру № 28.

Крім цього, в процесі судового розгляду виявилось, що 16.09.2009 Красновим Віталієм Вікторовичем і Івановим І. І., Петровим П. П. та Григор'євим Г. Г. укладено договір про відступлення права вимоги № 2. Відповідно до цього договору Іванов І. І. відступив (передав) Краснову В. В. всі права, які належали йому як Учаснику 1 щодо будівництва квартири № 11 за договором про спільну діяльність від 01.09.2007, у тому числі право на отримання у власність квартири № 11. Краснов В. В. вимагає визнання свого права власності на квартиру № 11.

Визначте, який процесуальний статус повинні мати всі учасники зазначеної справи: хто має бути позивачем, відповідачем, позивачем і відповідачем за зустрічним позовом, третьою особою, яка має самостійні вимоги щодо предмета спору (і до кого саме така третя особа має заявити свої вимоги), третьою особою без самостійних вимог щодо предмета спору.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1403783574338158>

4. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

5. Закон України Про прокуратуру від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/other_normative_acts.html

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України Про судову практику у справах про спадкування від 30.05.2008 № 7. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

7. Постанова Пленуму Верховного суду України Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди від 27.03.1992 № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>

8. Постанова Пленуму Верховного суду України Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 № 4 [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1 Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [Електронний ресурс]. // Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

10. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : Монографія / С. С. Бичкова. – К. : Атіка, 2011. – 420 с.

11. Ромовська З. В., Луців-Шумська Н. Л. Треті особи без самостійної вимоги: проблеми теорії та практики / З. В. Ромовська, Н. Л. Луців-Шумська // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 1 (23). – С. 34–38 [Електронний ресурс]. // Режим доступу : <http://aa.u.edu.ua/ua/visnyk/visnyk23/>.

12. Шакарян М. С. Субъекты советского гражданского процессуального права. – М., 1970.

ГЛАВА 4. ПРЕДСТАВНИЦТВО У СУДІ

План

1. Поняття та значення представництва у цивільному процесі.
2. Види процесуального представництва у суді.
3. Законне представництво: підстави виникнення, обсяг повноважень, їх підтвердження у суді.
4. Договірне представництво: поняття, підстави виникнення, повноваження та належне їх оформлення.
5. Участь адвоката в цивільному процесі як судового представника.
6. Представництво у суді юридичних осіб.
7. Оформлення повноваження судових представників у цивільному процесі.
8. Процесуальне представництво іноземців консулами.
9. Зміст процесуальних правовідносин, що виникають у представництві.
10. Особи, які не можуть бути представниками.
11. Відмінність інституту процесуального представництва від інституту представництва в цивільному праві.

Короткий зміст теми

У Цивільному процесуальному кодексі України інститут представництва визначено статтями 38–44 ЦПК.

Поняття та значення процесуального представництва.

Мета представництва:

- сприяти належному захисту прав та інтересів осіб, що беруть участь у справі;
- сприяти здійсненню правосуддя;
- реалізація процесуальних прав і обов'язків учасників процесу.

Сторони, треті особи, особа, яка відповідно до закону захищає права, свободи чи інтереси інших осіб, а також заявник та інші заінтересовані особи у справах окремого провадження можуть брати участь у цивільній справі через представника.

Представників можуть мати: фізичні особи, юридичні особи та держава. Відносини між представником і особами мають матеріальний характер, а між представником і судом — процесуальний.

Представництво — це ведення справи в суді однією особою на захист і в інтересах іншої. В. М. Шерстюк характеризує судове представництво як діяльність представника в цивільному процесі, здійснювану від імені особи, яку він представляє, з метою домогтися найсприятливішого рішення, а також для надання допомоги у здійсненні своїх прав, запобігання їх порушень у процесі та сприяння у здійсненні правосуддя у цивільних справах.

Особиста участь у справі сторін не перешкоджає одночасній участі у справі їх судових представників.

За підставами виникнення представництво можна поділити на *договірне* та *законне*. За ступенем обов'язковості — *факультативне* та *обов'язкове*.

Обов'язкове представництво виникає на підставі закону, адміністративного акта, рішення суду. *Факультативне* представництво виникає на підставі угоди.

За ознаками особи, в інтересах якої здійснюється представництво, його можна поділити на такі види:

1) представництво *фізичних осіб* — підставою такого представництва є закон або цивільно-правова угода;

2) представництво *юридичних осіб*, яке базується зазвичай на трудовій угоді;

3) представництво *держави* — підставою якого є відповідний нормативний акт; представляє відповідні органи державної влади в межах їх компетенції.

Законодавець передбачив і деякі обмеження відносно інституту представництва. У цивільному судочинстві *не можуть бути процесуальними представниками особи*: над якими встановлена опіка чи піклування; малолітні та неповнолітні, оскільки необхідною умовою правосуб'єктності представника є наявність у нього повної цивільної процесуальної дієздатності.

Відповідно до ст. 41 ЦПК, яка забороняє суддям, слідчим і прокурорам виконувати обов'язки представника у цивільному процесі, крім випадків, коли вони діють як представники відповідного органу, що є стороною або третьою особою у справі, чи як законні представники. Також не можуть бути представниками в суді особи, які діють у цьому процесі як секретар судового засідання, перекладач, експерт, спеціаліст, свідок.

Документи, якими мають бути підтверджені повноваження представника, визначено у ст. 42 ЦПК. Цивільний представник у справі зобов'язаний діяти в межах наданих йому повноважень, добросовісно вести справу та здійснювати дії, спрямовані на правильне вирішення справи.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття та значення представництва.
2. Проаналізуйте наукові підходи до визначення понять «судове представництво», «процесуальне представництво», «представництво у суді».
3. Визначте повноваження представників.
4. Чи існують обмеження в повноваженнях законного представника?
5. Які види представництва закріплено в ЦПК України?
6. Скільки представників на боці однієї зі сторін можуть брати участь одночасно?
7. Відмінність інституту цивільного процесуального представництва від інституту представництва в цивільному праві.
8. Хто може бути представником у судовому процесі?
9. Чим відрізняється адвокат від особи, яка надає правову допомогу?
10. Чи існують категорії цивільних справ, в яких особа має брати участь самостійно, а участь представника непередбачена чи обмежена?

Тестові завдання

1. Беручи участь у справі, де стороною є юридична особа, ким виступає в процесі її керівник:

- a) договірним представником цієї юридичної особи;
- b) органом юридичної особи;
- d) законним представником цієї юридичної особи.

2. Що є підставою законного представництва:

- a) адміністративний акт;
- b) рішення суду;
- c) договір доручення;
- d) факт походження дітей від своїх батьків;
- e) інший варіант _____.

3. Який орган державного управління може брати участь як представник під час розгляду справи про позбавлення батьківських прав:

- a) фінансовий орган;
- b) орган опіки і піклування;
- c) житлово-комунальний орган;
- d) адміністративний орган;
- e) інший варіант _____.

4. В яких випадках судді, слідчі, прокурори можуть бути представниками в суді:

- a) за дорученням будь-якої заінтересованої особи;
- b) коли установа, де вони працюють, є стороною у справі;
- c) коли вони є батьками, усиновителями, опікунами, піклувальниками;
- d) інший варіант _____.

5. Що є підставою повноважень законного представника:

- a) паспорт;
- b) свідоцтво про народження дитини;
- c) адміністративний акт;
- d) доручення;

е) інший варіант _____.

6. В якому разі суд може закрити справу, якщо прокурор відмовився від позову, який він пред'явив в інтересах позивача:

- а) коли позивач дасть згоду на це;
- б) з власної ініціативи;
- в) за заявою прокурора.

7. Прокурор пред'явив позов в інтересах позивача, який заперечував проти порушення справи взагалі та просив її провадження закрити, посилаючись на те, що він є позивачем у справі, а не прокурор. Як має діяти суд:

- а) закрити провадження у справі;
- б) продовжувати розгляд справи;
- в) інший варіант _____.

8. Чи наділений суд такими повноваженнями в судовому засіданні, як заміна законного представника з власної ініціативи:

- а) так;
- б) ні.

9. Хто представляє державу в цивільному процесі:

- а) прокурор;
- б) відповідні органи державної влади;
- в) громадські організації;
- г) інший варіант _____.

Практичні завдання

1. Суд відмовив допустити до участі у справі як представників сторін: співпозивача за дорученням інших позивачів; юрисконсульта заводу, який був відкликаний зі складу колегії

адвокатів; громадянина Грищенка, що вступив на захист майнових інтересів своїх дітей у зв'язку з тим, що був у судовому порядку визнаний обмежено дієздатним і над ним була встановлена опіка; суддю районного суду у справі за позовом секретаря суду Кульчицького про поновлення на роботі. Визначте правильність відмови суду.

2. Синцовій Н. було надано повноваження Якимової С. У судовому засіданні позивачка була присутня разом зі своїм представником. Під час вирішення питання про призначення експертизи позиції позивачки та її представника були розбіжні. Враховуючи досвід і знання представника в юридичній справі, суд прийняв до уваги точку зору представника. Проаналізуйте, чи правильні дії суду в цьому випадку. Як саме має діяти суд?

3. У судовому засіданні позивачку Франчук представляв представник Нікітін, після перенесення засідання на наступний тиждень позивачка в судовому засіданні надала клопотання про залучення до справи як свідка Нікітіна. Чи може суд задовольнити клопотання позивачки?

4. Проаналізуйте рішення суду щодо справи¹⁵.

5. Під час розгляду справи в суді першої інстанції про розподіл майна з'ясувалося, що позиції представника суперечать позиції довірителя, який був присутній в судовому засіданні. Визначте, як має діяти суддя у цьому випадку.

Задачі

№ 1.

З вини п'ятнадцятирічного Дмитра Жовтенка було заподіяно матеріальній збиток Хоменку на велику суму. Хоменко пред'явив позов про стягнення збитків до Дмитра Жовтенка та його батьків.

¹⁵ Великоолександрівський районний суд Херсонської області у справі... [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40366833>

Чи може Дмитро Жовтенко особисто брати участь у справі чи його інтереси представлятимуть батьки?

№ 2.

Співробітник підприємства «Топаз» Левченко отримав каліцтво на виробництві, звернувся до профспілкового комітету із заявою про те, щоб той виділив представника для захисту його прав у суді під час розгляду справи про відшкодування шкоди.

Визначте, до якого виду належить представництво профспілки. Як оформляються повноваження цього представництва, який обсяг повноважень воно має?

№ 3.

У Солом'янському районному суді м. Києва під час судового засідання позивач Мироненко заявив клопотання про те, щоб до участі у справі як представника допустили Павленка, присутнього в залі судового засідання.

Як має діяти суд у цій ситуації? Чи вправі він задовольнити клопотання Павленка?

№ 4.

Прокурор Святошинського району м. Києва звернувся до суду з позовом до громадянки Петренко О. про позбавлення її материнських прав щодо неповнолітнього сина Олега. Водночас до суду з позовом звернувся батько дитини Петренко С., який просив передати сина йому на виховання і зазначив, що позивачем у справі має бути саме він, а не прокурор.

Яким є процесуальне положення осіб, які беруть участь у справі?

В якості кого може взяти участь у справі Петренка С.?

№ 5.

Під час розгляду судом справи державного підприємства «Київське лісове господарство» до Коломійця про стягнення шкоди, заподіяної внаслідок пожежі, що виникла з вини відповідача, позивача представляв співробітник Коперник.

Довіреність на захист інтересів державного підприємства «Київське лісове господарство» йому було видано без будь-яких обмежень у виконанні ним процесуальних дій. У судовому

засіданні представник позивача відмовився від позову. Суд таку відмову задовольнив і провадження по справі закритив.

Чи законні дії представника та суду?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. — 2012. — № 62. — С. 17. — Ст. 2509.

3. Закон України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 року зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1789-12>

4. Загальні принципи етики юристів, затверджені Міжнародною асоціацією адвокатів (ІВА) і схвалених Спілкою адвокатів України в 1995 році // Адвокат. — 1996. — № 1. — С. 95.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>

6. Вищий Спеціалізований Суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ Лист від 16.03.2013 № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>

7. *Погорецький М. А., Яновська О. Г.* Адвокатура України. — К. : Юрінком Інтер, 2014. — С. 268.

8. *Бичкова С. Т.* Представництво інтересів заявника у справах про надання права на шлюб / С. Бичкова, Т. Федосеева // Право України. — 2008. — № 6. — С. 94–99.

9. *Варфоломеєва Т. В., Святоцький О. Д.* Історія адвокатури України. / За ред. Т. В. Варфоломеєвої, О. Д. Святоцького. — К., 1992.

10. *Діденко Л. В.* Договірне представництво у цивільному процесуальному праві / Часопис цивілістики / Л. В. Діденко. — Вип. 15. — С. 95–97.

11. *Дунас Т. О.* Участь прокурора у цивільному судочинстві України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Дунас Тарас Омелянович; Київ. юрид. ін-т. — К., 2009.

12. *Заворотько П. П.* Особи, які беруть участь у справі позовного провадження: [навч. посіб.] / Заворотько П. П., Штефан М. Й. — Вип. 2. — К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1967. — 108 с.

13. *Касюта М.* Правове регулювання представницької функції прокуратури // Право України. — 1997. — № 12.

14. *Матвієнко Л.* Участь прокурора у справах, відповідачами чи суб'єктами оскарження у яких є органи прокуратури та їх посадові особи // Вісник прокуратури. — 2003. — № 7. — С. 83–88.

15. Особливості представництва іноземних осіб у цивільному процесі України / С. С. Бичкова, Н. О. Чучкова // Держава і право. — 2012. — Вип. 57. — С. 287–292.

16. *Павлуник І. А.* Представництво в цивільному процесі України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Павлуник Ігор Анатолійович; Київ. юрид. ін-т. — К., 2002. — 17 с.

17. *Радченко М., Глазовский В.* Представництво прокурором інтересів громадян або держави (теоретичний і практичний аспекти) // Право України. — 1997. — № 11.

18. *Розенберг Я. А.* Представительство по гражданским делам в суде и арбитраже. — Рига, 1981.

19. *Руденко М.* Форми представництва прокурора в цивільному процесі // Юстиніан. — 2006. — № 10.

20. *Сайфутдинов А. А.* Применение договора поручения для оформления представительских отношений в гражданском процессе // Арбитражный и гражданский процесс. — 2006. — № 7. — С. 42–43.

21. *Светлична Г. О.* Новели інституту представництва в цивільному судочинстві: проблеми теорії та правозастосування / Г. О. Светлична // Юстиніан. — 2008. — № 1.

22. *Субботін С., Черв'яков О., Марочкін І.* Представницькі функції прокурора / С. Субботін, О. Черв'яков, І. Марочкін // Право України. — 1997. — № 11.

23. *Фурса С. Я.* Адвокат у цивільному процесі : Науково-практичний посібник / С. Я. Фурса — К. : Вид-во Фурса С. Я.; КНТ, 2008. — 452 с.

24. Цивільний процесуальний кодекс України : Наук.-практ. комент. / [С. С. Бичкова, Ю. Б. Білоусов, В. І. Бірюков та ін.]; за ред. С. С. Бичкової. — К. : Атіка, 2008. — 840 с.

25. *Шахова Т. И.* Участие органов социального обеспечения в советском гражданском процессе. — М., 1989.

26. *Шерстюк В. М.* Судебное представительство по гражданским делам. — М., 1984.

27. *Штефан М. Й., Дрижчана О. Г., Гусев Е. В.* Представництво громадян в суді. — К., 1991.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ГЛАВА 5. ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

План

1. Поняття і значення процесуальних строків у цивільному процесі. Види процесуальних строків.
2. Порядок обчислення та перебіг процесуальних строків. Наслідки пропущення процесуальних строків.
3. Зупинення, продовження та поновлення процесуальних строків.

Короткий зміст теми

Процесуальний строк — це визначений законом або встановлений судом проміжок часу, протягом якого можуть бути вчинені процесуальні дії судом, учасниками процесу та іншими особами в цивільному судочинстві.

Види процесуальних строків:

- 1) встановлені законом;
- 2) встановлені судом.

Порядок обчислення процесуальних строків:

- обчислюються роками, місяцями і днями;
- можуть визначатися вказівкою на подію, яка має неминуче настати.

Початок перебігу процесуального строку — з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

Закінчення процесуального строку:

- строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку;
- строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку. Якщо закінчення строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа не має, строк закінчується в останній день цього місяця;
- якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день;
- перебіг строку, закінчення якого пов'язане з подією, яка має неминуче настати, закінчується наступного дня після настання події;
- останній день строку триває до 24 години, але коли в цей строк слід було вчинити процесуальну дію в суді, де робочий час закінчується раніше, строк закінчується в момент закінчення цього часу.

Зупинення процесуальних строків зумовлене зупиненням провадження у справі і починається з моменту настання тієї події, внаслідок якої суд зупинив провадження.

Зупинення процесуальних строків закінчується в момент постановлення ухвали суду про відновлення провадження у справі.

Наслідки пропущення процесуальних строків:

1) право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом;

2) документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, якщо суд за клопотанням особи, що їх подала, не знайде підстав для поновлення або продовження строку.

Поновлення та продовження процесуальних строків за клопотанням сторони або іншої особи у разі його пропущення з поважних причин:

- 1) суд поновлює строк, встановлений законом;
- 2) або продовжує строк, встановлений судом.

До поважних причин пропущення процесуальних строків можна віднести тривалу хворобу, перебування спадкоємця

тривалий час за межами України, відбування покарання в місцях позбавлення волі, перебування на строковій військовій службі в Збройних Силах України тощо¹⁶.

Питання про поновлення чи продовження пропущеного строку вирішує суд, у якому належало вчинити процесуальну дію або до якого потрібно було подати документ чи доказ. Про місце і час розгляду цього питання повідомляються особи, які беруть участь у справі, але присутність цих осіб не є обов'язковою.

Одночасно з клопотанням про поновлення чи продовження строку належить вчинити ту дію або подати той документ чи доказ, стосовно якого заявлено клопотання.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття та значення процесуальних строків цивільного судочинства. Яке значення мають темпоральні межі цивільного процесу?

2. Визначте процесуальні строки судового розгляду цивільної справи. Проаналізуйте строки розгляду цивільних справ і особливості їх обчислення. З якого моменту починається сплив строків розгляду справи судом? Чи можливо розпочати розгляд справи спочатку, як у такому разі обчислюватимуться строки розгляду справи?

3. Які види процесуальних строків передбачено чинним ЦПК України? Проаналізуйте порядок поновлення та продовження процесуальних строків, визначений ЦПК України.

4. Як можна охарактеризувати «розумний» строк? Чим відрізняються процесуальні строки, визначені в законі як «негайно» та «невідкладно»? Проаналізуйте рішення ЄСПЛ про порушення строків розгляду цивільних справ, зокрема, рішення у справі

¹⁶ Лист ВССУ від 16 травня 2013 року № 24-753/0/4-13 Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.

Претто та інші проти Італії¹⁷, у справі Кухарчук проти України¹⁸, у справі Дульський проти України¹⁹, Головка проти України²⁰.

На які факти та критерії ЄСПЛ посилається суд як на підставу порушення таких строків? Узагальніть і складіть схематичну таблицю критеріїв оцінки розумності строків судового розгляду справ у практиці ЄСПЛ.

Тестові завдання

1. В який день закінчиться строк на подання апеляційної скарги на ухвалу суду, постановлену 18 серпня 2014 року:

- a) 22 серпня 2014 року;
- b) 23 серпня 2014 року;
- c) 25 серпня 2014 року;
- d) 26 серпня 2014 року.

2. Які документи має подати заявник, пропустивши строк касаційного оскарження ухвали суду апеляційної інстанції:

- a) касаційну скаргу та клопотання про поновлення строку на касаційне оскарження;
- b) касаційну скаргу та клопотання про продовження строку на касаційне оскарження;
- c) касаційну скаргу, яка містить клопотання про поновлення строку на касаційне оскарження;

¹⁷Рішення ЄСПЛ у справі Претто та інші проти Італії... Режим доступу: http://www.echr.ru/documents/doc/2461429/2461429.htm://european-court.ru/uploads/ECHR_Pretto_and_Others_v_Italy_08_12_1983.pdf

¹⁸Рішення ЄСПЛ у справі Кухарчук проти України. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_189

¹⁹Рішення ЄСПЛ у справі Дульський проти України. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_045

²⁰Рішення ЄСПЛ у справі Головка проти України. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_188

- d) строк на касаційне провадження не поновлюється і не продовжується.

3. Як мають діяти суд та учасники процесу в разі порушення двомісячного строку розгляду справи:

- a) сторони мають подати клопотання про продовження розгляду справи з урахуванням її особливостей на строк не більше 15 днів;
b) суд може продовжити розгляд справи з урахуванням її особливостей на строк, не більше 15 днів;
c) судовий розгляд справи здійснюється протягом розумного строку та не обмежується 2-місячним терміном;
d) суд має припинити розгляд справи й ухвалити рішення по суті.

4. З якого моменту призначається справа до розгляду відповідно до ч. 2 статті 156 ЦПК України:

- a) з часу закінчення дій із підготовки до судового розгляду, які проводяться судом;
b) справа призначається до розгляду або в ухвалі про її відкриття або в ухвалі про проведення попереднього судового засідання, де проводились підготовчі дії;
c) суддя має чекати на закінчення всіх підготовчих дій учасників процесу та за їхнім клопотанням призначити судовий розгляд справи;
d) суддя проводить підготовку справи самостійно і визначає в ухвалі дату проведення судового розгляду.

5. Який останній день подання заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України, ухваленого ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ 2 травня 2014 року:

- a) 2 серпня 2014 р.;
b) 3 серпня 2014 р.;
c) 4 серпня 2014 р.;
d) 1 серпня 2014 р.

6. Коли суд має надіслати ухвалу про вжиття заходів забезпечення позову, яка була постановлена 22 серпня

2014 р. наприкінці робочого дня близько 19.00 годин вечора:

- a) 22 або зранку 23 серпня 2014 р.;
- b) суд не має права ухвалювати рішення після закінчення робочого дня;
- c) 22 або 25 серпня 2014 р.;
- d) 22 або 26 серпня 2014 р.

7. Якими діями можна порушити невідкладність строку вчинення процесуальних дій, наприклад, невідкладне надіслання ухвали про відмову у відкритті провадження у справі:

- a) якщо суд зробив це наступного дня після її ухвалення, оскільки в той же день було призначено ще кілька судових засідань в інших справах;
- b) якщо суд зробив це через день після її ухвалення, оскільки за два робочі дні можна знайти необхідний час;
- c) якщо суд не зробив це протягом дня її ухвалення;
- d) невідкладність — умовний строк, порушення якого визначити неможливо.

8. Судовий розгляд справи було кілька разів відкладено через неявку позивача. Відповідач заявив про зустрічний позов на початку чергового судового засідання із судового розгляду справи:

- a) він порушив строк його подання, оскільки розгляд справи по суті вже розпочався, головуючий уже заявив про його відкриття;
- b) він діяв правильно, оскільки перехід до розгляду справи по суті здійснюється за ухвалою суду про перехід до розгляду справи по суті;
- c) він діяв правильно, оскільки клопотання та заяви вирішуються судом на підготовчому етапі судового розгляду;
- d) заяви про зустрічний позов можна подавати до видалення суду в нарадчу кімнату.

9. Заяву про перегляд заочного рішення, ухвалене 13 серпня 2014 року, було подано до суду 28 серпня 2014 року. Чи є це порушенням строку подання такої заяви:

- a) так, заяву потрібно було подати до 22 серпня 2014 року;
- b) так, заяву слід було подати до 26 серпня 2014 року;
- c) ні, якщо копію заочного рішення було надіслано особі протягом трьох днів з дня його проголошення;
- d) ні, якщо особа не отримала копію заочного рішення.

10. Учасник процесу подає клопотання про оголошення перерви у зв'язку з необхідністю подання нових доказів. Який строк він може зазначити:

- a) строк, необхідний для подання нових доказів, який не порушує загальні строки розгляду справи;
- b) строк, необхідний для подання нових доказів, який не порушує строки судового розгляду справи;
- c) строк, необхідний для подання нових доказів, але не більше десяти днів;
- d) подання нових доказів можливе лише до початку розгляду справи по суті, тому тільки в межах строків провадження у справі до судового розгляду.

11. В якому випадку строк розгляду справи розпочинається спочатку:

- a) у разі відкладення розгляду справи;
- b) у випадку зупинення розгляду справи;
- c) законом не передбачено відновлення строків розгляду справи спочатку;
- d) за клопотанням сторін.

Практичні завдання

1. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень такі рішення, в яких суди відмовляють у поновленні або продовженні процесуальних строків, мотивуючи це тим, що причина їх пропуску не є поважною. Проаналізуйте їх і спробуйте узагальнити найбільш розповсюджені причини пропуску різних

процесуальних строків.

2. Проаналізуйте різні процесуальні строки і складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

Строк	Чим (ким) передбачено	Правила обчислення	Початок і закінчення перебігу	Можливість поновлення чи продовження
Відкриття провадження у справі в суді першої інстанції	Ч. 4 ст. 122 ЦПК України	Не пізніше 3 днів	З дня надходження заяви до суду або закінчення строку, встановленого для усунення недоліків, та не пізніше наступного дня після отримання судом у порядку, передбаченому частиною третьою цієї статті, інформації про місце проживання (перебування) фізичної особи — до ухвали суду про відкриття провадження у справі	Не передбачено

3. Складіть клопотання про поновлення або продовження строків на вчинення таких процесуальних дій:

- на апеляційне або касаційне оскарження ухвали суду про відмову у відкритті провадження у справі;
- на подання доказів у суді першої інстанції після початку розгляду справи по суті;
- на подання заяви про скасування судового наказу.

Задачі

№ 1. Про неявку позивача

2 червня 2014 р. судом було відкрито провадження у справі за

позовом Малинової Тетяни Віталіївни до публічного акціонерного товариства «Київобленерго» про визнання бездіяльності протиправною, зобов'язання вчинити певні дії. Справу призначено до судового розгляду на 17 червня 2014 р.

У судове засідання 17 червня 2014 року позивач у справі не з'явилася. З матеріалів справи суд встановив, що позивачу було надіслано судову повістку про виклик рекомендованим листом (з повідомленням), але інформації про її вручення позивачу в матеріалах справи немає (зворотнє повідомлення ще не повернулося до суду). Виходячи із зазначеного, суд вважав за необхідне відкласти розгляд справи на 8 липня 2014 р.

У судове засідання 8 липня 2014 р. позивач знову не з'явилася. З матеріалів справи суд встановив, що судову повістку про виклик у судове засідання на 17 червня 2014 р. позивач отримала 13 червня 2014 р., а повідомлення про вручення повернулося до суду лише 18 червня 2014 р. Судову повістку про виклик у судове засідання від 8 липня 2014 р. позивач отримала 1 липня 2014 р., а 7 липня 2014 р. від позивача на адресу суду надійшла телеграма, в якій позивач просила відкласти розгляд справи у зв'язку з тим, що перебуває у службовому відрядженні поза межами міста.

Чи має суд підстави для відкладення справи або залишення позовної заяви без розгляду?

Чи повинен був позивач зазначити приблизні строки повернення із службового відрядження? Які причини неявки в судове засідання у справі можна вважати поважними?

На який час і дату суддя може призначити наступне засідання у справі? Чи може він врахувати обставини особистого життя, наприклад, передбачену в серпні чергову відпустку?

Перевірте дотримання процесуальних строків вчинення відповідних процесуальних дій і проаналізуйте темпоральні межі розгляду цієї справи. Чи не порушується принцип розумності строку розгляду справи судом?

№ 2. Про порядок відкриття провадження у справі

21 липня 2014 р. Сірій Михайло Іванович зареєстрував у суді позов до Трофімова Павла Івановича про стягнення боргу за розпискою. 28 липня 2014 р. Сірій М. І. зателефонував до канцелярії суду, щоб дізнатися, чи відкрито провадження у справі, оскільки жодних документів від суду до цього часу він не отримав. У

канцелярії йому повідомили, що його позовна заява розписана на суддю Соколову Л. В., і дали номер телефону помічника судді. Помічник судді на запитання Сірого М. І. відповів: «Ухвали про відкриття провадження по вашій позовній заяві ще не постановлено, передзвоніть, скажімо, тижні через два».

Уявіть, що Сірий М. І. звернувся до вас за юридичною консультацією. Яким чином йому пояснити, чому «ухвалу про відкриття провадження у справі виносять не протягом трьох днів з дня надходження позовної заяви до суду, «як вони мають це робити», а протягом трьох тижнів»?

Які процесуальні дії та в які строки мають вчинити суд та учасники процесу на стадії відкриття провадження у справі?

Як мають діяти учасники процесу в разі порушення судом або органом реєстрації місця перебування та місця проживання фізичних осіб процесуальних строків, встановлених законом?

№ 3. Про земельну ділянку

Лукова Іванна Олександрівна звернулася до суду з позовом до Кагарлицької міської ради про скасування рішення про безоплатне надання земельної ділянки у власність. Ухвалою суду від 01 серпня 2014 р. було відмовлено у відкритті провадження у справі за позовом Лукової І. О. до Кагарлицької міської ради про скасування рішення.

Копію зазначеної ухвали заявниці надіслано поштою 4 серпня 2014 р. Лукова І. О. отримала ухвалу 7 серпня 2014 р., що підтверджується відповідним штемпелем на поштовому конверті.

11 серпня 2014 р. Лукова І. О. подала до суду апеляційну скаргу на ухвалу від 01 серпня 2014 р. про відмову у відкритті провадження у справі.

Чи потрібно Луковій І. О. клопотати у своїй апеляційній скарзі про поновлення строку на апеляційне оскарження? Чи потрібно Луковій І. О. зазначити в апеляційній скарзі, коли саме вона отримала копію оскаржуваної ухвали? Чи потрібно Луковій І. О. долучати до апеляційної скарги копію конверта, в якому вона отримала оскаржувану ухвалу?

Як потрібно було б вчинити суду, якщо Лукова І. О. не отримала копію ухвали суду через помилку працівника суду — неправильно зазначену адресу позивачки?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1403783574338158>

4. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

5. Рішення ЄСПЛ у справі Претто та інші проти Італії [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2461429/2461429.htm>; http://european-court.ru/uploads/ECHR_Pretto_and_Others_v_Italy_08_12_1983

6. Рішення ЄСПЛ у справі Кухарчук проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_189

7. Рішення ЄСПЛ у справі Дульський проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_045

8. Рішення ЄСПЛ у справі Головка проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_188

9. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://sc.gov.ua/postanovi_zh_2014_rik.html

10. Постанова Пленуму ВС України від 01 квітня 1994 року № 3 «Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-94>

11. Аналіз даних судової статистики за різні роки [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. — Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html

12. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції за різні роки [Електронний ресурс] // Верховний Суд України. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/EFBE07EA5BCB611DC2256C96004AE920?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=EFBE07EA5BCB611DC2256C96004AE920&Count=500&>

13. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

14. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс.

15. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua.

16. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 6. СУДОВІ ВИТРАТИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

План

1. Поняття і види судових витрат у цивільному процесі.
2. Судовий збір. Витрати, пов'язані з розглядом справи.
3. Відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати.
4. Розподіл судових витрат між сторонами.

Короткий зміст теми

Судові витрати — витрати, які несуть сторони, треті особи із самостійними вимогами у справах позовного провадження, заявники і заінтересовані особи у справах окремого провадження, заявники і боржники у справах наказного провадження за вчинення у їхніх інтересах цивільних процесуальних дій, пов'язаних з розглядом справи у порядку цивільного судочинства.

Суб'єкти сплати судових витрат:

- сторони,
- треті особи із самостійними вимогами,
- заявники та заінтересовані особи у справах окремого провадження;
- заявники та боржники у справах наказного провадження.

Види судових витрат:

- 1) судовий збір
- 2) витрати, пов'язані з розглядом справи.

Судовий збір — це грошовий збір, що справляється із заяв і скарг, котрі подаються юридичними і фізичними особами до суду, який справляється з цивільних процесуальних

документів (позовних заяв, апеляційних скарг, касаційних скарг та ін.).

Види судового збору:

фіксований — справляється із заяв немайнового характеру, розмір якого визначений у законі та співвідноситься із мінімальною заробітною;

пропорційний — справляється із заяв майнового характеру, розмір якого визначається у відсотковому відношенні до ціни позову та співвідноситься із мінімальною заробітною платою.

Ставки судового збору диференціюються для фізичних та юридичних осіб.

Платниками судового збору є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи — підприємці, які звертаються до суду.

Судовий збір справляється:

1) за подання до суду позовної заяви та іншої заяви, передбаченої процесуальним законодавством;

2) за подання до суду апеляційної та касаційної скарги на судові рішення, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, заяви про скасування рішення третейського суду, заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду та заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України;

3) за видачу судами документів.

Ціна позову — це вартість заявленої матеріально-правової вимоги позивача, яка визначається за правилами ст. 80 ЦПК України:

1) у позовах про стягнення грошових коштів — сумою, яка стягується;

2) у позовах про визнання права власності на майно або його витребування — вартістю майна;

3) у позовах про стягнення аліментів — сукупністю всіх виплат, але не більше ніж за шість місяців;

4) у позовах про строкові платежі і видачі — сукупністю всіх платежів або видач, але не більше ніж за три роки;

5) у позовах про безстрокові або довчні платежі і видачі — сукупністю платежів або видач за три роки;

6) у позовах про зменшення або збільшення платежів або видач — сумою, на яку зменшуються або збільшуються платежі чи видачі, але не більше ніж за один рік;

7) у позовах про припинення платежів або видач — сукупністю платежів або видач, що залишилися, але не більше ніж за один рік;

8) у позовах про розірвання договору найму (оренди) або договору найму (оренди) житла — сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;

9) у позовах про право власності на нерухоме майно, що належить фізичним особам на праві приватної власності, — дійсною вартістю нерухомого майна, а на нерухоме майно, що належить юридичним особам, — не нижче його балансової вартості;

10) у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог, — загальною сумою всіх вимог.

Судовий збір сплачується до подання до суду відповідної заяви.

Підстави звільнення від сплати судового збору:

— за законом (ст. 5 Закону України «Про судовий збір»);

— за ухвалою суду (ст. 82 ЦПК України).

Витрати, пов'язані з розглядом справи — це витрати, пов'язані із вчиненням процесуальних дій, необхідних для повного і об'єктивного розгляду справи.

До витрат, пов'язаних із розглядом судової справи, належать:

1) витрати на правову допомогу;

2) витрати сторін та їхніх представників, що пов'язані з явкою до суду;

3) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів і проведенням судових експертиз;

4) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи;

5) витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача.

Звільнення від сплати витрат, пов'язаних з розглядом справи можливе за ухвалою суду.

Розподіл судових витрат — це покладення судом понесених у справі витрат на сторону, проти якої ухвалено рішення.

Розподіл судових витрат між сторонами здійснюється судом у рішенні за правилами ст. 88-89 ЦПК України:

1) враховує, чи задоволені позовні вимоги в повному обсязі, частково або в задоволенні позову відмовлено;

2) стороні, на користь якої ухвалено рішення, суд присуджує з другої сторони понесені нею і документально підтверджені судові витрати;

3) якщо позов задоволено частково, судові витрати присуджуються позивачеві пропорційно до розміру задоволених позовних вимог, а відповідачеві — пропорційно до тієї частини позовних вимог, у задоволенні яких позивачеві відмовлено;

4) якщо сторонами укладено мирову угоду й у ній не визначено розподіл судових витрат, то розподіляє їх навпіл.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Дайте узагальнююче визначення судових витрат у цивільному процесі. Яка мета і значення встановлення судового збору за звернення до суду? Як співвідноситься встановлені законом ставки судового збору та доступність правосуддя?

2. Охарактеризуйте види судових витрат у цивільному процесі. Як визначаються ставки судового збору? Хто може бути звільнений від сплати судового збору? Чи забезпечується так доступність правосуддя?

3. Як визначаються витрати, пов'язані з розглядом справи? Хто несе ці витрати? Чи можна покласти частину витрат на інших учасників цивільного процесу?

4. Чи може суд відстрочити або розстрочити сплату судових витрат? Проаналізуйте підстави та порядок.

5. Чи може суд зменшення розмір або звільнити особу від сплати судових витрат? Якщо так, на яких підставах і в якому порядку.

6. Проаналізуйте правила розподілу судових витрат:

а) між сторонами;

б) у разі відмови позивача від позову;

в) у разі укладення мирової угоди.

Тестові завдання

1. У чому полягає основне призначення судових витрат:

- a) у відшкодуванні учасникам процесу витрат, пов'язаних із розглядом справи;
- b) це міра відповідальності учасників процесу;
- c) у відшкодуванні витрат, понесених державою на судовий розгляд справи;
- d) це превентивні заходи проти необґрунтованих звернень до суду.

2. Хто із перелічених нижче учасників цивільного процесу може сплачувати судові витрати:

- a) свідок;
- b) прокурор;
- c) представник;
- d) треті особи, що заявляють самостійні вимоги на предмет спору.

3. Хто має право на звільнення від сплати судових витрат:

- a) споживачі;
- b) ніхто, за законом особи не можуть бути звільнені від сплати судового збору;
- c) заявники у справах про усиновлення;
- d) малозабезпечені та пенсіонери.

4. Як обчислюватиметься ставка судового збору для фізичної особи у справі, що містить вимоги майнового та немайнового характеру:

- a) 1 відсоток ціни позову, але не менше 0,4 розміру мінімальної заробітної плати та не більше розмірів мінімальної заробітної плати;
- b) 0,1 розміру мінімальної заробітної плати;
- c) 1,1 відсоток ціни позову;
- d) якщо позов містить майнові та немайнові вимоги, то судовий збір обчислюється окремо за майновою вимогою та окремо за немайновою.

5. Як визначити ціну позову в справі про розірвання договору оренди житла, стягнення грошових коштів і відшкодування моральної шкоди:

- a) сукупністю всіх заявлених вимог;
- b) сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;
- c) сумою грошових коштів, яка стягується;
- d) вартістю орендованого майна.

6. Як має діяти суд, до якого надійшла заява від фізичної особи про визнання права власності на приватний будинок, загальною площею 1000 кв. м, розташований за адресою Хрещатик, 44, загальною вартістю 40 000 грн, відповідно сплачено 400 грн судового збору:

- a) оскільки визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна, розмір судового збору попередньо визначає суд з наступним стягненням недоплаченого або з поверненням переплаченого судового збору відповідно до ціни позову, встановленої судом під час вирішення справи;
- b) оскільки визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна, суд залишає заяву без руху для сплати судового збору;
- c) оскільки визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна, розмір судового збору за ухвалою суду визначає експерт;
- d) якщо ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна, розмір судового збору встановлюється в процесі судового розгляду справи.

7. В якому порядку і розмірі справляється судовий збір за подання зустрічних позовних заяв, а також заяв про вступ у справу третіх осіб із самостійними позовними вимогами:

- a) на загальних підставах;
- b) 50 % від розміру, встановленому для позовних заяв;
- c) за такі заяви не сплачується судовий збір;
- d) судовий збір справляється тільки третіми особами.

оскільки зустрічна позовна заява є видом заперечення відповідача.

8. Суд залишив позовну заяву без розгляду, чи може заявник вимагати повернення сплаченого судового збору:

- a) так, оскільки судовий розгляд не відбувся;
- b) так, крім випадків, коли цю заяву залишено без розгляду у зв'язку з повторною неявкою позивача або за його клопотанням;
- c) ні, судовий збір сплачується в будь-якому випадку;
- d) це питання вирішується судом на власний розсуд.

9. Інтереси особи в суді представляв адвокат іноземної юридичної компанії, чи має він право вимагати оплату своїх послуг у розмірі, встановленому в його країні:

- a) граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу встановлено Законом України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 № 3460;
- b) витрати сторін та їх представників встановлюється постановою Кабінету Міністрів України «Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави» від 27.04.2006 № 590;
- c) встановлені постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 98 «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів»;
- d) витрати на представника не обмежуються законом.

10. Чи має право відповідач заявити вимоги про компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи:

- a) у разі залишення заяви без розгляду, внаслідок необґрунтованих дій позивача;
- b) у разі відмови судом у задоволенні вимог позивача;
- c) відповідач не має права на компенсацію здійснених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи;
- d) у разі укладення мирової угоди між сторонами.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справах «Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства²¹ (про критерії визначення розміру судових витрат), рішення ЄСПЛ у справі Пердіжао проти Португалії (про експропріацію земельної ділянки та визначення розміру судових витрат).

Які критерії використовує у своїй практиці ЄСПЛ для визначення розміру судових витрат? Чи враховуються вони судами України під час розгляду і вирішення цивільних справ?

2. Як співвідносяться принцип доступності правосуддя та судові витрати учасників цивільного процесу? Яке призначення судових витрат та чи мають вони кореспондуватися із ціною позову?

3. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали судів про відстрочення або розстрочення сплати судових витрат. Які підстави та мотиви, з яких суд може відстрочити або розстрочити сплату судових витрат?

Проаналізуйте також ухвали судів про відмову у задоволенні клопотань про відстрочення або розстрочення сплати судових витрат. Враховуючи проведений аналіз, підготуйте обґрунтоване клопотання про відстрочення сплати судових витрат.

4. Порівняйте склад судових витрат у різних видах судочинства і складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

²¹ Рішення ЄСПЛ у справах «Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461432/2461432.htm>

Склад судових витрат	Цивільне судочинство	Господарське судочинство	Адміністративне судочинство	Кримінальне судочинство
Судовий збір	Сплачується			
Витрати, пов'язані із розглядом справи	1) витрати на правову допомогу; 2) витрати сторін та їх представників, що пов'язані з явкою до суду; 3) витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз; 4) витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи; 5) витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача			

Задачі

№ 1. Про усунення недоліків

Крамаров Геннадій Павлович звернувся до суду з позовом до Крамарова Олега Павловича та Крамарова Кирила Павловича про виділення в натурі частки із спільного майна — будинку та земельної ділянки під ним. Вважаючи свій позов немайновим, Крамаров Г. П. сплатив судовий збір — 0,2 розміру мінімальної заробітної плати.

Вирішуючи питання про відкриття провадження у справі за позовом Крамарова Г. П., суд встановив, що оскільки

позов насправді має майновий характер, позивачем було невір-но визначено суму судового збору, та на підставі ч. 1 ст. 121 ЦПК України залишив позовну заяву без руху, надавши строк для усунення недоліків.

Крамаров Г. П. подав до суду заяву про усунення недоліків, в якій зазначив, що домоволодіння було придбане ним разом з братами в 1995 році за ціною 2000 грн. Відповідно, 1/3 частка домоволодіння, яку він просить виділити в натурі, має вартість 666,67 грн — це і є ціна позову, з якої, відповідно до Закону України «Про судовий збір», потрібно сплатити 1 %, але не менше 0,2 розміру мінімальної заробітної плати. Оскільки $666,67 * 1 \% = 6,67$ грн, то з позовної заяви все одно слід сплачувати 0,2 розміру мінімальної заробітної плати, а отже, Крамаров Г. П. правильно сплатив судовий збір, навіть попри те, що неправильно визначив характер майнових вимог.

Розглянувши заяву Крамарова Г. П. про усунення недоліків, суд встановив, що згідно з п. 2 ч. 1 ст. 80 ЦПК України ціна позову визначається вартістю майна, яка відповідно до вимог чинного законодавства визначається виходячи з ринкової вартості спірного майна на момент звернення до суду, а не на момент придбання цього майна. Доводи позивача та докази, надані на їх підтвердження, не дають можливості суду встановити вартість майна на момент звернення до суду із позовом та, відповідно, перевірити правильність визначення суми судового збору, який підлягає сплаті.

Виходячи із зазначеного, суд ухвалив повторно залишити позовну заяву без руху та повторно надати позивачу строк для усунення недоліків.

Проаналізуйте дії суду. Чи відповідають вони процесуальному закону? Що слід робити у випадках, коли визначена позивачем ціна позову вочевидь не відповідає дійсній вартості спірного майна або на момент пред'явлення позову встановити точну ціну спірного майна неможливо?

№ 2. Про проведення прилюдних торгів

У порядку звернення стягнення на предмет застави Відділом державної виконавчої служби Шевченківського району м. Києва було реалізовано з прилюдних торгів вилучений у

боржника автомобіль. Переможцем торгів став Краснов Петро Геннадійович, який, відповідно, і придбав цей автомобіль. Згодом кредитор — банк «Північна зірка» — виявив істотні порушення у порядку проведення прилюдних торгів і в судовому порядку визнав недійсними результати зазначених торгів. Після цього банк «Північна зірка» звернувся до суду з позовом до Краснова П. Г. про витребування автомобіля та звернення стягнення на предмет застави. Краснов П. Г. заявив зустрічний позов про визнання його добросовісним набувачем.

Проаналізуйте дії Краснова П. Г. Чи правильний спосіб захисту він обрав? Якщо ні, то яким чином Краснову П. Г. варто захищати своє право на автомобіль?

Чи братиме участь у справі боржник, у якого було вилучено автомобіль? Якщо так, то в якому процесуальному статусі.

Проаналізуйте, які судові витрати нестимуть учасники цієї справи, якщо вартість автомобіля становить 56 000 грн, загальна заборгованість боржника перед банком — 50 000 грн.

Аргументуйте відповідь з урахуванням п. 24 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав».

№ 3. Про вимоги до позовної заяви

24 липня 2014 року до Слов'янського міськрайонного суду Донецької області надійшла позовна заява банку «Надійний» до Ісаєва Євгена Володимировича про стягнення заборгованості за кредитним договором у розмірі 10 000 грн 00 коп., складена та підписана від імені позивача його представником Тихомировим Олегом Валентиновичем, який діє на підставі довіреності № 19-364 від 02 січня 2013 р.

Вирішуючи питання про відкриття провадження у справі, суд встановив, що позовна заява підписана Тихомировим О. В. 20 грудня 2013 року, має штамп вихідний банку «Надійний» від 28 квітня 2014 року, надійшла до суду 24 липня 2014 року, а термін дії довіреності № 19-364 представника позивача Тихомирова О. В. закінчився 31 грудня 2013 року. Квитанція про сплату судового збору була оплачена його представником Тихомировим Олегом Валентиновичем 02 січня 2013 року.

Ісаєв Є. В. у процесі розгляду справ погодився оплатити заборгованість за кредитним договором частково, і сторони домовились про укладення мирової угоди, за якою він сплатив банку 8000 грн.

Яке процесуальне рішення має ухвалити суд? Чи повинен він затверджувати вказану мирову угоду? Як будуть розподілені судові витрати в справі? Чи враховуватимуть вони витрати на правову допомогу представника Ісаєва Є. В. у розмірі 2000 грн та на відрядження представника банку «Надійний» у розмірі 4000 грн.

№ 4. Про прокурора

Прокурор Кіцманського району Чернівецької області в інтересах держави в особі Головного управління Держземагентства у Чернівецькій області звернувся до суду з позовом до Стрілецько-Кутської сільської ради Кіцманського району Чернівецької області, Сафронової Тамари Станіславівни про визнання незаконними та скасування рішень сесії сільської ради, визнання недійсним Державного акта про право власності на земельну ділянку та скасування його державної реєстрації.

Поміркуйте, чи зобов'язаний прокурор сплачувати судові витрати? Чи зобов'язані сплачувати судові витрати особи, в інтересах яких діють особи та органи, яким законом надано право захищати права та інтереси інших осіб?

№ 5. Про правову допомогу

Уявіть, що ви займаєтеся приватною юридичною практикою. Ви ведете цивільну справу, в якій ваш клієнт звернувся до суду з позовом про визнання недійсним договору купівлі-продажу цінних паперів на підставі ч. 3 ст. 203 ЦК України (невідповідність волі та волевиявлення).

У процесі судового розгляду справи було з'ясовано, що на підставі оспорюваного вашим клієнтом договору відповідачем було укладено наступні договори купівлі-продажу цінних паперів з іншими особами. Дізнавшись про це, клієнт звернувся до вас з проханням скласти заяву про збільшення позовних вимог та заявити додаткову вимогу про застосування наслідків недійсного правочину шляхом визнання недійсними наступних договорів, укладених відповідачем на підставі оспорюваного вашим клієнтом договору.

Проаналізуйте п. 10 постанови Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 №9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» та з урахуванням його надайте клієнту кваліфіковану юридичну консультацію.

Обрахуйте судові витрати в цій справі. Які витрати на представника ви можете стягнути в судовому порядку?

№ 6. Про видачу судового наказу

Комунальне підприємство «Житлово-експлуатаційна організація — 103 Голосіївського району» звернулось до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення з Любської Галини Костянтинівни заборгованості за спожиті житлово-комунальні послуги у розмірі 9386,09 грн.

Розрахуйте суму судового збору, який має сплатити КП «Житлово-експлуатаційна організація — 103 Голосіївського району» із зазначеної заяви про видачу судового наказу.

Чи правильно у заяві про видачу судового наказу поряд з основною вимогою також заявляти вимогу про стягнення з боржника судових витрат, чи вимога про стягнення судових витрат не підлягає розгляду в порядку наказного провадження?

Розглянувши заяву КП «Житлово-експлуатаційна організація — 103 Голосіївського району» та подані до неї документи, суд дійшов висновку, що у прийнятті заяви про видачу судового наказу необхідно відмовити, виходячи з того, що заявником не надано договорів про надання житлово-комунальних послуг та інших письмових доказів про фактичне надання та отримання таких послуг, а отже, вбачається спір про право.

Після отримання ухвали суду про відмову у відкритті провадження за заявою про видачу судового наказу КП «Житлово-експлуатаційна організація — 103 Голосіївського району» звернулась до суду з позовом до Любської Г. К. про стягнення заборгованості за спожиті житлово-комунальні послуги у розмірі 9386,09 грн.

Розрахуйте суму судового збору, який має сплатити КП «Житлово-експлуатаційна організація — 103 Голосіївського району» із зазначеної позовної заяви. Яким чином буде врахована або не врахована сума судового збору, сплачена із заяви про видачу судового наказу? Як ви вважаєте, скільки квитанцій про сплату судового збору буде докладено до позовної заяви і які суми будуть зазначені в цих квитанціях (квитанції)?

№ 7. Про розподіл витрат

Остапова Тетяна Ігорівна звернулася до суду з позовом до Лющенка Олега Степановича про стягнення боргу за розпискою. У прохальній частині свого позову Остапова Т. І. зазначила: «Прошу стягнути з Лющенка Олега Степановича борг у сумі 40 000 грн».

Рішенням суду позов було задоволено повністю. Суд вирішив: «Стягнути з Лющенка Олега Степановича на користь Остапової Тетяни Ігорівни 40 000 грн».

Зазначене рішення суду першої інстанції не оскаржувалось відповідачем і набуло законної сили. Вже після отримання в суді виконавчого листа Остапова Т. І. виявила, що ані в рішенні суду, ані у виконавчому листі не зазначено про покладення на відповідача судового збору, який вона сплатила в сумі 400 грн.

Визначте, чия це помилка: позивача, яка не просила в позові про стягнення з відповідача судового збору, чи суду, який за загальний правилом не може виходити за межі позовних вимог позивача?

Які дії має вчинити Остапова Т. І., щоб стягнути з Лющенка О. С. 400 грн судового збору?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1403783574338158>

4. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

5. Закон України Про безоплатну правову допомогу від 02.06.2011 № 3460-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>

6. Закон України Про Державний бюджет на 2015 рік від 28.12.2014 № 80-VIII [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19>

7. Закон України Про судовий збір від 8 липня 2011 року [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>

8. Постанова Пленуму ВС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2014_rik.html

9. Постанова КМУ України Про граничні розміри компенсації витрат, пов'язаних з розглядом цивільних та адміністративних справ, і порядок їх компенсації за рахунок держави // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/590-2006-p>

10. Рішення ЄСПЛ у справах «Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2461432/2461432.htm>

11. Ханік-Посполітак Р. Ю. Доступність правосуддя в цивільному процесі в контексті Закону України «Про судовий збір» [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2194/1/Khanyk-Pospolitak_Dostupnist_pravosuddia_v_tsyvilnomu.pdf

12. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Режим доступу : www.sc.gov.ua

13. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс

14. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс .

15. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс : www.sc.gov.ua

16. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 7. ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

План

1. Поняття та значення заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві.
2. Загальна характеристика та порядок застосування різних видів заходів процесуального примусу в цивільному судочинстві:
  - 1) попередження;
  - 2) видалення із залу судового засідання;
  - 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
  - 4) привід свідка.

Короткий зміст теми

Заходами процесуального примусу є встановлені ЦПК України процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені в суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню цивільного судочинства.

Види заходів процесуального примусу

- 1) попередження;
- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) привід.

Правила застосування заходів процесуального примусу:

- 1) такі заходи можуть застосовуватися тільки судом;
- 2) суд може застосовувати такі заходи до осіб, які присутні в залі судового засідання — як учасників цивільного процесу, так і осіб, які присутні за власним бажанням;

3) до однієї особи не може бути застосовано кілька заходів процесуального примусу за одне й те саме правопорушення;

4) про застосований захід судом постановляється ухвала.

Попередження застосовується за порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень головуючого застосовується попередження, а у разі повторного вчинення зазначених дій — *видалення із залу судового засідання*.

У разі повторного порушення порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуючого *перекладачем* суд оголошує перерву і надає час для його заміни.

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом застосовується у разі неподання без поважних причин письмових чи речових доказів, що витребувані судом, та неповідомлення причин їх неподання.

Цей захід застосовується судом за допомогою постановлення *ухвали про тимчасове вилучення цих доказів для дослідження* судом, в якій зазначаються:

- ім'я (найменування) особи, у якої знаходиться доказ, її місце проживання (перебування) або місцезнаходження;
- назва або опис письмового чи речового доказу;
- підстави проведення його тимчасового вилучення.

Привід свідка застосовується у тому разі, якщо належно викликаний свідок, який без поважних причин не з'явився в судове засідання або не повідомив про причини неявки.

Суд звертається до органів Національної поліції з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення з *ухвалою*, в якій зазначається:

- ім'я фізичної особи, яка підлягає приводу;
- місце проживання, роботи чи навчання;
- підстави застосування приводу;
- коли і куди ця особа повинна бути доставлена;
- кому доручається здійснення приводу.

Привід не застосовується до:

- осіб, які не можуть бути допитані відповідно до статті 51 ЦПК України;
- малолітні та неповнолітні особи,
- вагітні жінки,
- інваліди першої і другої груп,

- особи, які доглядають дітей віком до шести років або дітей-інвалідів.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Якою є мета та значення застосування заходів процесуального примусу в цивільному процесі?
2. Які підстави та порядок застосування різних видів заходів процесуального примусу? В чому особливості їх застосування в цивільному процесі?
3. Чи можна застосувати привід до осіб, які беруть участь у справі? Які особливості виконання ухвали суду про привід органами Національної поліції?
4. Чи може суд видалити з залу судового засідання осіб, які не беруть участі у справі, наприклад, студентів або родичів сторін?

Тестові завдання

1. До заходів процесуального примусу слід віднести:

- a) попередження, штраф, привід і тимчасове вилучення доказів;
- b) попередження, привід і тимчасове вилучення доказів;
- c) штраф;
- d) штраф і арешт.

2. Хто може застосовувати заходи процесуального примусу в цивільному процесі:

- a) суд;
- b) секретар судового засідання;
- c) судовий розпорядник;
- d) учасники процесу.

3. Як повинен діяти суд, якщо експерт повторно порушує порядок в залі судового засідання:

- a) оголосити перерву та замінити експерта;
- b) оголосити перерву та видалити експерта;
- c) попередити його;
- d) відкласти розгляд справи та звернутися до експертної установи про вжиття дисциплінарних заходів.

4. Чи може суд видалити студента, який перебуває в залі судового засідання і голосно розмовляє по мобільному телефону:

- a) може тільки попередити;
- b) попередити та видалити з залу;
- c) якщо він вчиняє ці дії повторно;
- d) суд повинен звернутися до співробітників охорони суду.

5. Чи може суд зробити попередження сторонам, які влаштували бійку в коридорі суду:

- a) так, оскільки він може застосовувати заходи процесуального примусу до всіх учасників цивільного процесу;
- b) так, оскільки він може застосовувати заходи процесуального примусу в усьому приміщенні суду;
- c) ні, цей захід застосовується тільки в залі судового засідання;
- d) ні, заходи процесуального примусу застосовуються тільки в залі судового засідання.

6. Як повинен вдіяти суд, якщо особи, які беруть участь у справі, залишають судові засідання до його закінчення:

- a) суд повинен постановити ухвалу про видалення осіб з залу судового засідання;
- b) суд може роз'яснити їм наслідки цих дій;
- c) повідомити орган Національної поліції та постановити ухвалу про їх привід;
- d) це право осіб, які беруть участь у справі, а не обов'язок, тому суд не повинен на це реагувати.

7. Хто може вилучити доказ для дослідження у разі, якщо особа їх не надає без поважних причин:

- a) сторони можуть застосувати такий захід, якщо особа не надає докази;
- b) тільки суд може застосувати такий захід;
- c) орган Національної поліції можуть застосувати вилучення доказів;
- d) вилучення доказів в цивільному процесі не можливе.

8. Чи можна застосувати привід до третьої особи, яка не бере участі в справі:

- a) так, привід застосовувався до всіх осіб, які брали участь у справі;
- b) привід застосовується тільки до свідків;
- c) привід застосовується тільки до свідків та осіб, яких суд вирішив допитати як свідків;
- d) привід в цивільному процесі не застосовується.

9. Чи може свідок оскаржити ухвалу про свій привід:

- a) так, будь-яка ухвала суду може бути оскаржена;
- b) так, особа, до якої застосовується захід процесуального примусу, може оскаржити їх;
- c) ні, тільки сторони можуть оскаржити таку ухвалу суду;
- d) така ухвала оскарженню не підлягає.

10. Як повинен діяти суд у разі порушення порядку в залі секретарем судового засідання:

- a) суд може застосувати до нього попередження та видалення, як і до всіх інших учасників процесу;
- b) суд може застосувати до нього тільки попередження як до працівника суду;
- c) суд може застосувати до нього заходи дисциплінарного впливу;
- d) суд не може застосувати до нього будь-яких заходів.

Практичні завдання

1. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень і проаналізуйте ухвали про застосування різних видів заходів процесуального примусу. Якими є підстави і порядок застосування заходів процесуального примусу?

2. Підготуйте ухвалу про привід свідка. Які особливості ралізації такої ухвали?

Задачі

№ 1. Про видалення із зали судового засідання

Суд, розглядаючи справу про розлучення та розподіл майна подружжя, постановив ухвалу про оголошення перерви для подачі доказів. Після цього між учасниками процесу склалася бійка, в ході якої було заподіяно шкоду майну суду. Суддя знову відкрив судові засідання та видалив з залу судового засідання учасників бійки, заборонивши їм відвідувати судові засідання з розгляду справи в подальшому, а також викликав судового розпорядника з метою оцінки заподіяної шкоди.

Проаналізуйте умови задачі. Чи правильно діяв суд в даній ситуації?

Чи правильно суд застосував заходи процесуального примусу? Як би ви діяли на місці головуючого в судовому засіданні?

№ 2. Про застосування приводу

Сторони справи, надаючи докази, зауважили, що кілька свідків не виявили бажання відвідати судові засідання, хоча сторони наполягали на цьому. Суд відмовився постановити ухвалу про їх привід, мотивуючи це тим, що достатньо буде судового виклику для зазначених свідків.

Проаналізуйте умови задачі. Чи правильно діяв суд в даній ситуації? Як би ви діяли на місці головуючого в судовому засіданні?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>
2. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 1352 с.
3. Цивільне процесуальне право: підручник / [І.С. Ярошенко, І.О. Ізарова, О.М. Єфімов та ін.] ; за заг. ред. І.С. Ярошенко. — К.: КНЕУ, 2014. — 519 с.
4. Штефан М.Й. Цивільний процес. Видання друге, перероблене і доповнене — К. : Ін Юре, 2005. — 620 с.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс: www.reyestr.court.gov.ua
6. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua
7. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 8. ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ ТА ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

План

1. Поняття та значення цивільної юрисдикції. Види цивільної юрисдикції.
2. Підстави та критерії розмежування цивільної, господарської та адміністративної юрисдикції.
3. Поняття підсудності в цивільних справах та її різновиди. Територіальна підсудність, її види.
4. Особливості визначення підсудності справ, у яких однією зі сторін є суд або суддя, а також у справах між громадянами України, якщо обидві сторони проживають за її межами.
5. Порядок передання справ з одного суду до іншого. Наслідки порушення правил підсудності

Короткий зміст теми

Цивільна юрисдикція — це номативне визначення компетенції суду з вирішення справ в порядку цивільного судочинства.

Глава 2 ЦПК України «*Цивільна юрисдикція*» визначає: компетенцію судів щодо розгляду цивільних справ; порядок розгляду кількох пов'язаних між собою вимог; право сторін на передачу спору на розгляд третейського суду.

Суди розглядають в порядку цивільного судочинства справи про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із

- 1) цивільних.

- 2) житлових,
- 3) земельних,
- 4) сімейних,
- 5) трудових відносин,

6) а також з інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

Суди також розглядають справи про оскарження рішень третейських судів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів, про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу, а також про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу.

Підсудність — це сукупність цивільних справ, які підлягають розгляду і вирішенню по суті в даній конкретній ланці судової системи і в даному конкретному суді цієї ланки.

Визначення компетенції різних судів системи здійснюється залежно від:

- виконуваних ними функцій,
- предмету справи,
- суб'єктів розгляду,
- території, на яку поширюється юрисдикція певного суду.

У зв'язку з цим підсудність у теорії цивільного процесу поділяється на кілька видів

Види підсудності:

- 1) функціональна;
- 2) за ухвалою суду;
- 3) територіальна.

Функціональна підсудність визначає компетенцію окремих ланок судової системи України на підставі виконуваних ними функцій:

- *місцеві суди* є судами першої інстанції і виконують функцію розгляду і вирішення справ по суті.
- *апеляційні суди* є судами другої інстанції і виконують функцію перегляду справ у апеляційному порядку
- *Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ* є судом третьої інстанції і виконує функцію перегляду справ у касаційному порядку.
- *Верховний Суд України* є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції і виконує функцію

перегляду судових рішень після їх перегляду у касаційно-порядку з підстав, визначених законом.

Рішення, ухвали суду, судовий наказ переглядаються у зв'язку з новоявленими обставинами судом, який ухвалив рішення, постановив ухвалу, видав наказ.

Скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця під час виконання судового рішення подається до суду, який видав виконавчий документ.

Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду, який ухвалив рішення по суті справи або постановив ухвалу про закриття провадження у справі.

Усі справи, що підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства, розглядаються районними, районними у містах, міськими та міськрайонними судами.

Підсудність за ухвалою суду — це розмежування компетенції між судами з розгляду та вирішення цивільних справ у першій інстанції залежно від суб'єктного складу справи:

1) підсудність цивільних справ, у яких однією із сторін є суд або суддя цього суду, визначається ухвалою судді суду вищої інстанції без виклику сторін;

2) підсудність цивільних справ, у яких однією із сторін є Верховний Суд України або суддя цього суду, визначається за загальними правилами підсудності;

3) підсудність справ за участю громадян України, якщо обидві сторони проживають за її межами, за клопотанням позивача визначається ухвалою судді ВСУ;

4) підсудність справи про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем чи особою без громадянства, які проживають за межами України, визначається ухвалою судді ВСУ.

Територіальна підсудність — це розмежування справ, що належать до цивільної юрисдикції, між окремими судами в середині кожної ланки судової системи в залежності від території, на яку поширюється юрисдикція кожного із цих судів:

- 1) загальна;
- 2) альтернативна;
- 3) за зв'язком справ;
- 4) виключна.

В деяких випадках підсудність в цивільних справах визначається угодою між сторонами, тобто справа підлягає розгляду судом, який сторони обрали для вирішення їхнього спору.

В чинному законодавстві передбачено наступні випадки:

1) відповідно до ч. 2 ст. 110 ЦПК у справах про розірвання шлюбу подружжя може визначити місцевий суд, який розглядає цю справу за зареєстрованим місцем проживання чи перебування будь-кого з них;

2) відповідно до п. 1 ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» сторони вправі передбачити своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом — вони можуть домовитись про порядок вирішення спорів та обрати суд визначеної держави, в якому розглядатимуться можливі спори.

Варто відмітити, що Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI скасовано договірну підсудність у цивільному судочинстві, а вищезгадані випадки визначення підсудності є винятками із загального правила.

У випадку порушення підсудності справи рішення може бути скасоване, якщо у зв'язку з цим були зрушені або порушені права осіб, які брали у ній участь, або якщо це в інший спосіб вплинуло на законність та обґрунтованість рішення суду.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття та значення судової юрисдикції. Як співвідносяться юрисдикція та компетенція?

2. Визначте поняття необмеженості судової юрисдикції. Проаналізуйте рішення КС України у справі за конституційним зверненням жителів міста Жовті Води щодо офіційного тлумачення ст. 55, 64, 124 Конституції України.

3. Які підстави та критерії розмежування юрисдикції цивільних, господарських та адміністративних судів? Які справи розглядаються в порядку цивільного судочинства?

4. Проаналізуйте основні положення роботи Д. М. Шадури «Цивільна юрисдикція»²². Охарактеризуйте цивільну юрисдикцію як різновид судової юрисдикції. Які проблеми реалізації цивільної юрисдикції визначає автор?

5. Охарактеризуйте інститут підсудності цивільного судочинства. Які правила визначення підсудності закріплено чинним ЦПК України?

6. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі Бочан проти України²³. Як пов'язані інститут підсудності та право особи на справедливий суд? Чи можуть суди змінювати правила про підсудність у справі. Які підстави та порядок передачі справ за підсудністю? Проаналізуйте відповідні зміни у цивільному процесуальному законодавстві.

Тестові завдання

1. Які критерії відмежування справ цивільної юрисдикції:

- a) наявність у них спору про право цивільне та суб'єктний склад такого спору — однією зі сторін спору є, як правило, фізична особа;
- b) наявність у них спору про право цивільне, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства, однією зі сторін якого є, як правило, фізична особа;
- c) будь-які спори за участю хоча б однієї фізичної особи розглядаються в порядку цивільного судочинства;
- d) всі справи, що впливають із цивільних правовідносин, розглядаються в порядку цивільного судочинства.

²² Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Дмитро Миколайович Шадура. — Харків : Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2008. — 20 с.

²³ Рішення ЄСПЛ у справі Бочан проти України № 7577/02 від 03 травня 2007 року [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_209

2. Як має діяти суд у разі об'єднання в одній заяві вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства:

- a) об'єднання в одне провадження вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, не допускається, тому суд відкриває провадження у справі в частині вимог, які належать до цивільної юрисдикції, і відмовляє у відкритті провадження у справі щодо вимог, коли їх розгляд проводиться за правилами іншого виду судочинства;
- b) суд також має врахувати, що в порядку цивільного судочинства підлягають розгляду справи у разі, якщо однією зі сторін є фізична особа, а вимоги взаємопов'язані між собою і окремий їх розгляд неможливий, тому має ухвалити ухвалу про відкриття провадження у справі, якщо хоча б одна з вимог підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- c) у разі об'єднання в одній заяві вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, справа розглядається колегіально за участю суддів різних судів;
- d) у такому разі суд має відмовити у відкритті провадження у справі.

3. В якому порядку розглядаються справи про захист гідності, честі та ділової репутації:

- a) розглядаються в порядку цивільного судочинства, навіть у тому випадку, коли стороною є органи державної влади та/або органи місцевого самоврядування;
- b) залежно від предмета спору та суб'єктного складу розглядаються в порядку цивільного або господарського судочинства;
- c) залежно від предмета спору та суб'єктного складу розглядаються в порядку цивільного або адміністративного судочинства;
- d) розглядаються судами загальної юрисдикції, а також господарськими, залежно від суб'єктного складу спору.

4. В якому порядку розглядаються спори, що виникають із земельних правовідносин, — позов про визнання недійсними рішень органів виконавчої влади:

- a) в порядку цивільного судочинства, оскільки це приватно-правовий спір, незважаючи на участь суб'єкта владних повноважень;

- b) у порядку цивільного судочинства, оскільки один із учасників — фізична особа;
- c) у порядку господарського судочинства, оскільки земля — це об'єкт господарювання;
- d) у порядку адміністративного судочинства, оскільки це публічно-правовий спір.

5. В якому порядку розглядаються справи про відшкодування шкоди, пов'язаної з втратою застрахованими особами заробітної плати або відповідної її частини:

- a) Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України не здійснює владні управлінські функції, тому з урахуванням суб'єктного складу такі спори підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства;
- b) в порядку адміністративного судочинства, оскільки Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України є органом державної влади;
- c) в порядку господарського судочинства, оскільки заробітна плата виплачується працівникові суб'єктом господарювання;
- d) в порядку кримінального судочинства.

6. У якому порядку розглядаються колективні трудові спори:

- a) це спори непершого провадження між найманими працівниками, трудовим колективом (профспілкою) і власником чи уповноваженим ним органом, в яких йдеться про зіткнення інтересів сторін трудових правовідносин, до яких застосовується примирно-третейський порядок вирішення;
- b) оскільки ці вимоги спрямовані на захист трудових прав працівників, виникають із трудових правовідносин, то вони підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, незалежно від того, що сторонами у справі є юридичні особи;
- c) ці спори розглядаються в порядку господарського судочинства, оскільки виникають у процесі господарської діяльності;
- d) ці спори розглядаються в порядку адміністративного судочинства.

7. В якому порядку розглядається спір фізичної особи, яка має статус суб'єкта підприємницької діяльності, у цивільно-правових, житлових чи інших правовідносинах:

- a) якщо він не має ознак господарського та не пов'язаний з господарською діяльністю, підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства;
- b) у порядку цивільного судочинства, оскільки одним із учасників є фізична особа;
- c) у порядку господарського судочинства, оскільки фізична особа є підприємцем;
- d) у порядку адміністративного судочинства.

8. Як визначити підсудність у справі, де відповідачем є філія або представництво юридичної особи:

- a) оскільки філія або представництво юридичної особи діють у межах наданих їм повноважень, то пред'явлення позову за їх місцезнаходженням можливе лише тоді, коли спір впливає саме з їх діяльності;
- b) за місцезнаходженням філії або представництва юридичної особи;
- c) за місцезнаходженням юридичної особи;
- d) на вибір позивача.

9. Як визначити підсудність у справі про право власності на кілька житлових приміщень (квартир), розташованих у різних районах міста чи в різних містах:

- a) за місцезнаходженням основної частини нерухомого майна, яка за вартістю перевищує ті, що знаходяться в інших районах чи місцевостях;
- b) за місцезнаходженням відповідача;
- c) за місцезнаходженням того житлового приміщення (квартири), що зазначено першим у позовній вимозі;
- d) за вибором позивача.

10. Як має діяти суд, якщо після відкриття провадження у справі та до початку судового розгляду виявиться, що заяву було прийнято з порушенням правил підсудності:

- a) передати справу на розгляд належному суду, незалежно від волевиявлення сторін;

- b) залежно від волевиявлення сторін передати справу на розгляд належному суду;
- c) розглядати справу, незважаючи на порушення;
- d) закрити провадження у справі, роз'яснити право подання заяви до належного суду.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте, які справи розглядаються судами в порядку різних видів судочинства і складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

	Цивільне судочинство	Господарське судочинство	Адміністративне судочинство
Справи, що розглядаються			

2. Проаналізуйте поняття підсудності в цивільному судочинстві та її різновиди. Складіть схему з визначення підсудності у справі за запропонованим прикладом.

	Правила визначення
Загальна підсудність	
Підсудність за ухвалою судді суду вищої інстанції	
Альтернативна підсудність	
Підсудність кількох пов'язаних між собою вимог	
Виключна підсудність	

3. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали судів про повернення заяви позивачеві для подання для належного суду. На якій стадії провадження у справі вирішується питання про підсудність справи? Як мають діяти суди у разі виявлення порушень правил підсудності після відкриття провадження

у справі та до початку судового розгляду. Узагальніть причини та підстави порушення підсудності.

4. Підготуйте ухвалу про передачу справи до іншого суду в зв'язку із задоволенням клопотання відповідача, зареєстроване місце проживання або перебування якого раніше не було відоме, про передачу справи за місцем його проживання (перебування).

Задачі

№ 1. Про фермерів

У 2004 році Леонов Михайло Іванович створив та очолив фермерське господарство «Роса». Родина Леонова М. І. (дружина, Леонова Катерина Володимирівна, та два повнолітні сини) об'єдналася з ним для спільного ведення фермерського господарства, внаслідок чого Леонов М. І. включив дружину і синів до складу учасників ФГ «Роса». У 2012 році Леонов М. І. розлучився з дружиною та перестав спілкуватися з синами. Члени родини більше не вели спільно з ним фермерське господарство. Леонов М. І. як голова ФГ «Роса» прийняв рішення про виключення Леонової К. В. та синів зі складу учасників ФГ «Роса». На підставі цього рішення були зареєстровані відповідні зміни в статуті ФГ «Роса» та в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Дізнавшись про своє виключення зі складу учасників, Леонова К. В. була переконана, що зазначені дії є протиправними, оскільки відповідно до статуту ФГ «Роса» зміни у складі членів фермерського господарства можуть відбуватися лише шляхом добровільного (за власною ініціативою) виходу члена господарства з числа членів цього господарства. Жоден з членів господарства не подавав письмової заяви про вихід зі складу господарства. Отже, Леонова К. В. вважає своє виключення з числа учасників господарства незаконним, оскільки статутом господарства та діючим законодавством не передбачено право голови

фермерського господарства своїм рішенням (наказом) проводити виключення учасників господарства.

Леонова К. В. має намір звернутися до суду з позовом до фермерського господарства «Роса», за участі Державного реєстратора місцевої державної адміністрації як третьої особи, про визнання недійсним рішення голови господарства та скасування державної реєстрації змін до статуту господарства.

Визначте судову юрисдикцію цієї справи. За правилами якого судочинства має розглядатися цей спір? Який саме суд розглядатиме цю справу?

Проаналізуйте ухвалу Піщанського районного суду Вінницької області від 16.02.2012 у справі № 219/289/12²⁴ та ухвалу Апеляційного суду Вінницької області від 19.04.2012 у справі № 219/289/12²⁵.

№ 2. Про стягнення заборгованості

У квітні 2014 р. Гаврилов Іван Михайлович звернувся до Куп'янського міськрайонного суду Харківської області з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Планета Електроніки» про стягнення заборгованості по заробітній платі, яка утворилася за період з 01.10.2012 по 01.10.2013 в сумі 37 249,96 грн та моральної шкоди в розмірі 30 000 грн.

Позовна заява була подана з додержанням правил підсудності (за місцезнаходженням позивача), і суд відкрив провадження у справі, направив відповідачу копії позовної заяви та доданих до неї документів.

Відповідач направив до суду заперечення проти позову, в яких зазначив про те, що ухвалою Господарського суду м. Києва від 24.04.2013 щодо нього було порушено справу про банкрутство.

Чи вплине зазначений факт на подальший розгляд справи за позовом Гаврилова І. М. до ТОВ «Планета Електроніки» про стягнення заборгованості по заробітній платі та моральної шкоди?

²⁴ Ухвала Піщанського районного суду Вінницької області від 16.02.2012 у справі № 219/289/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26486849>

²⁵ Ухвала Апеляційного суду Вінницької області від 19.04.2012 у справі № 219/289/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/23534773>

Чи матиме зазначений факт наслідком зміну підсудності/юрисдикції спору? Чи має значення в цьому випадку, що позивач просить стягнути заборгованість із заробітної плати, яка утворилася, в тому числі, після порушення справи про банкрутство, чи це не має значення?

Проаналізуйте ухвалу Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 12.05.2014 у справі № 628/808/14-ц²⁶.

№ 3. Про земельну ділянку

Прокурор Чернівецького району Вінницької області склав позов до Чернівецької селищної ради Чернівецького району Вінницької області, Герасимова Павла Івановича про:

- визнання недійсним та скасування рішення Чернівецької селищної ради від 9 жовтня 2010 року «Про затвердження технічної документації із землеустрою щодо складання документів, що посвідчують право власності на земельну ділянку та передачу земельної ділянки у власність для будівництва індивідуального гаража; Про видачу державного акта на право власності на земельну ділянку»;
- визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку, виданого на ім'я Герасимова П. І.,
- зобов'язання Герасимова П. І. повернути Чернівецькій селищній раді земельну ділянку у придатному для використання стані, шляхом знесення за її рахунок гаража.

Чи поєднано в цій позовній заяві вимоги, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства? До суду якої юрисдикції має бути подана ця заява, чи позовні вимоги слід розділити і подати до судів різної юрисдикції?

Проаналізуйте ухвалу Апеляційного суду Вінницької області від 17.06.2014 у справі № 150/206/14-ц²⁷.

²⁶ Ухвала Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 12.05.2014 у справі № 628/808/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38612529>

²⁷ Ухвала Апеляційного суду Вінницької області від 17.06.2014 у справі № 150/206/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39391390>

№ 4. Про експлуатацію земельних ділянок

Богдановецька сільська рада Деражнянського району звернулася до Деражнянського районного суду Хмельницької області з позовом до Іванця Романа Ігоровича (третя особа — Державна інспекція сільського господарства в Хмельницькій області) про зобов'язання вчинити дії, а саме: привести земельні ділянки у відповідність до їх цільового призначення та використовувати за призначенням.

В обґрунтування позову посилалась на те, що Державною інспекцією сільського господарства в Хмельницькій області відповідачу неодноразово надавалися приписи з приводу використання земельної ділянки без оформлення правовстановлюючих документів, проте він їх не виконує, продовжує користуватись землею, яка дісталася йому в спадщину, не за цільовим призначенням.

Чи правильно позивачем було визначено юрисдикцію та підсудність цієї справи?

Проаналізуйте ухвалу Апеляційного суду Хмельницької області від 15 липня 2014 р. у справі № 673/848/14-ц²⁸.

№ 5. Про підсудність

Проаналізуйте умови задачі та визначте підсудність справ:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «Оселя» подає позов до Росомахи Ганни Іванівни (zareestrowane місце проживання: м. Київ, просп. Лісовий, 12, кв. 42, Деснянський район) про зобов'язання укласти договір про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, комунальних та додаткових послуг із протоколом розбіжностей. Згідно з договором, послуги надаватимуться в житловому комплексі «Покровський Посад», будинок 12, Шевченківський район (відповідач там придбала квартиру).

Проаналізуйте ухвалу Солом'янського районного суду м. Києва від 21 липня 2014 р. у справі № 2-5048/14²⁹.

²⁸ Ухвала Апеляційного суду Хмельницької області від 15 липня 2014 р. у справі № 673/848/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39795762>

²⁹ Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 21 липня 2014 р. у справі № 2-5048/14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39948093>

2. Комунальне підприємство з утримання та експлуатації житлового фонду спеціального призначення «Спецжитлофонд» підготувало позов до Полуничного Івана Микитовича (зарєєстроване місце проживання: м. Київ, просп. Лісовий, 12, кв. 42, Деснянський район) про стягнення заборгованості за надані комунальні послуги за належну відповідачу квартиру за адресою: м. Київ, вул. Хорива, 19, кв. 22 (Подільський район).

Проаналізуйте ухвалу Подільського районного суду м. Києва від 30.07.2014 у справі № 758/8773/14-ц³⁰.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Цивільний процесуальний кодекс УРСР від 18 липня 1963 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1501-06>

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1403783574338158>

5. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>

6. Закон України Про судоустрій і статус суддів від 07 липня 2010 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

³⁰ Ухвала Подільського районного суду м. Києва від 30.07.2014 у справі № 758/8773/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39979655>

7. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>

8. Рішення ЄСПЛ у справі Бочан проти України № 7577/02 від 03 травня 2007 року [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_209

9. *Шадура Д. М.* Цивільна юрисдикція. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Дмитро Миколайович Шадура. — Харків : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2008. — 20 с.

10. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. — Режим доступу : www.sc.gov.ua

11. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

12. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс.

13. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс : www.sc.gov.ua

МОДУЛЬ II

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ГЛАВА 9. ДОКАЗУВАННЯ ТА ДОКАЗИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

План

1. Поняття судового пізнання та судового доказування.
2. Характер доказування у сучасному цивільному процесі України та роль суду в ньому.
3. Суб'єкти доказування, їхні права та обов'язки з доказування. Підстави звільнення від доказування.
4. Стадії процесу доказування.
5. Предмет доказування.
6. Обставини, що не підлягають доказуванню.
7. Забезпечення доказів.

8. Докази у цивільному процесі. Класифікація (види) доказів.
9. Належність і допустимість доказів у цивільному процесі.
10. Достовірність і достатність доказів.
11. Засоби доказування: поняття і види. Характеристика засобів доказування.

Короткий зміст теми

Суд не може вирішити жодну справу, не встановивши її обставини. Оскільки завданням суду є захист прав та інтересів, то для виконання такого завдання суд у кожному конкретному випадку повинен встановити, чи існує те право, про захист якого просить позивач, чи покладено на відповідача відповідний обов'язок і у чому він полягає, тобто, з'ясувати спірні правовідносини. При цьому права і обов'язки не виникають самі собою. Їх виникнення, зміну і припинення закон пов'язує із настанням певних юридичних фактів. Тому суду для з'ясування дійсних правовідносин необхідно спочатку встановити, які юридичні факти здійснювалися. Відповідно до закону суд може обґрунтовувати своє рішення тільки тими фактами, які були *доказані* у процесі, тобто, були встановлені у судовому засіданні за допомогою *судових доказів*.

М.Й.Штефан зазначає, що *доказуванням* буде процесуальна і розумова діяльність суб'єктів доказування, яка здійснюється в урегульованому цивільному порядку і спрямована на з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, встановлення певних обставин шляхом ствердження юридичних фактів, зазначення доказів, а також подання, прийняття, збирання, вистеребування, дослідження і оцінки доказів³¹.

У теорії значного поширення набула точка зору, згідно з якою доказування стосується тільки фактичних обставин справи,

³¹ Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. — К. : Ін Юре. 2005. — С. 279.

встановлених шляхом доказування. Але поряд з цим існує думка, що процес доказування охоплює і умовиводи про спірні правовідносини, права й обов'язки сторін.

У зв'язку з такими різними трактуваннями судового доказування деякі автори виокремлюють поняття доказування і судового пізнання. При цьому доказування визначається як засіб пізнання фактичних обставин справи. Щодо правової кваліфікації фактів і відносин, то як засіб їх пізнання вказується не на доказування, а на судове пізнання. Виділення судового доказування і судового пізнання ґрунтується на устремлінні диференціювати роль і функції сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, та суду у сфері доказової діяльності. *Судове пізнання* — це діяльність суду, спрямована на встановлення істини у справі, а *судове доказування* — це діяльність осіб, які беруть участь у справі³².

Етапи доказування:

- формування предмету доказування
- збирання доказів;
- надання доказів суду;
- доведення переконливості доказів у суді;
- оцінка доказів (рекомендаційна, яка здійснюється особами, що беруть участь у справі)

Предмет доказування — факти, що обґрунтовують вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Докази — це будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (ч. 1 ст. 57 ЦПК України).

В теорії цивільного процесу докази характеризують єдністю трьох елементів: зміст доказів, процесуальна форма доказів, процесуальний порядок одержання, дослідження та оцінки змісту і процесуальної форми доказів.

Зміст доказів — це будь-які фактичні дані, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін. Наприклад, у справі про

³² Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — С. 475.

визнання договору купівлі-продажу недійсним, змістом доказу мають бути фактичні дані про перебування продавця у стані, коли він не міг усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

Процесуальною формою доказів є визначені ЦПК України засоби доказування, в яких містяться фактичні дані.

Процесуальний порядок одержання, дослідження та оцінки змісту і процесуальної форми доказів є визначена ЦПК України послідовність одержання, дослідження та оцінки доказів.

Докази класифікуються за різними ознаками. Класифікація доказів має не тільки теоретичне, але і суттєве практичне значення, так як знаходить особливості окремих груп доказів і визначає шляхи їх найкращого практичного використання з урахуванням цих особливостей.

1) *За способом утворення фактичних даних докази поділяються на:*

- первісні;
- похідні.

2) *За характером зв'язку змісту доказів із фактами, які необхідно встановити, докази поділяються на:*

- прямі;
- побічні.

3) *За джерелом отримання фактичних даних докази поділяються на:*

- особисті (джерелом яких є люди — показання свідків, пояснення сторін),
- речові (джерелом яких є речі — письмові і речові докази);
- змішані (джерелом яких є одночасно і людина і матеріальний об'єкт — висновок експерта).

Після визначення предмету доказування суд має встановити, які докази необхідно досліджувати. Для цього суд встановлює, які із наданих сторонами доказів можуть бути допущені і чи потрібні додаткові докази. Для вирішення цих питань суд має керуватися правилами належності та допустимості доказів.

Суть положення про належність доказів полягає в тому, що суд повинен приймати лише ті докази, які можуть підтвердити чи заперечити юридичні факти, які відносяться до даної справи.

Належні докази — це докази, які підтверджують або спростовують обставини, які входять у предмет доказування.

Стаття 59 ЦПК встановлює правило про *допустимість доказів*. При вирішенні питання про те, які докази слід використовувати, суд має керуватися вказаним правилом.

Коли йдеться про допустимість, то, по-перше, допускається використання лише передбачених законом доказів. Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом.

Засоби доказування — це визначена законом форма відомостей про обставини, що мають значення для вирішення справи (джерела, які містять інформацію про факти).

Згідно з ч. 2 ст. 57 ЦПК України засобами доказування є:

- 1) пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків;
- 2) показання свідків;
- 3) письмові докази;
- 4) речови доказів, у тому числі і зокрема звуко- і відеозапис;
- 5) висновки експертів.

Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників — це засіб доказування, який полягає у повідомленні суду відомостей про факти, які мають значення для справи.

Показання свідка — це засіб доказування, який полягає у повідомленні суду про відомі йому обставини, які мають значення для справи. Не є доказом показання свідка, який не може назвати джерела своєї обізнаності щодо певної обставини.

Письмовими доказами є всякого роду документи, акти, листування службового або особистого характеру, що містять в собі відомості про обставини, які мають значення для справи.

Речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи.

Висновок експерта — це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, задані судом

З метою захисту інтересів сторін та інших учасників процесу цивільне процесуальне законодавство передбачає інститут *забезпечення доказів*, норми якого регламентують процесуальний порядок вжиття судом термінових заходів щодо закріплення фактичних даних, щоб у подальшому при розгляді справи була можливість їх використати як докази.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Дайте визначення доказів та доказування.
2. Порівняйте поняття «докази» і «засоби доказування».
3. Як співвідносяться поняття «доказування», «судове пізнання», «доведення»?
4. Що таке предмет доказування у цивільному процесі? Які групи фактів входять у предмет доказування?
5. Які правила розподілу обов'язків по доказуванню та подання доказів?
6. З яких елементів складається судове доказування?
7. Вкажіть підстави звільнення від доказування.
8. Розкрийте зміст правил про належність доказів та допустимість засобів доказування.
9. Охарактеризуйте докази, які можуть використовуватися у цивільному процесі.
10. Які вимоги пред'являються до оцінки доказів?
11. Проаналізуйте порядок забезпечення доказів.

Тестові завдання

1. Чи має право суд збирати докази за власною ініціативою:

- a) так, незалежно від думки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, з метою встановлення істини у справі;
- b) залежно від думки сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, з метою встановлення фактичних обставин справ;
- c) ні, суд позбавлений права збирати докази;
- d) суд має право витребувати докази за власною ініціативою тільки у справах окремого провадження.

2. Хто визначає належність, допустимість, достовірність, достатність доказів та їх взаємний зв'язок:

- a) суд;

- b) особи, які беруть участь у справі;
- c) позивач;
- d) заявник і заінтересовані особи в окремому провадженні.

3. Кого із перелічених нижче осіб можна віднести до суб'єктів доказування:

- a) свідка;
- b) прокурора;
- c) третю особу;
- d) суд.

4. Чи може особа, яка бере участь у справі, подати докази після початку розгляду справи по суті:

- a) так, якщо особа доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних причин;
- b) так, якщо особа заявляла про ці докази в суді;
- c) ні, строки подання доказів не поновлюються;
- v) докази можна подавати до суду впродовж всього судового розгляду до видалення суду до нарадчої кімнати.

5. Чи може суд доручити дослідження доказів іншим особам або органам:

- a) тільки дати судове доручення іншому суду;
- b) так, за ухвалою суду дослідити письмові або речові докази можуть органи державної влади, місцевого самоврядування або нотаріуси;
- c) ні, дослідження доказів покладається тільки на суд і співробітників суду;
- d) дослідження доказів відбувається тільки в судовому засіданні судом.

6. Хто здійснює оцінку доказів:

- a) тільки суд;
- b) тільки особи, які беруть участь у справі, коли подають ці докази до суду.
- c) всі учасники процесу;
- d) всі суб'єкти доказування.

7. Чи входять у предмет доказування факти та причини пропуску строку позовної давності:

- a) так, оскільки вони мають значення для ухвалення судового рішення у справі;
- b) тільки якщо позивач обґрунтовує цим свої вимоги;
- c) якщо відповідач використовує їх як заперечення;
- d) ні, ці питання не входять у предмет доказування, який становлять тільки матеріально-правові вимоги позивача.

8. Які з перелічених нижче обставин не потрібно доказувати:

- a) визнані іншою стороною у справі;
- b) факт нещасного випадку під час аварії на ЧАЕС;
- c) факт заподіяння шкоди під час вчинення злочину, встановлений вироком суду;
- d) факти, визнані широким колом осіб.

9. Які засоби забезпечення доказів можна застосувати, якщо свідок планує довготривале від'їздження:

- a) можна застосувати тільки допит свідка;
- b) відібрання письмових пояснень свідка;
- c) заборона виїзду за межі України;
- d) в цьому разі жодні способи забезпечення не можна застосувати.

10. Чи можна подавати до суду копії доказів, зокрема, доповідь або паспорт громадянина України:

- a) якщо до суду подано копію письмового доказу, суд за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, має право вимагати подання оригіналу;
- b) за можливості слід надавати оригінали документів;
- c) паспорт громадянина України має бути обов'язково оригіналом;
- d) можна подавати будь-які копії, у разі виникнення сумнівів у їх достовірності можна призначити експертизу.

11. Які з перелічених доказів не можна вважати належними у справі про розлучення подружжя:

- a) свідоцтво про шлюб;
- b) трудовий договір одного з подружжя;
- c) медичну картку одного з подружжя;
- d) квитанції про оплату судового збору.

12. Чи можна надати суду як доказ у справі про неналежне виконання договору про надання послуг пояснення спеціаліста:

- a) ні, такого засобу доказування не передбачено чинним ЦПК України;
- b) так, ЦПК України передбачено можливість залучення спеціаліста у справі;
- c) ці докази можна віднести до письмових доказів і використати у процесі;
- d) до суду можна подавати будь-які докази, оцінку яким суд надасть у своєму рішенні.

13. Хто з перелічених нижче осіб може бути допитаний як свідок:

- a) малолітня особа;
- b) обмежено дієдатна особа;
- c) адвокати з приводу адвокатської таємниці;
- d) будь-які особи можуть бути допитані як свідки.

14. Як можна доказати факт пошкодження нерухомого майна, приміщення:

- a) надати суду відповідні фото приміщення;
- b) клопотати про виїзд суду на місце;
- c) клопотати про проведення експертизи;
- d) показами свідків.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте, яка модель доказування цивільного судочинства визначена чинним ЦПК України? Які критерії використовуються для визначення різних моделей доказування в цивільному судочинстві?

2. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали суду про витребування доказів у різних справах. Проаналізуйте підстави та доводи сторін, якими вони обґрунтують наявність труднощів в отриманні доказів. Підготуйте клопотання про витребування доказів у справі.

3. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення, в яких суд вказує на порушення правил належності та допустимості доказів. Проаналізуйте положення цих рішень та узагальніть найбільш розповсюджені порушення.

Підготуйте клопотання про призначення експертизи у справі про відшкодування шкоди, завданої ДТП, та про судове доручення про допит свідка, який проживає за межами України.

4. Проаналізуйте основні положення про доказування в інших видах судочинства та складіть порівняльну схему за запропонованим прикладом.

	Цивільне судочинство	Господарське судочинство	Адміністративне судочинство	Кримінальне судочинство
Засоби доказування	Пояснення сторін і третіх осіб			
Суб'єкти доказування				
Предмет доказування				

Задачі

№ 1. Про докази у справі

ПАТ «Миколаївобленерго» в особі філії ПАТ «Миколаївобленерго» Первомайського району звернулося до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення боргу за використану електроенергію з Бакуніна Олега Юрійовича.

До заяви додано завірену належним чином копію договору про постачання електроенергії, укладеного філією ПАТ «Миколаївобленерго» Первомайського району з власником квартири № 21 по вул. Леніна в м. Первомайську — Бакуніним Олегом Юрійовичем.

На виконання ч. 6 ст. 100 ЦПК України суд звернувся до адресно-довідкового підрозділу Первомайського РВ УДМС України в Миколаївській області із запитом про надання інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання фізичної особи — боржника.

Адресно-довідковий підрозділ Первомайського РВ УДМС України в Миколаївській області надав відповідь, згідно з якою Бакунін О. Ю. не значиться зареєстрованим у квартирі № 21 по вул. Леніна в м. Первомайську; в картотеці адресно-довідкового підрозділу Первомайського РВ УДМС України в Миколаївській області відсутні дані про зареєстроване місце проживання Бакуніна О. Ю.

Чи можлива подібна ситуація, чи, скоріш за все, має місце помилка з боку адресно-довідкового підрозділу і суду слід звернутися до цього органу реєстрації місця проживання особи з повторним запитом?

Які докази у цій справі мають надати учасники процесу? В чому полягають особливості доказування у справах наказного провадження?

Яке процесуальне рішення має ухвалити суд?

№ 2. Про докази у справі

19 листопада 2007 року між ВАТ «Державний ощадний банк України» та Маханько Оленою Іванівною укладено кредитний договір № 27, згідно з яким їй було надано кредит у сумі 33 196,00 доларів

США. Маханько О. І. зобов'язувалась повернути вказану суму кредиту, сплатити відсотки в розмірі 13 % річних за користування ним, комісійні винагороди в порядку, на умовах і в строки, визначені договором. Кредит надавався Маханько О. І. на 84 місяці з терміном остаточного погашення не пізніше 19 листопада 2014 року.

Маханько О. І. несумлінно виконувала умови кредитного договору, внаслідок чого, за розрахунками банку, станом на 19 вересня 2014 р. за кредитним договором № 27 від 19 листопада 2007 року утворилася заборгованість, яка становить 9007,75 доларів США, в тому числі: заборгованість за кредитом — 6566,67 доларів США, заборгованість по відсотках — 13,52 доларів США, заборгованість за комісійним платежем — 33,20 долари США, а також нарахована пеня за несвоєчасну сплату — 2394,31 долари США.

Чи може банк подавати позов до суду в доларах США, чи він обов'язково має заявити позовні вимоги у гривні? Як здійснюватиметься перерахунок у гривні, якщо це буде потрібно?

Проаналізуйте предмет дослідження у цій справі. Як він формуватиметься у разі подання Маханько О. І. зустрічного позову з вимогою визнання укладеного договору недійсним?

Якими доказами сторони справи можуть підтверджувати свої вимоги або заперечення? Визначте коло таких доказів, якщо б ви виступали представником банку або на боці Маханько О. І.

Дайте відповіді на поставлені запитання, використовуючи Узагальнення судової практики застосування ст. 625 Цивільного кодексу України в цивільному судочинстві судами Харківської області у 2012 році³³, узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, складене Верховним Судом України³⁴, п. 14 Постанови Пленуму

³³ Узагальнення судової практики застосування ст. 625 Цивільного Кодексу України в цивільному судочинстві судами Харківської області у 2012 році ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/civil7

³⁴ Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, складене Верховним Судом України ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/f7b77ddb0b200007c22577f200512993?OpenDocument>

Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»³⁵.

№ 3. Про доказування в наказному провадженні

Борисов Іван Геннадійович звернувся до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення з Обласної асоціації «Вінницька громадська телерадіокомпанія «Вінниччина» нарахованої, але не виплаченої заробітної плати.

Розглянувши заяву Борисова І. Г., суд встановив, що в порушення вимог ст. 98, п. 2 ч. 3 ст. 100, ст. 103 ЦПК України до заяви про видачу судового наказу не додано оригінали або належним чином завірені копії документів, які підтверджують матеріально-правову вимогу заявника.

На цій підставі суд постановив ухвалу про залишення заяви Борисова І. Г. про видачу судового наказу без руху і надання заявнику строку протягом двох днів з дня отримання ухвали для усунення недоліків, зазначених в ухвалі суду.

У встановлений судом строк Борисов І. Г. жодних додаткових документів до суду не подав, унаслідок чого суд постановив ухвалу про повернення Борисову І. Г. заяви про видачу судового наказу про стягнення з Обласної асоціації «Вінницька громадська телерадіокомпанія «Вінниччина» нарахованої, але не виплаченої заробітної плати.

Які документи мав надати Борисов І. Г. суду? Проаналізуйте дії суду, чи мав він право чи обов'язок витребувати належні докази у цій справі у разі виникнення у Борисова І. Г. труднощів з отриманням цих доказів?

Після отримання вказаної ухвали про повернення Борисову І. Г. заяви про видачу судового наказу Борисов І. Г. звернувся до суду з позовом до Обласної асоціації «Вінницька громадська телерадіокомпанія «Вінниччина» про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати.

Яке процесуальне рішення буде ухвалене судом у вирішенні питання про відкриття провадження у справі за позовом

³⁵ Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>

Борисова І. Г. до Обласної асоціації «Вінницька громадська телерадіокомпанія «Вінниччина» про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати?

Чим відрізняється порядок доказування у справах, що розглядаються в порядку наказного провадження й у порядку позовного провадження?

№ 4. Про доказування в наказному провадженні

Селидівський міський суд Донецької області розглядає цивільну справу за позовною заявою Іванової Олени Іванівни до Іванова Максима Йосиповича про стягнення аліментів на дитину.

Позивач звернулася 28.02.2014 до суду із заявою про стягнення аліментів на дитину й у судовому засіданні заявила, що відповідач був записаний батьком її дитини з її слів. Доказами, якими вона підтверджувала свої вимоги, є покази свідка Митрофанова Ф. О.

Відповідач і його представник у судовому засіданні заперечили проти позову, просили викликати у судове засідання іншого свідка, Швиданенка О. М., і заявили зустрічний позов — про спростування батьківства. У зв'язку з цим відповідач заявив клопотання про призначення у справі експертизи, наприклад, судово-медичної (імунологічної) експертизи на підтвердження батьківства.

Як має діяти суд у цьому випадку? Проаналізуйте предмет доказування у справі та коло доказів, якими сторони мають підтверджувати свої вимоги або заперечення. Хто визначає вид експертизи та питання, що ставиться перед експертом?

Заслухавши думку сторін у справі, суд дійшов висновку, що клопотання відповідача не підлягає задоволенню, оскільки позивачка вже мала на руках результати медичної експертизи, висновки якої можна було б використати в суді. Призначення нової експертизи істотно затягнуло б розгляд справи, враховуючи, що для її проведення потрібно багато часу і суд мав би зупинитися на час проведення експертизи.

Проаналізуйте дії суду. Хто саме визначає, в якому порядку досліджуються докази у справі?

Чи можуть учасники процесу оскаржити такі дії суду? Якщо так, проаналізуйте, в якому порядку.

№ 5. Про доказ у справі

21 серпня 2014 року Захарова Тетяна Борисівна подала до суду позов до Дятла Ігоря Миколайовича про стягнення боргу за розпискою. До позовної заяви додала копію розписки Дятла І. М. про те, що він взяв у борг у Захарової Т. Б. 20 000 грн на термін до 10 серпня 2014 р.

У судові засідання Захарова Т. Б. не з'явилась, просила розглянути справу за її відсутності. Відповідач також у судові засідання не з'явився, хоча був повідомлений належним чином, про причини неявки не повідомив.

Чи може суд задовольнити позов на підставі наданого позивачем доказу? Аргументуйте відповідь.

№ 6. Про факт

У серпні 2014 р. банк «Місцевий» звернувся до Вінницького міського суду з позовом до Цегляної Наталії Богданівни про звернення стягнення на предмет іпотеки.

У судовому засіданні Цегляна Н. Б. проти позову заперечила на тій підставі, що Законом України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті» заборонено примусове стягнення житла, яке є предметом іпотеки за умови, що таке нерухоме житлове майно використовується як місце постійного проживання позичальника.

Заперечуючи проти доводів відповідача, банк «Місцевий» зазначив, що рішенням Вінницького міського суду від 15 жовтня 2013 року за позовом банку до Цегляної Н. Б. про стягнення заборгованості за кредитним договором з відповідача було стягнуто 12 054,00 доларів США. У цьому рішенні, зокрема, суд встановив, що предмет іпотеки не є місцем постійного проживання позичальника.

Зазначене рішення суду про стягнення з Цегляної Н. Б. заборгованості за кредитним договором набуло законної сили, але виконане не було через відсутність коштів у боржника; на даний час заборгованість Цегляної Н. Б. перед банком становить понад 100 000 доларів США, внаслідок чого банк і звернувся до суду з позовом про звернення стягнення на предмет іпотеки.

Отже, обставини, встановлені рішенням від 15.10.2013 (зокрема, факт постійного проживання Цегляної Н. Б. в іншій

квартирі, що означає відсутність підстав для застосування Закону України «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті»), не підлягають доказуванню знову згідно з ч. 3 ст. 61 ЦПК України.

Чи є обґрунтованими заперечення банку і чи суд має визнати доведений факт відсутності постійного проживання відповідача у предметі іпотеки як такий, що встановлений рішенням суду від 15.10.2013 у спорі між тими ж сторонами?

Відповідаючи на це запитання, врахуйте п. 4 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав».

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>

3. Андрійцьо В.Д. Теоретичні проблеми доказування в цивільному судочинстві України [Текст] : монографія / В. Д. Андрійцьо ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — Ужгород : ІВА, 2014. — 408 с.

4. Кучер Т.М. Зміст доказів та доказування в практичному застосуванні / Т.М. Кучер // Юриспруденція: Теорія і практика. — 2011. — № 1 (75). — С. 56—63.

5. Кучер Т.М. Докази та доказування: співвідношення понять / Т.М. Кучер // Вісник Вищої ради юстиції. — 2011. — № 3 (7). — С. 83—93.

6. Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Т. В. Сахнова. — М. : Волтерс Клувер, 2008.

7. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс : Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. — К. : Ін Юре, 2005.

8. Фурса С.Я., Цюра Т.В. Докази і доказування у цивільному процесі. — К., 2005. — 256 с.

9. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. — Режим доступу : www.sc.gov.ua.

10. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

11. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс.

12. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua

ГЛАВА 10. ПОЗОВНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

План

1. Поняття і суть позовного провадження. Поняття позову, його елементи, види позовів. Право на позов і право на пред'явлення позову. Умови реалізації права на пред'явлення.
2. Позовна заява як процесуальна форма виразу позову, її зміст і форма. Об'єднання в позовній заяві кількох вимог, пов'язаних між собою. Процесуальний порядок пред'явлення позову. Наслідки його недотримання. Порядок виправлення недоліків позовної заяви.
3. Забезпечення позову. Підстави, порядок, заміна і скасування забезпечення позову. Відповідальність за порушення заходів по забезпеченню позову. Право відповідача на стягнення з позивача збитків, завданих йому забезпеченням позову.

Короткий зміст теми

Одним із видів провадження у цивільному процесі є позовне провадження. Справа позовного провадження порушується шляхом подання позову. ЦПК України не розкриває поняття позову, позовної заяви, але виходячи зі змісту правових норм під *позовом* можна розуміти звернену до суду вимогу заінтересованої особи про захист цивільного права чи інтересу одним із встановлених способів на основі вказаних у заяві фактів, з якими позивач пов'язує своє право вимоги до відповідача.

Позов складається з *трьох елементів*: предмет, підстава, зміст.

Предметом позову є матеріально-правове відношення, вимога позивача до відповідача. Предмет позову характеризує те, на що спрямований позов, і впливає із спірних матеріально-правових відносин.

Підстава позову — це обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. *Активна підстава позову* — це обставини, які мають правоутворююче значення. *Пасивна підстава позову* — це обставини, які свідчать про те, що дійсно настали умови здійснення правовідношення (настання договірної строку і відсутність добровільного платежу).

Зміст позову — це вказана у позовній заяві форма захисту, тобто те, що позивач просить від суду: присудження відповідача до здійснення певних дій (передача майна).

Тотожними є позови, в яких співпадають сторони, предмет і підстава.

У теорії цивільного процесу існує *дві системи класифікації позовів*: процесуально-правова (основу якої складає процесуально-правова ознака) і матеріально-правова (яка ґрунтується на матеріально-правовій ознаці).

Процесуально-правова класифікація позовів ґрунтується на змісті позову, тобто, способі судового захисту, якого вимагає позивач.

Позови за цією класифікацією поділяються на три види:

- позови про присудження;
- позови про визнання;
- позови про зміну або припинення правовідношення (перетворювальні чи конститутивні позови).

Позови про визнання. Позови про визнання обмежуються вимогою про визнання наявності, відсутності, припинення правовідношення.

Позови про присудження. Це позов, метою якого є примусове виконання встановленого судом обов'язку відповідача. Позивач вимагає не тільки визнання за ним певного суб'єктивного права, але й присудження відповідача до здійснення конкретних дій на свою користь.

Перетворювальні позови. Перетворювальний позов — це позов, який спрямований на зміну або припинення існуючого правовідношення. Метою перетворювального позову є внесення новизни у вже існуюче між сторонами правовідношення.

Суттєве значення у теорії цивільного процесу має класифікація позовів за *матеріально-правовою ознакою*. У судовій практиці виділяють позови за окремими категоріями матеріально-правових відносин: аліментні, трудові, житлові та ін. Такий поділ позовів, особливості їх розгляду оптимізують керівництво судовою практикою.

Право на позов у матеріальному розумінні — це право на задоволення позову.

Право на позов у процесуальному розумінні — це право на пред'явлення позову.

Передумови права на пред'явлення позову — обставини, з наявністю чи відсутністю яких закон пов'язує виникнення суб'єктивного права певної особи на пред'явлення позову по конкретній справі.

Передумовами права на пред'явлення позову є:

- 1) процесуальна правоздатність заявника;
- 2) наявність спору про право цивільне;
- 3) заява підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства (ст. 122 ЦПК України);

4) відсутнє таке, що набрало законної сили, рішення суду, ухвалене у спорі між тими ж сторонами, про той же предмет, з тих само підстав (ст. 223 ЦПК України);

5) відсутня така, що набрала законної сили ухвала суду про закриття провадження у справі у зв'язку з відмовою позивача від позову або укладенням мирової угоди сторін у спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (ст. 122 ЦПК України);

6) у провадженні цього чи іншого суду відсутня справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (ст. 122 ЦПК України);

7) відсутність рішення третейського суду, прийняте в межах його компетенції, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або скасував рішення третейського суду і розгляд справи в тому ж третейському суді виявився неможливим (ст. 122 ЦПК України);

8) після смерті фізичної особи, а також у зв'язку з припиненням юридичної особи, які є однією із сторін у справі, спірні

правовідносини допускають правонаступництво (ст. 122 ЦПК України).

Забезпечення позову — це вжиття судом, в провадженні якого перебуває справа, необхідних заходів щодо охорони матеріально-правових інтересів позивача проти несумлінних дій відповідача, що гарантує реальне виконання ухваленого рішення.

Першим особливим провадженням в межах позовного стало провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування, яким було доповнено розділ III ЦПК України. Це перший випадок диференціації позовного провадження цивільного судочинства в конкретній категорії справ, в якому законом визначено коло учасників, особливий порядок їх розгляду та вирішення.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність і значення позовного провадження цивільного судочинства? Проаналізуйте основні положення роботи «Позовне провадження» (за заг. ред. В. В. Комарова)³⁶. Визначте, чому саме позовне провадження є основним провадженням цивільного судочинства.

2. Проаналізуйте основні положення вчення про позов. Охарактеризуйте наукові підходи, висловлені А. О. Добровольським у роботі «Исковая форма защиты права»³⁷. Яке основне завдання та мета класифікації позовів? Проаналізуйте основні види позовів.

3. Охарактеризуйте предмет позову та підстави позову. Як правильно визначити предмет позовних вимог? Проаналізуйте основні положення роботи Г. Л. Осокіної «Иск. Теория и практика»³⁸. Чи можна об'єднати кілька позовних вимог в одному позові? Якщо

³⁶ Позовне провадження : Монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, П. І. Радченко та ін.: за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 552 с.

³⁷ Добровольский А. А. Исковая форма защиты права. — М., 1965.

³⁸ Осокина Г. Л. Иск. Теория и практика. — М. : Городец, 2000.

так, проаналізуйте умови і підстави такого об'єднання. З яких елементів складається підстава позову? Які факти входять до підстави позову? Чи є зміст позову його обов'язковим елементом? У чому полягає потреба виокремлення змісту позову?

4. Проаналізуйте процесуальний порядок розгляду і вирішення справ у позовному провадженні цивільного судочинства. Чи передбачено законом особливості розгляду різних категорій справ у порядку позовного провадження? Які є підстави виокремлення різних категорій справ?

5. Хто є учасниками справ позовного провадження? Як правильно визначити коло осіб, які беруть участь у справі? Чи має право суд залучати осіб, які беруть участь у справі, за власною ініціативою? Якщо так, проаналізуйте, в якому порядку та за яких підстав.

6. Охарактеризуйте вимоги чинного законодавства до форми і змісту позовних заяв і порядок подання позовних заяв до суду першої інстанції. Проаналізуйте підстави і наслідки повернення позовної заяви та залишення заяви без руху. В чому полягає мета та значення таких процесуальних механізмів?

7. Проаналізуйте порядок забезпечення позову. Чи є перелік різних видів забезпечення позовів, визначений ч. 1 ст. 152 ЦПК України, вичерпним? Які спеціальні заходи можуть застосовувати суди з метою забезпечення позову?

Тестові завдання

1. Вимога про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів у порядку позовного провадження заявляється особою до суду в спосіб:

- a) будь-який (позивач не обмежений у виборі способів захисту своїх прав, свобод чи інтересів);
- b) встановлений законом або договором;
- c) встановлений ст. 16 ЦК України;
- d) встановлений ЦПК України.

2. Неправильно обраний спосіб захисту права — це підстава для:

- a) відмови у відкритті провадження у справі;
- b) повернення позовної заяви позивачу;
- c) залишення позовної заяви без руху;
- d) ухвалення судового рішення про відмову в позові.

3. Процесуальні норми позовного провадження є:

- a) правилами, встановленими лише для розгляду в суді першої інстанції справ, порушених за позовами фізичних або юридичних осіб про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових правовідносин (справ позовного провадження);
- b) правилами, за якими здійснюється лише: 1) розгляд справ позовного провадження в суді першої інстанції та 2) перегляд ухвалених за наслідками розгляду справ позовного провадження судових рішень у суді апеляційної інстанції;
- c) правилами, за якими здійснюється лише: 1) розгляд справ позовного провадження в суді першої та апеляційної інстанцій, 2) розгляд справ окремого провадження, з особливостями, встановленими ЦПК України;
- d) правилами цивільного судочинства, за якими здійснюється розгляд справ позовного провадження в суді першої інстанції, а також з особливостями, встановленими ЦПК України: розгляд справ окремого провадження; перегляд судових рішень в апеляційному порядку; перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, якщо такий перегляд здійснюється в суді першої або апеляційної інстанції; розгляд справ про скасування рішення третейського суду.

4. Процесуальний порядок звернення до суду як процедура реалізації конституційного «права на суд» передбачає:

- a) правильне складення й оформлення позовної заяви, тобто дотримання вимог закону щодо її форми та змісту;
- b) правильне складення й оформлення позовної заяви та подання її до суду з додержанням правил підвідомчості та підсудності;

- с) дотримання правил не лише щодо складення, оформлення і подання позовної заяви, а й щодо належної поведінки під час судового розгляду, зокрема, використання процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків;
- д) дотримання форми і змісту позовної заяви; відкриття провадження у справі та здійснення провадження у справі до судового розгляду; дотримання процедури судового розгляду та фіксування цивільного процесу технічними засобами; дотримання форми і змісту судового рішення.

5. На кого, згідно з положеннями ЦПК України, покладається обов'язок визначати предмет позову:

- а) на позивача;
- б) на відповідача;
- с) на суддю;
- д) на працівників апарату суду, які реєструють позовні заяви в автоматизованій системі документообігу суду.

6. Доказуванню у судовій справі підлягає:

- а) предмет позову;
- б) підстава позову;
- с) зміст позову;
- д) вид позову.

7. Суд визначає нормативно-правовий акт, яким регулюються спірні правовідносини і відповідно до якого він вирішить судову справу, виходячи з:

- а) предмета позову;
- б) підстави позову;
- с) змісту позову;
- д) ціни позову.

8. Класифікація позовів за характером спірних правовідносин (наприклад, позови із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових правовідносин тощо) — це класифікація за:

- а) предметом позову;
- б) підставою позову;

- c) змістом позову;
- d) ціною позову.

9. Позов про усунення перешкод у користуванні житловим приміщенням шляхом вселення позивача — це позов:

- a) про присудження;
- b) про визнання;
- c) перетворювальний;
- d) майновий.

10. Позов про стягнення коштів (оплати за товар) за договором поставки — це позов:

- a) про присудження;
- b) про визнання;
- c) перетворювальний;
- d) про відшкодування шкоди.

11. Примусовому виконанню підлягають судові рішення, ухвалені за:

- a) позовами про присудження;
- b) позовами про визнання;
- c) перетворювальними позовами;
- d) позовами органів державної влади та місцевого самоврядування.

12. Позов батька до матері про звільнення від обов'язку утримувати спільну дитину — це позов:

- a) про присудження;
- b) про визнання;
- c) перетворювальний;
- d) такий позов не може бути класифікований у зв'язку з тим, що сторонами обраний неналежний (не передбачений законом) спосіб захисту прав.

13. Рішенням суду від 12.01.2009 з Петрова Степана Григоровича стягнуто на користь Петрової Діани Романівни аліменти на утримання сина до досягнення повноліття у розмірі 500 грн щомісячно. У 2012 р. Петров С. Г. звернувся до

суду з позовом про зменшення розміру аліментів у зв'язку з тим, що на даний час не має постійної роботи. Як можна охарактеризувати дії Петрова Степана Григоровича:

- a) Петровим С. Г. обрано належний спосіб захисту його права, зокрема встановлений ст. 16 ЦК України;
- b) Петровим С. Г. обрано належний спосіб захисту його права, зокрема встановлений законом — Сімейним кодексом України;
- c) Петровим С. Г. обрано неналежний спосіб захисту його права, оскільки такий спосіб не передбачено ані законом, ані договором (оскільки, виходячи з фабули справи, будь-яких договорів Петров С. Г. та Петрова Д. Р. між собою не укладали);
- d) Петровим С. Г. обрано неналежний спосіб захисту його права, оскільки розмір аліментів уже встановлено судовим рішенням, а відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 122 ЦПК України наявність рішення суду в спорі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав є підставою для відмови у відкритті провадження у справі.

14. Зміна підстави позову допускається на стадії:

- a) протягом усього часу розгляду справи;
- b) до початку розгляду судом справи по суті;
- c) під час судового розгляду справи;
- d) лише на стадії відкриття провадження у справі.

15. Збільшення розміру позовних вимог допускається на стадії:

- a) протягом усього часу розгляду справи;
- b) до початку розгляду судом справи по суті;
- c) під час судового розгляду справи;
- d) лише на стадії відкриття провадження у справі.

16. Заява про вжиття заходів забезпечення позову може бути подана:

- a) протягом усього часу розгляду справи;
- b) до початку розгляду судом справи по суті;
- c) лише під час судового розгляду справи;
- d) лише на стадії відкриття провадження у справі.

Практичні завдання

1. Які категорії справ розглядаються в порядку позовного провадження цивільного судочинства? Які критерії застосовуються для виокремлення певної категорії справ? Визначте кілька найактуальніших категорій справ позовного провадження та проаналізуйте особливості їх розгляду і вирішення. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень рішення судів першої інстанції за різними видами позовів: три рішення суду, ухвалені у справі за позовом про присудження; три — за позовом про визнання; і три — за перетворювальним позовом. Порівняйте їх. Яке значення має класифікація позовів?

2. Чи може суд вийти за межі позовних вимог? Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення, в яких зауважено про те, що «в рішенні суду по справі не ухвалено рішення щодо якоїсь із заявлених правових вимог»; «в рішенні суд вийшов за межі позовних вимог». Проаналізуйте їх, а також способи усунення зазначених недоліків.

3. Знайдіть кілька ухвал суду про забезпечення позову та проаналізуйте їх. Підготуйте заяву про забезпечення позову. Які вимоги до змісту та форми такої заяви? Чи може суд з власної ініціативи забезпечити позов або застосувати ефективніший спосіб забезпечення позову, ніж визначено в заяві? Яким чином має бути розглянуто заяву про забезпечення позову, яка надійшла до дня судового засідання, з урахуванням того, що її має бути розглянуто у день надходження? Чи має бути призначено судове засідання для розгляду такої заяви до раніше призначеної дати судового засідання у справі з вирішенням питання щодо забезпечення позову, чи така заява має розглядатися як клопотання у судовому засіданні під час розгляду справи на загальних підставах?

4. Проаналізуйте норми ЦПК України, присвячені забезпеченню позову. Подумайте, коли набирає законної сили ухвала суду про забезпечення позову: чи має значення момент ознайомлення сторін (зокрема відповідача) з фактом постановлення зазначеної ухвали; момент відкриття виконавчого

провадження з її виконання (у разі якщо вона потребує примусового виконання); момент внесення відомостей про неї до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»), якщо, наприклад, накладено арешт на нерухомість? Чи має значення оскарження цієї ухвали? Коли слід пред'являти її до виконання (подавати в державну виконавчу службу) у випадку її оскарження?

5. У багатьох судових рішеннях процесуальні дії позивача, спрямовані на зміну в будь-який спосіб тексту позовної заяви, суд називає не «зміна підстави позову», «зміна предмета позову» або «збільшення/зменшення розміру позовних вимог», а «уточнення позовних вимог». Проаналізуйте судові рішення і на підставі них зробіть власні висновки, яким чином слід співвідносити зазначені поняття. Наприклад, як, на ваш погляд, слід охарактеризувати такі дії позивача:

1) позивач звернувся до суду з позовом до відповідача про стягнення боргу за розпискою у розмірі 10 000 доларів, а в процесі судового розгляду вирішив, що йому треба вимагати стягнення зазначених коштів у гривневому еквіваленті;

2) банк звернувся до суду з позовом до відповідача про звернення стягнення на предмет іпотеки, в якому просив звернути стягнення на квартиру № 33 за адресою: м. Дніпропетровськ, вул. Червона, 4, яка належить відповідачу, шляхом проведення прилюдних торгів у межах процедури виконавчого провадження. Як зазначено в судовому рішенні, в процесі судового розгляду справи банк «уточнив» позовні вимоги та просив: звернути стягнення на квартиру № 33 за адресою: м. Дніпропетровськ, вул. Червона, 4, яка належить відповідачу, шляхом проведення прилюдних торгів у межах процедури виконавчого провадження; виселити відповідача з предмета іпотеки, а саме з указаної квартири; зобов'язати відділ Державної міграційної служби зняти відповідача з реєстраційного обліку³⁹;

3) працівник звернувся до суду з позовом до підприємства, на якому він працює, з позовом про стягнення заборгованої суми

³⁹ Судове рішення в Єдиному реєстрі судових рішень України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/Review/28350856

індексації заробітної плати з компенсацією. У процесі судового розгляду справи позивач уточнив позовні вимоги та просив суд стягнути з відповідача заборговану індексацію по заробітній платі з компенсацією у сумі 9631, 94 грн;

4) банк звернувся до відповідача з позовом про стягнення заборгованості за кредитним договором відповідно до розрахунку на момент подання позовної заяви в розмірі 234 560,00 грн. У процесі судового розгляду, через три місяці після відкриття провадження у справі банк подав до суду заяву про уточнення позовних вимог, в якій просив стягнути з відповідача, згідно з розрахунком, складеним на день подання заяви про уточнення позовних вимог, 256 789,08 грн.

6. Складіть порівняльну таблицю за таким зразком.

	Оскарження ухвали про забезпечення позову	Зміна виду забезпечення позову	Скасування заходів забезпечення позову
1. Яким суб'єктом може бути подана			
2. Строки подання заяви (від моменту постановлення ухвали про забезпечення позову)			
3. Суд, до якого подається заява			
4. Наявність спеціальних умов для подання заяви ⁴⁰			

⁴⁰ Під спеціальними умовами мається на увазі, наприклад, отримання згоди позивача або неповідомлення особи, щодо якої вжито заходи забезпечення позову тощо.

Задачі

№ 1. Про поруку

Петров Михайло Іванович звернувся до суду з позовом до банку «Зоря» про визнання договору поруки припиненим. В обґрунтування своїх позовних вимог Петров М. І. посилався на невизнання банком його права, передбаченого ч. 1 ст. 559 ЦК України, на припинення поруки у зв'язку зі зміною зобов'язання без його згоди, внаслідок чого збільшився обсяг його відповідальності.

Заперечуючи проти позову, банк «Зоря» зазначив, що ні законом, ні договором поруки не передбачено такий спосіб захисту цивільних прав та інтересів судом, як визнання договору поруки припиненим. Захист цивільних прав — це передбачені законом способи охорони цивільних прав у разі їх порушення чи реальної небезпеки такого порушення. Особа, права якої порушено, може скористатися не будь-яким, а конкретним способом захисту свого права. Під способами захисту суб'єктивних цивільних прав розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких проводиться поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав і вплив на порушника. Загальний перелік таких способів захисту цивільних прав та інтересів визначено у ст. 16 ЦК України.

Як ви вважаєте, чи мають бути враховані доводи відповідача у вирішенні справи судом? Врахуйте позицію Верховного Суду України, висловлену в Постанові від 21.05.2012 № 6-88цс11⁴¹, аргументуйте відповідь посиланням на конкретні норми чинного законодавства.

№ 2. Про оренду землі

05 серпня 2006 Петрова Світлана Сергіївна уклала з СТОВ «Лещина» договір оренди землі, відповідно до якого передала СТОВ в оренду земельну ділянку розміром 2,947 га, належну їй на підставі державного акта. СТОВ «Лещина» не виплатило Петровій С. С.

⁴¹ Постанова Верховного Суду України від 21.05.2012 № 6-88цс11 ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1c8a59140111fc2256bf7004f9cd3/f293485d9e50b041c2257a1a00462834?OpenDocument>)

орендну плату за 2013 р. Шукаючи належні засоби захисту, Петрова С. С. уважно перечитала текст договору (який складався товариством) та встановила, що в договорі відсутні істотні умови, передбачені ч. 1 ст. 15 Закону України «Про оренду землі», а саме: кадастровий номер земельної ділянки, порядок внесення і перегляду орендної плати та відповідальності за її несплату, умови збереження стану об'єкта оренди.

На підставі виявлених фактів Петрова С. С. переконана, що оскільки сторонами не було досягнуто згоди з усіх істотних умов договору оренди землі, належна їй земельна ділянка перебуває в користуванні СТОВ незаконно і підлягає поверненню. Крім того, Петрова С. С. вважає, що у зв'язку з відсутністю істотних умов договору вона не має можливості звернутись до суду з позовом про стягнення несплаченої їй орендної плати та пені.

Внаслідок зазначеного Петрова С. С. звернулась до суду з позовом до СТОВ «Лещина» про визнання договору оренди землі неукладеним.

Чи належний спосіб захисту прав і законних інтересів обрано Петровою С. С.? Аргументуйте відповідь з урахуванням п. 8 Постанови Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними»⁴².

№ 3. Про право власності

Селіванов Іван Володимирович звернувся до суду з позовом до Реєстраційної служби Шевченківського районного управління юстиції Харківської області про визнання права власності на житловий будинок за набувальною давністю. В обґрунтування позову зазначив про те, що в 1964 році він переїхав на постійне місце проживання до свого друга в його житловий будинок. У 1965 році його друг за укладеною між ними усною угодою подарував йому цей житловий будинок і виїхав на постійне проживання в інше місто. Починаючи з 1965 року і до теперішнього часу Селіванов І. В. проживає у

⁴² Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

вказаному будинку. Весь цей час він відкрито і безперервно володіє будинком і поводить себе як господар — використовує його для проживання, вирощує овочеві культури на присадибній ділянці та інше.

Але оскільки Селіванов І. В. не має правовстановлюючих документів на будинок, він не має можливості продати або подарувати будинок чи в інший спосіб повною мірою розпоряджатися ним, у зв'язку з чим просить суд визнати за ним право власності на будинок за набувальною давністю.

Представник Реєстраційної служби проти позову заперечив на тій підставі, що обов'язковою процесуальною умовою звернення до суду з позовом є наявність спору про право. Натомість право позивача на житловий будинок Реєстраційною службою не оскаржується, а отже, відсутній предмет спору. Позивач не звертався до Реєстраційної служби із заявою про реєстрацію свого права власності на житловий будинок, відповідно, не може довести, що Реєстраційна служба оспорує або не визнає це його право, що є обов'язковою підставою для звернення до суду за захистом. Отже, на переконання відповідача, позивач має спочатку звернутися до Реєстраційної служби із заявою про реєстрацію права власності на житловий будинок, а вже потім, якщо раптом Реєстраційна служба йому відмовить, — до суду.

Прокоментуйте доводи відповідача у справі. Чи мають вони бути прийняті до уваги судом. Аргументуйте відповідь посиленнями на конкретні законодавчі норми.

№ 4. Про забезпечення позову

У провадженні суду знаходиться справа за позовом Петрова Івана Олексійовича до приватного нотаріуса Запорізького міського нотаріального округу Чеповець Г. О., ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», третя особа — Комунарський відділ державної виконавчої служби Запорізького міського управління юстиції, про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Петров І. О. подав до суду заяву про вжиття заходів забезпечення позову шляхом зупинення стягнення на підставі виконавчого напису.

Розглянувши цю заяву, суд встановив, що в ній не зазначено, на яке саме майно слід зупинити стягнення та чи не порушить вжиття заходів забезпечення позову права інших осіб.

Судухвалив так: «Відмовити у задоволенні заяви Петрова І. О. про вжиття заходів забезпечення позову шляхом зупинення стягнення.

Ухвала може бути оскаржена в апеляційному порядку шляхом подання до Комунарського районного суду м. Запоріжжя апеляційної скарги протягом п'яти днів з дня проголошення ухвали, а у разі якщо ухвалу було постановлено без участі особи, яка її оскаржує, — шляхом подання апеляційної скарги протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали».

Чи були допущені судом процесуальні помилки, якщо так, то які саме? Проаналізуйте текст ухвали з урахуванням п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяви про забезпечення позову»⁴³.

№ 5. Про забезпечення позову

Крамаров Олександр Іванович (м. Київ, просп. Червонозоряний, 34, кв. 22) позичив Трофимову Геннадію Вікторівну (м. Київ, бул. Л. Українки, 18, кв. 42) грошові кошти у розмірі 500 000,00 грн для придбання останнім автомобіля, про що Трофимовим Г. В. складено відповідну розписку від 01.11.2011.

10.01.2014 Крамаров О. І. направив Трофимову Г. В. письмову вимогу про повернення коштів протягом 7 днів від моменту отримання вимоги. Трофимов Г. В. вказану вимогу отримав 13.01.2014, про що розписався на повідомленні про отримання, але коштів не повернув. У зв'язку із зазначеним Крамаров О. І. звернувся до Печерського районного суду м. Києва з позовом до Трофимова Г. В. про стягнення коштів.

Складіть заяву Крамарова О. І. про вжиття заходів забезпечення позову шляхом накладення арешту на належний Трофимову Г. В. автомобіль Land Rover, 2011 року випуску, номер кузова QWERTYUIO0A12345, державний номерний знак AA 1234 AI, який був придбаний, у тому числі, за кошти Крамарова О. І.

⁴³ Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяви про забезпечення позову» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06>

№ 6. Про спадкування

Рішенням Кременчуцького районного суду Полтавської області від 01 квітня 2014 року по справі за позовом Чертополох Ганни Миколаївни до Кам'янопотоківської сільської ради Кременчуцького району Полтавської області (треті особи: Друга Кременчуцька державна нотаріальна контора Полтавської області, Реєстраційна служба Кременчуцького районного управління юстиції Полтавської області) про визнання права власності на будинок у порядку спадкування позов було задоволено повністю, визнано за Чертополох Г. М. у порядку спадкування за законом, після померлої Чертополох Варвари Григорівни право власності на 1/12 частку житлового будинку, що знаходиться за адресою: Полтавська область, Кременчуцький район, с. Максимівка, вул. Радянська, 8, та відповідно до технічного паспорту № 15, виготовленого станом на 20.12.2013 рік, складається з житлового будинку літ. «А-1».

Рішення суду набрало законної сили. Чертополох Г. М. звернулася до Реєстраційної служби Кременчуцького районного управління юстиції Полтавської області з метою реєстрації за нею права власності 1/12 частки житлового будинку на підставі вказаного рішення, однак їй було відмовлено у такій реєстрації у зв'язку з тим, що в рішенні суду не зазначено загальну та житлову площу будинку згідно з технічним паспортом № 18, виготовленим станом на 30.12.2013.

Яким чином Чертополох Г. М. може захистити свої права?

№ 7. Про роз'яснення рішення суду

Рішенням Заводського районного суду м. Дніпродзержинська було задоволено повністю позов Іванової Ірини Михайлівни до Рахманінова Івана Микитовича про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням. Після набрання рішенням законної сили позивач звернулася до суду з письмовою заявою, в якій просить суд ухвалити додаткове рішення у вищезазначеній цивільній справі, яким зобов'язати Заводський районний відділ Державної міграційної служби України у м. Дніпродзержинську зняти з реєстраційного обліку відповідача.

В обґрунтування потреби ухвалити додаткове рішення заявниця посилається на те, що Заводський районний відділ Державної міграційної служби України у м. Дніпродзержинську

після її звернення з вищевказаним рішенням суду відмовляє їй у знятті відповідача з реєстраційного обліку.

Яке рішення має ухвалити суд за результатами розгляду заяви Іванової І. М.? Що б ви порекомендували заявниці з урахуванням ст. 7 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»⁴⁴?

№ 8. Про експлуатацію ями

Харитоновна Марина Віталіївна звернулася до суду з позовом до Дяченка Михайла Володимировича про усунення порушень права власності, зобов'язання вчинити дії. В обґрунтування позову пояснила, що вони з відповідачем є сусідами. У травні 2012 р. Дяченко М. В. на території свого домоволодіння побудував вигрібну яму, яка знаходиться на відстані 0,7 м від фундаменту будинку Харитонової М. В. Це є порушенням санітарних, епідеміологічних і будівельних норм. На підставі зазначеного позивач, керуючись п. 7 ст. 376 ЦК України, вимагала усунути порушення її права власності шляхом зобов'язання відповідача знести вигрібну яму.

Судом було встановлено, що дійсно, зазначена вигрібна яма побудована без належного дозволу та проектної документації, всупереч будівельним нормам. Водночас вона не використовувалась відповідачем за призначенням. Судовою будівельно-технічною експертизою встановлено, що фундамент будинку позивача на час розгляду справи в суді жодним чином не постраждав.

Виходячи з викладеного суд дійшов таких висновків.

1. За наявності права позивача щодо захисту свого права власності нею не доведено, що внаслідок порушення діями відповідача будівельних норм було спричинено шкоду житловому будинку позивача, здійснено негативний екологічний вплив на ґрунт, повітря, воду.

2. Посилання позивача на п. 7 ст. 376 ЦК України є безпідставним.

3. Водночас суд зазначив, що відповідно до ч. 2 ст. 386 ЦК України власник, який має підстави передбачити можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутись

⁴⁴ Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню.

Враховуючи положення зазначеної статті суд дійшов висновку про часткове задоволення позову і вирішив «зобов'язати відповідача усунути порушення шляхом заборони експлуатації вигрібної ями».

Проаналізуйте дії суду. Чи відповідає ухвалене судове рішення вимогам цивільного процесу? Якщо ні, то в яких саме аспектах допущені порушення?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

2. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [Електронний ресурс]

3. Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» (Електронний ресурс). — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяви про забезпечення позову» (Електронний ресурс) — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06>.

5. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» (Електронний ресурс). — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>

6. Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, ухвалених за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК

України, за I півріччя 2012 р. : розділ «Спори, що виникають із житлових правовідносин» (Електронний ресурс). – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/8f85f728235a4badc2257aee002a70f7?OpenDocument>.

7. Постанова Верховного Суду України від 21.05.2012 № 6-88цс11 (Електронний ресурс). – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1c5a59140111fc2256bf7004f9cd3/f293485d9e50b041c2257a1a00462834?OpenDocument>.

8. *Добровольський А. А.* Исковая форма защиты права. – М., 1965.

9. *Осокина Г. Л.* Иск. Теория и практика. – М. : Городец, 2000.

10. Позовне провадження : Монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспеник, П. І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с.

11. *Снідевич О. С.* Зміна позову в цивільних справах, що виникають із земельних правовідносин // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1 (17). – С. 113–118 (Електронний ресурс – Режим доступу : www.univer.km.ua/jornal.php).

12. Рішення ЄСПЛ у справі Стрижак проти України (Електронний ресурс – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_441).

13. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. – Режим доступу : www.sc.gov.ua

14. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний (Електронний ресурс – Режим доступу : ресурс: www.reyestr.court.gov.ua

15. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 11. ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ТА ПІДГОТОВКА СПРАВИ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

План

1. Відкриття провадження у справі. Правові наслідки відкриття цивільних справ у суді. Підстави відмови у відкритті провадження у справі.
2. Захист інтересів відповідача. Заперечення проти позову: матеріально-правові та процесуальні. Зустрічний позов, порядок його пред'явлення.
3. Провадження у справі до судового розгляду як стадія цивільного судочинства. Попереднє судове засідання (завдання, порядок проведення, питання, які вирішуються в попередньому судовому засіданні).
4. Судові виклики та повідомлення.

Короткий зміст теми

Провадження у суді першої інстанції — це врегульована нормами цивільного процесуального законодавства діяльність суду першої інстанції та учасників цивільного процесу з розгляду і вирішення цивільних справ у порядку позовного, окремого або наказного провадження.

Відкриття провадження у справі — це перша стадія провадження у справі, головним завданням якої є визначення передумов права особи на звернення до суду за судовим захистом.

Передумови права на звернення до суду за судовим захистом — це обставини, з якими пов'язана можливість практично-го здійснення права на звернення до суду за судовим захистом.

Суб'єктивні передумови права на звернення до суду за судовим захистом — це передумови, до яких належить характеристика суб'єктів спору, зокрема, цивільна процесуальна правоздатність позивача, заявника, третіх осіб, а також відповідача або заінтересованої особи, інших осіб, які беруть участь у справі.

Об'єктивні передумови права на звернення до суду за судовим захистом — це передумови, пов'язані з характером предмета, що підлягає розгляду судом, які можна поділити на:

позитивні — право на звернення до суду за судовим захистом, зумовлене, по-перше, правовим характером спору, по-друге, належністю справи до юрисдикції загальних судів;

негативні — обставини, які унеможливають звернення до суду (п. 2–5 ч. 2 ст. 122 ЦПК України).

Повернення заяви — процесуальна дія суду з припинення провадження у справі на підставах, визначених законом, що не перешкоджає повторному зверненню з такою самою заявою (ст. 121 ЦПК України).

Залишення заяви без руху — процесуальна дія суду з тимчасового припинення провадження у справі у разі недотримання особою, яка звернулася з позовною заявою, вимог закону щодо змісту позовної заяви, несплати судового збору, а також ненадання до позовної заяви її копій і копій доданих до неї документів, на визначений строк для усунення зазначених недоліків (ст. 121 ЦПК України).

Відмова у відкритті провадження у справі — процесуальна дія суду зі з'ясування підстав, визначених законом, які унеможливають провадження у справі, що перешкоджає повторному зверненню до суду з таким самим позовом (ст. 122 ЦПК України).

Провадження у справі до судового розгляду — це друга стадія провадження у суді, що являє собою сукупність процесуальних дій, здійснюваних суддею та особами, які беруть участь у справі, спрямованих на врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного та своєчасного розгляду і вирішення справи на стадії судового розгляду.

Основне завдання провадження у справі до судового розгляду полягає у врегулюванні спору до судового розгляду, а також у разі

неможливості врегулювання спору до судового розгляду — у підготовці справи до судового розгляду.

Для врегулювання спору до судового розгляду суд з'ясовує:

- 1) чи не відмовляється позивач від позову;
- 2) чи визнає позов відповідач;
- 3) чи не бажають сторони укласти мирову угоду або передати справу на розгляд третейського суду.

Підготовка справи до судового розгляду полягає у:

1) визначенні характеру спірних правовідносин і змісту правової вимоги, а також норми матеріального права, що регулює спірні правовідносини;

2) уточненні позовних вимог і заперечень проти позову, визначенні предмета доказування, тобто кола фактів і обставин справи, які потрібно встановити для вирішення спору: які з них визнаються кожною стороною, а які підлягають доказуванню;

3) з'ясуванні доказів, які подаються сторонами в обґрунтування своїх вимог чи заперечень;

4) вирішенні інших заяв і клопотань осіб, які беруть участь у справі, зокрема, про витребування доказів, про забезпечення позову тощо;

5) вирішенні питання про склад осіб, які братимуть участь у справі;

6) вчиненні інших дій, потрібних для підготовки справи до судового розгляду;

7) вжитті заходів до забезпечення своєчасної явки в судове засідання учасників процесу — направленні судових викликів і повідомлень учасникам справи.

Об'єднання позовів — це об'єднання кількох позовних вимог одного і того самого позивача до одного відповідача чи до різних відповідачів або за позовами різних позивачів до того самого відповідача на підставі однорідності та взаємозв'язку цих позовних вимог, а також спільності предмета позову.

Роз'єднання позовів — це виділення однієї або кількох із сумісно заявлених вимог у самостійні провадження для розгляду на загальних підставах з метою спрощення розгляду справ.

Зміна предмета позову — це забезпечене процесуальними гарантіями диспозитивне право позивача упродовж розгляду справи судом замінити вимогу, з якою він звернувся до суду, на іншу, в межах спірних правовідносин.

Зміна предмета позову може бути *якісна* (заміна одного способу захисту права іншим, якщо матеріальний закон передбачає альтернативні вимоги, з якими позивач може звернутися до відповідача у випадку порушення останнім його прав, свобод чи інтересів) і *кількісна* (уточнення розміру позовних вимог, їх збільшення або зменшення).

Зміна підстави позову — це зміна обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги, тобто факти, що тягнуть за собою певні правові наслідки, — виникнення, зміну чи припинення правовідносин, охоплюючи:

1) юридичні факти, які підтверджують наявність чи відсутність спірних правовідносин;

2) факти, які підтверджують порушення прав позивача (привід до пред'явлення позову).

Юридична підстава позову — це правовідносини, які пов'язують сторони спору та з яких випливають права, свободи чи законні інтереси, за захистом яких позивач звернувся до суду.

До фактичних підстав позову належать правовстановлюючі, правоперешкоджаючі, правозмінюючі, правоприпиняючі факти, а також факти, що свідчать про порушення або оспорювання права чи охоронюваного законом інтересу.

Заперечення проти позову — спеціальне право відповідача, яке є засобом захисту відповідача проти позову, тобто пояснення відповідача, які стосуються правомірності відкриття провадження у справі або матеріально-правової вимоги позивача.

Процесуально-правові заперечення — це заперечення відповідача, які стосуються правомірності виникнення процесу, а також його заперечення з приводу окремих процесуальних дій позивача або суду.

Матеріально-правові заперечення — це заперечення, спрямовані на спростування фактів, покладених позивачем в обґрунтування своїх вимог.

Зустрічний позов — один із засобів захисту відповідача проти позову, тобто зустрічна самостійна вимога відповідача до позивача у вже розпочатому провадженні, яка була заявлена для спільного розгляду з первісним позовом.

Судовий виклик — це вимога суду, адресована особам, які беруть участь у справі, свідкам, експертам, перекладачам,

спеціалістам, обов'язково з'явитися до суду для участі в судовому засіданні.

Судове повідомлення — процесуальна дія суду, що адресована особам, які беруть участь у справі, з приводу вчинення процесуальних дій, у яких участь цих осіб не є обов'язковою.

Забезпечення позову — сукупність процесуальних дій, які гарантують виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог.

Підставою для забезпечення позову є мотивована заява будь-кого з осіб, які беруть участь у справі.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Як можна охарактеризувати провадження у суді першої інстанції? В чому полягає роль і значення такого провадження цивільного судочинства?

2. В чому полягає мета та завдання відкриття провадження у справі як першої стадії провадження у суді першої інстанції? Проаналізуйте матеріально-правові та процесуально-правові наслідки відкриття провадження у справі.

3. Охарактеризуйте значення та підстави відмови у відкритті провадження. Чи є перелік підстав для відмови у відкритті провадження у справі вичерпним? У чому полягає значення законодавчого закріплення підстав відмови у відкритті провадження у справі?

4. Охарактеризуйте значення і роль провадження у справі до судового розгляду. Якими є основна мета і завдання провадження у справі до судового розгляду? Чи має значення послідовність досягнення основних завдань цієї стадії провадження у суді першої інстанції?

5. Проаналізуйте дії суду з урегулювання спору до судового розгляду. Чи може суд спонукати сторони до мирного врегулювання спору? Якщо так, поясніть, яким чином.

6. Які процесуальні дії суд провадить для підготовки справи до судового розгляду? Чи є перелік цих дій вичерпним, чи він визначається на розсуд суду?

7. Проаналізуйте спеціальні права сторін. Які умови та порядок зміни предмета та підстав позову? Які заперечення проти позову може використовувати відповідач?

8. Визначте підстави й умови об'єднання та роз'єднання позовів. Чи визначено законом особливий порядок об'єднання та роз'єднання позовів?

9. Охарактеризуйте поняття та значення зустрічного позову як спеціального засобу заперечення проти позову. Який порядок та умови подання зустрічного позову?

10. Які заходи вживає суд для забезпечення своєчасної явки в судові засідання учасників процесу? Охарактеризуйте порядок та умови направлення судових викликів та повідомлень. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справі Стрижак проти України⁴⁵.

Тестові завдання

1. Якщо позов подано до суду першої інстанції з порушенням правил підсудності:

- a) це є підставою для ухвалення судового рішення про відмову в позові;
- b) позовна заява залишається без руху, і позивачу надається строк для усунення недоліків;
- c) якщо порушення правил підсудності буде встановлено під час вирішення судом питання про відкриття провадження у справі, то суд постановляє ухвалу про повернення позовної заяви позивачу; якщо зазначений факт буде встановлено після відкриття провадження у справі — суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду;
- d) якщо порушення правил підсудності буде встановлено під час вирішення судом питання про відкриття провадження

⁴⁵ Рішення у справі Стрижак проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_441

у справі, то суд постановляє ухвалу про повернення позовної заяви позивачу; якщо зазначений факт буде встановлено після відкриття провадження у справі, але до початку судового розгляду — суд постановляє ухвалу про передачу справи до іншого суду згідно з правилами підсудності; якщо порушення правил підсудності буде встановлено під час судового розгляду справи — справа продовжує розглядатися тим судом, який почав судовий розгляд.

2. Подана позовна заява реєструється в автоматизованій системі документообігу суду:

- a) на наступний день після надходження до суду (подання в суд);
- b) не пізніше наступного дня після надходження до суду;
- c) в день надходження до суду;
- d) позовні заяви не підлягають реєстрації в автоматизованій системі документообігу, в зазначеній системі реєструються лише листи, судові повістки та повідомлення.

3. Суддя (чи колегія суддів), який (яка) розглядатиме подану до суду позовну заяву, визначається:

- a) керівником апарату суду, з урахуванням спеціалізації та завантаженості суддів, а також недопустимості повторної участі в розгляді справи, перебування у відпустках та інших обставин;
- b) головою суду, з урахуванням спеціалізації суддів;
- c) заступниками голови суду;
- d) автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації позовної заяви за принципом вірогідності, але з урахуванням спеціалізації та завантаженості суддів, а також недопустимості повторної участі в розгляді справи, перебування у відпустках та інших обставин.

4. Прохоров Петро Сергійович звернувся до суду з позовом до ТОВ «Роса», третя особа — директор товариства Петров Геннадій Вікторович, з позовом про зміну формулювання причин звільнення, дати звільнення і стягнення сум, що підлягають сплаті при звільненні, а також моральної шкоди, завданої порушенням трудових прав. Скільки копій

позовної заяви та доданих до неї документів Прохоров П. С. має додати до своєї позовної заяви?

- a) жодної;
- b) одну;
- c) дві;
- d) три.

5. Степанова Галина Вікторівна звернулася до суду з позовом до свого чоловіка про стягнення аліментів на утримання спільного сина у розмірі по 30 % прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку щомісячно, починаючи з дня надходження заяви до суду і до досягнення дитиною повноліття. Які дії має вчинити суд?

- a) повернути позовну заяву, оскільки ці вимоги підлягають розгляду в іншому провадженні;
- b) відкрити провадження у справі, оскільки позовна заява, подана із додержанням вимог щодо її змісту та форми (ст. 119, 120 ЦПК України), обов'язково має бути розглянута і вирішена судом; у цьому і полягає гарантоване Конституцією України право особи звернутися до суду за захистом своїх порушених прав;
- c) надати позивачу строк для усунення недоліків;
- d) відмовити у відкритті провадження, оскільки позовна заява не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства у зв'язку з тим, що позивачем невірно обрано спосіб захисту порушених прав.

6. Строк для усунення позивачем недоліків позовної заяви встановлюється:

- a) законом у три дні з дня отримання позивачем ухвали суду про залишення позовної заяви без руху;
- b) судом і не може перевищувати п'яти днів з дня отримання позивачем ухвали суду про залишення позовної заяви без руху;
- c) законом у сім днів з дати постановлення ухвали суду про залишення позовної заяви без руху;
- d) судом і не може перевищувати семи робочих днів з дати постановлення ухвали суду про залишення позовної заяви без руху.

7. ТОВ «Ракета» звернулося до районного суду за місцем проживання відповідача з позовом до свого працівника Іванова Євгена Павловича про відшкодування вартості недостачі товарно-матеріальних цінностей. У першому судовому засіданні по справі Іванов Є. П. зазначив, що тиждень тому він направив поштою до цього ж суду позовну заяву про стягнення з ТОВ «Ракета» нарахованої але не виплаченої заробітної плати і просив суд об'єднати його позов із позовом ТОВ «Ракета» в одне провадження. Як ви вважаєте, що зробить суд?

- a) зауважить Іванову Є. П., що він не має права заявляти подібні клопотання;
- b) роз'яснить Іванову Є. П., що позови подаються до суду за місцезнаходженням відповідача, а отже, позовна заява Іванова Є. П. є такою, що подана з порушення правил підсудності, внаслідок чого по ній не буде відкрито провадження, і вона буде повернута позивачу;
- c) роз'яснить Іванову Є. П., що його позов до ТОВ «Ракета» розглядатиметься в порядку іншого провадження, а тому об'єднання позовів неможливе;
- d) роз'яснить Іванову Є. П., що вимога про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати розглядається за заявою такого працівника в порядку наказного провадження, а не за позовом в порядку позовного провадження; з цих підстав позов Іванова Є. П. до ТОВ «Ракета» не розглядатиметься в суді, а буде повернутий позивачу.

8. Чи може суд відкласти проведення попереднього судового засідання:

- a) на розсуд суду;
- b) ні, відкладення проведення попереднього судового засідання не допускається законом;
- c) так, за заявою однієї або обох сторін чи їх представників за умови встановлення судом наявності поважних причин їх неявки до суду;
- d) так, за ініціативи суду за умови встановлення ним наявності поважних причин неявки сторін до суду.

9. Які дії вчиняє суд у зв'язку з потребою повідомлення чи подання доказів:

- a) оголошує перерву в проведенні попереднього судового засідання або відкладає розгляд справи;
- b) відкладає розгляд справи;
- c) зупиняє розгляд справи;
- d) подавати докази можна тільки на стадії провадження у суді до судового розгляду.

10. Які дії вчиняє суд у разі пред'явлення зустрічного позову чи позову третьої особи із самостійними вимогами у межах попереднього судового засідання:

- a) оголошує перерву у справі в межах встановленого строку для проведення попереднього судового засідання;
- b) відкладає розгляд справи в межах встановленого строку для проведення попереднього судового засідання;
- c) зупиняє розгляд справи на строк, потрібний для призначення наступного судового засідання у справі;
- d) вчиняє на власний розсуд.

11. Чи обов'язковим є фіксування попереднього судового засідання технічними засобами:

- a) на розсуд суду;
- b) на розсуд сторін;
- c) так;
- d) ні.

12. Чи є обов'язковою явка учасників процесу в попереднє судове засідання:

- a) у разі неявки на попереднє засідання належно повідомлених сторін, третіх осіб, а також інших осіб, які беруть участь у справі, суд відкладає засідання, але не більше одного разу;
- b) за заявою однієї або обох сторін про неможливість явки до суду проведення попереднього судового засідання може бути відкладено, якщо причини неявки визнано судом поважними, але не більше, ніж один раз;
- c) неявка осіб, які беруть участь у справі, не перешкоджає проведенню попереднього судового засідання у справі;
- d) на розсуд суду.

13. Якщо позов пред'явлений не всіма особами, яким належить таке право, суд:

- a) не вправі залучати цих осіб до участі у справі як співпозивачів, оскільки згідно з принципом диспозитивності особа, якій належить право вимоги, розпоряджається своїми правами на власний розсуд;
- b) вправі залучати таких осіб до участі у справі як співпозивачів, оскільки згідно з принципом об'єктивної істини суд має всебічно і повно з'ясувати обставини справи;
- c) у своєму рішенні відмовляє позивачеві, оскільки він неправильно визначив осіб, яким належить таке право;
- d) діє на власний розсуд.

14. Якщо суд вважає відповідача, вказаного позивачем у заяві, неналежним, то він:

- a) враховує це під час визначення предмета доказування й у своєму рішенні вказує на те, як правильно має бути визначено вказані вимоги;
- b) має роз'яснити право як на пред'явлення позивачем додаткових позовних вимог, так і на пред'явлення відповідачем зустрічного позову;
- c) залишає заяву позивача без розгляду, а відповідачеві надає право звернутися з позовом до позивача;
- d) враховує це під час розгляду справи й ухвалення рішення, правильно визначаючи вимоги.

15. Як має діяти суд під час пред'явлення позову до осіб, які мають бути відповідачами у справі:

- a) зі своєї ініціативи залучати інших відповідачів до участі у справі як співвідповідачів, незалежно від згоди позивача і можливості розгляду справи без участі співвідповідача чи співвідповідачів у зв'язку з характером спірних правовідносин;
- b) зі своєї ініціативи залучати до участі у справі як третіх осіб на боці відповідача, що не заявляють самостійних вимог на предмет спору, незалежно від згоди позивача і можливості розгляду справи без участі співвідповідача чи співвідповідачів у зв'язку з характером спірних правовідносин;

- с) зі своєї ініціативи залучати інших відповідачів до участі у справі як співвідповідачів, за згоди позивача, або у випадку неможливості розгляду справи без участі співвідповідача чи співвідповідачів у зв'язку з характером спірних правовідносин;
- д) зі своєї ініціативи залучати інших відповідачів до участі у справі як співвідповідачів суд не має права.

16. Як має діяти суд у разі пред'явленням клопотання сторонами про сприяння їм в одержанні або витребуванні доказів:

- а) має право сприяти в одержанні або витребуванні, якщо представлені докази недостатньо підтверджують вимоги позивача чи заперечення відповідача або не містять потрібних даних, за наявності у сторін обґрунтованих труднощів у наданні додаткових доказів;
- б) зобов'язаний сприяти в одержанні або витребуванні, якщо представлені докази недостатньо підтверджують вимоги позивача чи заперечення відповідача;
- с) зобов'язаний сприяти в одержанні або витребуванні, якщо представлені докази недостатньо підтверджують вимоги позивача чи заперечення відповідача або не містять потрібних даних, за наявності у сторін обґрунтованих труднощів у наданні додаткових доказів;
- д) не зобов'язаний і не має права сприяти в одержанні або витребуванні доказів.

17. Чи має право суд заборонити особі вчиняти певні дії:

- а) так, за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, з метою своєчасного розгляду та вирішення справи;
- б) ні, не може, оскільки всі способи забезпечення доказів визначено ч. 2 ст. 133 ЦПК України;
- с) так, з метою забезпечення доказів, якщо внаслідок цих дій знищуються докази, вилучити їх на час розгляду справи;
- д) ні, суд не має права забезпечувати докази.

18. Якщо під час проведення попереднього судового засідання визначено, що справа підготовлена до судового розгляду і проводити підготовчі дії не потрібно, суд:

- a) постановляє ухвалу про призначення справи до судового розгляду, де визначає час і місце судового розгляду з урахуванням строків повідомлення;
- b) визначає час і місце судового розгляду з урахуванням строків повідомлення;
- c) ухвалює рішення у справі;
- d) проведення підготовчих дій є обов'язковим у будь-якій справі.

Практичні завдання

1. Які дії суд провадить із метою встановлення місця проживання (перебування) фізичної особи-відповідача? Проаналізуйте порядок виклику відповідача у справі через оголошення у пресі. Чи має право суд у разі відкриття провадження у справі зобов'язати позивача сплатити судові витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача? Якими є наслідки невиконання цієї вимоги? Чи можливо у такому разі визнати явку позивача обов'язковою, якщо він подав заяву про розгляд справи за його відсутності, із застосуванням відповідних правових наслідків?

2. Підготуйте ухвалу суду про відкриття провадження у справі. Які вимоги визначено законом до таких ухвал? Чи може суд визначити зміст або певні елементи такої ухвали на власний розсуд? Проаналізуйте кілька ухвал суду про відмову у відкритті провадження у справах на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 ЦПК України. Які заяви не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства? Що означає поняття «правовий характер спору»?

3. Відповідно до ст. 11-1 ЦПК України після визначення судді або колегії суддів для розгляду конкретної судової справи зміна цього судді (суддів) не допускається, крім випадків, установлених законом. Це положення втілює принцип безпосередності судового розгляду. Водночас у ЦПК України вказується лише про один

випадок, в якому відбувається зміна судді, — це задоволення заяви про відвід судді (ст. 25 ЦПК України). А яким чином регулюється це питання в інших випадках, коли подальший розгляд справи даним суддею стає неможливим (наприклад, у разі припинення повноважень судді, звільнення його з посади, оформлення суддею відпустки з догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, смерті судді тощо)? Спробуйте знайти в чинному законодавстві відповідь на це питання.

4. Підготуйте ухвалу суду про процесуальні дії, які належить вчинити до судового розгляду у справі про захист прав споживача або захист честі та гідності особи. Які особливості провадження у справі до судового розгляду в різних категоріях справ?

5. Знайдіть кілька ухвал суду про об'єднання та роз'єднання позовів і проаналізуйте їх. Якими є умови та порядок об'єднання та роз'єднання позовів? Як можна визначити спільність предмета позову? Проаналізуйте, які вимоги можна об'єднати у справах про захист прав споживачів, про захист честі та гідності особи, про захист права власності.

6. Складіть таблицю за таким зразком.

	Залишення позовної заяви без руху	Повернення позовної заяви	Відмова у відкритті провадження у справі
1. Підстави			
2. Наслідки			

У графі «Наслідки» зазначте можливі процесуальні дії позивача для захисту своїх прав та інтересів (зокрема, оскарження ухваленого судом рішення; повторне звернення з аналогічним позовом; повторне звернення з аналогічним позовом після внесення до нього певних змін та/або виправлень тощо).

Задачі

№ 1. Про користування житлом

Ткаченко Галина Степанівна є власником житлового будинку, в якому вона проживає разом із сином — Ткаченком Іваном Олександровичем. Ткаченко І. О. перебував у цивільному шлюбі з Фещенко Людмилою Петрівною. У зв'язку з цим Ткаченко Г. С. зареєструвала Фещенко Л. П. разом з її дочкою Фещенко Веронікою у своєму будинку. Але в подальшому стосунки між її сином і Фещенко Л. П. були розірвані, і остання разом з дочкою виїхали з будинку. Водночас до цього часу Фещенко Л. П. з реєстраційного обліку не знялась і продовжує бути разом із дочкою зареєстрованою в будинку, що належить Ткаченко Галині Степанівні.

У зв'язку із зазначеним Ткаченко Г. С. звернулась до суду з позовом до Фещенко Л. П., Фещенко В. про визнання осіб такими, що втратили право користування житловим приміщенням.

Проаналізуйте зміст позову Ткаченко Г. С. Дайте відповіді на такі запитання:

- a) Чи передбачено законом такий спосіб захисту порушених прав, як визнання осіб такими, що втратили право? Якщо так, то яким саме законом: ст. 16 Цивільного кодексу України (якщо так, то пошліться на конкретний пункт цієї статті) або іншим законом (яким саме)?
- b) Чи правильно обрано спосіб захисту порушених прав? Можливо, в такій ситуації правильно заявити позов не про визнання осіб такими, що втратили право користування житлом, а про зняття з реєстраційного обліку; або правильно заявити позов про визнання осіб такими, що втратили право користування житлом, і про зняття з реєстраційного обліку разом?
- c) Якщо має бути заявлена вимога про зняття з реєстраційного обліку (як самотійна або разом з іншими вимогами), то чи має бути змінено склад осіб, які беруть участь у справі? Якщо так, то яким чином?

Відповіді на поставлені запитання дайте з урахуванням ст. 7 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця

проживання в Україні»⁴⁶, п. 34 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав»⁴⁷, Висновків Верховного Суду України, викладених у рішеннях, ухвалених за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, за I півріччя 2012 р.: розділ «Спори, що виникають із житлових правовідносин»⁴⁸.

№ 2. Про відмову у відкритті провадження

Між Захаровою Лідією Степанівною та Зайцем Петром Анатолійовичем укладено договір оренди квартири строком на 1 рік. Внаслідок несплати орендарем орендної плати Захарова Л. С. звернулась до суду з позовом до Зайця П. А. про стягнення заборгованості з орендної плати за червень 2013 р. У процесі судового розгляду справи відповідач сплатив орендну плату за червень у добровільному порядку, внаслідок чого позивач відмовилась від позову. Суд закриття провадження у справі. В подальшому Захарова Л. С. знову звернулась до суду з позовом до Зайця П. А. про стягнення заборгованості з орендної плати за тим же договором оренди за липень 2013 р.

Чи існують у цьому випадку підстави для відмови у відкритті провадження у справі? Які наслідки закриття провадження у

⁴⁶ Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

⁴⁷ Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>

⁴⁸ Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, за I півріччя 2012 р.: розділ «Спори, що виникають із житлових правовідносин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/8f85f728235a4badc2257aee002a70f7?OpenDocument>

справі? Проаналізуйте ситуацію та надайте правову оцінку діям суду.

№ 3. Про відкриття провадження

Ігнатенко Петро Григорович 1981 р. н. та Ігнатенко Тамара Михайлівна 1982 р. н. з 12.12.2006 перебувають у зареєстрованому шлюбі. Від шлюбу мають неповнолітню доньку Ігнатенко Варвару Петрівну. Ігнатенко Тамара Михайлівна вважає, що нормальні сімейні стосунки не склалися через різні погляди на життя, втрачено почуття поваги та любові один до одного, внаслідок чого вона має бажання розлучитися. Ігнатенко Петро Григорович прагне зберегти сім'ю.

Враховуючи всі вимоги, встановлені ст. 119–120 ЦПК України, та ст. 128 ЦПК України, складіть:

1) позовну заяву Ігнатенко Тамари Михайлівни про розірвання шлюбу;

2) заперечення Ігнатенка Петра Григоровича проти позову дружини про розірвання шлюбу.

Інформація, яка може бути корисною для правильного оформлення зазначених документів:

- Ігнатенко Тамара Михайлівна разом з дочкою зареєстровані та постійно проживають у квартирі подружжя за адресою: м. Київ, просп. Маяковського, 15, кв. 26 (Деснянський район);
- Ігнатенко Петро Григорович зареєстрований у квартирі подружжя за адресою: м. Київ, просп. Маяковського, 15, кв. 26 (Деснянський район), але на даний час постійно проживає зі своєю матір'ю за адресою: м. Київ, просп. Ю. Гагаріна, 4 (Дніпровський район);
- шлюб між подружжям було зареєстровано у Центральному відділі реєстрації шлюбів м. Києва за адресою: м. Київ, проспект Перемоги, 11 (Шевченківський район).

Під час складання позову врахуйте, що Ігнатенко Тамара Михайлівна має бажання виключно розлучитися з чоловіком, і визначте, чи зобов'язана вона при цьому заявити також вимоги про визначення місця проживання дитини та/або про поділ спільного майна подружжя. Чи зобов'язаний суд вирішити питання про визначення місця проживання дитини та/або про поділ спільного майна подружжя у

справі про розірвання шлюбу, якщо такі вимоги не заявлені позивачем?

№ 4. Про залишення заяви без руху

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЄвроХолдинг» звернулося до суду з позовом до Євтушенко Галини Геннадіївни, третя особа без самостійних вимог на стороні відповідача — СТОВ «Пісчане», про визнання недійсним договору оренди землі.

Ухвалою суду позовну заяву ТОВ «ЄвроХолдинг» залишено без руху з таких підстав:

- позивач звернувся до суду з позовною вимогою про визнання недійсним договору оренди землі, укладеного між відповідачем і третьою особою. Ухвалене у цій справі судове рішення матиме однакові правові наслідки для обох сторін спірного договору оренди. Тому орендар за договором — СТОВ «Пісчане» має бути вказано у позовній заяві у такому ж статусі сторони у цивільному процесі, як і інша сторона договору — власник землі (орендодавець) — відповідач;
- позивачем не додано до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, як того вимагає ч. 1 ст. 120 ЦПК України;
- позивачем не вказано, які саме права й інтереси позивача були порушені, невизнані чи оспорені відповідачем — власником землі внаслідок укладення договору оренди землі з третьою особою.

Отримавши зазначену ухвалу, Товариство з обмеженою відповідальністю «ЄвроХолдинг» звернулося до суду із заявою про роз'яснення ухвали про залишення позовної заяви без руху.

Як має діяти суд у цьому випадку? Чи може роз'яснити ухвали про залишення позовної заяви без руху?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

2. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

3. Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяви про забезпечення позову» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06>

5. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>

6. Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, за I півріччя 2012 р.: розділ «Спори, що виникають із житлових правовідносин» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/8f85f728235a4badc2257aee002a70f7?OpenDocument>

7. Постанова Верховного Суду України від 21.05.2012 № 6-88цс11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/f293485d9e50b041c2257a1a00462834?OpenDocument>

8. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс: www.reyestr.court.gov.ua

9. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс: www.scourt.gov.ua

10. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua

11. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 12. СУДОВИЙ РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ

План

1. Поняття і значення стадії судового розгляду цивільних справ.
2. Строки розгляду цивільних справ у суді.
3. Правовий статус головуючого у судовому засіданні.
4. Правила поведінки у судовому засіданні.
5. Порядок проведення судового розгляду цивільних справ: підготовчий етап, розгляд справи по суті, судові дебати, ухвалення та проголошення рішення суду.
6. Тимчасові ускладнення судового розгляду цивільних справ: оголошення перерви, відкладення розгляду справи, зупинення провадження у справі.
7. Закінчення провадження у справі без ухвалення рішення суду: закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду.
8. Фіксування цивільного процесу.
9. Поняття та умови заочного розгляду.
10. Порядок заочного розгляду справи та зміст заочного рішення суду. Особливості оскарження, перегляду та скасування заочного рішення суду.

Короткий зміст теми

Судовий розгляд справи — це сукупність визначених законом послідовних і упорядкованих процесуальних дій, спрямованих на розгляд і вирішення судом конкретної справи, надання та забезпечення особам, що беруть участь у справі, можливості для здійснення своїх суб'єктивних прав та обов'язків із з'ясування

фактичних обставин справи й ухвалення обґрунтованого та законного судового рішення.

Строки судового розгляду — це визначений законом проміжок часу для розгляду і вирішення цивільної справи судом, який починається з дня відкриття провадження у справі та спливає у момент закінчення провадження у справі у зв'язку з ухваленням і проголошенням рішення суду у справі, залишенням заяви без розгляду або закриттям провадження у справі.

Загальний строк судового розгляду справ: розумний, але не більше двох місяців; *скорочений* — протягом одного місяця для справ про поновлення на роботі та про стягнення аліментів.

Підстави й умови продовження судового розгляду:

- 1) клопотання сторін;
- 2) особливості справи;
- 3) винятковий випадок.

Судове засідання — процесуальна форма розгляду і вирішення цивільних справ, що проводиться відкрито у спеціально обладнаному приміщенні за участю учасників процесу та осіб, які виявили бажання бути присутніми.

Головуючим під час одноособового розгляду справи в суді першої інстанції є суддя, який розглядає справу.

Повноваження головуєчого у судовому засіданні:

- 1) керує ходом судового засідання;
- 2) забезпечує додержання визначеної законом послідовності та порядку здійснення процесуальних дій, належну реалізацію учасниками цивільного процесу їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків;

3) спрямовує судовий розгляд на забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи, усуваючи із судового розгляду все, що не має істотного значення для вирішення справи;

4) вживає заходи для забезпечення належного порядку в судовому засіданні.

Правила та вимоги до участі в судовому засіданні:

- 1) беззаперечно виконувати розпорядження головуєчого;
- 2) додержуватися встановленого порядку в судовому засіданні;

3) утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну зневагу до суду або встановлених у суді правил;

4) особи, присутні в залі судового засідання, повинні встати, коли входить і виходить суд;

5) особи, присутні в залі, заслуховують рішення суду стоячи;

6) особи, які беруть участь у справі, — свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі — дають пояснення, покази, висновки, консультації тощо стоячи.

Етапи судового розгляду:

1) підготовчий;

2) розгляд справи по суті;

3) судові дебати;

4) ухвалення та проголошення рішення суду.

Підготовчий етап судового розгляду — невід’ємна частина судового розгляду справи, в якій вирішуються питання про відводи і самовідводи суду, секретаря судового засідання, спеціаліста, експерта та перекладача і з’ясовується можливість проведення розгляду справи по суті за участю учасників процесу, які з’явилися у залі судового засідання.

Відвід осіб, які беруть участь у справі, — це визначений законом процесуальний порядок усунення від участі у справі осіб, щодо яких є підстави для сумнівів у їх об’єктивності та неупередженості або вони брали участь під час попереднього вирішення цієї справи.

Самовідвід — це процесуальний порядок усунення від участі у справі судді, секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста або перекладача за власною заявою у випадках, передбачених ст. 20–22 ЦПК України.

Розгляд справи по суті — це визначена законом послідовність процесуальних дій суду й учасників процесу, спрямованих на з’ясування фактичних обставин справи.

Основним завданням суду на цьому етапі є встановлення всіх обставин цивільної справи, які входять до предмета доказування, та перевірка їх доказами, наданими особами, які беруть участь у справі.

У *судових дебатах* підводяться підсумки проведеного розгляду справи, і особи, які беруть участь у справі, викладають свою повну і обґрунтовану позицію з приводу вирішення справи, з посиленням на обставини і докази, досліджені в судовому засіданні. При виявленні під час судових дебатів нових обставин, що мають значення для справи, або необхідності дослідження нових

доказів, суд постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин у справі.

Судова промова — це висловлена усно на етапі судових дебатів або додана до матеріалів письмова обґрунтована думка осіб, які беруть участь у справі, стосовно з'ясування фактичних обставин справи, оцінки досліджених доказів, а також інші міркування по суті розглядуваної справи та її можливого вирішення.

У судовій промові йдеться про:

- 1) достатність і достовірність досліджених доказів;
- 2) доведеність або недоведеність заявлених вимог;
- 3) тлумачення правових норм, на підставі яких має бути вирішена справа;

4) припущення про рішення, яке має бути ухвалене судом.

Ухвалення та проголошення рішення суду є заключним етапом судового розгляду, на якому суд вирішує справу по суті, виготовлює та проголошує в судовому засіданні своє рішення.

Ухвалення рішення суду є процесуальною дією суду з підготовки, оформлення та підписання судом свого рішення, яку він здійснює негайно після закінчення судового розгляду в спеціально обладнаному приміщенні суду — нарадчій кімнаті.

Таємниця нарадчої кімнати — це встановлені законом вимоги до приміщення та порядку ухвалення суддею свого рішення.

Проголошення рішення суду є процесуальною дією суду з доведення змісту ухваленого рішення суду учасникам процесу в судовому засіданні.

Фіксування цивільного процесу — офіційна діяльність суду з офіційного послідовного відображення ходу судового розгляду, закріплення процесуальних дій, вчинених учасниками судового процесу, яка відповідно до закону здійснюється за допомогою звукозаписувального технічного засобу, ведення журналу судового засідання та складення відповідних протоколів.

Тимчасові ускладнення судового розгляду справи — це обставини, які унеможливають подальший її судовий розгляд і викликають потребу перенесення судового засідання у розгляді на визначений судом або сутністю обставин строк. До них слід віднести:

- 1) оголошення перерви у розгляді справи;
- 2) відкладення розгляду справи;
- 3) зупинення провадження у справі.

Оголошення перерви — це процесуальна дія суду з тимчасового припинення розгляду справи на час, потрібний для вирішення питань або усунення обставин, які унеможливили її належний розгляд справи.

Підставами для оголошення перерви у розгляді справи можуть бути:

1) відповідно до ч. 2 ст. 191 ЦПК України необхідність подання нових доказів у разі неможливості продовження розгляду справи на час, потрібний для цього;

2) відповідно до ч. 3 ст. 161 ЦПК України необхідність вирішення питання про притягнення особи до відповідальності за провину неповаги до суду у судовому засіданні з розгляду цивільної справи;

3) відповідно до ч. 2 ст. 92 ЦПК України необхідність заміни перекладача у разі повторного порушення ним порядку під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуючого;

4) відповідно до ч. 4 ст. 195 ЦПК України закінчення поновленого розгляду справи, після чого суд залежно від його результатів відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення або, якщо вчинення необхідних процесуальних дій у цьому судовому засіданні виявилось неможливим, постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи чи оголошує перерву.

Перерви у розгляді справи може бути визначено:

- за законом на розсуд суду (ч. 2 ст. 92, ч. 3 ст. 161, ч. 4 ст. 195 ЦПК України);
- за клопотанням сторін, третіх осіб або їхніх представників у разі необхідності подання нових доказів (ч. 2 ст. 191 ЦПК України);
- внаслідок обставин, які не залежать від учасників процесу (закінчення робочого дня тощо).

Відкладення розгляду справи — це процесуальна дія суду з тимчасового припинення розгляду справи на підставах, встановлених ст. 169–170 ЦПК України, на визначений час із метою належного проведення судового засідання або попереднього судового засідання у справі.

Підстави відкладення розгляду справи: *обов'язкові та факкультативні*. Так, суд зобов'язаний відкласти розгляд справи у межах строків, встановлених ст. 157 ЦПК України, відповідно до

пп. 1–4 ч. 1 ст. 169 ЦПК України; а також має право відкласти розгляд справи на підставі ст. 170, ч. 2 ст. 169, ч. 1 ст. 191, ч. 4 ст. 195, ч. 8 ст. 158-1 ЦПК України.

Наслідком відкладення розгляду справи є розгляд справи спочатку відповідно до ч. 1 та 6 ст. 191 ЦПК України.

Зупинення провадження — тимчасове припинення процесуальних дій з визначених у законі підстав, які перешкоджають подальшому розгляду справи і щодо яких неможливо передбачити момент їх усунення.

Залежно від обставин, що є підставами заупинення провадження у справі, його можна поділити на обов'язкове, якщо взагалі неможливо продовжувати її розгляд до усунення певних підстав, оскільки в іншому разі не будуть належним чином захищені права, свободи та інтереси осіб, і яке не залежить від ініціативи суду або осіб, які беруть участь у справі, а також *необов'язкове*, коли суд має право зупинити провадження у справі.

Відновлення провадження у справі — процесуальна дія суду, що свідчить про усунення підстав, які перешкождали провадженню у цивільній справі, та продовження судового розгляду.

Провадження у цивільній справі може завершуватися в один із двох таких способів:

- 1) шляхом *ухваленням рішення суду у справі* або
- 2) *без ухвалення рішення суду*.

Закінчення цивільного провадження у справі без ухвалення рішення суду може відбуватися у двох формах:

2) закриття провадження у цивільній справі (ст. 205–206 ЦПК України);

- 2) залишення заяви без розгляду (ст. 207 ЦПК України).

Закриття провадження у справі — це завершення діяльності суду з розгляду цивільної справи без ухвалення рішення із зазначених у законі підстав, яке унеможливує повторне звернення до суду з таким самим позовом.

Залишення заяви без розгляду — це завершення розгляду цивільної справи без ухвалення рішення суду із зазначених у законі підстав, за якого можливе повторне звернення до суду з такою самою заявою.

Заочний розгляд справи є формою розгляду справи в порядку позовного провадження за наявності сукупності умов, передбачених ст. 224 ЦПК України.

Характерними для заочного розгляду справи *ознаками* є:

1) заочний розгляд справи може бути оголошений судом виключно в позовному провадженні;

2) заочний розгляд справи може бути оголошений судом у випадку неявки в судове засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності;

3) заочний розгляд справи може бути оголошений судом у випадку, якщо повідомлені відповідачем причини його неявки в судове засідання визнано неповажними;

4) заочний розгляд справи може бути оголошений судом лише за умови, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи;

5) заочний розгляд справи оголошується судом шляхом постановлення відповідної ухвали;

6) суд може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів;

7) ухвалення заочного рішення допускається виключно у зв'язку з неявкою в судове засідання належним чином повідомленого *відповідача*, тоді як ухвалення заочного рішення щодо позивача не допускається;

8) особливий порядок оскарження заочного рішення.

Під *умовами заочного розгляду справи* слід розуміти обставини, наявність яких є необхідною для оголошення та розгляду справи судом у порядку заочного провадження.

Виходячи з наведеного, а також змісту ст. 224 ЦПК України проведення заочного розгляду справи можливе лише за наявністю *таких умов*:

1) належне повідомлення відповідача (відповідачів) про час і місце судового засідання;

2) неявка відповідача (відповідачів) на судове засідання;

3) відсутність повідомлення про причини неявки відповідача (відповідачів) або зазначені ним (ними) причини визнано судом неповажними;

4) відсутність клопотання відповідача (відповідачів) про розгляд справи за його відсутності;

5) відсутність заперечень з боку позивача про заочний розгляд справи на підставі наявних у справі доказів.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття та значення судового розгляду як центральної стадії провадження у справі. Які нормативні межі цієї стадії позовного провадження цивільного судочинства? З яких етапів складається стадія судового розгляду справи? Яке значення має послідовність і поетапність судового розгляду справи судом?

2. Визначте темпоральні межі судового розгляду. Проаналізуйте строки розгляду цивільних справ і особливості їх обчислення. З якого моменту починається вплив строків розгляду справи судом? Чи можливо розпочати розгляд справи спочатку і як в такому разі обчислюватимуться строки розгляду справи?

3. Хто головує у судовому засіданні у справі? Охарактеризуйте повноваження головуючого у справі. Чи можлива заміна головуючого у справі, якщо так, проаналізуйте, в якому порядку.

4. Які вимоги ставляться законом до судового засідання у справі? Проаналізуйте правила поведінки осіб у залі судового засідання та наслідки їх порушення.

5. Проаналізуйте загальний порядок судового розгляду цивільних справ. Хто визначає порядок проведення процесуальних дій на цій стадії? Якими є особливості судового розгляду окремих категорій справ?

6. Визначте порядок та охарактеризуйте особливості дослідження доказів на етапі розгляду справи по суті. Чи можуть сторони або інші особи, які беруть участь у справі, впливати на визначення порядку дослідження доказів у справі? Чи можуть докази досліджуватися на інших етапах судового розгляду?

7. Проаналізуйте загальний порядок та особливості ухвалення та проголошення рішення суду. В чому саме полягає таємниця нарадчої кімнати? Чи вважатиметься законним рішення суду, проголошене з порушенням встановлених вимог?

8. Проаналізуйте порядок фіксування цивільного процесу. Чи може фіксування цивільного процесу здійснюватися його учасниками? Яке значення має таке фіксування?

9. Проаналізуйте підстави і порядок оголошення перерви та відкладення розгляду справи, порівняйте їх.

10. Охарактеризуйте порядок закінчення провадження у справі та його способи. Які матеріально-правові та процесуально-правові наслідки закінчення провадження у справі?

11. Визначте поняття та підстави закриття провадження у справі без ухвалення рішення суду та проаналізуйте його наслідки.

12. Дослідіть порядок і підстави залишення заяви без розгляду. Якими є наслідки залишення заяви без розгляду?

13. Охарактеризуйте підстави та порядок зупинення розгляду цивільних справ. Проаналізуйте підстави обов'язкового та необов'язкового (факультативного) зупинення провадження у справі.

14. Визначте умови особливості заочного розгляду справи. В якому порядку оголошується заочний розгляд справи?

15. Проаналізуйте порядок заочного розгляду справи. Які особливості форми і змісту заочного рішення?

16. Охарактеризуйте особливості оскарження заочного рішення. Які вимоги до заяви про перегляд заочного рішення? Визначте особливості оскарження заочного рішення позивачем.

Тестові завдання

1. Які строки розгляду справи про захист прав споживачів у суді першої інстанції:

- a) розумні;
- b) розумні, але не більше двох місяців;
- c) один місяць;
- d) два місяці.

2. В якому режимі може проводитись судове засідання у справі:

- a) лише у загальному режимі в судовому засіданні в присутності учасників процесу;

- b) у режимі відеоконференції;
- c) в онлайн-режимі в мережі Інтернет з одночасним записом;
- d) у судовому засіданні або в режимі відеоконференції.

3. Які процесуальні дії можна провадити поза межами судового засідання:

- a) змінити предмет позову;
- b) допит свідків;
- c) огляд речових доказів;
- d) ухвалення рішення суду.

4. Як учасники процесу звертаються до суду:

- a) Шановний суд;
- b) Ваша честь;
- c) ім'я, по-батькові;
- d) Ваша милість.

5. Які процесуальні дії провадяться судом на підготовчому етапі судового розгляду:

- a) подання доказів;
- b) з'ясування, чи підтримує позивач свої вимоги, чи не змінює їх;
- c) з'ясування явки осіб, які беруть участь у справі;
- d) визначення предмета доказування у справі.

6. Які процесуальні дії провадяться судом на етапі розгляду справи по суті:

- a) зміна предмета або підстав позову;
- b) з'ясування фактичних обставин справи;
- c) виступи з промовами;
- d) ухвалення та проголошення рішення суду.

7. У зв'язку з необхідністю подання нових доказів у разі неможливості продовження розгляду справи на час, потрібний для цього:

- a) справа відкладається;
- b) оголошується перерва у справі;
- c) розгляд справи зупиняється;
- d) провадження у справі закривається.

8. Якщо належним чином повідомлений позивач повторно не з'явився в судові засідання і від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності, суд:

- a) залишає заяву без розгляду;
- b) зупиняє провадження у справі;
- c) відкладає розгляд справи;
- d) закриває провадження у справі.

9. Чи може суд повернутися після судових дебатів до з'ясування обставин у справі — розгляду справи по суті:

- a) так, якщо під час судових дебатів особи, які беруть участь у справі, надали нові докази;
- b) так, якщо під час судових дебатів виникає потреба з'ясування нових обставин, що мають значення для справи, або дослідження нових доказів;
- c) так, якщо позивач змінив предмет або підставу позовних вимог;
- d) ні, не може.

10. Які процесуальні дії може вчинити суд, якщо під час ухвалення рішення у суду може виникнути потреба з'ясувати будь-яку обставину шляхом повторного допиту свідків або вчинення іншої процесуальної дії:

- a) постановляє ухвалу про повернення до з'ясування обставин і починає розгляд справи спочатку;
- b) постановляє ухвалу про повернення до судового розгляду справи спочатку;
- c) постановляє ухвалу про поновлення судового розгляду, який проводиться виключно в межах з'ясування обставин, що потребують додаткової перевірки;
- d) ухвалює рішення у справі, де зазначає про ці обставини.

11. Після закінчення поновленого розгляду справи суд залежно від його результатів:

- a) виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення;
- b) постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи чи оголошує перерву;
- c) відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин;

- d) ухвалює рішення у справі.

12. Фіксування цивільного процесу можливе:

- a) будь-якими технічними засобами, в тому числі тими, що належать сторонам процесу або представникам преси;
- b) технічними засобами суду;
- c) взагалі будь-якими засобами;
- d) на розсуд суду.

13. Чи обов'язкове ведення журналу судового засідання:

- a) так, одночасно з проведенням фіксування судового розгляду технічними засобами секретар судового засідання веде протокол такого засідання;
- b) так, одночасно з проведенням фіксування судового розгляду технічними засобами секретар судового засідання веде журнал такого засідання;
- c) ні, фіксування судового розгляду здійснюється за допомогою технічних засобів;
- d) або журнал судового засідання, або фіксація технічними засобами.

14. Як фіксується вчинення окремої процесуальної дії поза судовим засіданням:

- a) вчинення процесуальних дій поза судовим засіданням не допускається;
- b) у журналі судового засідання;
- c) технічними засобами;
- d) протоколом.

15. Чи можуть особи, які беруть участь у справі, ознайомитися з технічним записом судового засідання або журналом судового засідання та оскаржити його:

- a) так, протягом трьох днів з дня проголошення рішення у справі вони можуть подати до суду письмові зауваження щодо неповноти або неправильності їх запису;
- b) так, протягом трьох днів з дня виготовлення технічного запису або журналу вони можуть подати до суду

письмові зауваження щодо неповноти або неправильності їх запису;

- c) ні, вони можуть внести зауваження щодо неповноти або неправильності їх запису до апеляційної або касаційної скарги;
- d) ні, вони мають слідкувати за фіксуванням (*та вносити свої зауваження*) упродовж процесу.

16. Які строки входять до загального строку розгляду справи:

- a) тільки час судового розгляду справи;
- b) на які оголошується перерва в розгляді справи;
- c) на які відкладається розгляд справи;
- d) на які зупиняється розгляд справи.

17. Чи має право суд видалити із зали судового засідання особу, яка розмовляє по мобільному телефону:

- a) так, якщо це не стосується суті справи;
- b) так, якщо це заважає головуючому в справі;
- c) так, якщо це порушує встановлений порядок;
- d) ні, особу видалити із зали судового засідання можуть тільки представники органу Національної поліції.

18. Чи має право суд зупинити особу, яка виступає із судовою промовою:

- a) так, якщо її промова не стосується суті справи або повторюється;
- b) так, якщо вона погано підготовлена до виступу;
- c) ні, суд не може зупинити особу, яка виступає із судовою промовою, за жодних підстав;
- d) суд може зупинити особу, яка виступає із судовою промовою, коли вважатиме за потрібне.

19. Чи можна у судових дебатах з'ясувати обставини справи, надавати докази у справі або досліджувати докази:

- a) у судових дебатах можна тільки виступати з промовою, в якій надавати власну оцінку дослідженим доказам;
- b) з метою з'ясування обставин справи можна ставити запитання особами, які виступають з промовами;

- c) з метою з'ясування обставин справи суд може ставити запитання особам, які виступають з промовами;
- d) у судових дебатах можна тільки надавати оцінку доказам.

20. Чи може свідок у справі виступити з промовою:

- a) так, може, якщо він заінтересований у предметі спору;
- b) так, з дозволу суду;
- c) так, з дозволу осіб, які беруть участь у справі;
- d) ні, з промовами виступають тільки особи, які беруть участь у справі.

21. Чи можна змінити етапи судового розгляду або порядок дослідження доказів у справі:

- a) головуючий з урахуванням думок сторін може змінити і етапи судового розгляду, і порядок дослідження доказів у справі;
- b) головуючий з урахуванням думок сторін може змінити тільки порядок дослідження доказів у справі;
- c) встановлені законом етапи судового розгляду і порядок дослідження доказів у справі змінити не можна;
- d) встановлені законом етапи судового розгляду і порядок дослідження доказів у справі можна змінити тільки за домовленістю сторін.

22. Чи можна заявити відвід судді, який видалився до нарадчої кімнати:

- a) ні, відводи можна заявляти тільки до видалення судді в нарадчу кімнату;
- b) так, відводи можна заявляти впродовж всього судового розгляду справи;
- c) ні, відводи можна заявляти тільки до судового розгляду справи;
- d) ні, відводи можна заявляти тільки у провадженні до судового розгляду.

23. Якщо відповідач у зв'язку з необхідністю подання нових доказів у справі заявив клопотання про відкладення розгляду справи, суд:

- a) задовольняє клопотання у разі неможливості продовження розгляду справи на час, потрібний для цього;
- b) задовольняє клопотання, у разі погодження з позивачем;
- c) відмовляє у задоволенні клопотання, оскільки таку підставу для відкладення розгляду справи не передбачено законом;
- d) діє на свій розсуд.

24. Для вирішення питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду:

- a) у судовому засіданні з розгляду цивільної справи оголошується перерва;
- b) розгляд справи відкладається до вирішення питання про притягнення особи до відповідальності;
- c) розгляд справи зупиняється до вирішення питання про притягнення особи до відповідальності;
- d) на розсуд суду.

25. У разі порушення порядку перекладачем під час судового засідання або невиконання розпоряджень головуючого суддя:

- a) оголошує перерву і надає час для заміни;
- b) відкладає розгляд справи;
- c) оголошує попередження;
- d) замінює перекладача.

26. Які дії має вчинити суд після закінчення поновленого розгляду справи:

- a) залежно від його результатів відкрити судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і вийти до нарадчої кімнати для ухвалення рішення або, якщо вчинення необхідних процесуальних дій у цьому судовому засіданні виявилось неможливим, суддя постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи чи оголошує перерву;
- b) вийти до нарадчої кімнати для ухвалення рішення або, якщо вчинення необхідних процесуальних дій у цьому судовому засіданні виявилось неможливим, суддя постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи чи оголошує перерву;

- c) суддя постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи чи оголошує перерву і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення, якщо вчинення належних процесуальних дій у цьому судовому засіданні виявилось неможливим;
- d) суддя зобов'язаний ухвалити рішення по суті після закінчення поновленого розгляду справи.

27. Чи має право суд викликати сторону, яка подала заяву про розгляд справи за її відсутності, для надання особистих пояснень, якщо у справі беруть участь її представники:

- a) суд зобов'язаний відкласти розгляд справи у межах строків, встановлених ст. 157 ЦПК України, якщо визнає за потрібне надання таких пояснень;
- b) суд має право відкласти розгляд справи у межах строків, встановлених ст. 157 ЦПК України, якщо це визнають за потрібне учасники процесу;
- c) суд не може зобов'язати сторону давати особисті пояснення, якщо у справі беруть участь їх представники;
- d) суд оголошує перерву за клопотанням інших учасників процесу.

28. Суд зобов'язаний відкласти розгляд справи у разі:

- a) неявки в судове засідання учасників процесу, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки;
- b) неявки в судове засідання однієї зі сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, незалежно від наявності відомостей, що їм вручено судові повістки;
- c) неявки в судове засідання однієї зі сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручено судові повістки;
- d) суд має право на власний розсуд визначити підстави відкладення розгляду справи.

29. Чи зобов'язаний суд відкласти розгляд справи у разі неявки в судове засідання сторони або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, оповіщених у встановленому порядку про час і місце судового розгляду:

- a) тільки у разі першої неявки, якщо вони повідомили про причини, які судом визнано поважними;

- b) у будь-якому разі, якщо вони не повідомили про причини неявки;
- c) тільки у разі другої неявки, якщо вони повідомили про причини, які судом не визнано поважними;
- d) на розсуд суду залежно від думки інших осіб, які беруть участь у справі, про можливість розгляду справи за їх відсутності.

30. У разі неявки в судове засідання свідка, експерта, спеціаліста або перекладача суд:

- a) залежно від обставин справи постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи на певний строк;
- b) заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, про можливість розгляду справи за їх відсутності та постановляє ухвалу про продовження судового розгляду або про відкладення розгляду справи на певний строк;
- c) постановляє ухвалу про відкладення розгляду справи на певний строк;
- d) постановляє ухвалу про зупинення розгляду справи.

31. У зв'язку з потребою заміни відведеного судді суд:

- a) зобов'язаний відкласти розгляд справи;
- b) має право відкласти розгляд справи;
- c) зупиняє провадження у справі;
- d) відводи судді в процесі не допускаються.

32. У зв'язку із залученням до участі у справі інших осіб розгляд справи:

- a) може бути відкладено на розсуд суду;
- b) обов'язково відкладається;
- c) зупиняється;
- d) провадження у справі закривається і починається розгляд справи спочатку.

33. У разі неявки представника в судове засідання без поважних причин або неповідомлення ним про причини неявки суд:

- a) зобов'язаний відкласти розгляд справи за клопотанням сторони і з урахуванням обставин справи;

- b) має право відкласти розгляд справи за клопотанням сторони та з урахуванням обставин справи;
- c) продовжує розгляд справи, якщо особи, інтереси яких представляють представники, присутні в судовому засіданні;
- d) продовжує розгляд справи, оскільки причини неявки не визнано поважними.

34. Чи можна оскаржити ухвалу про відкладення розгляду справи:

- a) так, можна окремо від рішення суду впродовж п'яти днів після її постановлення;
- b) так, можна окремо від рішення суду впродовж десяти днів після її постановлення;
- c) ні, не можна окремо від рішення суду;
- d) відкладення розгляду справи не потребує постановлення ухвали суду.

35. Цивільна справа розглядається спочатку:

- a) якщо у судовому засіданні оголошувалася перерва;
- b) якщо розгляд справи відкладався;
- c) у будь-якому разі за клопотанням осіб, які беруть участь у справі;
- d) на розсуд суду.

36. У разі злиття, приєднання, поділу, перетворення юридичної особи, яка була стороною у справі, суд:

- a) має право зупинити провадження у справі;
- b) зобов'язаний відкласти розгляд справи;
- c) зобов'язаний зупинити провадження у справі;
- d) діє на власний розсуд.

37. Чи може суд зупинити провадження у разі перебування у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, переведених на воєнний стан, стягувача або боржника:

- a) ні, тільки якщо ця особа є позивачем або відповідачем у справі;
- b) може, ці особи беруть участь у справах наказного провадження;

- c) може, якщо ці особи мають представників;
- d) діє на власний розсуд.

38. На який строк зупиняється розгляд справ про розірвання шлюбу:

- a) до примирення сторін;
- b) до закінчення строку для примирення, визначеного судом;
- c) до пред'явлення відповідного клопотання сторони;
- d) на розсуд суду.

39. Чи зобов'язаний суд зупинити провадження у справі у разі захворювання сторони, підтвердженого медичною відвідкою:

- a) ні, суд має право зупинити провадження, якщо така хвороба унеможлиблює явку до суду протягом тривалого часу;
- b) так, суд зобов'язаний зупинити провадження, якщо така хвороба унеможлиблює явку до суду протягом тривалого часу;
- c) ні, суд зобов'язаний відкласти провадження, якщо така хвороба унеможлиблює явку до суду протягом тривалого часу;
- d) суд діє на власний розсуд, враховуючи обставини справи.

40. Суд залишає позовну заяву без розгляду, якщо:

- a) позивач або відповідач залишили залу судового засідання до закінчення розгляду справи і не подали до суду заяву про розгляд справи за їх відсутності;
- b) позивач залишив залу судового засідання до закінчення розгляду справи, не зауважуючи причин;
- c) позивач залишив залу судового засідання до закінчення розгляду справи і не подав до суду заяву про розгляд справи за його відсутності;
- d) на власний розсуд.

41. Якщо сторони уклали мирову угоду, суд:

- a) може закрити провадження у справі;
- b) зупиняє провадження у справі;
- c) залишає заяву без розгляду;
- d) може визнати її та закрити провадження у справі.

42. Якими є наслідки закриття провадження у справі:

- a) недопущення повторного звернення до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, окрім закриття провадження у зв'язку з прийняттям відмови позивача від позову;
- b) недопущення повторного звернення до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- c) недопущення повторного звернення до суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, окрім випадку укладення між ними мирової угоди;
- d) наслідком закриття провадження у справі є тільки припинення процесуальних дій у справі.

43. Якщо спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав розглядається в іншому суді, суд:

- a) зобов'язаний залишити заяву без розгляду;
- b) має право залишити заяву без розгляду;
- c) закриває провадження у справі;
- d) зупиняє провадження у справі.

44. Якщо позивач вдруге не з'явився в судове засідання, суд:

- a) залишає заяву без розгляду, якщо позивач був належним чином повідомлений і від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності;
- b) закриває провадження у справі, якщо позивач був належним чином повідомлений і від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності;
- c) залишає заяву без розгляду або закриває провадження у справі на власний розсуд;
- d) пропонує відповідачеві розглянути справу заочно.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ про порушення строків розгляду цивільних справ, зокрема, рішення у справі Чірікоста і Віола проти Італії (поведінка заявника)⁴⁹, у справі Цимермана та Штайнера проти Швейцарії (поведінка державних органів)⁵⁰, у справі Гінчо проти Португалії (судова тяганина)⁵¹ та у справі Козій проти України (значущість справи для заявника)⁵², Кучеренко проти України⁵³.

На які факти та критерії ЄСПЛ посилається суд як на підставу порушення таких строків? Узагальніть і складіть схематичну таблицю критеріїв оцінки розумності строків судового розгляду справ у практиці ЄСПЛ.

Рішення ЄСПЛ у справі	Критерій оцінки розумності строків розгляду	Обставини справи та строки її розгляду судом

2. Підготуйте клопотання про відвід судді, що розглядає справу, на підставі:

- а) наявності близьких зв'язків з відповідачем у справі;
- б) його знайомства із експертом, який бере участь у справі;
- в) його некомпетентності у справах, що впливають із трудових відносин.

Які підстави та умови відводу судді в цивільному судочинстві? Хто розглядає клопотання про відвід судді?

⁴⁹ Рішення ЄСПЛ у справі Чірікоста і Віола проти Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://coe.kiev.ua/hr/case/24.html>

⁵⁰ Рішення ЄСПЛ у справі Цимермана та Штайнера проти Швейцарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_417

⁵¹ Рішення ЄСПЛ у справі Гінчо проти Португалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://european-court.ru/uploads/ECHR_Guincho_v_Portugal_10_07_1984.doc

⁵² Рішення ЄСПЛ у справі Козій проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_547

⁵³ Рішення ЄСПЛ у справі Кучеренко проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir114/dk114018.htm>

3. Проаналізуйте кілька судових промов. Які важливі елементи судової промови можна виділити? Підготуйте судову промову в одній із запропонованих справ: про захист прав споживачів, про захист честі та гідності особи або про захист права власності.

4. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень кілька заочних рішень суду та проаналізуйте підстави й умови їх ухвалення. Чи можна оскаржити вказані рішення? Якщо так, то на яких підставах і в якому порядку?

5. Проаналізуйте підстави та порядок оголошення перерви у справі, відкладення розгляду справ і зупинення розгляду справи та складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом.

	Мета	Підстави	Ініціатор	Строки
Оголошення перерви у справі				
Відкладення розгляду справи				
Зупинення розгляду справи				

6. Підготуйте клопотання про оголошення перерви у судовому засіданні у зв'язку з необхідністю подання нових доказів і неможливістю продовження розгляду справи на час, потрібний для цього. Чи можуть особи, які беруть участь у справі, заперечувати проти задоволення судом такого клопотання? Проаналізуйте судову практику й узагальніть мотиви та причини, з яких докази подаються учасниками процесу з порушенням встановленого порядку.

7. Підготуйте ухвалу про залишення заяви без розгляду, оскільки особа, в інтересах якої у встановлених законом випадках відкрито провадження у справі за заявою іншої особи, не підтримує заявлених вимог і від неї надійшла відповідна заява.

8. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали про зупинення провадження у справі та про закриття

провадження у справі, порівняйте їх. Проаналізуйте кілька судових рішень про зупинення провадження у справі до вирішення іншої справи у порядку господарського, кримінального або конституційного провадження.

9. У провадженні Пустомитівського районного суду Львівської області знаходиться цивільна справа за ПАТ «Астра Банк» (м. Київ, вул. Велика Житомирська, 5) в особі Львівського регіонального управління ПАТ «Астра Банк» (м. Львів, просп. Шевченка, 2) до П'яти Сергія Івановича (м. Пустомити, вул. І. Франка, 3-а) про стягнення заборгованості за кредитним договором.

10. Складіть заяву позивача до суду про проведення судового засідання у режимі відеоконференції. Заяву мотивуйте так: представник банку не має можливості прибути у судове засідання у зв'язку з тим, що внаслідок ситуації, яка склалася в державі, та фінансові труднощі в ПАТ «Астра Банк» відбулися масові скорочення, і юристи банку, яким надано право представляти інтереси банку в судових засіданнях, на даний час працюють лише у центральному відділенні банку в м. Києві. Найближчим судом, до якого може прибути представник банку для участі у судовому засіданні у режимі відеоконференції, є Шевченківський районний суд м. Києва.

11. Проаналізуйте порядок судового розгляду справи в загальному порядку та заочний розгляд справи. Складіть таблицю за запропонованою схемою.

Судовий розгляд	Заочний розгляд
З якого моменту починається, яким процесуальним рішенням суду оформлюється початок розгляду	
Яким чином сторони можуть брати участь у справі	
Яким чином треті особи можуть брати участь у справі	
Яким чином здійснюється подання сторонами доказів і надання пояснень по суті спору	

Яким чином проводяться судові дебати	
Яким чином ухвалюється судове рішення	
Коли судове рішення набирає законної сили	
Яким чином оскаржується судове рішення сторонами та третіми особами	

Задачі

№ 1. Про неявку відповідача

Банк «Сонячний» звернувся до суду з позовом до Куницького Олександра Миколайовича про стягнення заборгованості за договором кредиту. В порядку, визначеному ч. 3 ст. 122 ЦПК України, суд отримав від органу реєстрації місця проживання особи підтвердження того, що відповідач дійсно зареєстрований за адресою, вказаною позивачем.

У перше судове засідання з розгляду справи відповідач не з'явився. Позивач наполягає на розгляді справи за відсутності відповідача, просить не затягувати судовий розгляд шляхом відкладення судового засідання.

Які дії, на ваш погляд, слід вчинити суду за таких обставин:

1) суд перевіряв матеріали справи і встановив, що секретар направив судову повістку про виклик на адресу відповідача простим листом (без повідомлення);

2) судова повістка про виклик була надіслана на адресу відповідача рекомендованим листом (з повідомленням), але інформації про її вручення відповідачу в матеріалах справи немає (зворотне повідомлення ще не повернулося до суду);

3) судова повістка про виклик була надіслана на адресу відповідача рекомендованим листом (з повідомленням) і отримана відповідачем за тиждень до судового засідання, що підтверджується його підписом на зворотному повідомленні, яке міститься

в матеріалах справи. Але будь-яких заяв і клопотань до суду від відповідача не надійшло;

4) судова повістка про виклик була надіслана на адресу відповідача рекомендованим листом (з повідомленням), але повернулася назад до суду з відміткою поштового відділення «не проживає за вказаною адресою»;

5) судова повістка про виклик була надіслана на адресу відповідача рекомендованим листом (з повідомленням), але повернулася назад до суду з відміткою поштового відділення про те, що відповідач не з'явився на пошту для одержання судової повістки за залишенням для нього повідомленням пошти («за закінченням терміну зберігання»).

Чи є необхідність у будь-якому із зазначених випадків здійснювати виклик через оголошення в пресі?

Проаналізуйте заочне рішення Київського районного суду м. Полтави від 29 січня 2013 р. у справі № 1609/9283/12⁵⁴.

№ 2. Про відеоконференцію

У провадженні Ленінського районного суду м. Кіровограда знаходиться справа за позовом Плахотнік Лілії Михайлівни до виконавчого комітету Кіровоградської міської ради, треті особи — Служба у справах дітей Кіровоградської міської ради, Комунальний заклад «Дитячий будинок «Сонечко» – про визнання незаконним і скасування рішення, звільнення від обов'язків опікуна та призначення нового опікуна.

У зв'язку з тим, що свідки у справі, яких треба допитати, — Попова Галина Іванівна та Сафронова Анастасія Вікторівна — працюють на території Кіровського району м. Кіровограда, суд за власною ініціативою постановив ухвалу про їх участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, забезпечення проведення якої доручив Кіровському районному суду м. Кіровограда.

Чи відповідають дії суду вимогам процесуального закону? Чи враховано судом інтереси сторін у справі? Якщо позивач або відповідач у справі заперечуватиме проти проведення

⁵⁴ Заочне рішення Київського районного суду м. Полтави від 29 січня 2013 р. у справі № 1609/9283/12 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28945223>

допиту свідків у режимі відеоконференції та наполягатиме на їх безпосередній присутності в судовому засіданні, які процесуальні дії вчинить суд? Чи мають сторони можливість оскаржити ухвалу суду про призначення розгляду справи в режимі відеоконференції?

№ 3. Про відкладення розгляду справи

Потапова Жанна Михайлівна звернулася до суду з позовом до Потапового Сергія Миколайовича про стягнення аліментів на спільну дитину у розмірі 1/4 частини від усіх видів заробітку (доходу) відповідача, щомісячно та до повноліття дитини.

30 червня 2014 р. судом постановлено ухвалу про відкриття провадження у справі за вказаним позовом Потапової Ж. М. та про призначення справи до судового розгляду на 15 липня 2014 р. на 10.00 год.

У судове засідання від 15 липня 2014 р. з'явилася позивач, а відповідач не з'явився: як встановив суд з матеріалів справи, відповідач 11 липня 2014 р. зареєстрував у канцелярії суду клопотання, в якому зазначив, що він бажає взяти участь у розгляді цієї справи та безпосередньо надати суду свої пояснення і заперечення щодо позовних вимог та обставин справи, але 15 липня 2014 р. в судове засідання з'явитися не може у зв'язку з тим, що з 14 по 26 липня 2014 року перебуватиме у службовому відрядженні за межами міста. Відповідач просив суд відкласти розгляд справи.

Суд визнав поважними причини неявки відповідача та вирішив, що розгляд справи слід відкласти. Але у зв'язку з тим, що суддя іде у щорічну відпустку з 21 липня по 17 серпня 2014 р., наступне судове засідання у справі було призначено лише на 20 серпня 2014 р.

Чи порушено судом вимоги процесуального закону щодо строку розгляду справ у суді за зазначених вище обставин? Можливо, за описаних вище обставин суд мав ухвалити інше процесуальне рішення (наприклад, передати справу іншому судді у зв'язку з відпусткою або вирішити справу за відсутності відповідача, повідомленого належним чином, або вийти з відпустки раніше, щоб закінчити розгляд справи у коротший термін)?

Якби Потапова Жанна Михайлівна звернулася до вас за юридичною консультацією, щоб б ви порадили їй у відповідь на такі запитання: «Чи порушені мої процесуальні права?», «Якщо вони

порушені, то які дії я можу вчинити на захист своїх порушених прав (можливо, стягнути з кого-небудь моральну чи матеріальну шкоду або поскаржитися кому-небудь на суддю)?», «Чи є сенс скаржитися кому-небудь на порушення строку розгляду моєї справи в суді?».

№ 4. Про земельну ділянку

У результаті проведення земельпорядних робіт щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки Петрова Павла Геннадійовича в природі (на місцевості) була виявлена технічна помилка, а саме накладення земельної ділянки Петрова П. Г. на сусідню земельну ділянку, належну Стебельському Івану Романовичу.

Петров П. Г. звернувся до суду з позовом до Стебельського І. Р. про визнання недійсним і скасування належного Стебельському І. Р. державного акта на земельну ділянку.

У судовому засіданні з розгляду справи Стебельський І. Р. проти позову заперечив, пояснив, що він отримав державний акт на земельну ділянку на підставі рішення виконкому Яготинської міської ради народних депутатів від 13 лютого 1998 року за № 2, а отже, підстави для визнання недійсним і скасування його державного акта на земельну ділянку відсутні.

Позивач просив суд оголосити перерву в розгляді справи і після перерви подав до суду заяву про збільшення розміру позовних вимог, в якій просив суд, окрім заявленої раніше вимоги:

1) залучити до участі в справі як співвідповідача Яготинську міську раду народних депутатів;

2) скасувати рішення виконкому Яготинської міської ради народних депутатів від 13 лютого 1998 року за № 2.

Крім того, позивач заявив до суду клопотання про залучення до участі в справі Управління Держземагентства в Яготинському районі Київської області як третьої особи без самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача.

Подумайте, які процесуальні рішення (в якій формі та якого змісту) має ухвалити суд у разі задоволення зазначених вище заяви та клопотання позивача.

№ 5. Про мирову угоду

Крамаров Сергій Павлович звернувся до суду з позовом до Черепахиної Ганни Іванівни про стягнення боргу в розмірі

20 000 грн. У судовому засіданні у справі сторони вирішили укласти мирову угоду та пояснили суду, що вони домовились про те, що відповідач виплачуватиме позивачу (надсилати на його адресу поштовою переказом) щомісячно, починаючи з серпня 2014 р., по 2000 грн до 10 числа кожного місяця протягом 10 місяців поспіль.

Вислухавши пояснення сторін, суд своєю ухвалою затвердив зазначену мирову угоду сторін.

Але 10 серпня 2014 р. перші 2000 грн Крамарову Сергію Павловичу від Черепахіної Ганни Іванівни не надійшли, внаслідок чого 11 серпня 2014 р. Крамаров Сергій Павлович знову звернувся до суду з позовом до Черепахіної Ганни Іванівни про стягнення боргу в розмірі 20 000 грн.

Проаналізуйте дії Крамарова Сергія Павловича. Що би ви порекомендували зробити Крамарову С. П. у ситуації, що склалася?

№ 6. Про заочне рішення

Чи є підстави для ухвалення заочного рішення у таких справах:

1) у справі про розірвання шлюбу позивачка у судове засідання не з'явилась, надіслала до суду заяву з проханням розглядати справу за її відсутності; відповідач у судове засідання не з'явився, направлена йому судова повістка про виклик повернулася до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання»;

2) у справі про розірвання шлюбу позивачка у судове засідання не з'явилась, надіслала до суду заяву з проханням розглядати справу за її відсутності; відповідач у судове засідання не з'явився, надіслав до суду заяву з проханням розглядати справу за його відсутності;

3) у справі про розірвання шлюбу позивачка у судове засідання двічі не з'явилась, жодних заяв не подавала; відповідач у судове засідання не з'явився, двічі направлені йому судові повістки про виклик повернулися до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання»;

4) у справі за позовом Коновалова Олександра Івановича до Коновалова Олега Івановича та Коновалової Наталії Іванівни про виділення частки із спільного майна Коновалова Наталія Іванівна у судове засідання не з'явилась, двічі направлені їй судові повістки про виклик повернулися до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання»;

5) у справі за позовом банку «Верховина» до Кайлюка Віталія Станіславовича про стягнення заборгованості за кредитним договором відповідач клопотав про призначення у справі судової почеркової експертизи і зупинення у зв'язку з цим розгляду справи. Суд задовольнив його клопотання. Але після проведення експертизи і поновлення провадження у справі відповідач більше не з'являвся в судові засідання. Двічі направлені Кайлюку В. С. судові повістки про виклик за зареєстрованою адресою його проживання поверталися до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання».

№ 7. Про стягнення заборгованості

Банк «Зоря» звернувся до суду з позовом до Чайки Петра Семеновича, третя особа — Чайка Олена Михайлівна, про стягнення заборгованості за кредитним договором у сумі 535 304,80 грн. Заочним рішенням суду позов було задоволено повністю.

Вкажіть, в який спосіб кожна з осіб, що брали участь у цій цивільній справі, може оскаржити ухвалене судом заочне рішення.

Розрахуйте суму судового збору, яку потрібно сплатити за подання до суду заяви про перегляд заочного рішення.

Чи потрібно направляти копії заяви про перегляд заочного рішення іншим учасникам справи? Які вимоги пред'являються законом до цих заяв?

№ 8. Про заочне рішення

Галайко Ганна Віталіївна звернулася до суду з позовом до Тимченко Ольги Миколаївни про визнання особи такою, що втратила право користування житлом, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що відповідачка зареєстрована в її будинку, хоча насправді в ньому не проживає. У лютому 2010 року відповідачка припинила шлюбні відносини з сином Галайко Ганни Віталіївни, а рішенням суду від 24.01.2013 шлюб між ними розірвано. Відповідачка виїхала з домоволодіння, але з реєстраційного обліку не знялась.

Заочним рішенням суду позов було задоволено повністю. Копія рішення направлена рекомендованим листом на зареєстровану адресу проживання відповідачки (якою є будинок Галайко Ганни Віталіївни). Через місяць рекомендований лист повернувся до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання».

Коли заочне рішення суду про визнання Тимченко Ольги Миколаївни такою, що втратила право користування житлом, набере чинності? Візьміть до уваги п. 11 Узагальнення практики розгляду судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства під час розгляду цивільних справ у порядку заочного розгляду, складеного Апеляційним судом міста Києва від 22.08.2013.

№ 9. Про стягнення заробітної плати

Рудий Сергій Вікторович (м. Дніпропетровськ, просп. Газети «Правда», 106) звернувся до Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська з позовом до Приватного підприємства «Рута» (м. Дніпропетровськ, вул. Широка, 112-а; код ЄДРПОУ 12345678), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, — директор підприємства Радіонов Олег Михайлович (м. Дніпропетровськ, вул. Байкальська, 58) про визнання незаконним і скасування наказу про звільнення, поновлення на посаді, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Рішенням Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 серпня 2014 р. позов задоволено повністю. Визнано незаконним і скасовано наказ від 30 квітня 2014 р. № 6/н про звільнення Рудого С. В. з посади заступника директора на підставі п. 1 ч. 1 ст. 36 КЗпП України «за згодою сторін», поновлено Рудого С. В. на посаді заступника директора Товариства з обмеженою відповідальністю «Рута», стягнуто з Товариства з обмеженою відповідальністю «Рута» на користь Рудого С. В. заробітну плату за час вимушеного прогулу у загальному розмірі 17 000 грн (щомісячна заробітна плата Рудого С. В. становить 5000 грн).

Отримавши копію судового рішення, Рудий С. В. помітив, що:

1) у рішенні суду невірно вказано назву підприємства відповідача — замість «Приватне підприємство «Рута» зазначено «Товариство з обмеженою відповідальністю «Рута»;

2) суд не допустив негайного виконання судового рішення в порядку, встановленому ст. 367 ЦПК України.

Рудий С. В. звернувся до вас за юридичною допомогою. Складіть необхідні процесуальні документи для того, щоб усунути помічені Рудим С. В. недоліки судового рішення.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Рішення ЄСПЛ у справі Претто та інші проти Італії [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2461429/2461429.htm>; http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Pretto_and_Others_v_Italy_08_12_1983

3. Рішення ЄСПЛ у справі Кухарчук проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_189

4. Рішення ЄСПЛ у справі Чірікоста і Віола проти Італії [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://coe.kiev.ua/hr/case/24.html>

5. Рішення ЄСПЛ у справі Цимермана та Штайнера проти Швейцарії [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_417

6. Рішення ЄСПЛ у справі Гінчо проти Португалії [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Guincho_v_Portugal_10_07_1984.doc

7. Рішення ЄСПЛ у справі Козій проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_547

8. Рішення ЄСПЛ у справі Кучеренко проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir114/dk114018.htm>

9. Рішення ЄСПЛ у справі Дульський проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_045

10. Рішення ЄСПЛ у справі Головка проти України [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_188

11. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>

12. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1

квітня 1994 року № 3 «Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ» із змінами [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-94>

13. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ в суді першої інстанції» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>

14. Постанова Пленуму ВС України від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-961>

15. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 7 «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-97>

16. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» із змінами [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>

17. *Василина Н.В.* Окремі питання вирішення цивільних справ у порядку заочного розгляду / Н.В.Василина // Актуальні питання публічного та приватного права, березень — квітень 2013. — № # 2 (02) — С. 26 — 29.

18. *Ізарова І. О.* Етапи судового розгляду цивільної справи у суді першої інстанції: теоретико-прикладний аналіз / І. О. Ізарова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. — 2013. — № 89. — С. 66–69.

19. *Ярошенко І.С.* Поняття заочного провадження в цивільному процесуальному праві України // Правове регулювання економіки. Збірник наукових праць. Вип. 9. — 2009. — С. 271–278.

20. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

21. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс.

22. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua.

23. Заочне рішення Київського районного суду м. Полтави від 29 січня 2013 р. у справі № 1609/9283/12 // Єдиний державний

реєстр судових рішень [Поняття і значення судових рішень. Види або форми судових рішень.

24. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 13. СУДОВІ РІШЕННЯ

План

1. Поняття та ознаки рішення суду. Зміст рішення суду та його структурні елементи.
2. Поняття, зміст і види ухвал суду. Зміст ухвал суду та його структурні елементи. Окремі ухвали, їх зміст і значення.
3. Усунення недоліків судового рішення судом, який його ухвалив:
  - a. виправлення опісок і явних арифметичних помилок;
  - b. ухвалення додаткового рішення;
  - c. роз'яснення рішення суду.
4. Набрання судовими рішеннями законної сили. Поняття законної сили, значення і правові наслідки законної сили судових рішень.

Короткий зміст теми

Судовими рішеннями є процесуальні документи, в яких судом вирішуються питання, пов'язані із рухом справи, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ЦПК України, зокрема, закінчується провадження у справі.

Принцип обов'язковості судових рішень полягає в тому, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, — і за її межами.

Незважаючи на обов'язковість судового рішення, особи, які не брали участі у справі, мають право звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням порушуються їхні права, свободи чи інтереси.

Порядок оскарження судових рішень залежить від їх виду або форми:

1) рішення суду та ухвали суду, якими закінчується розгляд справи оскаржуються в загальному порядку;

2) заперечення на ухвали суду, оскарження яких окремо від рішення суду не передбачено законом, включаються до заяви про оскарження рішення суду у справі;

3) судові накази оскаржуються в порядку, визначеному частиною 2 статті 106 ЦПК України, а також частиною 3 статті 307 ЦПК України;

4) постанови ВС України оскаржуються тільки на підставі пункту 2 частини 1 статті 355 ЦПК України.

Основні вимоги до судових рішень:

1) законність судових рішень;

2) обґрунтованість судових рішень;

3) ухвалення та проголошення в установленому порядку.

Відповідно до статті 208 ЦПК України видами або формами судових рішень є наступні:

1) ухвали суду;

2) рішення суду;

3) постанови Верховного Суду України;

4) судові накази відповідно до частини 1 статті 95 ЦПК України.

Рішення суду — це процесуальні документи, в яких суд вирішує справу по суті і закінчує провадження у справі (судовий розгляд справи).

Питання, які вирішує суд під час ухвалення рішення:

1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовувалися вимоги і заперечення, та якими доказами вони підтверджуються;

2) чи є інші фактичні дані (пропущення строку позовної давності тощо), які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження;

3) які правовідносини сторін впливають із встановлених обставин;

4) яка правова норма підлягає застосуванню до цих правовідносин;

- 5) чи слід позов задовольнити або в позові відмовити;
- 6) як розподілити між сторонами судові витрати;
- 7) чи є підстави допустити негайне виконання судового рішення;

8) чи є підстави для скасування заходів забезпечення позову.

Зміст рішення суду:

1) вступної частини із зазначенням: часу та місця його ухвалення; найменування суду, що ухвалив рішення; прізвищ та ініціалів судді (суддів — при колегіальному розгляді); прізвища та ініціалів секретаря судового засідання; імен (найменувань) сторін та інших осіб, які брали участь у справі; предмета позовних вимог;

2) описової частини із зазначенням: узагальненого викладу позиції відповідача; пояснень осіб, які беруть участь у справі; інших доказів, досліджених судом;

3) мотивувальної частини із зазначенням: встановлених судом обставин і визначених відповідно до них правовідносин; мотивів, з яких суд вважає встановленою наявність або відсутність фактів, якими обґрунтовувалися вимоги чи заперечення, бере до уваги або відхиляє докази, застосовує зазначені в рішенні нормативно-правові акти; чи були порушені, не визнані або оспорені права, свободи чи інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду, а якщо були, то ким; назви, статті, її частини, абзацу, пункту, підпункту закону, на підставі якого вирішено справу, а також процесуального закону, яким суд керувався;

4) резолютивної частини із зазначенням: висновку суду про задоволення позову або відмову в позові повністю чи частково; висновку суду по суті позовних вимог; розподілу судових витрат; строку і порядку набрання рішенням суду законної сили та його оскарження.

Ухвали суду — це процесуальні документи, в яких судом вирішуються питання, пов'язані з рухом справи в суді, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ЦПК України.

Зміст ухвали суду, що постановляється як окремий документ:

1) вступна частина із зазначенням: часу і місця її постановлення; прізвища та ініціалів судді (суддів — при колегіальному

розгляді); прізвища та ініціалів секретаря судового засідання; імен (найменувань) сторін та інших осіб, які брали участь у справі; предмета позовних вимог;

2) описова частина із зазначенням суті питання, що вирішується ухвалою;

3) мотивувальна частина із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу;

4) резолютивна частина із зазначенням: висновку суду; строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

Окремі ухвали суду — це процесуальні документи, які можуть постановлятися судом у разі виявлення під час розгляду справи порушення закону, із зазначенням причин та умов, що сприяли вчиненню порушення, з метою направлення її відповідним особам чи органам для вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов.

Усунення недоліків судового рішення судом, який його ухвалив, здійснюється виправлення описок і явних арифметичних помилок; ухвалення додаткового рішення; роз'яснення рішення суду.

Виправлення описок та арифметичних помилок у судовому рішенні судом можливе з ініціативи суду або за заявою осіб, які беруть участь у справі, що вирішується в судовому засіданні протягом десяти днів шляхом постановлення ухвали.

Додаткове рішення суду — це процесуальні документи, що ухвалюється судом, що ухвалив рішення, за заявою осіб, які беруть участь у справі, чи з власної ініціативи, поданою до закінчення строку на виконання рішення, якщо:

1) стосовно якої-небудь позовної вимоги, з приводу якої сторони подавали докази і давали пояснення, не ухвалено рішення;

2) суд, вирішивши питання про право, не зазначив точної суми грошових коштів, які підлягають стягненню, майно, яке підлягає передачі, або які дії треба виконати;

3) суд не допустив негайного виконання рішення у випадках, встановлених статтею 367 цього Кодексу;

4) судом не вирішено питання про судові витрати.

Роз'яснення рішення суду — це процесуальна дія суду, яка здійснюється ним за заявою осіб, які брали участь у справі, або для державного виконавця, у вигляді ухвали суду, в якій роз'яснюється незрозуміле рішення без зміни при цьому його

змісту, до його виконання або закінчення строку, протягом якого рішення може бути пред'явлене до примусового виконання.

Законної сили судові рішення набирають після закінчення строку для подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано. У разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом.

Наслідками набрання законної сили судовими рішення є, передусім, те, що сторони та треті особи із самостійними вимогами, а також їх правонаступники не можуть знову заявляти в суді ту саму позовну вимогу з тих самих підстав, а також оспорювати в іншому процесі встановлені судом факти і правовідносини.

Потрібно зауважити, що відповідно до змін до ст. 209 ЦПК України, усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах. Судові рішення в електронній формі оформляються згідно з вимогами законодавства у сфері електронних документів та електронного документообігу, а також електронного цифрового підпису.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Дайте визначення судового рішення. Які форми або види судових рішень визначені чинним ЦПК України? Дайте загальну характеристику різних форм або видів судових рішень в цивільному судочинстві.

2. Проаналізуйте роботи П.П. Заворотька і М.Й. Штефана «Судове рішення»⁵⁵, Г.В. Фазикош «Судове рішення в цивільному судочинстві»⁵⁶, а також інші, присвячені питанням судових рішень в цивільному процесі.

⁵⁵ *Заворотько П. П.* Судове рішення / П. П. Заворотько, М. Й. Штефан. — К. : Вид-во КДУ. 1971. — 188 с..

⁵⁶ *Фазикош Г.В.* Судове рішення в цивільному судочинстві [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Фазикош Ганна Василівна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2008. — 20 с.

2. Які особливості правового регулювання процесуальних документів в цивільному судочинстві були передбачені за ЦПК 1963 року? Порівняйте їх із положеннями чинного ЦПК України.

3. Охарактеризуйте сутність і значення рішення суду. Яким вимогам повинно відповідати рішення суду? Проаналізуйте зміст рішення суду та ухвали суду.

4. Визначте поняття та особливості ухвал суду як різновиду судового рішення. Які види ухвал можна виділити в цивільному судочинстві? Охарактеризуйте окремі ухвали.

5. Чи може суд, який ухвалив судове рішення, внести до нього виправлення або ухвалити додаткове рішення? Проаналізуйте підстави та порядок усунення недоліків судового рішення: виправлення описок і явних арифметичних помилок, ухвалення додаткового рішення, а також роз'яснення рішення суду.

6. В якому порядку судові рішення набувають законної сили? Які наслідки набрання законної сили судовими рішеннями?

Тестові завдання

1. Які загальні положення про судові рішення застосовуються до всіх видів або форм судових рішень:

- a) законність та обґрунтованість судових рішень;
- b) положення глави 7 ЦПК України;
- c) загальних положень, які застосовуються до всіх видів або форм судових рішень немає;
- d) законність, обґрунтованість, юридична визначеність, остаточність.

2. В який проміжок часу після закінчення розгляду справи в судовому засіданні (закінчення судових дебатів) суд має ухвалити рішення у справі:

- a) даний процесуальний строк ЦПК України не встановлений а отже, суд повинен ухвалити рішення у справі в розумний строк;

- b) суд повинен ухвалити рішення у справі після закінчення її розгляду по суті в такий строк, щоб загальний строк розгляду справи в суді (від моменту відкриття провадження у справі) не перевищував 2 місяці;
- c) суд повинен ухвалити рішення не пізніше наступного робочого дня з моменту закінчення судових дебатів;
- d) суд зобов'язаний приступити до ухвалення рішення у справі негайно після закінчення судових дебатів.

3. На 12 серпня 2014 р. у судді Ніколаєнко А. М. призначені судові засідання у трьох справах: 10.00-11.00 — справа за позовом Петрової О. А. до Петрова М. Я. про стягнення аліментів; 11.00-12.00 — справа за позовом Павлової С. Г. до Павлова П. І. про розірвання шлюбу; 12.00-13.00 — справа за позовом Сидорової Є. П. до Сидорова М. К. про позбавлення батьківських прав. З 10.00 до 11.00 суд розглянув справу за позовом Петрової О. А. до Петрова М. Я. про стягнення аліментів, провів судові дебати та об 11.05 оголосив сторонам, що він видаляється до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. Тим часом на наступне судове засідання в коридорі вже чекають сторони іншої справи (за позовом Павлової С. Г. до Павлова П. І. про розірвання шлюбу). Як правильно діяти суду:

- a) ні за яких умов суд не має права приступати до розгляду наступних судових справ до того часу, поки не ухвалить і не оголосить судові рішення у справі за позовом Петрової О. А. до Петрова М. Я. про стягнення аліментів;
- b) ні за яких умов суд не має права порушувати графік розгляду справ: суд повинен розглянути всі справи у ті проміжки часу, в які суд призначив їх розгляд, а вже після цього витратити час на написання судових рішень;
- c) суд повинен розглянути без затримки лише ті наступні справи, учасники яких (або хтось із учасників: позивач чи відповідач) з'явилися в судові засідання (тому що суд сам встановлює певний час і не має права заставляти осіб чекати), а ті справи, по яким учасники не з'явилися, суд може вчасно не розглядати, і розглянути після ухвалення рішення у справі за позовом Петрової О. А. до Петрова М. Я. про стягнення аліментів;

- d) за загальним правилом, суд повинен спочатку ухвалити судові рішення, а вже потім приступати до розгляду інших справ, але у виняткових випадках (якщо хтось із учасників відпросився з роботи на дуже обмежений час, або ні з ким залишити дитину, або людина не місцева і в разі затримки розгляду справи запізниться на поїзд, автобус тощо) суд може за клопотанням сторін наступної судової справи і за згодою сторін тієї справи, в якій суд має ухвалити рішення (справи за позовом Петрової О. А. до Петрова М. Я. про стягнення аліментів) спочатку розглянути наступну справу, а вже потім ухвалити та оголосити рішення у справі за позовом Петрової О. А. до Петрова М. Я. про стягнення аліментів.

4. Чи може суддя спілкуватися з учасниками процесу після виходу до нарадчої кімнати для ухвалення рішення по суті позовних вимог:

- a) ні, не може ні за яких обставин і ні з яких питань;
- b) може, але лише в нарадчій кімнаті і з технічних питань (наприклад, може викликати в нарадчу кімнату когось з учасників, щоб уточнити адресу позивача чи відповідача, номер банківського рахунку тощо);
- c) може, але лише з технічних питань і лише за межами нарадчої кімнати (суддя може вийти, запитати у учасників потрібну йому інформацію і повернутися в нарадчу кімнату);
- d) може, якщо під час ухвалення рішення виявить, що не було з'ясовано якусь обставину, яка має значення для ухвалення законного та обґрунтованого рішення (технічну, або по суті позовних вимог, не має значення); при цьому суд обов'язково постановляє в нарадчій кімнаті ухвалу про поновлення судового розгляду, повертається в залу судового засідання, поновлює судовий розгляд, з'ясовує необхідні йому питання, потім проводить судові дебати, і лише потім знову виходить в нарадчу кімнату.

5. Поняття «таємниця нарадчої кімнати» означає:

- a) суд не може радитися з особами, які беруть участь у справі, щодо того, яке рішення ухвалити; це питання судді вирішують між собою, а якщо справа розглядається одним

суддею, то суддя вирішує сам, а учасники справи в цей час повинні мовчати;

- b) особи, які беруть участь у справі, не можуть бути присутніми поряд з судом, коли він приймає рішення, вони мають вийти із зали судового засідання і зачекати в коридорі, або виходить суддя, а сторони чекають його в залі судового засідання;
- c) жодна особа (незалежно від того, зацікавлена вона у вирішенні справи чи ні) не може бути присутня в тій кімнаті, в якій суд приймає рішення, навіть секретар судового засідання, в тій кімнаті, в якій приймається рішення, повинен знаходитися лише суд (один суддя чи колегія суддів);
- d) жодна особа не може бути присутня в тій кімнаті, в якій суд приймає рішення, навіть секретар судового засідання; крім того, суд (суддя чи колегія суддів) не має права нікому телефонувати і відповідати на будь-чий телефонні дзвінки.

6. Виключно в нарадчій кімнаті суддя повинен вчинити наступні дії:

- a) написати повний текст судового рішення;
- b) написати і підписати повний текст судового рішення; але у виняткових випадках, залежно від складності справи, допускається написання і підписання судом в нарадчій кімнаті лише вступної і резолютивної частини рішення; в такому разі мотивувальна частина рішення складається судом пізніше і вже не в нарадчій кімнаті;
- c) написати і підписати резолютивну частину рішення;
- d) ухвалити рішення по суті позовних вимог, тобто вирішити, чи підлягає позов задоволенню повністю або в частині (якщо в частині, то в якій саме), чи ні; мається на увазі, щоб суд саме ухвалив таке рішення в нарадчій кімнаті (тобто, зробив певний умовивід), оформити таке рішення в письмовому вигляді можна і поза межами нарадчої кімнати.

7. Які судові рішення ухвалюються судом в нарадчій кімнаті:

- a) всі судові рішення повинні прийматися в нарадчій кімнаті; в цьому полягає принцип незалежності суддів;

- b) рішення і постанови суду;
- c) рішення суду і ухвали суду, якими закінчується розгляд справи по суті без постановлення рішення;
- d) рішення суду, постанови суду а також ухвали суду, які оформлюються окремим процесуальним документом.

8. В чому полягає законність рішення суду:

- a) рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства відповідно до статті 2 ЦПК, вирішив справу згідно з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до даних правовідносин відповідно до статті 8 ЦПК України, а також правильно витлумачив ці норми;
- b) рішення є законним тоді, коли суд правильно застосував норми матеріального права відповідно до статті 8 ЦПК України;
- c) рішення є законним, якщо протягом строку для апеляційного оскарження не було подано апеляційної скарги; у разі подання апеляційної скарги рішення, якщо його не скасовано, набирає законної сили після розгляду справи апеляційним судом;
- d) рішення суду вважається законним, поки воно не скасовано рішенням вищестоящої інстанції.

9. Чи зобов'язаний суд надсилати копію судового рішення особам, які брали участь у справі:

- a) так, рекомендованим листом з повідомленням про вручення особам, які брали участь у справі, але не були присутні в судовому засіданні, в усіх видах проваджень;
- b) так, рекомендованим листом з повідомленням про вручення всім особам, які брали участь у справі, в усіх видах проваджень;
- c) ні, цей обов'язок покладається на учасників цивільного процесу;
- d) ні, відповідно до чинного законодавства доступ до судових рішень здійснюється шляхом їх опублікування.

10. Чи зобов'язаний суд роз'яснювати зміст судового рішення:

- a) так, головуючий у справі зобов'язаний роз'яснити зміст свого рішення, порядок і строк його оскарження;
- b) так, суд зобов'язаний роз'яснити будь-яке незрозуміле судове рішення шляхом постановлення відповідної ухвали;
- c) суд не зобов'язаний роз'яснювати рішення суду, оскільки не надає правову допомогу учасникам цивільного процесу;
- d) роз'яснення рішення суду здійснюється шляхом видання відповідних постанов пленумів.

11. Що із запропонованого переліку можна віднести до опіски або арифметичної помилки у судовому рішенні:

- a) помилка у прізвищі позивача;
- b) не точно вирішене питання про розподіл судових витрат;
- c) не вірно вирішене питання про розмір судових витрат;
- d) незрозумілість судового рішення.

12. Чи можливе виправлення опісок чи арифметичних помилок, ухвалення додаткового рішення чи роз'яснення рішення при заочному розгляді справи:

- a) так, вони здійснюються за загальними правилами, передбаченими ЦПК України, але додаткове рішення не може бути оскаржене відповідачем;
- b) так, вони здійснюються за загальними правилами, передбаченими ЦПК України;
- c) ні, зазначені процесуальні дії можуть застосовуватися тільки до рішень суду, постановлених в результаті судового розгляду справи;
- d) при заочному розгляді справи можливе тільки роз'яснення суду за ініціативою відповідача.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте різні види або форми судових рішень та складіть порівняльну таблицю за запропонованим прикладом:

	Зміст	Питання, що вирішуються	Порядок ухвалення та проголошення	Порядок оскарження
Ухвали суду				
Рішення суду				
Постанова суду				
Додаткове рішення суду				
Заочне рішення суду				
Судовий наказ				
Окремі ухвали суду				

2. Проаналізуйте рішення ЄСПЛ у справах Світлани Науменко проти України⁵⁷, Ромашов проти України⁵⁸ та Олександр Шевченко проти України⁵⁹. Сформулюйте основні положення принципів юридичної визначеності та остаточності судових рішень в практиці ЄСПЛ.

Як пов'язується виконання судових рішень із правом особи на суд в рішенні ЄСПЛ в справі Олександр Шевченко проти України?

До якого із основоположних принципів права відніс ЄСПЛ принцип юридичної певності у справі Світлани Науменко проти України? Чи можна поставити під сумнів остаточні рішення судів? Як у своєму рішенні у даній справі ЄСПЛ пояснив принцип остаточності рішення суду? Чи можливі відхилення від даного принципу, якщо так, на яких підставах?

⁵⁷ Рішення ЄСПЛ у справі Світлани Науменко проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_353

⁵⁸ Рішення ЄСПЛ у справі Ромашов проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_227

⁵⁹ Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_256

3. Рудий Сергій Вікторович (м. Дніпропетровськ, пр. Газети «Правда», 106) звернувся до Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська з позовом до Приватного підприємства «Рута» (м. Дніпропетровськ, вул. Широка, 112а; код ЄДРПОУ 12345678), третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору — директор підприємства Радіонов Олег Михайлович (м. Дніпропетровськ, вул. Байкальська, 58) про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на посаді, стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Рішенням Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 08 серпня 2014 р. позов було задоволено повністю. Визнано незаконним та скасовано наказ від 30 квітня 2014 р. № б/н про звільнення Рудого С. В. з посади заступника директора на підставі п. 1 ч. 1 ст. 36 КЗпП України «за згодою сторін», поновлено Рудого С. В. на посаді заступника директора Товариства з обмеженою відповідальністю «Рута», стягнуто з Товариства з обмеженою відповідальністю «Рута» на користь Рудого С. В. заробітну плату за час вимушеного прогулу у загальному розмірі 17 000, 00 грн. (щомісячний заробітна плата Рудого С. В. становить 5 000 грн.)

Отримавши копію судового рішення, Рудий С. В. помітив, що:

1) в рішенні суду невірно вказана назва підприємства Відповідача — замість «Приватне підприємство «Рута» зазначено — «Товариство з обмеженою відповідальністю «Рута»;

2) суд не допустив негайного виконання судового рішення в порядку, встановленому ст. 367 ЦПК України.

Рудий С. В. звернувся до Вас за юридичною допомогою.

Складіть необхідні процесуальні документи для того, щоб усунути помічені Рудим С. В. недоліки судового рішення.

4. Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення, в яких зауважено про те, що «в рішенні суду по справі не ухвалено рішення щодо якоїсь із заявлених правових вимог»; «в рішенні суд вийшов за межі позовних вимог». Проаналізуйте їх, а також способи усунення зазначених недоліків.

Задачі

№ 1. Про роз'яснення рішення суду

Рішенням Драбівського районного суду Черкаської області було задоволено позов Публічного акціонерного товариства акціонерний банк «Укрнафтобанк» до Чернова Олександра Миколайовича про звернення стягнення на предмет іпотеки. У рахунок погашення заборгованості за Кредитним договором № 01 від 16 вересня 2008 року в розмірі 14 432, 50 доларів США звернено стягнення на предмет іпотеки — трикімнатну квартиру житловою площею 32,6 кв. м., загальною — 49,3 кв. м., яка знаходиться за адресою: Черкаська область, пгт. Драбів, вул. Радянська, 6, кв. 11, — що належить Чернову Олександру Миколайовичу на підставі договору купівлі-продажу квартири під скасувальною умовою. Виселено всіх осіб, зареєстрованих у квартирі, без надання іншого житлового приміщення. Стягнуто з Чернова О. М. судовий збір.

Головний державний виконавець Відділу державної виконавчої служби Драбівського РУЮ у Черкаській області звернувся до Драбівського районного суду Черкаської області із заявою про роз'яснення порядку подальшого виконання виконавчого листа, виданого Драбівським районним судом Черкаської області на підставі рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки.

В судовому засіданні заявник — головний державний виконавець Відділу державної виконавчої служби Драбівського РУЮ у Черкаській області заявлені ним вимоги підтримав в повному обсязі, просив суд роз'яснити подальше виконання виконавчого листа у зв'язку з тим, що ані Чернов О. М. ані інші особи в квартирі не проживають, кореспонденцію від державної виконавчої служби не отримують, на виклики державного виконавця не з'являються. Знайти зазначених осіб та виконати рішення суду за таких умов державному виконавцю не вбачається можливим.

Ухвалу якого змісту постановили би Ви на місці суду за результатами розгляду зазначеної заяви?

№ 2. Про недоліки рішення суду

Рішенням Кременчуцького районного суду Полтавської області від 01 квітня 2014 року по справі за позовом Чертополох

Ганни Миколаївни до Кам'янопотоківської сільської ради Кременчуцького району Полтавської області, треті особи : Друга Кременчуцька державна нотаріальна контора Полтавської області, Реєстраційна служба Кременчуцького районного управління юстиції Полтавської області про визнання права власності на будинок в порядку спадкування позов було задоволено повністю, визнано за Чертополох Г. М. в порядку спадкування за законом, після померлої Чертополох Варвари Григорівни право власності на 1/12 частку житлового будинку, що знаходиться за адресою: Полтавська область, Кременчуцький район, с. Максимівка, вул. Радянська, 8, — та згідно технічного паспорту № 15, виготовленого станом на 20.12.2013 рік складається з житлового будинку літ. «А-1».

Рішення суду набрало законної сили. Чертополох Г. М. звернулася до Реєстраційної служби Кременчуцького районного управління юстиції Полтавської області, з метою реєстрації за нею права власності 1/12 частку житлового будинку на підставі вказаного рішення, однак їй було відмовлено у такій реєстрації у зв'язку з тим, що в рішенні суду не зазначено загальну та житлову площу будинку згідно технічного паспорту № 18 виготовленого станом на 30.12.2013 рік.

Яким чином Чертополох Г. М. може захистити свої права?

№ 3. Про роз'яснення ухвали суду

Товариство з обмеженою відповідальністю «ЄвроХолдинг» звернулося до суду з позовом до Євтушенко Галини Геннадіївни, третя особа без самостійних вимог на стороні відповідача — СТОВ «Пісчане» про визнання недійсним договору оренди землі.

Ухвалою суду позовну заяву ТОВ «ЄвроХолдинг» було залишено без руху з наступних підстав:

- позивач звернувся до суду з позовною вимогою про визнання недійсним договору оренди землі, укладеного між відповідачем та третьою особою. Ухвалене у даній справі судове рішення матиме однакові правові наслідки для обох сторін спірного договору оренди. Тому орендар за договором — СТОВ «Пісчане» повинно бути вказано у позовній заяві у такому ж статусі сторони у цивільному процесі, як і інша сторона договору — власник землі (орендодавець) — відповідач;

- позивачем не додано до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб, як того вимагає ч.1 ст.120 ЦПК України;
- позивачем не вказано, які саме права та інтереси позивача були порушені, невизнані чи оспорені відповідачем — власником землі внаслідок укладення договору оренди землі з третьою особою.

Отримавши зазначену ухвалу, Товариство з обмеженою відповідальністю «Єврохолдинг» звернулося до суду із заявою про роз'яснення ухвали про залишення позовної заяви без руху.

Як повинен діяти суд в даному випадку? Чи може роз'яснити ухвали про залишення позовної заяви без руху?

№ 4. Про роз'яснення рішення суду

Рішенням Заводського районного суду м. Дніпродзержинська було задоволено повністю позов Іванової Ірини Михайлівни до Рахманінова Івана Микитовича про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням. Після набрання рішенням законної сили позивач звернулася до суду із письмовою заявою, у якій просить суд ухвалити додаткове рішення по вищезазначеній цивільній справі, яким зобов'язати Заводський районний відділ державної міграційної служби України у м. Дніпродзержинську зняти з реєстраційного обліку відповідача.

В обґрунтування потреби ухвалити додаткове рішення, заявниця посилається на те, що, Заводський районний відділ державної міграційної служби України у м. Дніпродзержинську після її звернення із вищевказаним рішенням суду відмовляє їй у знятті відповідача з реєстраційного обліку.

Яке рішення повинен ухвалити за результатами розгляду заяви Іванової І. М.? Що би Ви порекомендували заявниці з урахуванням ст. 7 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»⁶⁰?

⁶⁰ Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>

№ 5. Про експлуатацію ями

Харитоновна Марина Віталіївна звернулася до суду з позовом до Дяченка Михайла Володимировича про усунення порушень права власності, зобов'язання вчинити дії. В обґрунтування позову пояснила, що вони з відповідачем є сусідами. У травні 2012 р. Дяченко М. В. на території свого домоволодіння побудував вигрібну яму, яка знаходиться на відстані 0,7 м. від фундаменту будинку Харитоновної М. В. Це є порушенням санітарних, епідеміологічних та будівельних норм. На підставі зазначеного, позивач, керуючись п. 7 ст. 376 ЦК України, вимагала усунути порушення її права власності шляхом зобов'язання відповідача знести вигрібну яму.

Судом було встановлено, що дійсно, зазначена вигрібна яма побудована без належного дозволу та проектної документації, всупереч будівельним нормам. Разом з тим, вона не використовувалась відповідачем за призначенням. Судовою будівельно-технічною експертизою було встановлено, що фундамент будинку позивача на час розгляду справи в суді жодним чином не постраждав.

Виходячи з викладеного суд дійшов наступних висновків:

1. За наявності права позивача щодо захисту свого права власності, нею не доведено, що внаслідок порушення діями відповідача будівельних норм, було спричинено шкоду житловому будинку позивача, здійснено негативний екологічний вплив на ґрунт, повітря, воду.

2. Посилання позивача на п. 7 ст. 376 ЦК України є безпідставним.

3. Разом з тим, суд зазначив, що відповідно до ч. 2 ст. 386 ЦК України власник, який має підстави передбачити можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутись до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню.

Враховуючи положення зазначеної статті суд дійшов висновку про часткове задоволення позову і вирішив «зобов'язати відповідача усунути порушення шляхом заборони експлуатації вигрібної ями».

Проаналізуйте дії суду. Чи відповідає ухвалене судове рішення вимогам цивільного процесу? Якщо ні, то в яких саме аспектах допущені порушення?

№ 6. Про роз'яснення рішення суду

Остапова Тетяна Ігорівна звернула до суду з позовом до Лющенка Олега Степановача про стягнення боргу за розпискою. В прохальній частині свого позову Остапова Т. І. зазначила: «Прошу стягнути з Лющенка Олега Степановача борг у сумі 40 000 грн».

Рішенням суду позов було задоволено повністю. Суд вирішив: «Стягнути з Лющенка Олега Степановича на користь Остапової Тетяни Ігорівни 40 000 грн.»

Зазначене рішення суду першої інстанції не оскаржувалось відповідачем і набуло законної сили. Вже після отримання в суді виконавчого листа, Остапова Т. І. виявила, що ані в рішенні суду, ані у виконавчому листі не зазначено про покладення на відповідача судового збору, який вона сплатила в сумі 400 грн.

Визначте, чия це є помилка: позивача, яка не просила в позові про стягнення з відповідача судового збору, чи суду, який, за загальний правилом, не може виходити за межі позовних вимог позивача?

Які дії повинна вчинити Остапова Т. І., щоб стягнути з Лющенка О. С. 400 грн. судового збору?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Цивільний процесуальний кодекс УРСР від 18 липня 1963 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1501-06>

3. Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [Рішення ЄСПЛ у справі Світлани Науменко проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_353

4. Рішення ЄСПЛ у справі Ромашов проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_227

5. Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_256

6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>

7. *Заворотько П. П.* Судові рішення / П. П. Заворотько, М. Й. Штефан. — К. : Вид-во КДУ, 1971. — 188 с.

8. *Фазикош Г.В.* Судові рішення в цивільному судочинстві [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Фазикош Ганна Василівна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2008. — 20 с.

9. *Шиманович О.М.* Судові постанови у цивільному процесі України (на матеріалі рішень і ухвал суду першої інстанції) [Текст] : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Шиманович Ольга Миколаївна ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2005. — 20 с.

10. *Ярошенко І.С.* Наказне провадження: питання теорії та практики // Юриспруденція: теорія і практика. — 2008. — №8 (46). — С.18-24 (0,4 д.а.).

11. Узагальнення судової практики застосування ст. 625 Цивільного Кодексу України в цивільному судочинстві судами Харківської області у 2012 році ([Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, складене Верховним судом України ([Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у I півріччі 2012 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс]: від 11.12.2012 // Верховний суд України. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>

12. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

13. Верховний суд України // Інформаційний ресурс.

14. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua/

15. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

ГЛАВА 14. НАКАЗНЕ Й ОКРЕМЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

План

1. Сутність та особливості наказного провадження цивільного судочинства. Вимоги, що розглядаються в порядку наказного провадження, та його учасники.
2. Процесуальний порядок видачі судового наказу та його скасування.
3. Загальні положення та завдання окремого провадження цивільного судочинства. Справи, що розглядаються судом у порядку окремого провадження, та їх учасники.
4. Склад суду в справах окремого провадження цивільного судочинства. Роль суду в процесі доказування у справах окремого провадження.
5. Особливості процесуального розгляду і вирішення справ окремого провадження цивільного судочинства.

Короткий зміст теми

Наказне провадження — спрощена процедура цивільного судочинства, врегульована нормами ЦПК України та спрямована на задоволення вимог заявника (стягувача) в межах безспірної юрисдикції.

Метою наказного провадження є захист прав та інтересів особи, якій належить право вимоги.

Для вимог, що підлягають задоволенню в порядку наказного провадження, характерним є те, що:

- 1) такі вимоги, пов'язані зі стягненням грошових сум;
- 2) заявлені вимоги не містять спору про право;
- 3) вичерпний перелік таких вимог передбачено ст. 96 ЦПК України.

Особа, яка має право звернутися із заявою про видачу судового наказу, або заявник, відповідно до ст. 95 ЦПК України, — особа (стягувач), якій належить право вимоги, а також органи й особи, яким законом надано право захищати права, свободи й інтереси інших осіб.

Боржник — особа, до якої звернуто стягувачем вимогу про стягнення грошових коштів.

Звернення заявника (стягувача) здійснюється шляхом подання письмової заяви про видачу судового наказу.

Розгляд заяви про видачу судового наказу здійснюється судом з дотриманням загальних правил підсудності.

Питання про відкриття наказного провадження або відмову в прийнятті заяви про видачу судового наказу суддя вирішує не пізніше наступного дня з дня надходження заяви до суду, закінчення строку, встановленого для усунення недоліків заяви про видачу судового наказу, та не пізніше наступного дня після отримання судом інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи — боржника. Про відкриття наказного провадження суддя постановляє ухвалу.

Спрошений порядок розгляду такої заяви полягає в тому, що своє рішення суд приймає виключно на основі документів, що додані заявником (стягувачем) до його заяви, без виклику сторін і заслуховування їх пояснень.

Судовий наказ є особливою формою судового рішення, що видається судом за результатами розгляду вимог, передбачених ст. 96 ЦПК України.

Отримавши копію судового наказу, боржник має право на його оскарження протягом десяти днів з дня його отримання. Заява про скасування судового наказу може також бути подана органами й особами, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

Розгляд заяви про скасування судового наказу відбувається у відкритому судовому засіданні протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про прийняття такої заяви до розгляду. Неявка осіб, належним чином повідомлених про час і місце розгляду заяви про скасування судового наказу, не перешкоджає розгляду такої заяви. Відкриваючи судове засідання, головуєчий з'ясовує, хто з викликаних осіб з'явився, встановлює їх особу, перевіряє повноваження представників, після чого повідомляє зміст заяви про скасування судового наказу та проясняє думку осіб, які беруть участь у розгляді такої заяви.

За наслідками розгляду заяви про скасування судового наказу суд має право:

- залишити заяву про скасування судового наказу без задоволення;
- скасувати судовий наказ і роз'яснити, що заявлені стягувачем вимоги можуть бути розглянуті у позовному провадженні з додержанням загальних правил щодо пред'явлення позову;
- змінити судовий наказ.

Окреме провадження — це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Суд розглядає в порядку окремого провадження справи про:

1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;

2) надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності;

3) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;

4) усиновлення;

5) встановлення фактів, що мають юридичне значення:

- родинних відносин між фізичними особами;
- перебування фізичної особи на утриманні;
- каліцтва, якщо це потрібно для призначення пенсії або одержання допомоги по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;

- реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення;
  - проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу;
  - належності правовстановлюючих документів особі, прізвище, ім'я, по батькові, місце і час народження якої, що зазначені в документі, не збігаються з ім'ям, по батькові, прізвищем, місцем і часом народження цієї особи, зазначеним у свідоцтві про народження або в паспорті;
  - народження особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту народження;
  - смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті;
  - смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.
  - інші факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення;
- 6) відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі;
- 7) передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність;
- 8) визнання спадщини відумерлою;
- 9) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 10) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
- 11) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб.
- 12) надання права на шлюб,
- 13) розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей,
- 14) за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі,
- 15) встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя
- 16) інші справи у випадках, встановлених законом.

Учасники цивільного процесу в справах окремого провадження:

заявник — це суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин, який звертається з заявою в порядку окремого провадження цивільного судочинства;

заінтересовані особи — це суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які беруть участь у справі, що розглядається в порядку окремого провадження цивільного судочинства.

Стадійність розгляду справ окремого провадження цивільного судочинства:

відкриття провадження у справі;

підготовка справи до розгляду;

судовий розгляд справи.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Як можна охарактеризувати непозовні провадження цивільного судочинства? Ознайомтеся з основними положеннями роботи П. П. Заворотька та М. Й. Штефана «Непозовні провадження у радянському цивільному процесі»⁶¹ та В. В. Комарова, Г. О. Світличної та І. В. Удальцової «Окреме провадження»⁶².

2. Проаналізуйте поняття та особливості наказного провадження. Які вимоги розглядаються судом у порядку наказного провадження? Чи можуть у порядку наказного провадження розглядатися кілька вимог, частину яких не визначено ст. 96 ЦПК України? Ознайомтеся з основними положеннями роботи.

3. Визначте учасників наказного провадження. Які процесуальні права мають стягувач і боржник? Які ще особи можуть брати участь у справах наказного провадження? Чи допускається

⁶¹ Заворотько П. П., Штефан М. Й. Непозовне провадження у радянському цивільному процесі. — К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1969. — 101 с.

⁶² Окреме провадження : Монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 312 с.

процесуальна співучасть чи правонаступництво в справах наказного провадження? Чи можлива участь прокурора або осіб та органів, яким законом надано право захищати права та законні інтереси інших осіб, у наказному провадженні?

4. Проаналізуйте порядок визначення підсудності у наказному провадженні та подання заяви про видачу судового наказу. Які особливості встановлено законом до видачі судового наказу?

5. Розкрийте підстави повернення або відмови в прийнятті заяви про видачу судового наказу. Який порядок скасування судового наказу встановлено законом?

6. Проаналізуйте сутність і значення окремого провадження цивільного судочинства. В чому полягає завдання та загальні засади окремого провадження цивільного судочинства?

7. Визначте коло учасників і перелік справ, що розглядаються в порядку окремого провадження цивільного судочинства. Які критерії виділення різних категорій справ окремого провадження. Чи можуть справи про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною, або про усиновлення розглядатися в порядку позовного провадження? Якщо так, проаналізуйте умови та порядок розгляду таких справ у порядку позовного провадження.

8. В якому складі діє суд у справах окремого провадження цивільного судочинства? В чому полягає роль суду в процесі доказування у справах окремого провадження? Які особливості принципів змагальності цивільного судочинства в справах окремого провадження?

9. Визначте особливості стадійності у справах окремого провадження. Які дії має вчинити суд на стадіях відкриття провадження у справі, а також підготовки до судового розгляду різних категорій справ окремого провадження? Якими є особливості судового розгляду справ окремого провадження? Які особливі вимоги встановлено законом до судових рішень у деяких категоріях справ окремого провадження?

10. Проаналізуйте справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення. Чи можуть суди розглядати справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, які не передбачено ч. 1 ст. 256 ЦПК України? Які критерії має враховувати суд у визначенні юрисдикції суду в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення?

Тестові завдання

1. Якщо у заяві про видачу судового наказу об'єднано вимоги, частина з яких не підлягає розгляду в порядку наказного провадження, суддя:

- a) своєю ухвалою відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу і роз'яснює право звернутися в порядку позовного провадження;
- b) своєю ухвалою відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу в частині цих вимог, а щодо вимог, які підлягають розгляду в порядку наказного провадження, — вирішує питання про відкриття наказного провадження;
- c) вирішує питання про відкриття наказного провадження, а за результатами розгляду видає судовий наказ щодо відповідних вимог, відмовляючи в задоволенні інших;
- d) своєю ухвалою відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу.

2. Якщо у заяві про видачу судового наказу об'єднано взаємопов'язані вимоги, розгляд яких окремо неможливий, суддя:

- a) за умови сукупності таких підстав залишає заяву про видачу судового наказу без розгляду;
- b) за умови сукупності таких підстав закриває провадження у справі;
- c) за умови сукупності таких підстав відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу;
- d) діє на власний розсуд.

3. Чи є підставою для відмови у прийнятті заяви щодо вимог про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг одночасне заявлення вимоги про зобов'язання укласти договір про надання таких послуг:

- a) так, оскільки окремий розгляд цих вимог є можливим;
- b) одночасне заявлення вимог, що розглядаються, за правилами різних проваджень цивільного судочинства є неможливим;

- c) ні, оскільки окремий розгляд цих вимог є можливим;
- d) на розсуд суду.

4. Як вирішується питання про наявність спору щодо права, яке є підставою для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу:

- a) суддею у кожному конкретному випадку, виходячи із спірних правовідносин, які лежать в основі заявленої матеріально-правової вимоги;
- b) суддею у кожному конкретному випадку, виходячи з характеру та обґрунтованості заявленої матеріально-правової вимоги і документів, доданих до заяви;
- c) суддею у кожному конкретному випадку, виходячи з матеріалів справи, що ним розглядається;
- d) боржником, який може скористатися правом заперечити проти такої заяви.

5. Що може підтверджувати наявність спору:

- a) наявність документів, що підтверджують суб'єктивне право заявника, документів, що підтверджують порушення суб'єктивного права, або документів, що підтверджують виникнення права вимоги;
- b) відсутність документів, що підтверджують наявність суб'єктивного права у заявника, документів, що підтверджують порушення суб'єктивного права, або документів, що підтверджують виникнення права вимоги;
- c) тільки заперечення боржника, надані ним у судовому засіданні з розгляду справи;
- d) тільки заперечення боржника, надані ним письмово.

6. Чи можна об'єднати у заяві про видачу судового наказу клопотання про поновлення строку позовної давності:

- a) ні, така вимога може бути вирішена тільки у позовному провадженні;
- b) так, така вимога може бути вирішена у наказному провадженні, якщо вона пов'язана з вимогою, визначеною ст. 96 ЦПК України;
- c) ні, пропущення строку позовної давності є підставою для відмови у відкритті наказного провадження;

- d) так, суд зобов'язаний вирішити питання про поновлення такого строку для подання заяви.

7. Чи можна замінити неналежного боржника у справах наказного провадження:

- a) так, якщо під час розгляду заяви суддею буде з'ясовано, що вимогу заявлено не до тієї особи;
- b) так, якщо під час розгляду заяви суддею буде з'ясовано, що вимогу заявлено не до тієї особи, але за ініціативи заявника;
- c) так, якщо заявник внесе зміни до заяви про видачу судового наказу до його розгляду суддею;
- d) ні, процедурою розгляду заяв у наказному провадженні не передбачено застосування такого процесуального інституту.

8. Чи можна зупинити провадження у справі про стягнення заборгованості за надані житлово-комунальні, телекомунікаційні послуги, послуги телебачення та радіомовлення у зв'язку з призначенням судової експертизи якості наданих послуг:

- a) так, але тільки за ініціативою суду;
- b) так, але тільки за заявою заявника;
- c) так, але тільки за згоди боржника;
- d) ні, процедурою розгляду заяв у наказному провадженні не передбачено застосування такого процесуального інституту.

9. Чи можна зупинити провадження у справі про повернення вартості товару неналежної якості на підставі п. 2 ч. 1 ст. 201 ЦПК України у зв'язку зі злиттям, приєднанням, поділом або перетворенням юридичної особи, яка була боржником у справі:

- a) ні, процедурою розгляду заяв у наказному провадженні не передбачено застосування такого процесуального інституту;
- b) суд зобов'язаний зупинити провадження у справі на цій підставі;
- c) суд має право зупинити провадження у справі на цій підставі;

- d) суд має право зупинити провадження у справі на цій підставі, але за погодженням заявника.

10. Чи може суд закрити наказне провадження у справі на підставі п. 7 ч. 1 ст. 207 ЦПК України:

- a) суд зобов'язаний закрити провадження у справі на цій підставі;
- b) суд має право закрити провадження у справі на цій підставі;
- c) суд має право закрити провадження у справі на цій підставі, але за погодженням заявника;
- d) ні, процедурою розгляду заяв у наказному провадженні не передбачено застосування такого процесуального інституту.

11. Чи може суд залишити заяву про видачу судового наказу без розгляду:

- a) тільки на підставі п. 4 ч. 1 ст. 207 (спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав розглядається в іншому суді);
- b) тільки на підставі п. 1 ч. 1 ст. 207 (заяву подано особою, яка не має цивільної процесуальної дієздатності);
- c) ні, процедурою розгляду заяв у наказному провадженні не передбачено застосування такого процесуального інституту;
- d) на підставі ч. 2 ст. 207 (заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи).

12. Якщо заявлено вимогу про стягнення заборгованості за надані житлово-комунальні, телекомунікаційні послуги, послуги телебачення та радіомовлення, судовий наказ може бути видано на підставі:

- a) наявності відповідних договорів про надання таких послуг; при цьому доказів, що підтверджують фактичне надання та отримання таких послуг, надавати суду не потрібно, оскільки провадження має безспірний характер;
- b) наявності відповідних договорів про надання таких послуг, інших письмових доказів, що підтверджують фактичне надання та отримання таких послуг, а також документів,

що вказують на правильність і безспірність розрахунків, тарифів на відповідні послуги, з урахуванням індексу інфляції та трьох відсотків річних, нарахованих на суму заборгованості;

- c) наявності відповідних договорів про надання таких послуг, інших письмових доказів, що підтверджують фактичне надання та отримання таких послуг, а також документів, що вказують на правильність і безспірність розрахунків, тарифів на відповідні послуги; без урахування індексу інфляції та трьох відсотків річних, нарахованих на суму заборгованості;
- d) наявності відповідних договорів про надання таких послуг, інших письмових доказів, що підтверджують фактичне надання та отримання таких послуг, тоді як розрахунки відповідних послуг будуть проведені судом.

13. Чи може суд розглядати в порядку наказного провадження заявлену вимогу про присудження аліментів на дитину в розмірі тридцяти відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо така вимога пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та потребою залучення інших заінтересованих осіб (зокрема, особи, яка вже отримує аліменти від боржника):

- a) так, оскільки вимоги взаємопов'язані й окремий їх розгляд неможливий;
- b) ні, суддя має відмовити у прийнятті заяви про видачу судового наказу;
- c) суддя має залишити заяву про видачу судового наказу без розгляду;
- d) суддя має відкрити провадження тільки в частині вимог, які розглядаються в порядку наказного провадження, а в іншій частині — відмовити.

14. Що є підставою видачі судового наказу за заявленою вимогою про повернення вартості товару неналежної якості:

- a) тільки наявність преюдиціального рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола осіб;

- b) тільки наявність преюдиціального рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості;
- c) документи, що підтверджують факт продажу товару неналежної якості, ухвалені на користь невизначеного кола осіб;
- d) заява про видачу судового наказу про встановлення факту продажу товару неналежної якості, підтверджена письмовим поясненням заявника.

15. Чи може бути виданий судовий наказ за заявою про повернення вартості товару неналежної якості, в якій зазначено вимогу про стягнення збитків або відшкодування моральної шкоди, завданих неналежною якістю товару:

- a) так, оскільки вони взаємопов'язані;
- b) ні, оскільки вони є предметом розгляду в порядку позовного провадження;
- c) за ініціативи суду;
- d) тільки про відшкодування моральної шкоди, завданої неналежною якістю товару, оскільки така вимога має безспірний характер.

16. В якому порядку розглядається заява про скасування судового наказу:

- a) у відкритому судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі, про час і місце розгляду заяви, у разі їх неявки розгляд такої заяви може бути відкладено;
- b) у відкритому судовому засіданні без повідомлення осіб, які беруть участь у справі;
- c) у відкритому судовому засіданні з повідомленням осіб, які беруть участь у справі, про час і місце розгляду заяви, проте їх неявка у разі належного повідомлення не перешкоджає розгляду такої заяви;
- d) без судового засідання у спрощеному порядку.

17. Хто може подати заяву про скасування судового наказу:

- a) така заява може бути подана стягувачем або боржником; скасування судового наказу з ініціативи суду також не допускається;

- b) така заява може бути подана тільки стягувачем;
- c) така заява не може бути подана стягувачем, скасування судового наказу з ініціативи суду також не допускається;
- d) скасування судового наказу допускається тільки з ініціативи суду.

18. Чи можуть бути оскаржені судові накази:

- a) так, у загальному порядку як рішення суду;
- b) тільки в апеляційному порядку за правилами оскарження рішення суду, в касаційному порядку зазначені судові рішення не оскаржуються, і вони не переглядаються ВС України;
- c) тільки в апеляційному та касаційному порядку за відповідними правилами оскарження рішення суду;
- d) тільки в провадженні у зв'язку з нововиявленими бставинами.

19. Чи застосовуються до судового наказу положення ст. 219–221 ЦПК України:

- a) так, суд має право, не змінюючи суті виданого судового наказу, вирішити питання про виправлення описок та арифметичних помилок, видати додатковий судовий наказ чи роз'яснити його;
- b) так, суд має право, не змінюючи суті виданого судового наказу, вирішити питання про виправлення описок та арифметичних помилок, але позбавлений права видати додатковий судовий наказ чи роз'яснити його;
- c) так, суд має право видати додатковий судовий наказ чи роз'яснити його; але не має права вирішити питання про виправлення описок та арифметичних помилок;
- d) ні, суд не має права вирішувати питання про виправлення описок та арифметичних помилок, видавати додатковий судовий наказ чи роз'яснити його, оскільки це інститути позовного провадження.

20. Основним завданням судочинства у справах окремого провадження є:

- a) захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави;

- b) охорона прав та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоскаржуваних прав;
- c) розгляд і вирішення справ;
- d) примирення сторін.

21. Чи передбачено в законі вичерпний перелік справ, що можуть розглядатися судом у порядку окремого провадження цивільного судочинства:

- a) ні, суд також може розглядати справи у випадках, визначених законом, і встановлювати факти, які мають істотне значення для заявника;
- b) ні, суд також може розглядати справи у випадках, визначених законом, і встановлювати факти, від яких залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав фізичних осіб, якщо законом не визначено іншого порядку їх встановлення;
- c) так, законом визначено вичерпний перелік вказаних справ;
- d) суд може діяти на власний розсуд.

22. Як реалізується принцип змагальності в окремому провадженні:

- a) на загальних засадах;
- b) положення про змагальність не діють в окремому провадженні, оскільки основним завданням окремого провадження є охорона прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, або підтвердження наявності чи відсутності неоскаржуваних прав;
- c) положення про змагальність сторін не діють в окремому провадженні, оскільки відсутній спір про право;
- d) на розсуд суду.

23. Чи обмежений суд заявленими вимогами у справах окремого провадження:

- a) так, суд обмежений вимогами на загальних засадах;
- b) ні, суд не обмежений заявленими вимогами;
- c) суд взагалі не обмежується заявленими вимогами, а має з'ясувати істину у справі;

- d) залежно від заявлених вимог.

24. В якому складі діє суд, розглядаючи справи окремого провадження:

- a) у визначених законом категоріях справ розгляд проводиться судом у складі одного судді та двох народних засідателів;
- b) розгляд справ окремого провадження здійснюється судом у складі одного судді та двох народних засідателів;
- c) суд діє на власний розсуд;
- d) за вимогою заявника.

25. Чи має право суд витребувати необхідні докази в справах окремого провадження:

- a) з власної ініціативи суд не має права витребувати докази;
- b) за власною ініціативою за згодою з учасниками з метою обґрунтування заявлених вимог;
- c) за власною ініціативою з метою з'ясування обставин справи;
- d) суд взагалі не має ініціативи витребувати докази, навіть за клопотанням сторін.

26. Які особи беруть участь у справах окремого провадження:

- a) суд розглядає такі справи за участю заявника та заінтересованих осіб;
- b) залежно від категорії справи за участю сторін і третіх осіб, їх представників;
- c) участь представників у справах окремого провадження не допускається;
- d) на розсуд суду.

27. Якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, суд:

- a) залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах;
- b) закриває провадження у справі та роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах;

- c) залишає заяву без розгляду і відкриває позовне провадження у справі;
- d) діє на власний розсуд.

28. В якому порядку сплачуються судові витрати у справах окремого провадження:

- a) на загальних підставах;
- b) за загальним положенням у цих справах судові витрати не відшкодовуються;
- c) на розсуд заявника;
- d) на розсуд суду.

29. Чи можливе укладення мирової угоди у судовому розгляді справ окремого провадження:

- a) так, можливе, тільки за умови визнання її судом;
- b) так, можливе, тільки на стадії судового розгляду;
- c) ні, не можливе, тільки на стадії провадження у справі до судового розгляду;
- d) ні, не можливе, оскільки між учасниками відсутній спір, який можна урегулювати.

30. Чи зобов'язаний суд призначити судово-психіатричну експертизу під час розгляду справ про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи:

- a) так, незалежно від волі сторін;
- b) за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи для встановлення її психічного стану;
- c) тільки за клопотанням сторін;
- d) для встановлення її психічного стану.

31. Чи зобов'язаний суд визначити опікуна у своєму рішенні з визнанням фізичної особи недієздатною:

- a) так, на власний розсуд;
- b) так, за клопотанням заявника;
- c) так, за поданням органу опіки та піклування;
- d) ні, не зобов'язаний, це питання вирішуватиметься в окремому провадженні.

32. Чи може особа оскаржити рішення суду про визнання фізичної особи недієздатною до суду апеляційної інстанції:

- a) так, суд апеляційної інстанції переглядає рішення в порядку апеляційного провадження;
- b) так, суд апеляційної інстанції скасовує рішення про визнання фізичної особи недієздатною та поновлює цивільну дієздатність фізичної особи, яка була визнана недієздатною;
- c) ні, рішення про визнання фізичної особи недієздатною може переглянути тільки суд, який його ухвалив;
- d) ні, не може, оскільки вона є недієздатною.

33. Повна цивільна дієздатність надається неповнолітній особі:

- a) після проголошення рішення суду в разі задоволення заявленої вимоги;
- b) у позасудовому порядку;
- c) після набрання рішенням суду законної сили у разі задоволення заявленої вимоги;
- d) з моменту подання заяви.

34. Чи може суд скасувати своє рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення фізичної особи померлою:

- a) так, у разі одержання заяви від фізичної особи, яку було визнано безвісно відсутньою або оголошено померлою;
- b) так, у разі одержання заяви про появу фізичної особи, яку було визнано безвісно відсутньою або оголошено померлою, або відомостей про місцеперебування цієї особи;
- c) ні, це може зробити тільки суд вищої інстанції;
- d) ні, таке рішення скасувати не можна.

35. Що є підставою для встановлення факту перебування фізичної особи на утриманні:

- a) постійний характер допомоги, що означає, що вона була не одноразовою, а надавалася систематично, протягом певного періоду часу, і що померлий взяв на себе обов'язок щодо утримання цього члена сім'ї;

- b) конкретна допомога, може й одноразова, але така, що надала можливість утримання;
- c) такі факти встановлюються в позасудовому порядку;
- d) покази свідка або інші докази.

36. В якому порядку розглядаються справи, пов'язані із встановленням факту каліцтва, коли з приводу цього виникає спір, а також якщо на підставі факту нещасного випадку признається пенсія особам, які внаслідок цього стали інвалідами:

- a) у позасудовому порядку;
- b) на розсуд суду;
- c) у порядку, встановленому для трудових спорів, спеціально уповноваженим органом або судом;
- d) у порядку, встановленому для трудових спорів або спеціально уповноваженим органом.

37. Хто може бути заявником у справах про встановлення факту реєстрації шлюбу, розірвання шлюбу, усиновлення:

- a) особи, стосовно яких здійснено реєстраційний запис, члени їхніх сімей, законні представники неповнолітніх і недієздатних, а також спадкоємці померлих;
- b) тільки особи, стосовно яких здійснено реєстраційний запис, або їх спадкоємці;
- c) особи, стосовно яких здійснено реєстраційний запис, або представники органів державної влади;
- d) будь-яка особа, яка зазначить мету встановлення такого факту.

38. Чи може суд у справах про оформлення права на спадщину витребувати відомості про смерть спадкодавця, відкриття спадкової справи нотаріальною конторою, перевірити коло спадкоємців тощо:

- a) ні, суд має діяти в межах заявлених вимог і вирішувати справу на підставі наданих доказів;
- b) так, а також з'ясувати наявність заповіту, право особи на обов'язкову частку;
- c) такі справи вирішуються тільки в позасудовому порядку;
- d) суд діє на власний розсуд.

39. Чи мають брати участь у справі про встановлення факту належності правовстановлюючих документів органи або організації, які його видали:

- a) так, як заявники;
- b) так, як заінтересовані особи;
- c) ні, вони не беруть участі, оскільки не мають заінтересованості;
- d) на розсуд суду.

40. Чи може справа про розірвання шлюбу за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі, розглядатися без участі засудженої особи, без її згоди:

- a) така справа може бути розглянута без участі засудженої особи;
- b) участь цієї особи є обов'язковою;
- c) за умови доручення засудженою особою своєму представнику;
- d) на розсуд суду.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте судову практику в справах окремого провадження за останні три роки. Яка питома вага таких справ у загальній кількості справ, що розглядаються судами в порядку цивільного судочинства? Проаналізуйте загальну кількість цивільних справ окремого провадження, розглянутих з порушенням строків, передбачених ст. 157 ЦПК, кількість скасованих і змінених в апеляційному порядку рішень у цивільних справах окремого провадження, а також кількість задоволених судами заяв у справах окремого провадження.

2. Підготуйте заяву про усиновлення або про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб. Які вимоги встановлено законом для таких заяв?

3. Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень кілька ухвал про залишення заяви без розгляду, якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виник спір про право, та проаналізуйте їх. Які саме підстави зумовили виникнення спору про право між учасниками справи? Чи спір було виявлено впродовж розгляду справи чи у вирішенні питання про її відкриття? Чи є процесуальні наслідки виявлення спору на різних стадіях провадження у справі?

4. Проаналізуйте судову практику в справах про визнання фізичної особи недієздатною. На яких підставах суд може розглянути таку справу без повідомлення й участі фізичної особи, щодо якої розглядається справа про визнання її недієздатною? Проаналізуйте рішення Європейського суду з прав людини від 27 березня 2008 року «Штукатуров проти Росії» та рішення Конституційного Суду РФ від 30 січня 2009 року.

5. Проаналізуйте судову практику в справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною, усиновлення та інші, в яких зобов'язані брати участь органи опіки та піклування. Які форми участі в судовому процесі органів опіки та піклування? Чи зобов'язаний суд дотримуватися рекомендацій, визначених органами опіки та піклування? В якому порядку вирішується питання про звільнення опікуна чи піклувальника особи?

6. Проаналізуйте судову практику видачі та скасування судових наказів, а також перегляду апеляційними судами ухвал про відмову в прийнятті заяви про видачу судового наказу або скасування судового наказу за 2011–2012 роки. Узагальніть підстави для скасування судових наказів. Підготуйте ухвалу суду про скасування виданого судового наказу.

7. Проаналізуйте судову практику про відмову в прийнятті заяви щодо видачі судового наказу або скасування судового наказу. Підготуйте ухвалу суду про відмову у прийнятті заяви щодо видачі судового наказу.

8. 06.08.2014 Деснянським районним судом м. Києва видано судовий наказ у справі № 754/18723/14-ц про стягнення заборгованості за житлово-комунальні послуги з Жарова Олександра Івановича на користь Комунального підприємства «Дирекція з управління та обслуговування житлового фонду» Деснянського району м. Києва.

Під час виконання судового наказу в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження», було виявлено, що в судовому наказі невірно вказана адреса боржника: замість «м. Київ, вул. Бикова, 3, кв. 61» зазначено «м. Київ, вул. Бикова, 61, кв. 3».

Складіть заяву Комунального підприємства «Дирекція з управління та обслуговування житлового фонду» Деснянського району м. Києва (адреса: вул. Закревського, 15, м. Київ, 02217) про внесення виправлень до судового наказу.

9. 05 серпня 2014 р. Ленінським районним судом м. Донецька видано судовий наказ у справі № 2-н/260/1100/2014 за заявою Комунального підприємства Донецької міської ради «Донецькміськтепломережа» про видачу судового наказу про стягнення з Добролюбової Наталії Іллівни (м. Донецьк, Київський проспект, 17, кв. 42) заборгованості за послуги опалення та гарячого водопостачання в сумі 1793,21 грн.

Добролюбова Н. І. про розгляд справи не знала, оскільки з 05 липня по 15 жовтня 2014 року проживала в м. Львові.

Повернувшись додому, Добролюбова Н. І. дізналась про виконання відповідного судового наказу ВДВС Київського районного управління юстиції у місті Донецьку та вирішила його оскаржити з таких підстав:

- вона не є основним квартиронаймачем квартири;
- основним квартиронаймачем і співвласником квартири є її брат Добролюбов Роман Ілліч;
- вона має статус біженця.

Складіть заяву Добролюбової Н. І. про скасування судового наказу. Не забудьте вказати про поважні причини пропуску строку на оскарження судового наказу та клопотати про його поновлення.

Задачі

№ 1. Про стягнення заборгованості

Комунальне підприємство «Куренівське» Подільського району міста Києва звернулося до суду із заявою про

видачу судового наказу про стягнення солідарно з Кириленка Владислава Петровича, Кущинського Миколи Івановича та Кущинської Дар'ї Владиславівни заборгованості по сплаті за житлово-комунальні послуги в розмірі 1689 гривень 63 копійки.

Розглянувши цю заяву, суд встановив, що квартира, в якій проживають боржники, приватизована, але хто і на якій підставі є її власником — у заяві не зазначено і наданими документами не підтверджується.

З матеріалів не вбачається, з яких тарифів виходив заявник, нараховуючи заборгованість, за які саме надані послуги нараховано заборгованість, з яких підстав заявник просить стягнути заборгованість з боржників у солідарному порядку.

Крім того, заявником не подано відповідні договори про надання житлово-комунальних послуг, інші письмові докази, що підтверджують фактичне надання та отримання таких послуг.

Враховуючи викладене, суд дійшов висновку, що на підставі поданої заяви та долучених до неї документів неможливо визначити, чи підлягає вона розгляду в порядку наказного провадження, та призначив у справі судове засідання з обов'язковим викликом сторін для з'ясування питання, чи має місце в цьому випадку спір про право, чи заявлені КП «Куренівське» Подільського району міста Києва вимоги є безспірними і допускають їх вирішення в порядку наказного провадження.

Проаналізуйте дії суду. Чи відповідають вони вимогам процесуального закону?

Яке процесуальне рішення, на ваше переконання, має ухвалити суд за результатами розгляду зазначеної заяви? Відповідь на це питання дайте з урахуванням положень ч. 3 ст. 156 Житлового кодексу України, а також п. 6 ст. 98 ЦПК України.

№ 2. Про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати

Ємець Дмитро Павлович звернувся до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати, компенсації за порушення строків її виплати, відшкодування моральної шкоди, завданої затримкою

розрахунку, та витрат на правову допомогу з Товариства з обмеженою відповідальністю «БКФ».

З урахуванням п. 12 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 № 14 «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження»⁶³ визначте, які вимоги підлягають розгляду в порядку наказного провадження, а які — ні.

З урахуванням ч. 5 ст. 100 ЦПК України та п. 8 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 № 14 зробіть власний висновок, яке процесуальне рішення має ухвалии суд за результатами розгляду вказаної заяви Ємця Д. П. про видачу судового наказу.

№ 3. Про стягнення нарахованої, але не виплаченої заробітної плати

У червні 2014 року до Кременецького районного суду Тернопільської області надійшла заява комунального підприємства теплових мереж Тернопільської обласної ради «Тернопільтеплокомуненерго» про видачу судового наказу про стягнення з Кулакової Галини Степанівни 7901 гривні 97 копійок боргу за надані послуги із забезпечення житла тепловою енергією в особі Кременецької теплотільниці.

Розглянувши цю заяву, суд встановив її відповідність вимогам процесуального закону та відкрив наказне провадження.

Але після постановлення ухвали про відкриття наказного провадження суддею було з'ясовано, що 25 грудня 2013 року Кременецьким районним судом вже ухвалено судовий наказ про стягнення з Кулакової Г. С. 7901 гривень 97 копійок боргу за надані послуги із забезпечення житла тепловою енергією в особі Кременецької теплотільниці. А 21 січня 2014 р. ухвалою Кременецького районного суду цей судовий наказ було скасовано за заявою комунального

⁶³ Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 № 14 «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0014740-11>

підприємства теплових мереж Тернопільської обласної ради «Тернопільтеплокомуненерго», оскільки з поданих матеріалів вбачається спір про право.

Внаслідок виявлення зазначених вище обставин суд ухвалив таке:

«Закрити провадження за заявою комунального підприємства теплових мереж Тернопільської обласної ради «Тернопільтеплокомуненерго» про видачу судового наказу про стягнення з Кулакової Галини Степанівни 7901 гривні 97 копійок боргу за надані послуги із забезпечення житла тепловою енергією в особі Кременецької теплотільниці.

Апеляційна скарга на ухвалу суду подається до Тернопільського апеляційного суду через Кременецький районний суд протягом п'яти днів з дня її проголошення. У разі якщо ухвалу було постановлено без участі особи, яка її оскаржує, апеляційна скарга подається протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали».

Проаналізуйте зазначене рішення суду. Чи відповідає воно вимогам процесуального закону? Зверніть увагу на п. 11 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 № 14 «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження», подумайте, чи передбачено процесуальним законом інший варіант вирішення справи в порядку наказного провадження після відкриття наказного провадження, окрім видачі судового наказу?

Яке процесуальне рішення прийняли б ви на місці судді? Які висновки слід зробити з вищеописаної ситуації?

№ 4. Про стягнення боргу за комунальні послуги

На розгляд суду надійшла заява Ковельського управління водопровідно-каналізаційного господарства «Ковельводоканал» до Лунного Остапа Григоровича про видачу судового наказу про стягнення боргу за надані послуги водопостачання та водовідведення.

У порядку ч. 6 ст. 100 ЦПК України суд звернувся до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання фізичної особи — боржника.

За відомостями адресно-довідкового підрозділу УДМС України у Волинській області громадянин Лунний Остап Григорович знятий з реєстрації 08 вересня 2012 року у зв'язку зі смертю.

Чи допускають дані правовідносини правонаступництво? Яке процесуальне рішення має ухвалили суд за результатами розгляду заяви Ковельського управління водопровідно-каналізаційного господарства «Ковельводоканал» до Лунного Остапа Григоровича про видачу судового наказу про стягнення боргу за надані послуги водопостачання та водовідведення?

№ 5. Про стягнення боргу

Товариство з обмеженою відповідальністю «Мелітопольські теплові мережі» звернулося до суду із заявою про видачу судового наказу про стягнення з Краснова Віктора Романовича заборгованості за послуги з постачання теплової енергії.

У своїй заяві, окрім викладу інших фактів, ТОВ «Мелітопольські теплові мережі» зазначило про таке: «Відповідно до вимог ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» та цивільного законодавства у виконавчому листі зазначається індивідуальний ідентифікаційний номер стягувача та боржника (для фізичних осіб — платників податків). Відсутність цих відомостей може призвести до затягування виконання судового рішення.

Відповідно ст. 137 ЦПК України у випадку, коли з отриманням доказів у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є труднощі, суд за їх клопотанням зобов'язаний витребувати такі докази.

Оскільки заявнику невідомий індивідуальний ідентифікаційний номер боржника і ТОВ «Мелітопольські теплові мережі» не має можливості самостійно його встановити, заявник просить суд:

1. Відкрити наказне провадження за заявою Товариства з обмеженою відповідальністю «Мелітопольські теплові мережі» про видачу судового наказу про стягнення з Краснова Віктора Романовича заборгованості за послуги з постачання теплової енергії в сумі 2196 грн 83 коп.

2. Зобов'язати Мелітопольську об'єднану державну податкову інспекцію надати суду інформацію щодо індивідуального ідентифікаційного номера Краснова Віктора Романовича.

3. Видати судовий наказ».

Як ви вважаєте, яким чином суд має відреагувати на зазначене клопотання ТОВ «Мелітопольські теплові мережі» про зобов'язання ДПІ надати суду інформацію щодо індивідуального ідентифікаційного номера Краснова Віктора Романовича, зазначене в заяві про видачу судового наказу? Прийміть до уваги п. 11 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23.12.2011 № 14 «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження».

№ 6. Про встановлення факту родинних відносин

Заявник звернувся до суду із заявою про встановлення факту родинних відносин, в обґрунтування якої вказує, що він та його батько народилися у Російській Федерації. У червні 2014 року батько Швачко І. О. помер. Оскільки заявник є інвалідом третьої групи, то за життя батька він знаходився на його утриманні. Після смерті батька він звернувся до Пенсійного фонду України в м. Свердловську з приводу переходу на пенсію свого батька, але під час вивчення документів було виявлено невідповідності, а саме: у паспорті та трудовій книжці заявника його прізвище вказано як «Швачко», а у свідоцтві про народження — «Швачка». Через це у нього виникли труднощі щодо документального підтвердження факту наявності родинних відносин між ним і його батьком. У зв'язку з вищевикладеним він просить суд постановити рішення, яким встановити факт, що померлий (російською мовою) Швачка О. М. є рідним батьком Швачко І. О.

В якому провадженні суд має розглядати цю справу?

Під час вирішення справи врахуйте такі обставини:

у судовому засіданні встановлено, що відповідно до свідоцтва про смерть, виданого відділом актів цивільного стану управління запису актів цивільного стану Ставропольського краю по Кочубіївському району, 12 червня 2014 року помер батько заявника Швачка О. М., уродженець с. Кочубіївське Кочубіївського району Ставропольського краю РСФСР, що на даний час є Російською Федерацією. Відповідно до свідоцтва про народження заявника Швачко І. О., актовий запис № 121, він народився у с. Кочубіївське Кочубіївського району Ставропольського краю

РФСР, що на даний час є Російською Федерацією, тому його прізвище зазначено російською мовою як «Швачка», та його батьком є (російською мовою) Швачка. У трудовій книжці заявника його прізвище зазначено російською мовою як «Швачка», оскільки вона заповнювалася під час його проживання у Російській Федерації.

Проаналізуйте особливості розгляду цієї категорії справ.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>

2. Постанова ВСС України з розгляду цивільних та кримінальних справ № 14 від 23.12.2011 «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2013_rik.html

3. Окреме провадження : Монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. — Х. : Право, 2011. — 312 с.

4. Ясинок М. М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект) [Текст] : Монографія / М. М. Ясинок; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». — [Суми] : [Сум. нац. аграр. ун-т], 2011. — 380 с.

5. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : www.sc.gov.ua

6. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

7. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс.

8. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua

9. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 15. АПЕЛЯЦІЙНЕ ТА КАСАЦІЙНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

План

1. Суть і значення апеляційного оскарження рішень та ухвал суду першої інстанції.
2. Право на апеляційне оскарження рішень та ухвал суду, порядок і строки його реалізації.
3. Процесуальний порядок розгляду і вирішення цивільних справ судом апеляційної інстанції.
4. Повноваження суду апеляційної інстанції та підстави їх реалізації. Рішення та ухвали суду апеляційної інстанції.
5. Поняття і значення касаційного провадження.
6. Право касаційного оскарження.
7. Процесуальний порядок розгляду і вирішення цивільних справ судом касаційної інстанції.
8. Повноваження суду касаційної інстанції. Судові рішення суду касаційної інстанції.

Короткий зміст теми

Апеляційне провадження цивільного судочинства — це інститут цивільного процесуального права, що регулює порядок перегляду судових рішень судів першої інстанції, які не набрали законної сили, судом апеляційної інстанції на підставах, визначених законом, за заявою осіб, які брали участь у справі, або осіб, права та законні інтереси яких зачіпає рішення, що оскаржується.

Право оскарження судових рішень, ухвалених судом першої інстанції, в апеляційному порядку мають:

- 1) сторони й інші особи, які беруть участь у справі;
- 2) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права та обов'язки;
- 3) їхні представники та правонаступники.

До судових рішень суду першої інстанції, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, належать такі:

- 1) рішення суду першої інстанції повністю або частково;
- 2) ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду, у випадках, передбачених ст. 293 ЦПК України;
- 3) судові накази в порядку, встановленому ч. 9 ст. 105¹ ЦПК України.

Строки апеляційного оскарження рішень суду особами, що брали участь у справі, становить 10 днів з дня його проголошення або з дня отримання копії цього рішення особами, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні під час його проголошення.

Строк оскарження ухвали суду становить 5 днів з дня її проголошення або з дня отримання її копії.

Процесуальний порядок апеляційного провадження:

- 1) відкриття провадження у справі за апеляційною скаргою, поданою через суд першої інстанції;
- 2) підготовка розгляду справи апеляційним судом;
- 3) розгляд справи й ухвалення рішення або постановлення ухвали апеляційного суду.

Повноваження апеляційного суду:

— за наслідками розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції апеляційний суд має право:

- 1) постановити ухвалу про відхилення апеляційної скарги і залишення рішення без змін;
- 2) скасувати рішення суду першої інстанції та ухвалити нове рішення по суті позовних вимог;
- 3) змінити рішення;
- 4) постановити ухвалу про скасування рішення суду першої інстанції та закриття провадження у справі або залишення заяви без розгляду;

— за наслідками розгляду скарги на ухвалу суду першої інстанції апеляційний суд має право:

1) постановити ухвалу про відхилення апеляційної скарги і залишення ухвали без змін;

2) скасувати ухвалу і постановити нову ухвалу;

3) змінити ухвалу;

4) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції;

— за наслідками розгляду скарги на судовий наказ апеляційний суд має право:

1) постановити ухвалу про відхилення апеляційної скарги і залишення судового наказу без змін;

2) постановити ухвалу про скасування судового наказу та роз'яснити, що заявлені стягувачем вимоги можуть бути розглянуті в позовному провадженні з додержанням загальних правил щодо пред'явлення позову;

3) змінити судовий наказ.

Касаційне провадження цивільного судочинства — це інститут цивільного процесуального права, який регулює порядок перегляду судових рішень судів першої інстанції, після їх перегляду судом апеляційної інстанції, а також рішень та ухвал судів апеляційної інстанції, які набрали законної сили, судом касаційної інстанції на підставах неправильного застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, за заявою осіб, які брали участь у справі, або осіб, права та законні інтереси яких зачіпає судове рішення.

Право оскарження судових рішень у касаційному порядку мають:

1) сторони й інші особи, які беруть участь у справі;

2) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи чи обов'язки;

3) їхні представники та правонаступники.

Судові рішення, які можуть бути оскаржені в касаційному порядку:

1) рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення й ухвали апеляційного суду, постановлені за результатами апеляційного розгляду;

2) ухвали суду першої інстанції, вказані у пунктах 1, 3, 4, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31–33 частини першої

ст. 293 ЦПК України, після їх перегляду в апеляційному порядку й ухвали апеляційного суду, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі.

Підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Строки подання касаційної скарги становлять двадцять днів з дня набрання законної сили рішенням або ухвалою апеляційного суду.

Процесуальний порядок розгляду справи судом касаційної інстанції:

- 1) відкриття касаційного провадження у справі;
- 2) підготовка справи до касаційного розгляду;
- 3) попередній розгляд справи;
- 4) розгляд і вирішення справи судом касаційної інстанції.

Повноваження суду касаційної інстанції:

— за наслідками розгляду касаційної скарги на рішення суду касаційної інстанції має право:

1) постановити ухвалу про відхилення касаційної скарги і залишення рішення без змін;

2) постановити ухвалу про повне або часткове скасування рішення і передати справу на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції;

3) постановити ухвалу про скасування рішення апеляційного суду і залишити в силі судове рішення суду першої інстанції, що було помилково скасоване апеляційним судом;

4) постановити ухвалу про скасування судових рішень і закрити провадження у справі або залишити заяву без розгляду;

5) скасувати судові рішення й ухвалити нове рішення або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд;

— за наслідками розгляду касаційної скарги на ухвалу суду касаційної інстанції має право:

1) постановити ухвалу про відхилення касаційної скарги і залишення ухвали без змін;

2) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої або апеляційної інстанції;

3) змінити або скасувати ухвалу та вирішити питання по суті;

4) скасувати ухвалу і залишити в силі ухвалу, що була помилково скасована апеляційним судом.

Теоретичні питання

1. У чому полягають суть і значення принципу апеляційного та касаційного оскаржень судових рішень? Проаналізуйте основні етапи становлення апеляційного та касаційного провадження у вітчизняному цивільному процесуальному законодавстві.

2. Проаналізуйте основні положення роботи К. В. Гусарова «Інстанційний перегляд судових рішень в порядку цивільного судочинства». Які сучасні моделі перегляду судових рішень у порядку цивільного судочинства видаються вам найефективнішими?

3. Визначте особливості реалізації права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень. Які вимоги та порядок подання апеляційних і касаційних скарг?

4. Проаналізуйте процесуальний порядок розгляду і вирішення цивільних справ судом апеляційної інстанції та порівняйте його з порядком розгляду і вирішення цивільних справ судом касаційної інстанції.

5. Охарактеризуйте повноваження суду апеляційної інстанції та підстави їх реалізації, порівняйте їх із повноваженнями суду касаційної інстанції та особливості їх застосування.

6. Ознайомтеся з рішенням ЄСПЛ у справі Брумареску проти Румунії⁶⁴ та у справі Рябих проти РФ⁶⁵, Трегубенко

⁶⁴ Рішення ЄСПЛ у справі Брумареску проти Румунії... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://european-court.ru/uploads/ECHR_Brumarescu_v_Romania_28_10_1999.doc

⁶⁵ Рішення ЄСПЛ у справі Рябих проти РФ... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm>

проти України⁶⁶. Поясніть, у чому саме, на думку ЄСПЛ, полягає принцип юридичної визначеності судового рішення. Охарактеризуйте участь Генерального прокурора Румунії в цій справі та його права, визначені ЦПК Румунії. В чому полягає право на доступ до суду, як воно співвідноситься з правом на оскарження судових рішень? Проаналізуйте механізм провадження з перегляду судового рішення у порядку нагляду та його роль у цивільному судочинстві.

Тестові завдання

1. В якому порядку відповідач може оскаржити ухвалу суду першої інстанції про відкриття провадження у справі:

- a) в порядку апеляційного провадження окремо від рішення суду відповідно до ч. 1 ст. 293 ЦПК України;
- b) в порядку апеляційного провадження, але заперечення на ухвалу про відкриття провадження у справі включаються до апеляційної скарги на рішення суду;
- c) в порядку апеляційного або касаційного провадження;
- d) така ухвала не підлягає оскарженню.

2. Які процесуальні дії можна здійснити у разі відмови суду першої інстанції у залученні до участі у справі як третьої особи:

- a) оскаржити ухвалу про відмову у залученні як третьої особи в порядку апеляційного провадження;
- b) оскаржити рішення суду, ухвалене судом першої інстанції, в порядку апеляційного провадження як особа, яка не брала участі у справі, але рішенням зачіпалися її права та законні інтереси;

⁶⁶ Рішення ЄСПЛ у справі Трегубенко проти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_355

- с) заявити клопотання про співучасть у справі на боці однієї зі сторін;
- д) оскаржити ухвалу про відмову у залученні як третьої особи в порядку касаційного провадження.

3. Чи може суд поновити або продовжити строк на апеляційне оскарження особі, яка не брала участі у справі:

- а) так, може поновити строк на апеляційне оскарження у разі поважних причин та відповідного клопотання про це;
- б) так, може продовжити строк на апеляційне оскарження у разі поважних причин та відповідного клопотання про це;
- с) ні, апеляційна скарга, подана із порушенням строків, судом залишається без руху;
- д) ні, у разі порушення строків подання апеляційної скарги суд відмовляє у відкритті провадження.

4. Як має діяти суд у разі несплати заявником судових витрат під час подання апеляційної скарги:

- а) суд залишає таку скаргу без руху в загальному порядку, передбаченому ЦПК України;
- б) суд відмовляє у відкритті провадження у справі;
- с) за подання апеляційних скарг законом не передбачено вимог про сплату судових витрат;
- д) суд залишає таку скаргу без розгляду в загальному порядку, передбаченому ЦПК України.

5. Чи має право суд апеляційної інстанції досліджувати докази у справі:

- а) так, суд досліджує докази, які судом першої інстанції досліджено з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких неправомірно відмовлено, а також нові докази, неподання яких до суду першої інстанції зумовлено поважними причинами;
- б) так, суд досліджує тільки нові докази, неподання яких до суду першої інстанції зумовлено поважними причинами;
- с) суд апеляційної інстанції не має права досліджувати докази у справі;
- д) так, суд може досліджувати будь-які докази, надані учасниками апеляційного провадження.

6. Як має діяти суд апеляційної інстанції у разі виявлення обставин, що не були досліджені судом першої інстанції:

- a) якщо це обставини, які мали значення для справи, неповне з'ясування їх судом є підставою для скасування рішення суду першої інстанції;
- b) це порушення норм процесуального права, й у разі неправильного вирішення справи це є підставою для скасування рішення суду;
- c) суд апеляційної інстанції не досліджує докази у справі та не виявляє обставини справи;
- d) скасувати рішення, що оскаржується, та направити справу на новий розгляд.

7. Чи можна оскаржити ухвалу апеляційного суду про відхилення апеляційної скарги і залишення судового наказу без змін або ухвали про зміну судового наказу:

- a) ні, ці ухвали апеляційного суду не підлягають оскарженню в порядку касаційного провадження;
- b) в порядку касаційного провадження можна оскаржити тільки ухвалу апеляційного суду про зміну судового наказу;
- c) в порядку касаційного провадження можна оскаржити тільки ухвалу апеляційного суду про відхилення апеляційної скарги і залишення судового наказу без змін;
- d) так, ці ухвали оскаржуються в загальному порядку.

8. Чи може бути оскаржена ухвала суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження у справі до суду касаційної інстанції:

- a) так, тільки після її перегляду судом апеляційної інстанції;
- b) ні, не може, така ухвала може бути оскаржена лише до суду апеляційної інстанції, а ухвалене за результатами розгляду такої ухвали рішення апеляційного суду є остаточним і оскарженню не підлягає;
- c) така ухвала взагалі не підлягає оскарженню;
- d) так, ухвала про відмову у відкритті провадження може бути оскаржена або до суду апеляційної інстанції протягом п'яти днів від дати її проголошення, або до суду касаційної інстанції протягом 20 днів з дати її проголошення.

9. Яка з перелічених нижче ухвал може бути оскаржена до суду касаційної інстанції:

- a) ухвала суду апеляційної інстанції про залишення апеляційної скарги без руху;
- b) ухвала суду першої інстанції про залишення заяви без розгляду;
- c) ухвала суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті провадження у справі;
- d) ухвала суду першої інстанції про відкриття провадження у справі після її перегляду судом апеляційної інстанції.

10. Чи можуть особи, які беруть участь у справі, надаючи пояснення суду касаційної інстанції, повідомити про нові докази у справі:

- a) так, суд касаційної інстанції може досліджувати докази, які іншими судами досліджено з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких було неправомірно відмовлено, а також нові докази, неподання яких зумовлено поважними причинами;
- b) ні, суд касаційної інстанції не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими;
- c) суд касаційної інстанції може досліджувати тільки докази, які іншими судами досліджено з порушенням встановленого порядку або в дослідженні яких було неправомірно відмовлено;
- d) особи, які беруть участь у справі в суді касаційної інстанції, мають право надавати не тільки пояснення, а й докази на їх обґрунтування.

11. Як має діяти суд касаційної інстанції у разі виявлення порушень норм процесуального права, що призвело до постановлення незаконної ухвали суду:

- a) скасувати вказану ухвалу суду і направити її на новий розгляд, якщо вказана ухвала перешкоджає подальшому провадженню у справі;
- b) скасувати вказану ухвалу суду і направити її на новий розгляд;

- c) скасувати вказану ухвалу суду і постановити нову;
- d) скасувати вказану ухвалу суду і закрити провадження у справі.

12. Чи можуть особи, які не беруть участі у справі, брати участь у судовому засіданні з розгляду справи судом касаційної інстанції:

- a) так, відповідно до ст. 6 ЦПК України розгляд справ у всіх судах проводиться усно і відкрито;
- b) ні, відповідно до ст. 347 ЦПК України суд касаційної інстанції у судовому засіданні про ухвалене рішення (ухвалу) оголошує тільки особам, які беруть участь у справі;
- c) це питання вирішується окремою ухвалою суду за клопотанням осіб, які беруть участь у справі;
- d) це питання вирішується судом касаційної інстанції залежно від складності справи.

Практичні завдання

1. Складіть порівняльну схему-таблицю двох різних проваджень із перегляду судових рішень — апеляційного та касаційного — за запропонованим прикладом.

	Апеляційне провадження	Касаційне провадження
Суб'єкти звернення		
Об'єкти оскарження		
Підстави звернення		
Строки звернення		
Порядок розгляду справи		
Повноваження суду		

Виділіть загальні й особливі ознаки цих проваджень.

Проаналізуйте дані судової статистики: скільки рішень та ухвал судів першої інстанції оскаржуються до судів апеляційної та касаційної інстанції? Яка частка цих скарг задовольняється

судами вищих інстанцій? Чи є ефективною система перегляду судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанції?

2. Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень кілька ухвал різних судів апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження. Які є підстави для відмови у відкритті апеляційного провадження?

Чи оскаржувалися в касаційному порядку знайдені вище ухвали судів апеляційної інстанції про відмову у відкритті провадження у справі? Які підстави та порядок оскарження ухвал апеляційного суду? Підготуйте касаційну скаргу на будь-яку із знайдених ухвал апеляційного суду про відмову у відкритті провадження у справі.

3. Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень і проаналізуйте ухвали суду касаційної інстанції, де він відхиляє касаційну скаргу і залишає рішення без змін на підставі ч. 2 ст. 337 ЦПК України — у зв'язку з неможливістю скасування правильного по суті та справедливого рішення з одних лише формальних міркувань.

Які порушення норм процесуального права суди касаційної інстанції відносять до «формальних міркувань» і чому?

4. Знайдіть в Єдиному державному реєстрі судових рішень і проаналізуйте ухвали суду касаційної інстанції про повне або часткове скасування рішення суду і передачу справи на новий розгляд до суду першої або апеляційної інстанції. Узагальніть підстави для скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанції, які зазначено в знайдених вами ухвалях. Які саме порушення норм процесуального права унеможливають встановлення фактичних обставин і мають значення для правильного вирішення справи та найчастіше стають підставами для скасування судового рішення?

5. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень і проаналізуйте ухвали апеляційного суду про відмову у відкритті касаційного провадження у справі у зв'язку з необґрунтованістю касаційної скарги і відсутністю обґрунтованих підстав для перевірки матеріалів справи. В чому найчастіше полягає необґрунтованість касаційної скарги?

Задачі

№ 1. Про автомобіль

У Новозаводському районному суді м. Чернігова розглядалася справа за позовом Петрова Павла Вікторовича до Петрової Ганни Михайлівни та за зустрічним позовом Петрової Г. М. до Петрова П. В. про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя. Разом з іншими вимогами Петров П. В. просив визнати автомобіль Hyundai Tucson 2006 року випуску, зареєстрований на дружину, спільною власністю подружжя, та здійснити поділ спільного майна таким чином, щоб визнати за ним право власності на цей автомобіль (а дружині присудити інший автомобіль, придбаний подружжям).

У процесі розгляду справи до суду звернувся Краснов Віталій Вікторович із заявою про залучення його до участі у справі як третьої особи, що заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, посилаючись на те, що цим спором зачіпаються його майнові права. Одночасно подав позов до Петрова П. В. про визнання за Красновим В. В. права власності на автомобіль Hyundai Tucson 2006 року випуску на тій підставі, що надавав Петрову П. В. грошові кошти в розмірі 12 000 доларів США в борг, а Петров П. В. до моменту повернення боргу віддав Краснову В. В. у користування цей автомобіль (віддав ключі та технічний паспорт); вони з Петровим П. В. домовилися, що у разі якщо Петров П. В. не зможе повернути кошти, автомобіль перейде у власність Краснова В. В. На час розгляду справи в суді Петров П. В. Краснову В. В. заборговані грошові кошти не повернув.

Ухвалою суду Краснову В. В. було відмовлено у задоволенні заяви про залучення до участі у вказаній справі як третьої особи із самостійними вимогами щодо предмета спору на тій підставі, що, як виявилось, на момент звернення Краснова В. В. до суду із зазначеними заявою та позовом Петров П. В. вже відмовився від своїх позовних вимог щодо визнання за ним права власності на автомобіль Hyundai Tucson 2006 року випуску, і провадження у справі в цій частині було закрито.

Чи може Краснов В. В. подати апеляційну скаргу на ухвалу Новозаводського районного суду м. Чернігова про відмову в

залученні Краснова В. В. до участі в справі як третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги на предмет спору? Яким би чином ви порадили Краснову В. В. далі захищати свої права. Уявіть, що Краснов В. В. звернувся до вас за юридичною консультацією, спробуйте скласти детальне письмове резюме «план подальших дій» з посиланням на норми законодавства (в цьому випадку уважний юрист зможе запропонувати Краснову В. В. кілька варіантів подальших кроків).

№ 2. Про кредит

Банк «Свобода» (м. Київ, вул. Велика Житомирська, 4, Шевченківський район) звернувся до Дніпровського районного суду м. Києва з позовом до Шамрила Олега Станіславовича (м. Київ, вул. Будівельників, 36, кв. 8, Дніпровський район) про стягнення заборгованості за кредитним договором № 1 від 12.01.2012. У судовому засіданні у справі Шамрило О. С. повідомив, що у провадженні Шевченківського районного суду м. Києва знаходиться справа за позовом Шамрила О. С. до банку «Свобода» про визнання кредитного договору № 1 від 12.01.2012 недійсним на тій підставі, що споживчий кредит за договором надано в іноземній валюті. Шамрило О. С. просив зупинити провадження у справі про стягнення заборгованості за кредитним договором до вирішення пов'язаної справи — про визнання цього кредитного договору недійсним у Шевченківському районному суді м. Києва.

Ухвалою Дніпровського районного суду м. Києва Шамрило О. С. було відмовлено в задоволенні його клопотання про зупинення розгляду справи.

Як ви вважаєте, чи суд постановив незаконну ухвалу? Чи може Шамрило О. С. оскаржити зазначену ухвалу в апеляційному (в касаційному) порядку?

Чи зобов'язаний був у цьому випадку Дніпровський районний суд м. Києва зупинити розгляд справи за позовом банку «Свобода» до Шамрила О. С. про стягнення заборгованості за кредитним договором? Чи є доцільним у цьому випадку зупинення розгляду справи за позовом банку «Свобода» до Шамрила О. С. про стягнення заборгованості за кредитним договором?

Спробуйте спрогнозувати подальший розвиток подій:

- якщо Шамрило О. С. подасть апеляційну скаргу на ухвалу Дніпровського районного суду м. Києва про відмову в зупиненні провадження у справі, то...;

- якщо за зазначених обставин рішенням Шевченківського районного суду м. Києва буде задоволено позов Шамрила О. С., то...;
- якщо за зазначених обставин рішенням Шевченківського районного суду м. Києва буде відмовлено в задоволенні позову Шамрила О. С., то...;
- якщо Шамрило О. С. у подальшому в апеляційній скарзі на рішення Дніпровського районного суду м. Києва за позовом банку про стягнення заборгованості зазначить про грубе порушення Дніпровським районним судом м. Києва норм процесуального закону, яке виявилось у відмові зупинити провадження у справі, чи буде це підставою для визнання незаконним і скасування рішення Дніпровського районного суду м. Києва?
- якщо в подальшому Шамрилом О. С. буде подано апеляційну скаргу на рішення Дніпровського районного суду м. Києва за позовом банку про стягнення заборгованості, і на час розгляду цієї апеляційної скарги в суді апеляційної інстанції справа за позовом Шамрила О. С. до банку про визнання кредитного договору недійсним ще не буде вирішена, чи зможе він заявити до суду апеляційної інстанції аналогічне клопотання про зупинення розгляду справи за позовом банку про стягнення заборгованості за кредитним договором до вирішення пов'язаної справи?

№ 3. Про будинок

У 2007 році Симонов Анатолій Якович продав Пивоваровій Олені Станіславівні житловий будинок. Згідно з договором, Пивоварова О. С. частину коштів за будинок сплатила одразу, а іншу частину зобов'язалася сплатити протягом наступних п'яти років. На час продажу будинку Симонов А. Я. перебував у шлюбі з Симоною Ганною Миколаївною (будинок був спільною сумісною власністю подружжя, дружина надала згоду на його продаж), але у 2010 році шлюб було розірвано.

Пивоварова О. С. неповністю виконала свої зобов'язання за договором купівлі-продажу та недоплатила Симонову А. Я. частину коштів. Унаслідок зазначеного Симонов А. Я. звернувся до суду з позовом до Пивоварової О. С. про розірвання договору купівлі-продажу. Пивоварова О. С. подала до

Симонова А. Я. зустрічний позов про визнання права власності на будинок.

Рішенням суду в задоволенні первісного позову було відмовлено, зустрічний позов було задоволено.

Симонов А. Я. подав апеляційну скаргу на рішення суду. Апеляційним судом було відкрито провадження у справі та призначено судовий розгляд на 13 червня 2014 р. У судовому засіданні суд заслухав пояснення сторін, після чого за клопотанням Пивоварової О. С. оголосив перерву в судовому засіданні до 1 липня 2014 р. для надання нею додаткових доказів у справі.

Симонову А. Я. здавалося, що колегія суддів налаштована проти нього та не ухвалить рішення на його користь. Розмірковуючи про можливість надання додаткових доказів на свою користь, він зателефонував колишній дружині, розповів їй про всю ситуацію, що склалася (до цього моменту вона не знала про зазначений судовий спір, оскільки проживала в іншому місті та зв'язків з колишнім чоловіком не підтримувала, кошти від продажу будинку їй не цікавили), просив з'явитися в судове засідання та допомогти йому переконати суд у своїй правоті.

Симонова Г. М. (будучи юристом за освітою) приїхала до Симонова А. Я., ознайомила з усіма документами у справі, які були у колишнього чоловіка, після чого склала та 27 червня 2014 р. зареєструвала в апеляційному суді заяву про приєднання до апеляційної скарги Симонова А. Я. зі сплатою судового збору (на тій підставі, що оскільки будинок був спільним майном подружжя, вона має на нього ті самі права, що і колишній чоловік; Симонова Г. М. вирішила подавати саме заяву про приєднання, оскільки окрему апеляційну скаргу слід подавати через суд першої інстанції, і вона не потрапить в апеляційний суд до 1 липня 2014 р.) та з клопотанням про поновлення строків на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції (у зв'язку з тим, що внаслідок розлучення з чоловіком вона не знала про розгляд у суді справи, яка стосується її прав та законних інтересів).

Спробуйте спрогнозувати, яке рішення ухвалить суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду в судовому засіданні від 01 липня 2014 р. заяви Симонової Г. М. про приєднання до апеляційної скарги та клопотання про поновлення строків на апеляційне оскарження рішення суду.

Як апеляційний суд має вирішити питання в судовому засіданні від 01 липня 2014 р. заяву та клопотання Симонової Г. М.?

Уявіть себе адвокатом Симонової Г. М. Що б ви порадили їй зробити, якщо б разом з нею приїхали до Симонова А. Я., ознайомилися з документами та дізналися про зазначені обставини справи?

№ 4. Про борг

Шатур Петро Геннадійович звернувся до суду з позовом до Шатура Костянтина Геннадійовича про стягнення боргу в розмірі 100 000,00 грн.

Рішенням Шевченківського районного суду м. Києва від 2 квітня 2014 р., залишеним у силі ухвалою Апеляційного суду міста Києва від 24 липня 2014 р., у задоволенні позову було відмовлено повністю. Розгляд справи в Апеляційному суді міста Києва відбувався без участі Шатура П. Г. Ухвалу Апеляційного суду міста Києва Шатур П. Г. отримав поштою 28 липня 2014 р.

Шатур Петро Геннадійович подав касаційну скаргу.

Які процесуальні рішення і яким судом будуть ухвалені за результатами одержання касаційної скарги у таких випадках:

1) касаційна скарга подана до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ через Апеляційний суд м. Києва;

2) касаційна скарга подана безпосередньо до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; до касаційної скарги додана квитанція і опис про направлення Шатуром П. Г. копії касаційної скарги і долучених до неї документів на адресу відповідача у справі;

3) касаційна скарга подана до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ через Апеляційний суд м. Києва 15 серпня 2014 р. без клопотання про поновлення пропущеного строку;

4) касаційна скарга подана безпосередньо до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 15 серпня 2014 р. без клопотання про поновлення пропущеного строку;

5) касаційна скарга подана безпосередньо до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних

справ 11 серпня 2014 р. без клопотання про поновлення пропущеного строку; за подання касаційної скарги сплачено судовий збір у розмірі 500 грн.

№ 5. Про оскарження заочного рішення

Банк звернувся до суду з позовом до Безіменного Миколи Станіславовича про стягнення заборгованості за кредитним договором. У порядку ч. 3 ст. 122 суд перевірів зареєстроване місце проживання відповідача та направив повістку про виклик у судове засідання. Повістка повернулася до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання». Згідно з ч. 5 ст. 74 ЦПК України суд вважав, що судовий виклик здійснено належним чином, та ухвалив у справі заочне рішення.

Через півроку Безіменний М. І. подав до суду заяву про перегляд заочного рішення, в якій клопотав про поновлення пропущеного процесуального строку на подання такої заяви та зазначав про обставини, внаслідок яких не з'явився в судове засідання, а саме, що він виїжджав на заробітки за кордон на півроку. Просив скасувати заочне рішення у справі та призначити справу до судового розгляду в загальному порядку.

Ухвалою суду заяву про перегляд заочного рішення було залишено без руху на тій підставі, що заявник лише вказав про поважні причини неявки в судове засідання, але не зазначив про докази, якими він обґрунтовує свої заперечення проти вимог банку. Безіменному М. І. було надано строк на усунення недоліків, але в зазначений строк заявник недоліків не усунув, унаслідок чого заява про перегляд заочного рішення була повернута Безіменному М. І.

Протягом 5 днів після отримання ухвали суду про повернення заяви про перегляд заочного рішення Безіменний М. І. подав апеляційну скаргу на заочне рішення суду.

Чи прийме апеляційний суд до розгляду апеляційну скаргу Безіменного М. І.?

Цікаво, що незважаючи на положення ч. 5 ст. 74 ЦПК України «У разі відсутності осіб, які беруть участь у справі, за зареєстрованою адресою вважається, що судовий виклик або судове повідомлення вручене їм належним чином», у п. 3 Узагальнення практики розгляду судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства при розгляді цивільних справ у порядку заочного розгляду, складеного Апеляційним судом

м. Києва 22.08.2013⁶⁷. Апеляційний суд м. Києва все одно зазначив: «Повернення відділенням зв'язку судової повістки за закінченням терміну зберігання не можна вважати належним повідомленням особи, яка бере участь у справі, оскільки це не відповідає вимогам ст. 76 ЦПК України».

Проаналізуйте зазначене питання з науково-теоретичної точки зору. Прийміть до уваги, з одного боку, строки розгляду справи у суді та принцип доступності правосуддя як право кожного на розгляд його справи в суді у розумний строк, а з другого — принцип гласності судового процесу як право кожного знати про розгляд справи щодо нього у суді. Зробіть власні висновки щодо того, чи справедливим та обґрунтованим є положення ч. 5 ст. 76 ЦПК України, чи проблема належного повідомлення відповідача має бути вирішена в якийсь інший спосіб.

Як ви вважаєте, саме лише неналежне повідомлення відповідача про розгляд справи в суді може бути підставою для скасування рішення суду в апеляційній інстанції?

№ 6. Про оскарження заочного рішення

Гаврилова Наталія Костянтинівна звернулася до суду з позовом до Гаврилова Інокентія Павловича про відшкодування витрат, пов'язаних з утриманням спільного майна. В судове засідання позивачка не з'явилася, подала до суду заяву, в якій просила розглядати справу за її відсутності. Судова повістка, надіслана відповідачу, повернулася до суду з відміткою поштового відділення «за закінченням терміну зберігання».

Заочним рішенням суду позов було задоволено повністю. Гаврилова Н. К. оскаржила заочне рішення до суду апеляційної інстанції на тій підставі, що не погоджувалась на заочний розгляд справи та не згодна чекати «невідомо скільки» до набрання заочним рішенням законної сили. Просила суд апеляційної інстанції на цій підставі заочне рішення суду скасувати й ухвалити нове рішення про задоволення позову.

⁶⁷ Узагальнення практики розгляду судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства при розгляді цивільних справ у порядку заочного розгляду, складеного Апеляційним судом міста Києва 22.08.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.apcourtkiev.gov.ua/apcourtkiev/uk/publish/article/95187.jsessionid=3C569C61CB35CC06E015565E76F0034A>

Як ви вважаєте, чи є зазначені обставини підставою для скасування заочного рішення суду в апеляційному порядку?

Згідно з ч. 1 ст. 224 ЦПК України «суд може ухвалити заочне рішення, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи». Водночас Апеляційний суд м. Києва ототожнює поняття «відсутність заперечень» і «згода» позивача і зазначає про те, що в матеріалах справи обов'язково має міститися належним чином оформлена згода позивача на проведення заочного розгляду справи, оскільки «заочне рішення надає відповідачеві додаткові гарантії захисту, що має бути роз'яснено позивачу». «Суд має з'ясувати, чи згоден позивач на проведення заочного розгляду справи» (п. 6 та аналіз судових рішень наприкінці Узагальнення практики розгляду судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства при розгляді цивільних справ у порядку заочного розгляду, складеного Апеляційним судом м. Києва 22.08.2013).

Проаналізуйте цей аспект з теоретичної точки зору. Поміркуйте над таким теоретичним питанням: а що має зробити суд, якщо позивач заперечуватиме проти заочного розгляду справи? Прийміть до уваги, що суд у будь-якому випадку зобов'язаний додержуватися вимог ст. 157 та ч. 1 ст. 169 ЦПК України.

Також проаналізуйте практичний аспект питання: зокрема, досить часто позивачі подають до суду заяви про слухання справи без їхньої участі, в яких не зазначають, чи погоджуються вони на заочний розгляд справи (детальніше про це — аналіз судових рішень наприкінці Узагальнення практики розгляду судами першої та апеляційної інстанції процесуального законодавства при розгляді цивільних справ у порядку заочного розгляду, складеного Апеляційним судом міста Києва 22.08.2013). Як бути суду в такому випадку?

Проаналізуйте судові рішення Тернівського суду м. Кривого Рогу від 07.08.2014 у справі № 215/702/14-ц та рішення Сумського районного суду Сумської області від 07 серпня 2014 р. у справі № 587/873/14-ц⁶⁸.

⁶⁸ Рішення Тернівського суду м. Кривого Рогу від 07.08.2014 у справі № 215/702/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40051831>; Рішення Сумського районного суду Сумської області від 07 серпня 2014 р. у справі № 587/873/14-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40058979>.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>
2. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 16.04.2014 у справі № 22-ц/796/333/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38412706>
3. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 16.04.2014 у справі № 22-ц/796/333/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38412745>
4. Ухвала Судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27511095>
5. Постанова Пленуму Верховного суду України від 24.10.2008 № 12 «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>
6. *Фесенко Л. І.* Правовий статус Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у системі судового устрою [Текст] : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – Судуострій; прокуратура та адвокатура / Л. І. Фесенко. – О. : Б. в., 2011. – 20 с.
7. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : www.sc.gov.ua
8. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс: www.reyestr.court.gov.ua
9. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс: www.scourt.gov.ua
10. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua
11. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва

та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

ГЛАВА 16. ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ТА У ЗВ'ЯЗКУ З НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

План

1. Поняття та значення провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами. Поняття та ознаки нововиявлених обставин у справі.
2. Порядок звернення та розгляду заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами.
3. Поняття і значення провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України в цивільному судочинстві. Підстави та об'єкти перегляду судових рішень Верховним Судом України.
4. Право оскарження судових рішень до Верховного Суду України та процесуальний порядок його реалізації.
5. Порядок розгляду справи Верховним Судом України. Повноваження Верховного Суду України під час перегляду судових рішень.

Короткий зміст теми

Основною метою провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами є з'ясування наявності нових, виявлених після розгляду справи обставин, що мають істотний вплив на судові рішення та перегляд справи з їх урахуванням.

Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами відрізняється від інших способів перегляду судових рішень такими ознаками:

1) підставами такого перегляду, тобто судом вирішується питання про те, чи відповідає судове рішення, що переглядається, нововиявленій обставині, яка не була досліджена судом під час його ухвалення, і може потягнути за собою скасування цього рішення й ухвалення іншого судового рішення;

2) визначені законом суб'єкти звернення – особи, які брали участь у справі;

3) особливий порядок пред'явлення заяви та вимоги до неї, а також порядок розгляду та вирішення справи.

Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами можна визначити як один із способів перегляду судових рішень, які набрали законної сили, в порядку цивільного судочинства в разі виявлення нововиявлених обставин у справі, які мають істотний вплив на суть справи і можуть потягнути за собою скасування рішення й ухвалення нового судового рішення.

Нововиявлені обставини можна поділити на дві групи за критерієм їх визначеності в законі:

- до першої групи слід віднести *обставини, чітко визначені законом як підстави для перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами;*
- до другої – *обставини, які можуть бути визнані нововиявленими за вимогою заявника, враховуючи їх істотний вплив на рішення суду у справі.*

Встановлені вироком суду завідомо неправдиві покази свідка, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів можуть стати нововиявленими обставинами у справі, на підставі яких відповідне рішення суду може бути переглянute за наявності сукупності таких вимог: по-перше, йдеться тільки про наступні докази, які були досліджені у справі, – завідомо неправдиві покази свідка, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів; по-друге, зазначені вище факти неправдивості показів свідка або неправильності перекладу чи фальшивості документів мають бути встановлені вироком суду, що набрав законної сили; по-третє, ці факти мають бути в основі ухваленого незаконного або необґрунтованого рішення суду, що переглядається в провадженні в зв'язку з нововиявленими обставинами.

Нововиявленою обставиною у справі є встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення, за наявності таких вимог: по-перше, судом встановлено вини судді у вчиненні злочину; по-друге, цей вирок набув законної сили.

Третьою підставою для перегляду судового рішення є *скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення рішення чи ухвали, що підлягають перегляду, що можливо лише в тому випадку, коли суд обґрунтував ухвалене судове рішення скасованим (воно було підставою для ухвалення такого судового рішення) або виходив із нього, хоча прямо й не посилався на нього на підтвердження наявності вказаних обставин, а також якщо наслідком скасування судового рішення є інше за змістом вирішення спору.*

І останньою підставою є *встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом у вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане, що може бути нововиявленою обставиною у справі за таких умов: покладені в основу судового рішення законодавчий або правовий акт було визнано неконституційним; судове рішення у справі не виконано.*

Обставини, які можуть бути визнані нововиявленими за вимогою заявника, враховуючи їх істотний вплив на судове рішення у справі. До ознак обставин, що можна визначити як нововиявлені й істотні для справи, можна віднести такі:

- нововиявлена обставина може спростувати факти, прийняті судом до уваги та використані як підстава або мотиви ухвалення судового рішення;
- нововиявлена обставина доводить факти, не прийняті судом до уваги під час ухвалення судового рішення, що суперечать ухваленому рішенню;
- нововиявлена обставина може визначити нові обставини справи, щодо яких фактично обставини справи встановлені не були та які не знайшли вирішення в судовому рішенні, але є такими, що визначені вимогами позивача.

Не можуть бути визнані нововиявленими обставини:

1) що виникли чи змінилися після ухвалення рішення, ухвали чи судового наказу;

2) на які сторона посилалася під час надання своїх пояснень у справі.

До ознак нововиявлених у справі обставин можна віднести такі:

1) це обставини, які існували на момент розгляду справи, але не були і не могли бути відомі заявникам;

2) ці обставини мали входити до предмета доказування у справі, а також

3) мати істотний вплив на ухвалене судове рішення у справі, зокрема, призвести до його зміни або скасування;

4) це обставини, віднесені до таких законом.

Нововиявлені обставини можна визначити як юридичні факти, які існували на момент розгляду цивільної справи, але не були і не могли бути відомими заявникові, й істотно впливають на суть справи, спростовуючи або доводячи факти, які стали підставою або мотивом ухвалення судового рішення.

Відповідно до ч. 1 ст. 361 ЦПК України можуть бути переглянуті у зв'язку з нововиявленими обставинами:

1) рішення суду, яке набуло законної сили;

2) ухвала суду, якою закінчено розгляд справи, що набрала законної сили;

3) судовий наказ як особлива форма судового рішення.

Перегляд постанов Верховного Суду України у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами законом не передбачено.

Право на звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами мають:

1) особи, які брали участь у справі;

2) правонаступники осіб, які брали участь у справі;

3) органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи й інтереси інших осіб, якщо вони брали участь у справі;

4) прокурор, незалежно від його участі у справі.

У заяві про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами слід обов'язково зазначити:

1) дату ухвалення чи постановлення та зміст рішення, ухвали чи судового наказу, про перегляд яких подано заяву;

2) нововиявлені обставини, якими обґрунтовується вимога про перегляд рішення, ухвали чи судового наказу, дату їх відкриття або встановлення. Відомості про дату та час, з якого заявник

дізнався або мав дізнатися про відкриття або встановлення нововиявлених обставин⁶⁹;

З) посилення на докази, що підтверджують наявність нововиявлених обставин.

За загальним положенням відповідно до ч. 1 ст. 362 ЦПК України заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами можна подати *протягом одного місяця з дня встановлення обставини*, що є підставою для перегляду.

Спеціальні обмеження встановлено для перегляду судових рішень на підставі п. 1 ч. 2 ст. 361 ЦПК України у зв'язку з нововиявленими істотними для справи обставинами, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи: така заява може бути подана не пізніше трьох років з дня набрання судовим рішенням законної сили. У разі якщо така заява подана до суду після закінчення цього строку, суд відмовляє у відкритті провадження у зв'язку з обставинами, незалежно від поважності причини пропуску цього строку, відповідно до ч. 1 ст. 362 ЦПК України.

Порядок судового розгляду заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами встановлено ч. 1 і 2 ст. 365 ЦПК України. Так, заява про перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами підлягає розгляду в одному провадженні зі справою, в якій ухвалене судове рішення, оскільки ч. 2 ст. 365 ЦПК України визначено його повноваження ухвалили нове судове рішення у справі.

Коло повноважень суду в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами визначено законом. Так, після розгляду заяви суд відповідно до ч. 2 ст. 365 ЦПК України має право:

- 1) скасувати судове рішення та ухвалили нове судове рішення;
- 2) залишити заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з обставинами без задоволення.

Провадження з перегляду судових рішень у цивільних справах Верховним Судом України можна розглядати як інститут

⁶⁹ Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 30 березня 2012 року Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2012_rik.html.

цивільного процесуального права, тобто як систему норм цивільного процесуального права, що регулюють діяльність Верховного Суду України й інших учасників цивільного процесу з перегляду судових рішень, що набрали законної сили, у зв'язку з визначеними законом підставами, направлену на перевірку законності зазначених рішень і забезпечення єдності застосування судами норм матеріального права, а також виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Перегляд рішень Верховним Судом України як одне із проваджень цивільного судочинства можна визначити як сукупність процесуальних дій суду й інших учасників цивільного процесу, спрямованих на визначення наявності або відсутності передбачених законом підстав для перегляду справи Верховним Судом України у випадках, встановлених цивільним процесуальним законом.

До підстав перегляду судових рішень Верховним Судом України належать такі:

1) неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах;

2) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права - при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підсудності або встановленої законом компетенції судів щодо розгляду цивільних справ;

3) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом;

4) невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

Об'єктом перегляду Верховним Судом України можуть бути рішення або ухвали суду (судів), переглянуті касаційною інстанцією або міжнародною судовою установою.

Право на звернення про перегляд Верховним Судом України судових рішень у цивільних справах з підстав, передбачених п. 1-2 та 4 ч. 1 ст. 355 мають:

1) сторони й інші особи, які брали участь у справі, та їхні представники;

2) правонаступники сторін та інших осіб, які брали участь у справі;

3) органи й особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або державні та суспільні інтереси;

4) прокурор.

Суб'єктами звернення до Верховного Суду України про перегляд судового рішення у цивільних справах з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань у вирішенні справи судом є:

1) особа, на користь якої ухвалено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною;

2) її представник, якому довіреністю або законом надано право на подання заяви від імені такої особи.

Провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України складається з чотирьох стадій:

1) подання заяви та допуск справи до провадження;

2) підготовка справи до розгляду;

3) розгляд справи;

4) прийняття постанови за наслідками розгляду справи.

Розгляд справи як стадія провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України охоплює чотири такі етапи:

1) відкриття засідання у справі;

2) доповідь судді-доповідача у справі;

3) розгляд справи по суті;

4) ухвалення судового рішення у вигляді постанови Верховного Суду України.

Етапи прийняття Верховним Судом України постанови за наслідками розгляду справи:

1) прийняття постанови й

2) опублікування її на офіційному веб-сайті Верховного Суду України відповідно до ч. 1 та 3 ст. 360⁷ ЦПК України.

До повноважень Верховного Суду України щодо перегляду судових рішень відповідно до ст. 360-3 ЦПК України належать такі:

1) повне або часткове задоволення заяви;

2) відмова в задоволенні заяви.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами. Чим це провадження відрізняється від інших проваджень, в яких може бути переглянуте судове рішення у справі?

2. Дайте визначення нововиявлених обставин. Чи є встановлений законом перелік обставин, які належать до нововиявлених у справі? Які ознаки характеризують нововиявлені обставини у справі?

3. Проаналізуйте строки звернення до суду із заявою про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами. Чи можуть бути поновлені або продовжені такі строки у разі їх пропуску з поважної причини?

4. Які вимоги встановлено законом до заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами? Чи застосовуються до таких заяв положення про залишення заяви без руху, повернення заяви, залишення заяви без розгляду?

5. Який порядок звернення із заявою про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами? Які суди та в якому складі розглядають такі заяви?

6. Проаналізуйте порядок розгляду заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами та порівняйте його з провадженням у суді першої інстанції. Які особливості розгляду заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами судами апеляційної та касаційної інстанцій?

7. Які повноваження має суд у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами? Проаналізуйте підстави для задоволення заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами. Чи мають суди апеляційної та касаційної інстанції особливі повноваження під час перегляду судового рішення в такому провадженні?

8. Якою є головна мета провадження з перегляду судових рішень Верховним Судом України? В чому полягає роль Верховного Суду України у забезпеченні єдності судової практики в цивільних справах? Проаналізуйте підстави перегляду судових рішень Верховним Судом України.

9. Визначте суб'єктів звернення із заявою про перегляд судових рішень до Верховного Суду України. Чи забезпечується

чинним цивільним процесуальним законодавством право на доступ до судового захисту для перегляду судових рішень Верховним Судом України?

10. Визначте строки звернення та розгляду справ Верховним Судом України. Чи можуть бути поновлені або продовжені строки звернення до Верховного Суду України?

11. Проаналізуйте процесуальний порядок допуску справи до провадження Верховним Судом України. Порівняйте порядок допуску таких справ до провадження ВС України, який діяв до ухвалення Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року.

12. В якому порядку відбувається розгляд справ Верховним Судом України? Проаналізуйте стадії та етапи такого розгляду і порівняйте їх з порядком, який встановлено законом до апеляційного та касаційного перегляду судових рішень.

13. Якими є повноваження Верховного Суду України з перегляду судових рішень. У чому полягають особливості постанов Верховного Суду України як одного з різновидів судового рішення? Які загальні положення про судові рішення застосовуються до постанов Верховного Суду України?

Тестові завдання

1. Чи можна об'єднати в одній заяві вимоги про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами та про його незаконність і необґрунтованість:

- a) ні, в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами суд тільки перевіряє відповідність ухваленого рішення встановленій обставині;
- b) ні, в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами суд перевіряє відповідність ухваленого рішення встановленій обставині й ухвалює рішення по суті справи;
- c) у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами суд перевіряє законність і обґрунтованість ухваленого рішення і встановлює наявність обставини, а рішення по суті справи ухвалюється в іншому провадженні;

- d) так, у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами суд не тільки перевіряє відповідність ухваленого рішення встановленій обставині, а й у разі, коли судові рішення суперечить нововиявленій у справі обставині, здійснює перевірку його законності.

2. Які з перерахованих обставин можна віднести до нововиявлених у справі:

- a) результати проведеної додаткової експертизи у справі;
- b) покази нового свідка – очевидця події, що трапилась;
- c) встановлена вироком суду завідомо неправильна консультація представника сторони, що потягла за собою ухвалення необґрунтованого рішення;
- d) встановлена рішенням Вищої кваліфікаційної комісії невідповідність займаній посаді.

3. Чи може особа, яка не брала участі в провадженні у справі в суді першої інстанції, звернутися в порядку провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами:

- a) так, якщо ця особа є правонаступником особи, яка брала участь у справі, або її представником;
- b) так, якщо суд визнає, що права та законні інтереси цієї особи було порушено оскаржуваним рішенням;
- c) так, якщо справу переглядає суд апеляційної або касаційної інстанції;
- d) ні, така особа не може стати заявником у зазначеному провадженні.

4. Чи можуть переглядатися в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами рішення суду, ухвалені в порядку окремого провадження:

- a) так, у порядку провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами можуть переглядатися будь-які рішення суду й ухвали суду, які набрали законної сили;
- b) так, у порядку провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами можуть переглядатися будь-які судові рішення, які набрали законної сили;
- c) ні, судові рішення у справах окремого провадження не можуть бути переглянуті у зв'язку з нововиявленими

обставинами, які передбачено п. 1 ч. 2 ст. 361 ЦПК України, оскільки в процесі розгляду цих справ суддя повноважний витребувати будь-які докази у справі;

- d) ні, судові рішення у справах окремого і наказного провадження не можуть бути переглянуті у зв'язку з нововиявленими обставинами.

5. Чи можуть переглядатися в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами ухвала касаційного суду про відмову у відкритті касаційного провадження:

- a) ні, оскільки такі ухвали не належать до тих, якими закінчено розгляд справи;
- b) ні, оскільки такі ухвали оскаржуватимуться спільно із судовим рішенням, яким було закінчено розгляд цієї справи;
- c) ні, оскільки ухвали суду не можуть переглядатися в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами, а тільки рішення суду по суті справи;
- d) так, у порядку перегляду в зв'язку з нововиявленими обставинами можуть переглядатися і рішення суду, й ухвали суду.

6. Чи можуть суди залишити заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами без руху або повернути її заявникові:

- a) так, на загальних підставах, визначених ст. 121 ЦПК України;
- b) так, якщо заява не відповідає вимогам ст. 364 ЦПК України;
- c) так, якщо заявник відкликає свою заяву до розгляду справи по суті;
- d) ні, в провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами такі процесуальні дії не передбачено.

7. Чи може суд у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами ухвалити рішення про передачу справи на новий розгляд:

- a) так, якщо суд касаційної інстанції встановив наявність порушення норм матеріального або процесуального права, що призвели до постановлення незаконної ухвали, що перешкоджає подальшому розгляду справи;

- b) так, якщо суд касаційної інстанції встановив наявність порушення норм процесуального права, що унеможливили встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи;
- c) так, якщо судом встановлено наявність порушення норм матеріального чи процесуального права;
- d) ні, у цьому провадженні суд може або відмовити у задоволенні заяви, або ухвалити нове рішення.

8. Чи може бути оскаржене судове рішення, ухвалене судом за наслідком перегляду в зв'язку з нововиявленими обставинами, як незаконне або необґрунтоване:

- a) так, у загальному порядку, встановленому ЦПК України, для оскарження судових рішень відповідної інстанції;
- b) так, до того самого суду, який ухвалив рішення, що оскаржується, але в порядку апеляційного та касаційного провадження;
- c) ні, в загальному порядку, встановленому ЦПК України, для оскарження судових рішень відповідної інстанції;
- d) ні, рішення суду, ухвалене у порядку перегляду в зв'язку з нововиявленими обставинами, тільки до Верховного Суду України на підставах, визначених ч. 1 ст. 355 ЦПК України.

9. Якщо суд, розглядаючи заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, встановив, що судове рішення, що оскаржується, не відповідає встановленій обставині, він:

- a) скасовує судове рішення, що оскаржується, та направляє справу на новий розгляд;
- b) суд не має права скасувати судове рішення, що оскаржується, він просто ухвалює нове рішення у справі, яким скасовуються всі попередні судові рішення у справі;
- c) залишає заяву без розгляду;
- d) своєю ухвалою скасовує судове рішення, що оскаржується, і за результатами розгляду справи ухвалює нове.

10. На яких підставах суд може відмовити у відкритті провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами:

- a) на загальних підставах, визначених ч. 2 ст. 122 ЦПК України;

- b) на загальних підставах, визначених ч. 2 ст. 122 ЦПК України, а також у разі, якщо суд протягом трьох днів встановить, що визначені в заяві обставини не є нововиявленими;
- c) відповідно до ч. 2 ст. 364-1 ЦПК України, якщо суддя протягом трьох днів після надходження заяви до суду виявив її невідповідність вимогам ст. 364 ЦПК України;
- d) суд не має права відмовити у відкритті провадження у справі у зв'язку з нововиявленими обставинами.

11. Чи можуть стати підставою для перегляду судового рішення в порядку провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами повідомлені позивачем неправдиві відомості:

- a) так, якщо скасоване рішення було обґрунтоване такими відомостями або поданими позивачем підробленими документами;
- b) ні, до підстав такого перегляду віднесено нововиявлені обставини у справі, але не докази;
- c) так, будь-які порушення процесуального порядку розгляду і вирішення справи можуть стати підставою для її перегляду в зв'язку з нововиявленими обставинами;
- d) ні, рішення суду має оскаржуватися в порядку апеляційного або касаційного провадження як незаконне, оскільки воно не може ґрунтуватися на припущеннях позивача.

12. Чи може Верховний Суд України переглядати судові рішення, в яких суд касаційної інстанції неоднаково застосував одні й ті самі норми процесуального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах:

- a) ні, Верховний Суд України переглядає справи тільки на підставах, передбачених ст. 355 ЦПК України;
- b) тільки у разі оскарження судового рішення на підставі, передбаченої пунктом 1 частини 1 ст. 255 ЦПК України;
- c) так, оскільки неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального або процесуального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, свідчать про їх незаконність і необґрунтованість;

- d) так, тільки у тому разі, якщо ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ допустить таку заяву до провадження.

13. Чи можна оскаржити до ВС України рішення суду першої інстанції, яке було залишене в силі під час перегляду судами апеляційної та касаційної інстанції:

- a) так, якщо вони переглядалися в касаційному порядку;
- b) тільки якщо судом касаційної інстанції було ухвалене рішення по суті цієї справи;
- c) так, якщо рішення суду першої інстанції переглядалися судом апеляційної інстанції;
- d) ні, рішення суду першої інстанції за жодних обставин не може переглядатися ВС України.

14. Юрисдикцію яких міжнародних судових установ визнано Україною та рішення яких можуть стати підставою для перегляду судового рішення ВС України:

- a) ЄСПЛ;
- b) ЄСПЛ, а також комітети, утворені в рамках ООН з метою контролю за дотриманням певних документів ООН, у тому числі за індивідуальними зверненнями – Комітет з прав людини, Комітет проти катувань, Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок тощо;
- c) Міжнародного трибуналу;
- d) усіх перерахованих вище.

15. Які з перерахованих нижче судових рішень можуть бути об'єктом звернення до ВС України:

- a) судовий наказ;
- b) ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження;
- c) рішення суду першої інстанції, що набрало законної сили;
- d) жодне з перерахованих вище.

16. У чому полягає неоднакове застосування одних і тих самих норм матеріального права:

- a) у різному тлумаченні судами змісту і сутності правових норм, що призвело до різних висновків про наявність чи відсутність суб'єктивних прав та обов'язків учасників відповідних правовідносин;

- b) у різному тлумаченні судами змісту і сутності правових норм, незалежно від того, чи призвело до різних висновків про наявність чи відсутність суб'єктивних прав та обов'язків учасників відповідних правовідносин, оскільки це порушує єдність судової практики;
- c) у різному застосуванні судами змісту і сутності правових норм, що призвело до порушення єдності судової практики;
- d) у різному тлумаченні та застосуванні судами й учасниками процесу змісту і сутності правових норм.

17. Охарактеризуйте різні за змістом судові рішення, які можуть бути об'єктом і прикладом для перегляду ВС України:

- a) це такі рішення або ухвали суду, в яких суд (суди) касаційної інстанції у розгляді двох або більше справ за подібних правовідносин з однаковим їх матеріально-правовим регулюванням дійшов (дійшли) неоднакових правових висновків, покладених в основу цих судових рішень;
- b) це такі рішення, в яких суд (суди) касаційної інстанції у розгляді двох або більше справ за однакових правовідносин з однаковим їх матеріально-правовим регулюванням дійшов (дійшли) неоднакових правових висновків, покладених в основу цих судових рішень;
- c) це будь-які рішення, в яких суд (суди) касаційної інстанції у розгляді двох або більше справ за подібних правовідносин дійшов (дійшли) неоднакових правових висновків, покладених в основу цих судових рішень;
- d) це судові рішення, в яких суд (суди) касаційної інстанції при розгляді двох або більше справ дійшов (дійшли) неоднакових правових висновків, покладених в основу цих судових рішень.

18. Чи можуть особи, які брали участь у справі, приєднатися до заяви про перегляд судового рішення ВС України:

- a) так, можуть у порядку, передбаченому ст. 329 ЦПК України;
- b) ні, такого права законом не передбачено;
- c) так, можуть у порядку, передбаченому ст. 299 ЦПК України;
- d) ні, всі особи, які хочуть приєднатися до заяви, мають взяти участь у її підготовці.

19. Чи може бути продовжено або поновлено строки звернення із заявою про перегляд судових рішень з підстави неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах:

- a) така заява подається протягом трьох місяців з дня ухвалення оскаржуваного судового рішення або ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання, якщо воно ухвалено пізніше, але не більше одного року з дня ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява, недодержання останнього строку є підставою для відмови у допуску справи до провадження, оскільки такий строк поновленню не підлягає;
- b) така заява подається протягом трьох місяців з дня ухвалення оскаржуваного судового рішення або ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання, якщо воно ухвалено пізніше, але не більше одного року з дня ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява, недодержання цих строків є підставою для відмови у допуску справи до провадження, оскільки вони поновленню не підлягають;
- c) така заява подається протягом трьох місяців з дня ухвалення оскаржуваного судового рішення, але не пізніше одного року з дня ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява, недодержання останнього строку є підставою для відмови у допуску справи до провадження, оскільки такий строк поновленню не підлягає;
- d) така заява подається протягом трьох місяців з дня ухвалення оскаржуваного судового рішення або ухвалення судового рішення, на яке здійснюється посилання, якщо воно ухвалено пізніше, але не більше одного року з дня ухвалення судового рішення, про перегляд якого подається заява, у разі порушення з поважних причин яких подається клопотання про їх поновлення.

20. З яких підстав може бути відмовлено у допуску до провадження у ВС України:

- a) таку процесуальну дію суду не передбачено законом;

- b) якщо із заяви вбачається, що порушення Україною міжнародних зобов'язань є наслідком недотримання норм процесуального права;
- c) заяву подано без додержання вимог ст. 357 і 358 ЦПК України;
- d) заяву подано особою, яка не має права на подання такої заяви;

21. Які судові рішення може постановляти ВС України:

- a) постанови ВС України як особливі форми судових рішень;
- b) постанови й ухвали, наприклад, про залишення заяви без розгляду у разі порушення строків звернення;
- c) постанови ВС України у разі необхідності ухвалення нового рішення, або рішення у разі необхідності скасування оскаржуваних рішень або задоволення заяв;
- d) рішення та ухвали суду за загальними положеннями.

22. В якому складі ВС України переглядають судові рішення:

- a) у спільному засіданні всіх судових палат Верховного Суду України за умови присутності на ньому не менше 32 суддів;
- b) у спільному засіданні всіх судових палат Верховного Суду України за умови присутності на ньому не менше 24 суддів;
- c) у засіданні Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України за умови присутності на ньому не менше 20 суддів;
- d) у засіданні Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України за умови присутності на ньому не менше двох третин від складу.

23. Які повноваження ВС України щодо перегляду судового рішення:

- a) відмовити у задоволенні заяви або задовольнити заяву повністю або частково й ухвалити нове рішення у справі;

- b) скасувати судове рішення, що оскаржується, й ухвалити нове або відмовити у задоволенні заяви, або відмовити у скасуванні цього рішення;
- c) залежно від підстави перегляду, ухвалити нове рішення у справі або направити справу на новий розгляд;
- d) залежно від підтвердження обставин, які стали підставою перегляду, відмовити у задоволенні заяви або задовольнити заяву повністю або частково та залежно від підстави перегляду скасувати повністю або частково рішення, що оскаржується, та ухвалити нове рішення або направити справу на новий розгляд до суду, який ухвалив рішення, що оскаржується.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте особливості перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами, порівняйте їх з порядком перегляду судових рішень судами апеляційної та касаційної інстанції.

2. Знайдіть і проаналізуйте підстави для перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами, передбачені цивільним процесуальним законодавством інших країн. Якими ще підставами для перегляду судових рішень ви б доповнили перелік ч. 1 ст. ?

3. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали судів про відмову у відкритті провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами, про залишення заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, а також про повернення заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами та виділіть основні підстави та мотиви їх ухвалення. Узагальніть основні підстави для відмови у відкритті такого провадження, а також для залишення заяви без руху.

4. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення судів касаційної інстанції у провадженні у зв'язку з нововиявленими обставинами, якими вони передавали справу на новий розгляд. Проаналізуйте підстави та мотиви такого

рішення суду. Які особливості перегляду судових рішень у провадженні у зв'язку із нововиявленими обставинами судами апеляційної та касаційної інстанції?

5. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення про залишення заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами без розгляду та проаналізуйте підстави їх ухвалення. Узагальніть ці підстави. Складіть перелік доказів у справах, на які сторони зазвичай посилаються як на нововиявлені обставини.

6. Проаналізуйте підстави перегляду судових рішень у порядку цивільного судочинства вищими органами судової влади в різних країнах. Визначте, яка мета та роль ВС України в цивільному судочинстві.

7. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень постанови ВС України про скасування рішення, що оскаржується, та ухвалення нового рішення у справі або направлення справи на новий розгляд. Проаналізуйте мотиви та підстави ухвалення такого рішення ВС України. Порахуйте, скільки судових рішень розглядається ВС України порівняно із судами інших ланок судової системи.

8. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень постанови ВС України, ухвалені в результаті розгляду справ про перегляд судових рішень з підстави, передбаченої пунктом 2 частини 1 ст. 355 ЦПК України. Проаналізуйте, в чому полягають порушення Україною міжнародних зобов'язань у цих справах.

9. Проаналізуйте кілька постанов ВС України. Які загальні положення про судові рішення застосовуються до них? З яких структурних елементів вони складаються? Виділіть правові позиції ВС України та проаналізуйте їх. Які вимоги ставляться до правових позицій ВС України?

Задачі

№ 1. Про нововиявлені обставини

Смирнов Іван Олексійович звернувся до суду з позовом до відділу Державної виконавчої служби Шевченківського району м.

Києва, Павлова Петра Вікторовича, Григорово Миколи Ігнатовича про визнання недійсним акта про проведення прилюдних торгів від 01 червня 2006 року щодо реалізації належного позивачу будинку, визнання прилюдних торгів такими, що не відбулися, визнання свідочтва про право власності Павлова П. В. на придбане на прилюдних торгах майно та визнання договору купівлі-продажу цього нерухомого майна, укладеного між Павловим П. В. та Григоровим М. І., недійсними.

Рішенням Шевченківського суду м. Києва від 31 серпня 2010 року, залишеним чинним ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 02 грудня 2010 року й ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12 липня 2011 року, вимоги позивача частково задоволено. Визнано недійсним акт проведення прилюдних торгів, визнано прилюдні торги такими, що не відбулися.

У задоволені позову про визнання недійсним свідочтва про право власності на майно та визнання недійсним договору купівлі-продажу нерухомого майна було відмовлено з тих підстав, що суд не мав можливості дослідити оспорювані документи та визначитись, хто є сторонами цієї угоди.

У березні 2014 року позивач звернувся до Шевченківського районного суду м. Києва із заявою про перегляд судового рішення від 31 серпня 2010 року у зв'язку з нововиявленими обставинами у порядку, передбаченому пунктом 2 частини 2 ст. 261 ЦПК України, та просив змінити це рішення, визнати недійсним свідочтво про право власності на майно, придбане на прилюдних торгах, та визнати недійсним договір купівлі-продажу, укладений між Павловим П. В. та Григоровим М. І.

В якості нововиявленої обставини позивач зазначав про те, що рішенням Дарницького районного суду м. Києва від 30 грудня 2013 року, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду міста Києва від 17 березня 2014 року, було визнано недійсним свідочтво про право власності на будинок, придбаний на прилюдних торгах.

Чи є нововиявленими обставинами визнання недійсним свідочтва про право власності? Як має діяти суд, на вашу думку?

№ 2. Про неоднакове застосування

Рішенням Ірпінського міського суду Київської області від 26 листопада 2012 р. частково задоволено позовні вимоги

Нечипорук Наталії Ігорівни до Нечипорук Ольги Костянтинівни, Нечипорука Олега Ігоровича про визнання права власності в порядку спадкування, поділ житлового будинку.

У червні 2014 року Нечипорук Наталія Ігорівна звернулася до Ірпінського міського суду Київської області із заявою про перегляд зазначеного рішення за нововиявленими обставинами.

В якості нововиявленої обставини зазначала про те, що 12 червня 2014 року рішенням апеляційного суду Київської області було скасовано рішення Ірпінського міського суду Київської області від 14 червня 2012 року, яким за Нечипорук Ольгою Костянтинівною визнано право власності на 1/4 частини житлового будинку в порядку спадкування за законом після смерті Нечипорука Ігоря Олександровича. Натомість рішенням апеляційного суду Київської області від 12 червня 2014 року за Нечипорук Ольгою Костянтинівною було визнано право власності на 5/24 частини будинку в порядку спадкування за заповітом після смерті Нечипорука Ігоря Олександровича.

Ірпінський міський суд Київської області ухвалою від 15 липня 2014 р. залишив без задоволення заяву Нечипорук Наталії Ігорівни про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами у зв'язку з тим, що не вважав вказані позивачем обставини такими, що є нововиявленими у цій справі.

Нечипорук Наталія Ігорівна оскаржила зазначену ухвалу до апеляційного суду Київської області. Розглянувши апеляційну скаргу, суд встановив, що рішення Ірпінського міського суду Київської області від 14 червня 2012 р., скасування якого позивач вважає нововиявленою обставиною у справі, дійсно було підставою для ухвалення Ірпінським міським судом Київської області рішення від 26 листопада 2012 р., а отже, скасування рішення від 14 червня 2012 р. є нововиявленою обставиною відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 361 ЦПК України, внаслідок чого заява Нечипорук Наталії Ігорівни має бути задоволена, а рішення Ірпінського міського суду Київської області від 26 листопада 2012 р. – переглянуто за нововиявленими обставинами.

Уявіть, що зазначений вище текст – це мотивувальна частина ухвали апеляційного суду Київської області про задоволення апеляційної скарги Нечипорук Н. І. на ухвалу Ірпінського міського суду Київської області від 15 липня 2014 р. про

відмову в задоволенні заяви Нечипорук Н. І. про перегляд рішення Ірпінського міського суду Київської області від 26 листопада 2012 р. за нововиявленими обставинами.

Сформулюйте резолютивну частину цієї ухвали апеляційного суду Київської області.

№ 3. Про нововиявлені обставини

Рішенням Новокаховського міського суду Херсонської області від 18 квітня 2012 року задоволено позов Сулими Валентина Степановича до Пішого Романа Івановича про стягнення боргу за договором купівлі-продажу житлового будинку.

17 лютого 2013 р. Піший Р. І. звернувся до суду із заявою про перегляд рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, в якій просив скасувати рішення Новокаховського міського суду Херсонської області від 18 квітня 2012 року та переглянути справу з урахуванням нових обставин, а саме того, що рішенням Алчевського міського суду Луганської області від 28 січня 2013 року встановлено факт повного розрахунку Пішого Р. І. із Сулимою В. С. на підставі договору купівлі-продажу будинку.

Ухвалою Новокаховського міського суду Херсонської області було відмовлено у відкритті провадження за заявою Пішого Р. І. про перегляд рішення суду від 18 квітня 2012 року за нововиявленими обставинами на тій підставі, що зазначені заявником обставини не є нововиявленими в розумінні ст. 361 ЦПК України.

Прокоментуйте дії суду. Чи відповідає зазначена ухвала про відмову у відкритті провадження вимогам ЦПК України?

№ 4. Про неоднакове застосування

Питання про те, які нововиявлені обставини є істотними для справи, вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням того, чи ці обставини могли спростувати факти, покладені в основу судового рішення, та вплинути на висновки суду під час його ухвалення таким чином, що якби вказана обставина була відома, то зміст судового рішення був би іншим.

Спробуйте аргументувати, чи вважатимуться ті чи інші обставини нововиявленими, а потім порівняйте свої висновки з висновками судів, зробленими у відповідних справах.

1. Рішенням Івано-Франківського міського суду від 26 червня 2013 року (яке набрало чинності 26 вересня 2013 р.) задоволено

позов ПАТ КБ «ПриватБанк» до Червоного Богдана Юрійовича та стягнуто з останнього 18 985,56 грн заборгованості за кредитним договором.

Червоний Б. Ю. подав заяву про перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами, в якій послався на таке:

06 листопада 2013 року Верховний Суд України оприлюднив правову позицію у справі № 6-116цс13, згідно з якою перебіг позовної давності за вимогами кредитора, які випливають з порушення боржником умов договору (графіка погашення кредиту) про погашення боргу частинами (щомісячними платежами), починається стосовно кожної окремої частини від дня, коли відбулося це порушення. Позовна давність у таких випадках обчислюється окремо за кожним простроченим платежем.

Зміст цієї правової позиції вказує на те, що ПАТ КБ «ПриватБанк», подаючи позов, неправильно розрахував ціну позову станом на 21 січня 2013 року, а його вимоги було обґрунтовано в неналежний спосіб і підтверджено неналежним доказом – розрахунком заборгованості за договором, що має істотне значення в ухваленні судового рішення.

Зазначену обставину Червоний Б. Ю. вважає нововиявленою⁷⁰.

2. 09.04.2013 рішенням Приморського районного суду м. Одеси, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Одеської області від 31.07.2013, позов Жовтого Юрія Костянтиновича до Рожевого Геннадія Івановича задоволено частково, стягнуто з Рожевого Г. І. на користь Жовтого Ю. К. матеріальну шкоду в розмірі 10236,00 грн та моральну шкоду в розмірі 1000,00 грн унаслідок заливття його квартири.

Проте пізніше Рожевий Г. І. отримав заяву, видану керівником дільниці № 6 КП ЖКС «Порто-Франківський», в якій вказано, що

⁷⁰ Ухвала Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 05 червня 2014 р. у справі № 344/19596/13-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39080951>; ухвала апеляційного суду Івано-Франківської області від 08 липня 2014 р. у справі № 344/19596/13-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39683737>.

залив веранди Жовтого Ю. К. не є наслідком недбалості у користуванні сантехнічних і водопровідних приладів з боку мешканців квартири № 22 (належної Рожевому Г. І.), а також зазначено, що під час огляду вказаної квартири № 22 не було виявлено видимих причин заливу.

Зазначену обставину Рожевий Г. І. вважає нововиявленою⁷¹.

3. Рішенням Вишгородського районного суду Київської області від 10 вересня 2012 року задоволено позов Малинової Світлани Наумівни до Малинового Станіслава Юрійовича про стягнення аліментів в розмірі 600 гривень щомісячно, починаючи з 18 липня 2012 року до повноліття дитини.

Проте пізніше Малиновий С. Ю. довідався про те, що насправді не є батьком дитини, на утримання якої він сплачує аліменти. Рішенням Вишгородського районного суду Київської області від 04 березня 2014 року, яке залишене без зміни відповідно до ухвали колегії суддів Судової палати в цивільних справах Апеляційного суду Київської області 05 червня 2014 року, його виключено з актового запису про народження дитини.

Зазначену обставину Малиновий С. Ю. вважає нововиявленою⁷².

4. Рішенням Ленінського районного суду м. Николаєва від 09 квітня 2014 р. задоволено позов Публічного акціонерного товариства «Райффайзен Банк Аваль» до Сонячної Олени Миколаївни про звернення стягнення на предмет іпотеки, в рахунок погашення заборгованості за кредитним договором було вирішено звернути стягнення предмет іпотеки – квартиру, що належить Сонячній О. М. на праві власності.

⁷¹ Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 20 травня 2014 р. у справі № 1522/1298/2012 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38936992>; ухвала апеляційного суду Одеської області від 14 липня 2014 р. у справі № 1522/1298/2012 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39774085>.

⁷² Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 06 серпня 2014 р. у справі № 363/2541/14-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40041281>.

Сонячна О. М. подала заяву про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, в якій зазначила про те, що, як виявилося, предмет іпотеки їй не належить. До заяви Сонячна О. М. додала витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, згідно з яким, на підставі ухвали Заводського районного суду м. Миколаєва від 08 травня 2013 р., 13 червня 2013 р. в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно було зареєстроване право власності Черепакіна Бориса Івановича на вказану квартиру⁷³.

5. Рішенням Голосіївського районного суду м. Києва від 11 липня 2013 справи за позовом Борисова Євгена Пилиповича до Сушка Олександра Станіславовича про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, спричиненої пошкодженням квартири, позов було задоволено.

Сушко О. І подав заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, в якій зазначив, що його адвокат звернувся до Фонду державного майна з адвокатським запитом щодо правомочності ТОВ «Спецвисотмонтаж» (яке подавало до справи висновок про розмір заподіяної матеріальної шкоди) здійснювати оцінку майна та обраховувати розмір збитків.

27 листопада 2013 року адвокату надійшла відповідь про те, що ТОВ «Спецвисотмонтаж» відповідних повноважень не має, що є підставою, на переконання заявника, для перегляду рішення за нововиявленими обставинами та відмови у позові⁷⁴.

6. Рішенням суду від 21 липня 2014 року з Трояндової Галини Костянтинівни стягнуто на користь ТОВ «Магазин» (в якому вона

⁷³ Ухвала Ленінського районного суду міста Миколаєва від 05 серпня 2014 р. у справі № 489/8718/13-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40040360>.

⁷⁴ Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 10 лютого 2014 р. у справі № 752/698/14-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37125551>; ухвала апеляційного суду міста Києва від 15 липня 2014 р. у справі № 22-ц/796/8373/2014 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39962151>.

працювала продавцем) 50 000 грн вартості недостачі товарно-матеріальних цінностей.

Трояндова Галина Костянтинівна звернулась до суду із заявою про перегляд зазначеного рішення суду за нововиявленими обставинами та тій підставі, що, як їй стало відомо від Ромашкової Наталії Павлівни (її змінниці), 26 вересня 2014 р. слідчим районного управління внутрішніх справ було пред'явлено Ромашковій Н. П. підозру у вчиненні кримінального правопорушення, а саме викрадення з магазину товарно-матеріальних цінностей, вартість яких було стягнуто з Трояндової Г. К. за рішенням суду від 21.07.2014.

№ 5. Про неоднакове застосування

ТОВ «Технології» звернулося до суду із заявою про перегляд рішення Макарівського районного суду Київської області за позовом Карізи Геннадія Васильовича до ТОВ «Технології» про усунення перешкод у здійсненні права власності на земельну ділянку в зв'язку з нововиявленими обставинами.

У своїй заяві ТОВ «Технології» зазначило про таке: рішенням Макарівського районного суду Київської області позов задоволено; зобов'язано ТОВ «Технології будівництва» усунути перешкоди у володінні та користуванні Карізи Г. В. належною йому на праві власності земельною ділянкою шляхом винесення газопроводу високого тиску, що належить ТОВ «Технології», за межі його земельної ділянки.

Під час розгляду справи суд виходив із того, що газопровід високого тиску, належний ТОВ «Технології», прокладено по належній позивачу на праві власності земельній ділянці та без його погодження, що порушує право власності позивача на земельну ділянку.

У подальшому ТОВ «Технології» виявило в архіві Управління Держземагентства у Макарівському районі Київської області координати земельної ділянки, відмінні від координат, заявлених Карізою Г. В. Якщо вирішувати справу на підставі цих координат, то виходить, що газопровід не пролягає по ділянці позивача. Зазначені обставини ТОВ «Технології» вважало нововиявленими й у заяві про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами заявило клопотання про призначення у справі судової земельно-технічної експертизи, оскільки лише експертним

шляхом, на переконання заявника, можна підтвердити зазначені обставини.

Ухвалою Макарівського районного суду Київської області це клопотання задоволено та призначено у справі судову земельно-технічну експертизу, провадження з розгляду заяви ТОВ «Технології» про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами – зупинено на час проведення експертизи.

Прокоментуйте дії суду. Чи допускається призначення судової експертизи у провадженні з перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами?

№ 6. Про неоднакове застосування

Зоряний Павло Остапович звернувся до суду із заявою про перегляд заочного рішення у зв'язку за нововиявленими обставинами, посилаючись на те, що 30 березня 2012 р. Дарницьким районним судом м. Києва було ухвалено заочне рішення, яким позов Лунного Юрія Пилиповича до Зоряного Павла Остаповича про стягнення грошових коштів за прострочення виконання грошового зобов'язання було задоволено. 10 квітня 2014 року Зоряний П. О. дізнався про наявність рішення Дарницького районного суду м. Києва від 09 серпня 2007 року, згідно з яким Лунному Ю. П. було відмовлено в задоволенні аналогічних вимог. Таким чином, Зоряний П. О. вважає, що згідно з одним рішенням Лунному Ю. П. відмовлено в задоволенні позовних вимог, згідно з другим рішенням – задоволено позовні вимоги в повному обсязі.

Судом розглянуто заяву Зоряного П. О. про перегляд заочного рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами та залишено її без задоволення на таких підставах: «Судом встановлено, що копія заочного рішення, яке Зоряний П. О. просить переглянути за нововиявленими обставинами, отримана останнім 05 березня 2013 року. Із заявою про перегляд заочного рішення Зоряний П. О. не звертався, апеляційну скаргу на це рішення не подавав.

Оскільки Зоряним П. О. порушено порядок перегляду заочного рішення, суд вважає, що відсутні підстави для перегляду заочного рішення Дарницького районного суду м. Києва від 30 березня 2012 року за нововиявленими обставинами, відповідно до ст. 361 ЦПК України».

Прокоментуйте дії суду. Чи вважаєте ви законною ухвалу про відмову в задоволенні заяви про перегляд заочного рішення, постановлену судом на зазначених підставах? Аргументуйте свою точку зору⁷⁵.

№ 7. Про неоднакове застосування

На початку 2011 року Козлов Євген Олександрович вчинив щодо Баранова Сергія Миколайовича злочин, передбачений 1 ст. 129 КК України (погроза вбивством). Постановою Великолепетиського районного суду Херсонської області від 23 серпня 2012 року справу за обвинуваченням Козлова Є. О. закрито у зв'язку із звільненням його від кримінальної відповідальності на підставі п. «г» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2011 році».

Оскільки неправомірними діями Козлова Є. О. Баранову С. М. було завдано моральної шкоди, Баранов С. М. звернувся до суду із цивільним позовом про стягнення з Козлова Є. О. 192 тис. грн на відшкодування моральної шкоди.

Рішенням Великолепетиського районного суду Херсонської області від 16 вересня 2013 року позов задоволено частково. Стягнуто з Козлова Є. О. на користь Баранова С. М. 100 тис. грн на відшкодування моральної шкоди.

Рішенням апеляційного суду Херсонської області від 18 листопада 2013 року рішення районного суду змінено. Зменшено суму відшкодування моральної шкоди до 70 тис. грн.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 березня 2014 року касаційну скаргу Козлова Є. О. відхилено, рішення апеляційного суду Херсонської області від 18 листопада 2013 року залишено без змін.

⁷⁵ Ухвала Деснянського районного суду міста Києва від 24 червня 2014 р. у справі № 754/6602/14-ц // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39501694>; ухвала апеляційного суду м. Києва від 13 серпня 214 р. у справі № 22-ц/796/9720/2014 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40140184>.

Козлов Є. О. вважає присуджену суму завеликою, переконаний, що в аналогічних справах потерпілим присуджувались менші суми морального відшкодування. Тому вирішив подати заяву про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 березня 2014 року з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме: ст. 23 Цивільного кодексу України.

Зробіть власні висновки з таких питань:

1) чи правильним буде у такій заяві Козлову Є. О. як приклад неоднакового застосування ст. 23 ЦК України навести вирок Апеляційного суду Вінницької області від 13 травня 2013 р. (який не оскаржувався в касаційному порядку), відповідно до якого за вчинення аналогічного злочину (ч. 1 ст. 129 КК України) потерпілий просив стягнути з підсудного на його користь 50 000 грн, а судом було стягнуто лише 5000 грн;

2) чи правильним буде у такій заяві Козлову Є. О. як приклад неоднакового застосування ст. 23 ЦК України навести ухвалу Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 травня 2014 року, постановлену за результатами розгляду касаційної скарги потерпілої на вирок апеляційного суду Кіровоградської області, яким з підсудного стягнуто на користь потерпілої за вчинення щодо неї легких тілесних ушкоджень, що потягли короткочасний розлад здоров'я (ч. 2 ст. 125 КК України) 2000 грн. У касаційній скарзі потерпіла просила збільшити суму морального відшкодування до 10 000 грн, але Вищий спеціалізований суд залишив її касаційну скаргу без задоволення;

3) як ви вважаєте, чи можна Козлову Є. О. наводити як приклад неоднакового застосування ст. 23 ЦК України судові рішення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, ухвалені у 2011 році; у 2010 році; у 2009 році? Чи можна наводити судові рішення, ухвалені в кримінальних справах?

4) визначте граничну дату, до якої (включно) може бути подана заява Козлова Є. О. про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 20 березня 2014 року з підстав неоднакового застосування

судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права⁷⁶.

№ 8. Про неоднакове застосування

У березні 2014 року Публічне акціонерне товариство «Перший Український Міжнародний банк» (далі – ПАТ «ПУМБ») звернулося до суду з позовом до Черничного Юрія Вікторовича про стягнення заборгованості за кредитним договором від 10 жовтня 2007 року.

Рішенням Лисичанського міського суду Луганської області від 29 жовтня 2014 року в задоволенні позовних вимог ПАТ «ПУМБ» відмовлено внаслідок застосування строків позовної давності.

Рішенням апеляційного суду Луганської області від 14 січня 2015 року рішення Лисичанського міського суду Луганської області від 29 жовтня 2014 року скасовано й ухвалено нове рішення, яким позов задоволено частково, стягнуто з Черничного Ю. В. на користь ПАТ «ПУМБ» заборгованість за кредитним договором у розмірі 154 939 грн 36 коп.

Ухвалою колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 квітня 2015 року касаційні скарги ПАТ «ПУМБ» та Черничного Ю. В. відхилено.

Черничний Ю. В. вирішив звернутися до Верховного Суду України з заявою про перегляд ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 квітня 2015 року з підстав неоднакового застосування судами норм матеріального закону, зокрема ст. 257 Цивільного кодексу України.

Чи правильним буде у такій заяві Черничному Ю. В. як приклад неоднакового застосування ст. 257 ЦК України навести постанови Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 06 листопада 2014 року та від 16 квітня 2015 року, ухвалені за наслідками розгляду заяв про перегляд судових

⁷⁶ Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 серпня 2014 // // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40129690>.

рішень з мотивів неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, зокрема ст. 257 ЦК України⁷⁷?

№ 9. Про неоднакове застосування

У квітні 2014 року Астра Наталія Максимівна звернулася до суду з позовом до ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» про визнання договору поруки припиненим у зв'язку з ліквідацією підприємства-боржника за кредитним договором у результаті банкрутства.

Рішенням Тернопільського міськрайонного суду від 30 липня 2014 року, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду Тернопільської області від 19 вересня 2014 року, позовні вимоги задоволено.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 січня 2015 року рішення Тернопільського міськрайонного суду від 30 липня 2014 року та ухвалу апеляційного суду Тернопільської області від 19 вересня 2014 року скасовано, справу направлено на новий судовий розгляд до суду першої інстанції.

У березні 2015 року Астра Н. М. подала до Верховного Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ заяву про перегляд ухвали суду касаційної інстанції від 29 січня 2015 року з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, зокрема, ст. 559, 609 ЦК України, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах, як приклад навела постанову Верховного суду України від 11 вересня 2014 року, ухвалену за наслідками перегляду судових рішень в аналогічних справах, якою було встановлено: і порука, і застава припиняються у разі припинення основного зобов'язання (кредитного договору) у зв'язку з визнанням боржника банкрутом.

Спрогнозуйте, з яких підстав Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ буде

⁷⁷ Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14 липня 2014 // // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39840388>

відмовлено у допуску до провадження Верховного суду України зазначеної справи⁷⁸.

№ 10. Про неоднакове застосування

Пилипова Катерина Михайлівна звернулась до суду з позовом про стягнення боргу за розпискою. У позовній заяві зазначила, що 10 січня 2013 року вона надала Розумову Віталію Геннадійовичу у позику грошові кошти в розмірі 110 000 грн, які останній зобов'язувався повернути їй до 1 січня 2014 року, що підтверджується відповідною розпискою. Оскільки в установленний строк Розумов В. Г. зазначені грошові кошти не повернув, Пилипова К. М. просила стягнути з нього 110 000 грн основного боргу, 10 080 грн 37 коп. – три відсотки річних від простроченої суми на підставі ч. 1 ст. 1050, ч. 2 ст. 625 ЦК України, а також 32 564 грн 60 коп. відсотків за користування позикою, розрахованих на підставі рівня облікової ставки НБУ відповідно до ч. 1 ст. 1048 ЦК України.

У судовому засіданні відповідач заперечував проти позову щодо стягнення відсотків за користування позикою, розрахованою на підставі рівня облікової ставки НБУ відповідно до ч. 1 ст. 1048 ЦК України, зазначав, що оскільки відсотки за користування позикою не були визначені сторонами в договорі (у розписці), то така позика є безоплатною та передбачає повернення лише суми боргу та 3 % річних відповідно до ст. 625 ЦК України.

Знайдіть судові рішення Верховного Суду України, ухвалені за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, з урахуванням якого на підставі ст. 360-7 ЦПК України позов буде задоволено у повному обсязі⁷⁹.

⁷⁸ Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16 червня 2014 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39280039>

⁷⁹ Постанова Верховного Суду України від 02 липня 2014 р. // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39783870>

№ 11. Про неоднакове застосування

У серпні 2001 року Федоров В. Г. звернувся зі скаргою до суду на неправомірні дії лікаря-психіатра Полтавської ЦРЛ Фесенка М. М., головного лікаря Полтавської ЦРЛ і начальника обласного управління охорони здоров'я ОДА Вовченка В. В., посиляючись на те, що він незаконно був оглянутий лікарем-психіатром Полтавської ЦРЛ Фесенком М. М. за місцем проживання в с. Тахтаулово Полтавського району на подвір'ї свого будинку. На скаргу Федорова В. Г. щодо незаконних дій лікарів Полтавської ЦРЛ начальник управління охорони здоров'я Полтавської ОДА Вовченко В. В. повідомив, що дії лікаря відповідають вимогам ст. 11 Закону України «Про психіатричну допомогу».

Рішенням Октябрського районного суду м. Полтави від 6 лютого 2002 року скаргу Федорова В. Г. задоволено. Рішенням апеляційного суду Полтавської області від 30 квітня 2002 року рішення суду першої інстанції скасовано й ухвалено нове, яким у задоволенні скарги відмовлено.

Ухвалою Верховного Суду України від 23 травня 2003 року в задоволенні касаційної скарги Федорова В. Г. на рішення апеляційного суду відмовлено.

7 липня 2011 року Європейський суд з прав людини ухвалив рішення у справі Федоров і Федорова проти України за їхньою заявою № 39229/03, яким установив, що:

- скарги за ст. 3, п. 1 ст. 6 (відносно необґрунтованості рішення апеляційного суду від 30 квітня 2002 року та відсутності на засіданні апеляційного суду) та ст. 8 Конвенції є прийнятними, а решта скарг у заяві – неприйнятними;
- стосовно обох заявників мало місце порушення ст. 3 Конвенції в контексті матеріального та процесуального аспектів;
- мало місце порушення ст. 8 Конвенції стосовно заявника;
- мало місце порушення п. 1 ст. 6 Конвенції стосовно відсутності заявника на засіданні апеляційного суду.

Складіть заяву від імені Федорова В. Г. про перегляд рішення апеляційного суду Полтавської області від 30 квітня 2002 року та ухвали Верховного Суду України від 23 травня 2003 року Верховним Судом України на підставі п. 2 ч. 1 ст. 355 ЦПК України. У заяві зазначте всі реквізити, які є обов'язковими

відповідно до вимог ЦПК України. Інформацію, якої немає в судових рішеннях (зокрема, адреси сторін тощо), вигадайте на власний розсуд.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>.

2. Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12 лютого 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.

3. Закон України «Про судовий збір» № 3674-VI від 08 липня 2011 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [Текст] : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

5. Постанова Пленуму ВС України № 1 від 27 лютого 1981 р. «Про практику перегляду судами у зв'язку з нововиявленими обставинами рішень, ухвал і постанов у цивільних справах, що набрали законної сили, із змінами, внесеними згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 15 від 25.05.98» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-81>.

6. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 30 березня 2012 року «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2012_rik.html.

7. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 вересня 2011 року № 11 «Про судову практику застосування статей 353–360 Цивільного процесуального кодексу України» [Електронний

ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-11>

8. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 17 від 26 грудня 2011 року «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v00117600-11>.

9. Постанова від 30.03.2012 № 3 «Про внесення змін і доповнень до Постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 вересня 2011 року № 11 «Про судову практику застосування статей 353-360 Цивільного процесуального кодексу України» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2012_rik.html.

10. Узагальнення практики перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в порядку цивільного судочинства, підготовлено суддею Верховного Суду України М. П. Пшонкою та головним консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України, кандидатом юридичних наук О. Є. Бурлай [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/478338DCF9710EBBC22577AF004276C8?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=478338DCF9710EBBC22577AF004276C8&Count=500&>.

11. *Василина Н. В.* Особливості перегляду рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – № 21. – Ч. 2. – Т. 1– С. 171–173.

12. *Ізарова І. О.* Поняття та ознаки нововиявлених обставин в цивільному процесі / І. О. Ізарова // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – № 3 (22). – С. 57–61.

13. *Комаров В. В.* Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного суду України : Монографія. – Х. : Право, 2012. – 624 с.

14. *Морозова Л. С.* Пересмотр решений по вновь открывшимся обстоятельствам. – М., 1959. – 190 с.

15. *Сердюк В. В.* Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади [Текст] : Монографія / В. В. Сердюк. – К. : Істина, 2007. – 232 с.

16. *Фесенко Л. І.* Правовий статус Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у системі судового устрою [Текст] : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – Судоустрій; прокуратура та адвокатура / Л. І. Фесенко. – О. : Б. в., 2011. – 20 с.

17. *Шевчук П. І.* Інститут повторної касації в цивільному судочинстві / П. І. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 5. – С. 51.

18. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс.

19. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс.

20. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua

ГЛАВА 17. ІНШІ ПРОВАДЖЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

План

1. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах.
2. Провадження у справі з іноземним елементом.
3. Визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні.
4. Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів і про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів.
5. Відновлення втраченого судового провадження.

Короткий зміст теми

Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах:

- 1) негайне виконання судових рішень;
- 2) звернення судових рішень до виконання;
- 3) оформлення виконавчого листа, виправлення помилки в ньому та визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню;
- 4) видача дублікату виконавчого листа або судового наказу;
- 5) мирова угода в процесі виконання;
- 6) відстрочення і розстрочка виконання, зміна чи встановлення способу та порядку виконання;
- 7) вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу;
- 8) вирішення питання про оголошення розшуку боржника або дитини;

9) вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи;

10) вирішення питання про звернення стягнення на грошові кошти, що знаходяться на рахунках;

11) вирішення питання про тимчасове обмеження у праві в'їзду за межі України;

12) заміна сторони виконавчого провадження;

13) визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;

14) поворот виконання.

Іноземний елемент — це ознака, що характеризує приватноправові відносини, які виявляються в одній або кількох з таких форм:

— хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;

— об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;

— юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави.

Звертатися до судів України для захисту та брати участь у цивільному процесі мають право:

1) іноземці;

2) особи без громадянства;

3) іноземні юридичні особи;

4) іноземні держави (їх органи та посадові особи);

5) міжнародні організації.

Правовий статус фізичної чи юридичної особи, їх право- та дієздатність, а також особисті й інші права визначаються відповідно до *особистого закону*.

Особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянином якої вона є, або право держави її місцезнаходження.

Особистим законом юридичної особи вважається право держави місцезнаходження юридичної особи, яким є держава, в якій юридична особа зареєстрована або іншим чином створена згідно з правом цієї держави.

Легалізація документів — це процедура підтвердження дійсності оригіналів офіційних документів або засвідчення

справжності підписів посадових осіб, уповноважених засвідчувати підписи на документах, а також дійсності відбитків штампів, печаток, якими скріплено документи.

Правова допомога у справах, ускладнених іноземним елементом, може втілюватися в одній із таких форм:

1) виконання судових доручень іноземних судів судами України;

2) виконання судових доручень судів України іноземними судами;

3) допомога у з'ясуванні змісту іноземного права;

4) інші види правової допомоги.

Визнання рішення іноземного суду — це інститут цивільного процесуального права України, в основі якого лежить акт легітимації судового рішення іноземної держави та поширення на нього законної сили рішень національних судів відповідно до встановлених норм процесуального законодавства.

Акт легітимації — це процедура визнання певного факту чи суб'єкта державою, компетентними органами, зокрема, визнання рішення іноземного суду обов'язковим на території України в межах національної юрисдикції.

Способи визнання іноземного рішення:

1) звернення рішення до виконання, якому обов'язково має передувати визнання;

2) визнання може застосовуватися в негативному напрямі, коли іноземне рішення використовується як засіб захисту проти нового позову;

3) визнання в позитивному напрямі, наприклад, для того щоб підтвердити факт розірвання шлюбу.

Під виконанням рішення іноземного суду розуміють юридичний акт, яким держава поширює дію іноземного судового рішення на власну територію разом із поширенням матеріальних наслідків, передбачених у цьому рішенні, та санкціонує застосування засобів примусового виконання рішення іноземного суду в порядку, визначеному законодавством держави, на території якої воно виконується.

Провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів є одним із видів проваджень цивільного судочинства.

Сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права і обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду за місцем розгляду справи третейським судом протягом трьох місяців з дня ухвалення рішення третейським судом або з дня, коли вони дізналися або повинні були дізнатися про ухвалення рішення третейським судом.

Питання видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду розглядається судом за заявою особи, на користь якої ухвалено рішення третейського суду, за місцем проведення третейського розгляду протягом трьох років з дня ухвалення рішення третейським судом.

Відновлення втраченого повністю або частково судового провадження в цивільній справі може відбуватися у разі закінчення провадження у зв'язку з ухваленням рішення або у разі закриття провадження у справі, за ініціативою суду або за заявою осіб, які брали участь у справі задля досягнення конкретно визначеної мети, якою зумовлена необхідність поновлення справи.

Теоретичні питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах. Які особливості їх розгляду і вирішення в порядку цивільного судочинства?

2. Охарактеризуйте провадження з визнання та виконання рішень іноземних судів. Які є умови та підстави визнання іноземних судових рішень? Які міжнародні договори, а також регламенти ЄС регулюють порядок визнання та виконання іноземних судових рішень? У чому полягає роль і значення уніфікації правового регулювання порядку визнання та виконання судових рішень?

3. Проаналізуйте та порівняйте процесуальний порядок визнання та виконання рішень іноземного суду, що підлягає

примусовому виконанню, та порядок визнання рішень іноземного суду, що не підлягають примусовому виконанню.

4. Охарактеризуйте міжнародно-правові договори як джерело права, які застосовуються судами під час розгляду справ, ускладнених іноземним елементом.

5. Проаналізуйте правовий статус фізичних осіб-іноземців, а також іноземних юридичних осіб, визначте особливості процесуального становища іноземних держав у цивільному процесі.

6. Як визначається підсудність у справах з іноземним елементом? Проаналізуйте умови застосування правил про підсудність у справах з іноземним елементом.

7. Охарактеризуйте поняття та порядок надання міжнародної правової допомоги в цивільному процесі за участю іноземних осіб. Які вимоги ставляться до судових доручень про надання правової допомоги? Проаналізуйте положення Конвенції про вручення за кордоном судових і позасудових документів у цивільних і комерційних справах від 15 листопада 1965 року.

8. Які докази можна використовувати у цивільному процесі за участю іноземних осіб? Які особливі вимоги ставляться до письмових доказів, складених іноземною мовою? Проаналізуйте положення Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних і комерційних справах 1970 року, а також Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 року.

9. Проаналізуйте особливості провадження у справах про оскарження рішень третейських судів і про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів. Як можна охарактеризувати третейське судочинство?

10. Які підстави й умови відновлення втраченого судового провадження в порядку цивільного судочинства?

Тестові завдання

1. Чи обмежується дія рішення суду певної країни територією цієї країни:

- a) так, тому допустимість визнання та виконання іноземного судового рішення визначається тільки законодавством конкретної країни;
- b) так, тому допустимість визнання та виконання іноземного судового рішення визначається законодавством конкретної країни та міжнародними угодами, в яких вона бере участь;
- c) дія рішення суду певної країни визначається тільки міжнародними угодами, в яких країна бере участь;
- d) ні, дія рішення суду певної країни є необмеженою і має силу на території будь-якої країни.

2. Чи визнання іноземного судового рішення є обов'язковою передумовою його примусового виконання:

- a) це не є обов'язковою передумовою примусового виконання рішення, залежно від видів рішень достатньо лише їх визнання або виконання;
- b) обов'язковою передумовою примусового виконання рішення є їх розгляд у встановленій законом процедурі судом країни виконання;
- c) так, це є обов'язковою передумовою примусового виконання рішення, а залежно від видів рішень достатньо лише їх визнання або вимагається і визнання, і виконання;
- d) визнання іноземного судового рішення є особливою процедурою, передбаченою тільки для рішень, які не підлягають примусовому виконанню.

3. Які джерела правового регулювання використовуються у розгляді та вирішенні цивільних справ, ускладнених іноземним елементом:

- a) оскільки справа розглядається судами України, тільки національне законодавство;
- b) національне законодавство та міжнародні договори, в яких бере участь Україна;

- c) тільки міжнародні договори та законодавство тієї країни, громадянином якої є іноземна особа;
- d) на розсуд суду.

4. Чи можуть судом України застосовуватися норми процесуального закону іншої держави:

- a) так, якщо суд розглядає справу, ускладнену іноземним елементом;
- b) так, якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правила проведення судочинства;
- c) ні, не може, за загальним правилом суди України розглядають і вирішують справи тільки відповідно до норм чинного цивільного процесуального законодавства;
- d) на розсуд суду.

5. Чи може суддя, який брав участь у перегляді справи Верховним Судом України, брати участь у відновленні втраченого судового провадження:

- a) ні, відповідно до ст. 21 ЦПК України суддя, який брав участь у перегляді справи Верховним Судом України, не може брати участі у розгляді цієї самої справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції, а відновлення справи відбувається у суді першої інстанції;
- b) залежно від того, яке рішення було останнє у справі, оскільки відповідно до ст. 21 ЦПК України суддя, який брав участь у перегляді справи Верховним Судом України, не може брати участі у розгляді цієї самої справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції;
- c) тільки якщо справа відновлюється у Верховному Суді України, який ухвалив останнє рішення у справі;
- d) ні, відповідно до ст. 21 ЦПК України суддя, який брав участь у перегляді справи Верховним Судом України, не може повторно брати участі у розгляді цієї самої справи у суді будь-якої інстанції.

Практичні завдання

1. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень ухвали судів про визнання та примусове виконання рішень іноземних судів. Проаналізуйте суб'єктний склад цих справ, підстави для надання дозволу або відмови у наданні дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду. Складіть клопотання про надання дозволу на примусове виконання рішення суду м. Відень про стягнення грошових коштів, що знаходяться на рахунках фізичної особи-відповідача, громадянина України, із додатками, а також заперечення проти зазначеного клопотання про визнання рішення іноземного суду.

2. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень рішення судів у справах, ускладнених іноземним елементом. Проаналізуйте, які категорії справ є найактуальнішими; частка яких справ є найбільшою; які іноземні елементи найчастіше трапляються у цих справах.

3. Знайдіть судові доручення про надання правової допомоги до іноземного суду та проаналізуйте їх. Які вимоги ставляться до таких доручень? За якою саме правовою допомогою найчастіше звертаються суди? Проаналізуйте судові доручення іноземних судів. Якими процесуальними документами підтверджується виконання або неможливість виконання такого доручення?

4. Знайдіть у Єдиному державному реєстрі судових рішень судові рішення у справах щодо відновлення втраченого судового провадження. Проаналізуйте їх та порядок розгляду таких категорій справ.

Задачі

№ 1. Про провадження у справах, ускладнених іноземним елементом

У липні 2013 року Іванов І. О. звернувся до суду з позовом, у якому просив звернути стягнення на грошові кошти у розмірі 36863,89 грн, які знаходяться банківському рахунку

Чорноморського Флоту Російської Федерації — військова частина 62764 Міністерства оборони Російської Федерації, Фінансово-економічного управління Чорноморського Флоту Російської Федерації Міністерства оборони Російської Федерації.

Вимоги позову мотивовані тим, що на його користь за рішенням Балаклавського районного суду м. Севастополя від 20.12.2005 та рішенням Апеляційного суду м. Севастополя від 16.03.2006 з медичної служби Чорноморського флоту РФ військової частини 78290 стягнуто зазначені кошти. 18.04.2006 постановою ВДВС у Ленінському районі м. Севастополя відкрито виконавче провадження по виконанню зазначених судових рішень, однак рішення суду боржником не виконується до цього часу, а тому обов'язок по виконанню судових рішень має бути покладено на вищі та фінансові органи військового управління ЧФ РФ.

Рішенням Ленінського районного суду м. Севастополя від 01 листопада 2013 року вимоги позову задоволені. На користь Іванова І. О. звернуто стягнення на грошові кошти в розмірі 36 863,89 грн з розрахункового рахунку в ПАТ «ВТБ Банк» Управління Чорноморського Флоту Російської Федерації – військова частина 62764 Міністерства оборони Російської Федерації, Фінансово-економічного управління Чорноморського Флоту Російської Федерації Міністерства оборони Російської Федерації, шляхом зобов'язання ПАТ «ВТБ Банк» перерахувати Іванову І.О. зазначену суму.

Не погодившись з рішенням суду першої інстанції, Управлінням ЧФ РФ подано апеляційну скаргу, в якій апелянт просить рішення суду скасувати як таке, що ухвалено з порушенням норм матеріального та процесуального права. В апеляційній скарзі зазначається, що Управління Чорноморського Флоту Російської Федерації та Фінансово-економічне управління Чорноморським Флотом Російської Федерації не є юридичними особами та не несуть відповідальність за Медичну службу Чорноморського Флоту Російської Федерації, зокрема, враховуючи те, що відповідно до довідки Управління статистики у м. Севастополі від 02.07.2013 № 02/2-18/1742 та від 29.10.2013 № 02/2-18/2402 в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України Чорноморський Флот Російської Федерації та Фінансово-економічне управління Чорноморського Флоту Російської Федерації не визначені як юридичні особи; з відповіді

Фінансово-економічного управління Чорноморського флоту Російської Федерації від 23.09.2013 № 66-З-1425 вбачається, що фінансово-економічне управління ЧФ РФ не є доволучим фінансовим органом Медичної служби ЧФ РФ; а також те, що сторонами не заперечується, що медична служба ЧФ РФ також не є юридичною особою, що підтверджується довідкою Управління статистики у м. Севастополі від 09.01.2014 № 5.

Ознайомтеся з рішенням Апеляційного суду м. Севастополя у справі № 22ц-797/171/2014⁸⁰.

Проаналізуйте умови задачі та дії суду. Як має діяти суд в цій справі?

№ 2. Про втрачене провадження

17 травня 2001 р. Ленінським районним судом м. Чернівці (нині – Шевченківський районний суд м. Чернівці) було ухвалено рішення у цивільній справі № 2-1165/2001 р. за позовом Іванова І. М. до Петрова І. О. про стягнення боргу за договором позики.

На рішення Ленінського районного суду м. Чернівці від 17.05.2001 представником відповідача Петрова І. О. 10.10.2013 подано апеляційну скаргу, у зв'язку з чим матеріали справи направлено до апеляційного суду Чернівецької області.

Ухвалою апеляційного суду Чернівецької області від 22.10.2013 справу повернуто до Шевченківського районного суду м. Чернівці для належного оформлення, тобто вирішення питання про відновлення втраченого судового провадження у порядку, встановленому цивільним процесуальним законом.

Представник позивача в судовому засіданні не заперечував проти відновлення втраченого провадження у справі.

Представник відповідача в судовому засіданні вважав за необхідне відновити втрачене судове провадження.

Судом встановлено, що 17 травня 2001 р. Ленінським районним судом м. Чернівці (нині — Шевченківський районний суд м. Чернівці) ухвалено рішення у цивільній справі

⁸⁰ Рішення Апеляційного суду міста Севастополь у справі № 22ц-797/171/2014р. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36750032>

№ 2-1165/2001 р. за позовом Іванова І. М. до Петрова І. О. про стягнення боргу за договором позики.

На підставі Наказу про затвердження переліку судових справ, що утворюються в діяльності суду, із зазначенням строків зберігання документів від 11.02.2010 №22 справа за № 2-1165/2001 р. за позовом Іванова І. М. до Петрова І. О. про стягнення боргу за договором позики в 2010 р. знищена як така, що не підлягає зберіганню.

10.10.2013 на це рішення представником відповідача подано апеляційну скаргу, яку направлено до апеляційного суду Чернівецької області.

Позивачем на запит суду частково надіслано певні документи зі справи.

Відповідно до ч. 1 ст. 403 ЦПК України, втрачене судове провадження у цивільній справі може бути відновлене за заявою осіб, які брали участь у справі, або за ініціативою суду.

За таких обставин, суд вважає за потрібне з власної ініціативи вжити необхідних, передбачених законом процесуальних заходів, спрямованих на відновлення втраченого провадження у зазначеній справі.

Враховуючи те, що ніхто із сторін у вказаній справі до суду із заявою про відновлення втраченого провадження не звертався, проте на рішення, постановлене у цій справі, є не розглянута апеляційна скарга, суд вважає за необхідне частково відновити втрачене судове провадження з метою забезпечення реалізації заінтересованими сторонами свого права на апеляційне оскарження рішення суду.

Проаналізуйте умови задачі. Чи правильно діяв суд?

Проаналізуйте таке судове рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці у справі 727/9616/13-ц⁸¹.

№ 3. Про роз'яснення рішення суду

Рішенням Драбівського районного суду Черкаської області задоволено позов Публічного акціонерного товариства

⁸¹ Рішення Шевченківського районного суду м. Чернівці у справі 727/9616/13-ц [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39261163>

акціонерний банк «Укрнафтобанк» до Чернова Олександра Миколайовича про звернення стягнення на предмет іпотеки. У рахунок погашення заборгованості за Кредитним договором № 01 від 16 вересня 2008 року в розмірі 14 432,50 доларів США звернено стягнення на предмет іпотеки — трикімнатну квартиру житловою площею 32,6 кв. м, загальною — 49,3 кв. м, яка знаходиться за адресою: Черкаська область, смт Драбів, вул. Радянська, 6, кв. 11, — що належить Чернову Олександру Миколайовичу на підставі договору купівлі-продажу квартири під скасувальною умовою. Виселено всіх осіб, зареєстрованих у квартирі, без надання іншого житлового приміщення. Стягнуто з Чернова О. М. судовий збір.

Головний державний виконавець Відділу державної виконавчої служби Драбівського РУЮ у Черкаській області звернувся до Драбівського районного суду Черкаської області із заявою про роз'яснення порядку подальшого виконання виконавчого листа, виданого Драбівським районним судом Черкаської області на підставі рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки.

У судовому засіданні заявник — головний державний виконавець Відділу державної виконавчої служби Драбівського РУЮ у Черкаській області заявлені ним вимоги підтримав у повному обсязі, просив суд роз'яснити подальше виконання виконавчого листа у зв'язку з тим, що ані Чернов О. М., ані інші особи в квартирі не проживають, кореспонденцію від державної виконавчої служби не отримують, на виклики державного виконавця не з'являються. Знайти зазначених осіб і виконати рішення суду за таких умов державному виконавцю не вбачається можливим.

Ухвалу якого змісту постановили б ви на місці суду за результатами розгляду зазначеної заяви?

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>.

2. Закон України «Про міжнародне приватне право» № 2709-IV від 23.06.2005 // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 163. – 31.08.2005.

3. Закон України «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24 (18.06.99). – Ст. 207.

4. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. (Мінська конвенція) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44 (16.11.2005). – Ст. 2824.

5. Гаазька конвенція з питань цивільного процесу 1954 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4 (11.02.2005). – Ст. 264.

6. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44 (16.11.2005). – Ст. 2821.

7. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 46 (28.11.2003). – Ст. 2419; Офіційний вісник України. – 2004. – № 3 (06.02.2004), уточнення.

8. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах 1965 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 31 (20.08.2004). – Ст. 2124.

9. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 рік // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44 (16.11.2005). – Ст. 2824.

10. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» від 24.12.1999 // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1.

11. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>.

12. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції у 2014 р. (за даними судової статистики) [Електронний ресурс]: // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних

справ. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>.

13. Єдиний державний реєстр судових рішень // Інформаційний ресурс: www.reyestr.court.gov.ua

14. Верховний Суд України // Інформаційний ресурс www.sc.gov.ua

15. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ // Інформаційний ресурс: www.sc.gov.ua / Лист ВСС України із розгляду цивільних та кримінальних справ № 24-754/0/4-13 від 16 травня 2013 року «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>

16. Наказ ДСА № 173 від 17 грудня 2013 року Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://dsa.court.gov.ua/userfiles/Nakaz%20173.pdf>

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативні акти

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах 1965 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 31 (20.08.2004). – Ст. 2124.
3. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах 1970 року // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44 (16.11.2005). – Ст. 2821.
4. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. (Мінська конвенція) // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44 (16.11.2005). – Ст. 2824.
5. Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 рік // Офіційний вісник України. – 2005. – № 44 (16.11.2005). – Ст. 2824.
6. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів 1961 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 46 (28.11.2003). – Ст. 2419; Офіційний вісник України. – 2004. – № 3 (06.02.2004), уточнення.
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1371132704516576>.
9. Цивільний процесуальний кодекс УРСР від 18 липня 1963 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1501-06>
10. Кодекс адміністративного судочинства України від 06 липня 2005 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/print1403783574338158>.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
12. Закон України Про судовий збір від 8 липня 2011 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.
13. Закон України Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – С. 17. – Ст. 2509.
14. Закон України Про безоплатну правову допомогу : від 02.06.2011 № 3460-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
15. Закон України Про виконавче провадження від 21.04.1999 // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24 (18.06.99). – Ст. 207.
16. Закон України Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини [Текст] : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
17. Закон України Про засади державної мовної політики : від 03.07.2012 № 5029-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
18. Закон України Про міжнародне приватне право № 2709-IV від 23.06.2005 // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 163. – 31.08.2005.
19. Закон України Про прокуратуру від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/other_normative_acts.html.

20. Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2015 року зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/print1403783574338158>.
21. Закон України Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1382-15>.
22. Закон України Про судоустрій і статус суддів» від 07 липня 2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

Постанови пленумів судів, листи та роз'яснення

23. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>.
24. Постанова Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ № 14 від 23.12.2011 «Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2013_rik.html.
25. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 12 «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» від 24.12.1999 // Вісник Верховного Суду України. – 2000. – № 1.
26. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 року № 3 «Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ» із змінами [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-94>.

27. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 2 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ в суді першої інстанції» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>.
28. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>.
29. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>.
30. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 7 «Про посилення судового захисту прав та свобод людини і громадянина» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-97>.
31. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 8 «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах» із змінами [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-97>.
32. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 17 від 26 грудня 2011 року «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0017600-11>.
33. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>.
34. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 30 березня 2012 року «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» [Електронний

- ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2012_rik.html.
35. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 вересня 2011 року № 11 «Про судову практику застосування статей 353–360 Цивільного процесуального кодексу України» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-11>
  36. Постанова Пленуму ВС України № 1 від 27 лютого 1981 р. «Про практику перегляду судами у зв'язку з нововиявленими обставинами рішень, ухвал і постанов у цивільних справах, що набрали законної сили, із змінами, внесеними згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 15 від 25.05.98» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-81>.
  37. Постанова Пленуму ВС України від 01 квітня 1994 року № 3 «Про строки розгляду судами України кримінальних і цивільних справ» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-94>.
  38. Постанова Пленуму ВС України від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-961>.
  39. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>.
  40. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.
  41. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 р. № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_za_2014_rik.html.

42. Постанова Пленуму ВСС України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01 березня 2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>.
43. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяви про забезпечення позову» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06>.
44. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
45. Постанова Пленуму Верховного суду України від 24.10.2008 № 12 «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>.
46. Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.
47. Постанова від 30.03.2012 № 3 «Про внесення змін і доповнень до Постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 вересня 2011 року № 11 «Про судову практику застосування статей 353-360 Цивільного процесуального кодексу України» [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/postanovi_zh_2012_rik.html.
48. Постанова Верховного Суду України від 21.05.2012 № 6-88цс11 ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/f293485d9e50b041c2257a1a00462834?OpenDocument>.

49. Постанова Верховного Суду України від 21.05.2012 № 6-88цс11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/81b1cba59140111fc2256bf7004f9cd3/f293485d9e50b041c2257a1a00462834?OpenDocument>.
50. Лист ВСС України із розгляду цивільних та кримінальних справ № 24-754/0/4-13 від 16 травня 2013 року «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>.
51. Постанова Пленуму Верховного Суду України Про незалежність судової влади : від 13.06.2007 № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-07>.
52. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди» [Електронний ресурс]. – Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.03.1992 № 6 – п. 1.1 – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92>.
53. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [Електронний ресурс]. – Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4. – п. 8. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
54. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» [Електронний ресурс]. – Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 № 1. – п. 9, 11. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.
55. Про судову практику у справах про спадкування» [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 № 7. – п. 18. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>.
56. Висновки Верховного Суду України, викладені у рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення з підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК України, за I півріччя 2012 р. : розділ «Спори, що виникають із житлових правовідносин» [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/8f85f728235a4badc2257aee002a70f7?OpenDocument>.
57. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ Лист від 16.03.2013 № 24-754/0/4-13 «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13>.
58. Рішення Конституційного Суду України від 08.12.2011 № 16-рп/2011 у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Пріма-Сервіс» ЛТД щодо офіційного тлумачення положення пункту 7 частини третьої статті 129 Конституції України та за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини шостої статті 12, частини першої статті 41 Кодексу адміністративного судочинства України, частини другої статті 197 Цивільного процесуального кодексу України, а також частини восьмої статті 81-1 Господарського процесуального кодексу України (справа про фіксування судового процесу технічними засобами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-11>.
59. Рішення Конституційного Суду України від 25.12.1997 № 9-зп у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>.

Рішення ЄСПЛ

60. Рішення ЄСПЛ у справах «Санді Таймс» проти Об'єднаного Королівства <http://www.echr.ru/documents/doc/2461432/2461432.htm>.

61. Рішення ЄСПЛ у справі Бочан проти України № 7577/02 від 03 травня 2007 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_209.
62. Рішення ЄСПЛ у справі Гінчо проти Португалії [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://european-court.ru/uploads/ECHR_Guincho_v_Portugal_10_07_1984.doc
63. Рішення ЄСПЛ у справі Головки проти України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_188.
64. Рішення ЄСПЛ у справі Дульський проти України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_045.
65. Рішення ЄСПЛ у справі Козій проти України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_547.
66. Рішення ЄСПЛ у справі Кухарчук проти України [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_189.
67. Рішення ЄСПЛ у справі Кучеренко проти України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://lawua.info/jurdata/dir114/dk114018.htm>.
68. Рішення ЄСПЛ у справі Олександр Шевченко проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_256.
69. Рішення ЄСПЛ у справі Претто та інші проти Італії [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2461429/2461429.htm>; http://european-court.ru/uploads/ECHR_Pretto_and_Others_v_Italy_08_12_1983.
70. Рішення ЄСПЛ у справі Ромашов проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_227.
71. Рішення ЄСПЛ у справі Світлани Науменко проти України http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_353.
72. Рішення ЄСПЛ у справі Стрижак проти України ([Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_441).
73. Рішення ЄСПЛ у справі Цимермана та Штайнера проти Швейцарії [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/980_417.

74. Рішення ЄСПЛ у справі Чірікоста і Віола проти Італії [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://coe.kiev.ua/hr/case/24.html>.

Електронні ресурси, данні статистики

75. Аналіз даних судової статистики за різні роки [Електронний ресурс] // Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html.
76. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції за різні роки [Електронний ресурс] // Верховний Суд України. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/EFBE07EA5BCB611DC2256C96004AE920?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=EFBE07EA5BCB611DC2256C96004AE920&Count=500&>
77. Узагальнення практики перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в порядку цивільного судочинства, підготовлено суддею Верховного Суду України М. П. Пшонкою та головним консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України, кандидатом юридичних наук О. Є. Бурлай [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/478338DCF9710EBBC22577AF004276C8?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=478338DCF9710EBBC22577AF004276C8&Count=500&>
78. Узагальнення судової практики застосування ст. 625 Цивільного кодексу України в цивільному судочинстві судами Харківської області у 2012 році ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/civil7.
79. Узагальнення судової практики розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин, складене Верховним Судом України ([Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0>

e52f68d76c2256c080037bac9/f7b77ddb0b200007c22577f200512993?OpenDocument.

80. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 16.04.2014 у справі № 22-ц/796/333/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38412706>.
81. Ухвала Судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14.11.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27511095>.

Навчальна література

1. Курс цивільного процесу [Текст]: підручник / [В. В. Комаров та ін.] ; за ред. проф. В. В. Комарова ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». - Х. : Право, 2011. - 1351 с.
2. Цивільне процесуальне право: підручник / [І.С. Ярошенко, І.О. Ізарова, О.М. Єфімов та ін.] ; за заг. ред. І.С. Ярошенко. – К.: КНЕУ, 2014. – 519 с.
3. Цивільний процес України : акад. курс [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [С. Я. Фурса та ін.] ; за ред. С. Я. Фурси; Центр прав. дослідж. Фурси. – К. : Фурса С. Я., КНТ, 2009. – 848 с.
4. Цивільне процесуальне право України : Навчальний посібник / За заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2006. – 384 с..
5. *Штефан М. Й.* Цивільне процесуальне право України: Академічний курс : Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К. : Ін Юре, 2005. – 624 с.

Наукова література

6. Андрушко А. В. Принцип диспозитивності цивільного процесуального права України [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Андрушко Анатолій Васильович; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 20 с.
7. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження : Монографія / С. С. Бичкова. – К. : Атіка, 2011. – 420 с.
8. Бичкова С. Т. Представництво інтересів заявника у справах про надання права на шлюб / С. Бичкова, Т. Федосеева // Право України. – 2008. – № 6. – С. 94–99.
9. Варфоломеева Т. В., Святоцький О. Д. Історія адвокатури України. / За ред. Т. В. Варфоломеевої, О. Д. Святоцького. – К., 1992.
10. Василина Н. В. Особливості перегляду рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2013. – № 21. – Ч. 2. – Т. 1–С. 171–173.
11. Гольмстен А. Х. Принцип тождества в гражданском процессе : Исслед. А. Х. Гольмстена. – Санкт-Петербург : тип. В. С. Балашева, 1886.
12. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках : монографія / К. В. Гусаров. - Х. : Право, 2010. - 344 с.
13. Гусаров К.В. Проблеми цивільної процесуальної правосуб'єктності : Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / К. В. Гусаров; Нац. юрид. акад. України ім. Я. удрого. – Х., 2000. – 19 с.
14. Діденко Л. В. Договірне представництво у цивільному процесуальному праві / Часопис цивілістики / Л. В. Діденко. – Вип. 15. – С. 95–97.
15. Добровольский А. А. Исковая форма защиты права. – М., 1965.
16. Дунас Т. О. Участь прокурора у цивільному судочинстві України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Дунас Тарас Омелянович; Київ. юрид. ін-т. – К., 2009.

17. *Заворотько П. П.* Особи, які беруть участь у справі позовного провадження: [навч. посіб.] / П. П. Заворотько, М. Й. Штефан. – Вип. 2. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1967. – 108 с.
18. *Заворотько П. П.* Судове рішення / П. П. Заворотько, М. Й. Штефан. – К. : Вид-во КДУ, 1971. – 188 с.
19. Загальні принципи етики юристів, затверджені Міжнародною асоціацією адвокатів (ІВА) і схвалених Спільною асоціацією адвокатів України в 1995 році // *Адвокат*. – 1996. – № 1. – С. 95.
20. *Ізарова І. О.* Поняття та ознаки нововиявлених обставин в цивільному процесі / І. О. Ізарова // *Вісник Академії адвокатури України*. – 2011. – № 3 (22). – С. 57–61.
21. *Ізарова І. О.* Етапи судового розгляду цивільної справи у суді першої інстанції: теоретико-прикладний аналіз / І. О. Ізарова // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. – 2013. – № 89. – С. 66–69.
22. *Ізарова І. О.* Закритий судовий розгляд справ в порядку цивільного судочинства: практика Європейського суду / І. О. Ізарова // *Юридичний вісник*. – № 2. – 2014. – С. 307–312.
23. *Ізарова І. О.* Проблеми реалізації принципу публічності під час ухвалення рішення суду в цивільному судочинстві / І. О. Ізарова // *Право і суспільство*. – 2014. – № 2. – С. 61–66.
24. *Касюта М.* Правове регулювання представницької функції прокуратури // *Право України*. – 1997. – № 12.
25. *Комаров В.В.* Окреме провадження : монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова. - Х. : Право, 2011. – 311 с.
26. *Комаров В.В.* Позовне провадження : монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, П. І. Радченко, В. Ю. Мамницький, В. В. Баранкова; ред.: В. В. Комаров. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
27. *Комаров В. В.* Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України : Монографія. – Х. : Право, 2012. – 624 с.
28. *Матвієнко Л.* Участь прокурора у справах, відповідачами чи суб'єктами оскарження у яких є

- органи прокуратури та їх посадові особи // Вісник прокуратури. – 2003. – № 7. – С. 83–88.
29. Морозова Л. С. Пересмотр решений повторно открывшимся обстоятельствам. – М., 1959. – 190 с.
30. Окреме провадження : Монографія / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 312 с.
31. Особливості представництва іноземних осіб у цивільному процесі України / С. С. Бичкова, Н. О. Чучкова // Держава і право. – 2012. – Вип. 57. – С. 287–292.
32. *Осокина Г. Л.* Иск. Теория и практика. – М. : Городец, 2000.
33. *Павлуник І. А.* Представництво в цивільному процесі України : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Павлуник Ігор Анатолійович; Київ. юрид. ін-т. – К., 2002. – 17 с.
34. Позовне провадження : Монографія / В. В. Комаров, Д. Д. Луспенник, П. І. Радченко та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
35. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства : монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, Д. Д. Луспенник, В. В. Баранкова, В. А. Бігун, С. В. Васильєв, К. В. Гусаров, П. І. Радченко, О. В. Рожнов, Г. О. Світлична. – Х. : Харків юрид., 2008. – 925 с.
36. *Притика Ю. Д.* Проблеми захисту цивільних прав та інтересів у третейському суді : Моногр. / Ю. Д. Притика. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2006. – 633 с.
37. *Радченко М., Глазовский В.* Представництво прокурором інтересів громадян або держави (теоретичний і практичний аспекти) // Право України. – 1997. – № 11.
38. *Розенберг Я. А.* Представительство по гражданским делам в суде и арбитраже. – Рига, 1981.
39. *Ромовська З. В., Луців-Шумська Н. Л.* Треті особи без самостійної вимоги: проблеми теорії та практики / З. В. Ромовська, Н. Л. Луців-Шумська // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 1 (23). – С. 34–38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aau.edu.ua/ua/visnyk/visnyk23>.
40. *Руденко М.* Форми представництва прокурора в цивільно-му процесі // Юстиніан. – 2006. – № 10.

41. Сайфутдинов А. А. Применение договора поручения для оформления представительских отношений в гражданском процессе // Арбитражный и гражданский процесс. – 2006. – № 7. – С. 42–43.
42. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Сакара Наталія Юрїївна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 20 с.
43. Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты / Т. В. Сахнова. – М. : Волтерс Клувер, 2008.
44. Светлична Г. О. Новели інституту представництва в цивільному судочинстві: проблеми теорії та правозастосування / Г. О. Светлична // Юстиніан. – 2008. – № 1.
45. Сердюк В. В. Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади [Текст] : Монографія / В. В. Сердюк. – К. : Істина, 2007. – 232 с.
46. Снідевич О. С. Зміна позову в цивільних справах, що виникають із земельних правовідносин // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1 (17). – С. 113–118 ([Електронний ресурс] – Режим доступу : www.univer.km.ua/jornal.php).
47. Фазикош Г. В. Судове рішення в цивільному судочинстві [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Фазикош Ганна Василівна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.
48. Фесенко Л. І. Правовий статус Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у системі судового устрою [Текст] : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – Судуострій; прокуратура та адвокатура / Л. І. Фесенко. – О. : Б. в., 2011. – 20 с.
49. Фурса С. Я. Адвокат у цивільному процесі : Науково-практичний посібник / С. Я. Фурса–К. : Вид-во Фурса С. Я.; КНТ, 2008. – 452 с.
50. Ханік-Посполітак Р. Ю. Доступність правосуддя в цивільному процесі в контексті Закону України «Про судовий збір» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/2194/1/>

- Khanyk-Pospolitak_Dostupnist_pravosuddia_v_tsyvilnomu.pdf.
51. *Шадура Д. М.* Цивільна юрисдикція. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Дмитро Миколайович Шадура. – Харків : Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2008. – 20 с.
  52. *Шакарян М. С.* Субъекты советского гражданского процессуального права. – М., 1970.
  53. *Шевчук П. І.* Інститут повторної касації в цивільному судочинстві / П. І. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 5. – С. 51.
  54. *Шерстюк В. М.* Судебное представительство по гражданским делам. – М., 1984.
  55. *Шиманович О. М.* Судові постанови у цивільному процесі України (на матеріалі рішень і ухвал суду першої інстанції) [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Шиманович Ольга Миколаївна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 20 с.
  56. *Шутенко О. В.* Проблеми диспозитивності в цивільному судочинстві [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Шутенко Оксана Василівна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003. – 19 с.
  57. *Ярошенко І.С.* Наказне провадження: питання теорії та практики // Юриспруденція: теорія і практика. – 2008. – №8 (46). – С.18-24.
  58. *Ярошенко І.С.* Актуальні питання римського цивільного процесу // Правове регулювання економіки. Збірник наукових праць. Вип. 11-12. – 2012. – С. 278-290.
  59. *Ярошенко І.С.* Актуальні питання правозастосування та реалізації права на судовий захист у цивільному процесі України // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право»/ Ред. кол.: Д.О. Мельничук (голова) та ін. – К., 2013. – Вип.182, - ч. 3. – 284 с. С. 137-142.
  60. *Ярошенко І.С.* Цивільний процесуальний кодекс України: актуальні питання кодифікації // Європейські стандарти захисту прав у цивільному судочинстві: випробування часом : мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 вересня 2014 р.). – К. : ВД Дакор, 2014. – 416 с. – С. 402-405.

61. *Ясинок М. М.* Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект) [Текст] : Монографія / М. М. Ясинок; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Суми : Сум. нац. аграр. ун-т, 2011. – 380 с.
62. *Ясинок М. М.* Принципи усності, безпосередності та безперервності у цивільному судочинстві [Текст] : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ясинок Микола Михайлович; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004. – 20 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

Адвокат	63	Докази	122
Адміністративне судочинство	107	Доказування	122
Боржник	231	Доступність правосуддя	25
Відводи	139	Елемент іноземний	316
Відкладення розгляду справи	180	Забезпечення доказів	159
Відкриття провадження у справі	159	Забезпечення позову	159
Відмова від позову	140	Заінтересована особа	231
Відновлення втраченого судового провадження	316	Законна сила рішення суду	212
Визнання іноземних судових рішень	316	Залишення заяви без розгляду	179
Визнання позову	139	Залишення позовної заяви без руху	179
Визнання фізичної особи безвісно відсутньою	231	Закриття провадження у справі	180
Визнання фізичної особи померлою	231	Заочне рішення	181
Виклики судові	159	Заочний розгляд справи	181
Вимоги позовні	139	Заперечення проти позову	159
Виправлення описок і явних помилок у судовому рішенні	212	Засідання судове	179
Витрати судові	85	Засоби доказування	122
Головуючий у судовому засіданні	179	Заходи процесуального примусу	100
Господарське судочинство	107	Заява позовна	122
Дебати судові	179	Заява про забезпечення позову	123
Дієздатність іноземних осіб	316	Заявник	231
Дієздатність цивільна процесуальна	40	Імунітет судовий	231
Джерела цивільного процесуального права	7	Касаційна скарга	259
Довіреність	63	Кімната нарадча	179
		Наука цивільного процесуального права	7
		Незалежність суддів	25
		Нововиявлені обставини	280
		Обчислення процесуальних строків	74
		Об'єднання позовів	140

Особи, які беруть участь у справі	41	Роз'яснення рішення	213
Оцінка доказів	124	Свідок	123
Перебіг процесуальних строків	7 4	Секретар судового засідання	42
Передача справи на розгляд до іншого суду	108	Спеціаліст	143
Перерва в розгляді справи	181	Співучасть процесуальна	42
Письмовий доказ	123	Стадія цивільного процесу	8
Підготовка справи до судового розгляду	160	Сторони	40
Підстава позову	140	Строки процесуальні	73
Підсудність	108	Судовий наказ	232
Повернення позовної заяви	162	Третя особа	41
Повідомлення судові	160	Усиновлення	233
Повістки судові	160	Усність	26
Позивач	140	Ухвала суду	213
Позов	139	Факти, що мають юридичне значення	233
Попереднє судове засідання	159	Цивільне процесуальне право	9
Правонаступництво процесуальне	41	Цивільний процес	8
Правосуддя	26	Цивільне судочинство	8
Предмет позову	141	Цивільні процесуальні правовідносини	8
Предмет цивільного процесуального права	9	Ціна позову	85
Представництво	63	Юрисдикція цивільна	107

Навчальне видання

ПРАКТИКУМ З ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Навчальний посібник

для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів

*Текст наведено в авторській редакції
Оригінал-макет виготовлено ТОВ «ВД «Дакор»*

Підписано до друку 11.01.2016. Гарнітура BookmanC.
Формат 60×84^{1/16}. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-видав. арк. 16,57. Умов. друк. арк. 15,43. Наклад 300 прим.

ТОВ «ВД «Дакор» Свід. ДК № 4349 від 05.07.2012.
(044) 461-85-06
vd_dakor@ukr.net

04655, м. Київ, пр-т Московський, 20-а.